

**Грађански законик са Законом трговачким и Законом о уређењу аграрних одношаја
у новоослобођеним пределима за Краљевину Србију, 1896.**

Садржај

I

Увод

A. О грађанским законима у опште

B. Основне црте правде и правице у законима грађанским

Чест прва

О личним правима

Глава I О лицима и правима личним по сопственим својствима

II О правима и дужностима супружника

III О правима и дужностима родитеља и деце

IV Закон о старатељству

Чест друга

Први одељак

О стварним правима

Глава I О стварима и правима на ствари

II О државини и праву држања

III О својини, т. ј. праву сопствености нарочито праву баштинском

IV О прибављању ствари

- V Прибављање ствари прираштајем и принатком
- VI О прибављању ствари предајом
- VII О залози
- VIII О службеностима (сервитутима)
- IX О наследству
- X О тестаменту или завештању
- XI О садржају, смислу и тумачењу тестаментa
- XII О том, како завешталац о своме имању располагати може
- XIII О попису заосталога имања
- XIV О деоби
- XV О наследним правима и одношајима у задрузи
- XVI О наследству у недостатку наредбе закона и законих наследника

Други одељак

- XVII О уговорима у опште
- XVIII О поклонима
- XIX О остави или аманету
- XX О наручи или послузи
- XXI О зајму
- XXII О пуномоћству и деловодству
- XXIII О промени
- XXIV О продаји и куповини
- XXV О закупу
- XXVI О најму
- XXVII О ортаклуку
- XXVIII О брачним уговорима

XXIX О уговорима одважним или на срећу

XXX О накнади учињене штете

Чест трећа

Општа опредељења за права лична и стварна

Глава I О начину којим се утврђују права и обвезе

II О преиначењу (промени) права и обвеза

III Како престају права и обвезе

IV О застарелости

Регистар овога закона

II

Трговачки законик

Глава I О трговцима

II О трговачким књигама

III О друштвима трговачким и правилима за њих

IV О посредственицима или сензалима

О набављачима или комисионарима

О одправљачима или експедиторима

О возиоцу или кирицији

V О доказним средствима у трговачким делима

VI О меницама у опште

VII Страно законодавство

III

Закон о уређењу аграрних одношаја у ново-ослобођеним крајевима

3221, 3282
3292

ГРАЂАНСКИ ЗАКОНИК

СА

ЗАКОНОМ ТРГОВАЧКИМ И ЗАКОНОМ О УРЕЂЕЊУ АГРАРНИХ ОДНОШАЈА
У НОВОСЛОВОЂЕНИКИ ПРЕДЕЛИМА

ЗА

КРАЉЕВИНУ СРБИЈУ

(СЛУЖБЕНО ИЗДАЊЕ)

Уведено у нови инвентар бр. 3284

1 јануара 1942 год.

Београд.

У БЕОГРАДУ

ШТАМПА И ИЗДАЊЕ КРАЉ.-СРПСКЕ ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ
1896.

Јус. бр. 1

38476

НАПОМЕНА

Издања грађанског законика текла су овим редом:

1. Оригинал од 11. Марта 1844. год. ВМ 365. СМ 56.
Ступио је у живот на Благовести 25. Марта исте године, по највишем пропису од 16 Марта 1844. год. ВМ 365. (Акат мин. правде АМ 985. 1844).
- 2, прво издање у мањем формату, без означања године.
- 3, друго издање од 1873. године;
- 4, треће издање од 1879. године;
- 5, четврто издање од 1884. године;
- 6, пето издање од 1891;
- 7, садашње издање. 1896 г.

САДРЖАЈ

I

Увод

	СТРАНА
А. О грађанским законима у опште	1
Б. Основне црте правде и правце у законима грађанским	5

ЧЕСТ ПРВА

О личним правима

ГЛАВА I	О лицима и правима личним по сопственим својствима	9
» II	О правима и дужностима супружника	17
» III	О правима и дужностима родитеља и деце	32
» IV	Закон о старатељству	43

ЧЕСТ ДРУГА

П Р В И О Д Е Љ А К

О стварним правима

ГЛАВА I	О стварима и правима на ствари	79
» II	О државини и праву држања	82
» III	О својини т. ј. праву сопствености нарочито т. ј. праву баштинском	84
» IV	О прибављању ствари	100
» V	Прибављање ствари прираштајем и припатком	105

	СТРАНА
ГЛАВА VI	О прибављању ствари предајом . . . 111
» VII	О залози 118
» VIII	О службеностима (сервитутима) . . . 127
» IX	О наследству 138
» X	О тестаменту или завештању . . . 148
» XI	О садржају, смислу и тумачењу теста- мента 152
» XII	О том, како завешталац о своје имању располагати може 157
» XIII	О попису заосталог имања 160
» XIV	О деоби 161
» XV	О наследним правима и одношајима у задрузи 163
» XVI	О наследству у недостатку наредбе закона и законих наследника . . . 169

ДРУГИ ОДЕЉАК

» XVII	О уговорима у опште 169
» XVIII	О поклонима 175
» XIX	О остави или аманету 177
» XX	О наручи или послузи 179
» XXI	О зајму 180
» XXII	О пуномоћству и деловодству . . . 183
» XXIII	О промени 186
» XXIV	О продаји и куповини 188
» XXV	О закупу 192
» XXVI	О најму 197
» XXVII	О ортаклуку 200
» XXVIII	О брачним уговорима 204
» XXIX	О уговорима одважним или на срећу 208
» XXX	О накнади учињене штете 210

ЧЕСТ ТРЕЋА

Општа опредељења за права лична и стварна

ГЛАВА I	О начину којим се утврђују права и обвезе 215
» II	О преиначењу (промени) права и обвеза 218
» III	Како престају права и обвезе . . . 224
» IV	О застарелости 229
	Регистар овога закона 237

II

ТРГОВАЧКИ ЗАКОНИК

	СТРАНА
ГЛАВА I	О трговцима 257
» II	О трговачким књигама 259
» III	О друштвима трговачким и прави- лима за њих 262
» IV	О посредственицима или сензалима 267 О набављачима или комисионарима 269 О одираљачима или експедиторима 270 О возиоцу или кирицији 272
» V	О доказним средствима у трговач- ким делима 273
» VI	О меницама у опште 273
» VII	Страно законодавство 294

III

Закон о уређењу аграрних одношаја у ново-осло-
бођеним крајевима 295

ГРАЂАНСКИ ЗАКОНИК

У В О Д

А) О грађанским законима у опште

§. 1. Књаз у сагласију са саветом, оснивајући се на уставу земаљском издаје овај грађански Законик за правац свима житељима и судовима Србије. В. чл. 1., 33. и 35 Устава земаљског од 22. децембра 1888. год. (Зб. 44. стр. 133.), по коме законодавну власт врше Краљ и народно представништво заједнички.

§. 2. У законнику овом прописани су закони грађански као постојана правила ради правде и правде, која се од свакога Србина према брату своје Србину у узајамним својим посебним правима и дужностима изискују.

§. 3. Закони ови од онога часа, како су својим путем обнародовани, имају силу и важност у народу и у суду, и ову задржавају донде, докле их закона власт прописаним начином преиначила не би.

В. Указ од 23. Новем. 1850. ВМ 1548., по коме свака уредба, која се у напредак издавала и у земљи обнародовала буде, добија обвезну силу после 30 дана од књажева одобрења, осим оних уредаба или закона, за које се то изречно друкчије определи (Зб. V стр. 302.); и чл. 43. и 118. Устава, по којима никакав закон не важи докле га краљ не прогласи и док се не обнародује (Зб. 44. стр. 143, 163).

§. 4. Само књаз са сагласијем савета моћи ће овај Законик или поједине у њему законе у случају потребе преиначити, допунити или другима заменити.

В. примеду §. 1. и чл. 37. Устава по коме обавезно тумачење закона припада само законодавној власти. (Зб. 44 стр. 142).

§. 5. Сваки житељ српски, био он у Србији или ван Србије, имаће се ових закона држати.

§. 6. И сам иностранец у пословима са српским житељима, или и са иностранцем у Србији, наћи ће правицу по овим законима; осим ако он није посао у туђој зељи закључно, или нарочито за туђе законне везао, или се он законом следствима у туђој земљи надати има.

В. чл. 30. Устава. (Збор. 44. стр. 41).

§. 7. Закони ови немају повратне силе; они се простиру само за у напредак. Но права из пређашњих дела или поступака по уобичајеном начину утврђених проистичућа, у колико судским путем не би коначном пресудом решена била. судиће се по овим законима, у оним догађајима, где досад прописаног закона било није.

Овај је параграф протумачен први пут овако:

Закони истина само за у напредак правила прописују, по будући да има дела, која су пре обнародовања овога законика чињена, зато је нужно било и за таква опредељења учинити, о чему друга тачка §. 7. опредељује следеће:

1. Кад би се такво дело, које је пре обнародовања овог законика учињено, из кога би нека права проистичала, сад судити имало, па би се питање родило о тврђи и важности истога, то јест да ли постоји или не, онда се то неће судити по пропису овога законика, но гледаће се је ли онај начин набљудавања, који је пре у обичају био, тако и. пр. кад би се распра повела о каквом тестаменту, који је пре овога законика учињен, па би ко захтевао, да се такав тестамент уништи, зато што по закону није од три сведока потписан, него од два, или је онако начињен, као што је онда обичај био, а показало би се, или би иначе познато било, да је пре законика овај начин за тврђу тестаменту довољан био, то се такав неће уништити, но остаће снажан; јер је по начину уобичајеном пре законика утврђен.

Ако би пак за особите случајеве такав пропис пре законика постојао, па би се таква дела судити имала, то ће се онда онај пропис за правило узети и по њему ће се тврђа таквог дела судити, а не по овом закону.

2. Ако ли би се повела распра о правима, која су из дела каквог проистекла, и пређе овог законика су прибављена, то ни таква не спадају под правила овог законика.

Особито се случај може догодити при тестаменту, где би завештатељ пре обнародовања законика тестамент начинио, а после обнародовања умр'о, следствено права би наследницима после обнародовања овог законика припала; па би се о тврђи и опредељењу права завештаних распра родила, то ће се тврђа тестаменту по пређе уобичајеном начину судити, а права ће се, ако пређе никаква особита прописа није било, по овом закону определити. Тако и. пр. Петар начинио тестаментат пре обнародовања овог законика, и пре умр'о, наследници ће добити права своја по вољи завештаоцевој без призрења на овај законик, баш да би овај у нечем вољу завештаоцеву и ограничавао. Ако ли је Петар пре законика тестаментат начинио, а после обнародовања умр'о, и права су наследницима после припала, то ће тврђа тестаменту постојати по начину, како је онда у обичају било, кад је тестаментат прављен, без призрења на овај законик; при опредељењу права пак из таквога проистичућих, и после законика добивених, узеше се у призрење правила овог законика, и по њима ће се пространство таквих судити.

4. Што се пак застарелости тиче, будући да је ово чисто подложног закона овога расположења, које се наравно на прошлост не простире, то се време такве само од дана обнародовања овога законика почети може, следствено будући да и опредељење године и дана по §. 505. у смотрењу потраживања исправљена деобе с неправдом или уштрбом скончане ништа друго није но застарелост права потраживања, то се такво време само од дана обнародовања овог законика започети може.

(Решење од 22. Августа 1844. год. В№ 1131. Збор. V стр. 311.).

А други пут протумачен је овај § овако:

Да у свима овим наследствима, која су се пре ступившег у живот законика грађанског без завештања породила, а судским путем још не би окончана била, има се судити по правилима грађанског законика, као што се ова по смислу §. 7. и толковања од 22. Августа 1844 год. ^{КВ№ 1131} односи и на оне пре-

^{Сов. №884} њашње судским путем још неокончане догађаје, за које до сада прописаног закона није било.

Но будући би се из овог израза „неокончана наследства“ по незнању или по рђавој намери могла изводити двојака толковања, по којима би неки подизали парнице и за она наследства, која су окончана средством узајамног сагласија и намирења, без да су пред судом била; то је уједно опредељено, да се под пређашњим безаветним наследствима, која се сада по правилима законика судити имају, само разумевају:

1. Она, за која су надлежни наследници при самом делењу своје незадовољство изјавили и повели пред судом парницу, која се у време издања законика невршена затекла, и

2. Она наследства, која су истина пре издавања законика постојала, али у време издавања истог још нису била између наследних наследника подељена; сва пак друга наследства, која су или следством узajмичног сагласија или намирења, или каквим му драго начином између наследника подељена, без да су наследници у време делења своје незадовољство изјавили и партиципу пред судом повели, да спадају у број окончаних дела, која суђењу судова више не подлеже.

(Решење од 13 Фебруара 1845 год. ВХ 82. Збор. VII. стр. 131.).

В. чл. 36. устава. (Збор. 44. стр. 142.). и примедбу §. 394.

§. 8. Смисао закона нико да не изврше, и криво да не тумачи. Сваки да пази на речи, и њихово право значење, па ако му се не би тако разумети дало, онда нека погледа на друге овде изложене подобне законе, и нека испита намеру законодавца, па сравнивши га с овима нека га тако протумачи, како да се са основима здравога разума и природне правиче слаже.

§. 9. Тумачење закона само ће оно имати силу закона, које би се путем власти законодавне, то јест од Књаза са сагласијем савета учинило.

В. примедбу код §. 1 и 4.; и чл. 37. устава. (Збор. 44. стр. 142.).

§. 10. Ако би се случај какви на суду појавио, за који нарочитог законом прописа не би било, онда ће се исти по општим у овом Законику постављеним основима, или општенознатом досадашњем обичају разумно и савесно решавати, нијаким не испуштајући из вида законе прописе за подобне случаје.

§. 11. Више пресуда једнако изречених у подобним случајима сачињавају постојано судско тумачење, и само ће се као такво сматрати, и као на такво призрење имати; али силе закона још за то нема.

§. 12. Претписи и уредбе, којима се црквена, војна, полицијска, казначејска, злочина и остала земаљска дела, управљају и свршују, не спадају у овај законик грађански.

§. 13. Воља и наредба човечија заступа закон, а закон наклањајуће вољу и наредбу човечију. Но у ономе, што се тиче јавнога поретка и благодарења, не може се ништа изменити вољом или уговором.

§. 14. Незнање закона већ обнародованог никоме не помаже, и нико се незнањем закона извинити или бранити не може.

В) Основне црте правде и правиче у законима грађанским

§. 15. Свакога Србина личност и сопственост, и сва с овима склопчана права јесу невредима, и стоје под заштитом и обраном закона. Ова се закона заштита простира и на иностранце.

В. чл. 9., 14., 15. и 16. Устава. (Збор. 44. стр. 135., 136. и 137.).

§. 16. Сваки има право прилична и закона средства употребити против нарушитеља својих права, и у случају нарушења помоћи код своје власти тражити, и захтевати, да се законим путем што му припада, даде и нарушена права поврате.

§. 17. Сваки човек сматра се као лице, и као такво има природна себи својствена права, која се ником не укидају.

В. чл. 18., 22., 25. Устава. (Збор. 44. стр. 137., 138. 140.).

§. 18. Ропства у овој земљи нема, то јест нико не може човека у таквој власти имати, да с њим самопроизвољно као са стварима поступати и располагати може.

§. 19. У призрењу приватних права сви су пред законом и судом равни. Што је за једнога право мора и за другога право бити. И права самога Књаза и правитељства, која у овом Законику извор и опредељење имају, хоће се по овом Законику судити.

В. чл. 7. Устава. (Збор. 44. стр. 134.).

§. 20. Само у случају нужде или особите општенародне потребе и ползе дужан ће бити ко своје добро уступити, но правитељство у том случају дужно је таквоме потпуну накнаду дати. Је ли случај такве нужде или општенародне потребе и ползе, решаваће сам Њаз у сагласију са саветом.

В. примедбу §. 1. 4. и 9.

К овом параграфу и §-у 217. додато је ово:

Да просецањем главних путова оштећеним притежатељима њива, ливада и башта дотичне општине сразмерну накнаду такође у земљи издаду од земље општинске, као што је то и досад рађено; подобно у виноградима и воћњацима оштећеним да исте дотичне општине оштет сразмерну накнаду у општинској земљи учине; где пак когод просецањем пута какву зграду штетује, такву да подобно дотична општина или трудом или трошком општинским, било из прихода општинских, било новим прирезом својим подигне. — Оценити штету и накнаду ову да спадне у право општине, с којом се проценом општинском оштећени има задовољити.

Да би се пак у просецању путова ових, колико је могуће, мање штете причинило, и будући да општине накнаде давати имају, то да се при планирању просецања путова, у ком покрај инжињера правитељствена полицајна власт учествовати има, позову и дотичне општине, да одабране кметове своје на лице места изашљу, који ће личним познавањем положења месних, као и разних притежања почесних, у опредељењу правца просецања овог корисно употребљени бити моћи.

(Решење од 7. Јунија 1882 год. ВМ 423. Збор. VI. стр. 113.).

Даље додато је ово:

Како у грађанском законнику §§. 29 и 217., који наређује да држава има потпуну накнаду дати приватноме за добро, које је она за општенародну потребу и ползу тамо изложеним начином себи узела, није казано ко има решити ову потпуну накнаду, поставља се за оно правило, да у случајима, где се државна политичка власт о накнади овој не би сама са господаром приватног добра споразумети могла, накнаду ову имају проценити вештаци и у случају, да која од обе стране и с проценом вештака не би задовољна била, да је решити има суд.

(Решење од 15. Септембра 1885 год. ВМ 1008. Збор. VII. стр. 80.).

Види и закон о експропријацији. Збор. XIX. стр. 190.; закон рударски Збор. XIX. стр. 86. §§. 37. 38. 40. 41. 42. 45. 48. 51. 52. 77. 78. и од §. 138—149.; закон о повластици за грађење гвозденог пута од Пожаревца до Дубравце Збор. XXIV. стр. 90. чл. 2. и 16. и тачку 11. чл. 145. Устава. (Збор. 44.). Чл. 9. и 84. закона о шумама од 30. Марта 1891. год.

§. 21. Шта је ко дужан, оно дати мора. Ако неће, суд ће га приморати.

§. 22. Ко има какво право, од њега зависи употребити га или не употребити. И ако га не може или не ће да употреби, зато само исто право не губи.

§. 23. Коме право, ономе и све ползе отуда проистичуће припадају.

§. 24. Ко право како ужива, мора и бреме с њим скопчано носити. Више учесника права једнога деле равномерно и бремена с њим скопчана, ако законом или уговором или самом природом није противно опредељено.

§. 25. Што није ничије, оно припада ономе, који први то заузме и себи присвоји, ако са штетом другог скопчано није, или закон нарочито не забрањује.

§. 26. Што је свачије, оно сваки има право и уживати, нити нико може право имати другог од уживања искључити.

§. 27. Што је чије, онај има право располагања с оним.

В. чл. 2. и 3. под б, 82. и 83. Закона о шумама од 30. Марта 1891. године.

§. 28. Твоје право можеш и другом уступити, и то зависи од твоје добре воље, која се у сумњи не претполаже, но мора се доказати. Самовољство, сила и превара никоме не помаже.

§. 29. Што ко сам нема, оно не може ни другоме дати; и тако нико не може другоме више права уступити, него колико сам има; као ни туђе.

§. 30. Ко уступи другоме право своје разумева се, да је и све с њим скопчане користи уступио.

§. 31. Ко другоме штету причини, дужан је за то накнаду учинити.

§. 32. Ако двојица или више њих једнака права имају, морају се иста тако употребљавати, да једно поред другог и сва скупа у целости опстати могу.

Ако то није могуће, онда по количини једно другом треба да попушта; ако ли и тако не би могуће било, онда мање већем попустити мора.

§. 33. Права, која су за личност или особити чин или услов везана, с њиме заједно ишчезавају.

§. 34. Друга права, која неограничено и безусловно као сопственост коме припадају, са смрћу или вољом и законом прелазе на другога.

§. 35. Закон ће одредити, да права због дуготрајајућег неупотребљења на штету другога престану и изгубе се.

В. Главу IV. треће чести овог законика.

ЧЕСТ ПРВА

О ЛИЧНИМ ПРАВИМА

ГЛАВА I

О лицима, и правима личним по сопственим својствима

§. 36. Под именом лица (особе) узима закон свако човечије створење, било оно тек зачето, или рођено, мало или велико, било разумно или безумно. И сам збор и свезу више лица јединствених у призрењу права која она у заједници имају, сматра закон као једно лице морално, као што је родбина, задруга, општина.

§. 37. У смотрењу наредбе законе разлика се чини између младолетних и пунолетних лица. Пунолетна су лица она, која су двадесет прву годину живота свога навршила. Младолетна су пак она која двадесет прву годину живота још навршила нису, и таква су или мала деца, која још нису седму годину, или деца неодрасла, која још нису четрнаесту, или деца дорасла, која су прешла четрнаесту годину, али двадесет прву годину још навршила нису.

§. 38. Пунолетници држе се да су зрели, и они могу сами собом права своја држати, с њима руковати и располагати.

§. 39. Младолетници држе се за незреле, и они стоје под особитом заштитом и обраном закона.

В. §. 59. и 77. грађ. поступка.

§. 40. Закони узимају у заштиту и оне, који су разума и слободне воље или са свим или од чести лишени, као што су згранути, бесомучни, луди, суманути.

В. Закон о уређењу санитарске струке и о чувању народнога здравља од 30 Марта 1881. (Збор. 33. стр. 369.).

§. 41. Младолетнима се уподобљавају од чести и они, које суд за раскошнике прогласи, и који се на страни налазе, па им није могуће права своја заштитити.

§. 42. Тако и задруге или задружне куће и општине по својој природи и одношају земаљском имају особито право на заштиту закона.

§. 43. Дете зачето, али јошт нерођено, сматра се у призрењу права као да је и рођено, тако да ако се живо роди, добија сва припадајућа права, и та на другог пренаша; ако ли се мртво роди, сматра се као да никад ни зачето било није. Рођено држи се свагда за живо; ко се сумња и противно наводи, доказати мора.

§. 44. Српском житељу припада потпуно уживање грађанских права. Српско пак житељство, т. ј. грађанство или припада по самом рођењу или се добија прирођењем; по чему су сви житељи српски, права грађанска уживајући, или рођени или прирођени Срби. Код рођених Срба прелази право грађанства с родитеља на децу по самој природи; прирођење пак добија се онда, кад би иностранца који пуних седам година било у служби државној, било у вођењу заната или земљорадњи, или у каквом другом полезном занимању овде проживео, и за све то време би поштено и сходно законима земаљским живео, не учинивши никаква злочинства. Иначе пак без одређенога времена пребивања, получаваће се право

грађанства само особитим дозвољењем Књаза са сагласијем савета.

Код овог параграфа додаје се уредба о прирођењу и одуштању Срба из њног отачаства која гласи:

1. Иностранци, који би зажелели право сажитељства у Србији имати и уживати, и тим начином природити се, морају то својим путем и начином прибавити.

2. Шта се изискује, да иностранци грађанска права у Србији прибаве, одређено је у законнику грађанском §. 44. Овде се пак прописују правила за оне, који са израженом вољом и намером из страног поданства излазе и у сажитељство српско прелазе.

3. Иностранца, желећи право сажитељства српског прибавити и тако природити се, подносиће молбу своју непосредно министарству унутрашњих дела, или ако би већ место пребивања у Србији имао, преко свог начелства окружног. У овој доказаће своја својства, своје морално владање, своје стање, имање и занимање, у циљу, да подучи уверење, које ће од министарства иностраних дела уредно утврђено бити, да ће он у српско сажитељство примљен бити, како уредни отпуст из страног поданства донесе.

4. Ако такви иностранца од министарства унутрашњих дела на молбу своју речено уверење добије, то ће се он неодложно постарати добавити уредни отпуст из страног поданства, који најдаље за једну годину дана од добиеног уверења министарству унутрашњих дела донети мора, ако се њиме користити жели; иначе ако за годину дана отпуст прибавити пренебрегне, мораће молбу своју поново тога ради поднети.

5. Пошто министарство предоменути отпуст такови прими и о уредности истога увери се, одмах ће молбоца иностранца решењем својим у сажитељство српско примити, и њему писмено сведочанство о томе дати, пошто исти следујућу заклетву положи:

„Ја Н. Н. који сам досад поданик Н. био, ступајући у сажитељство српско закљичем се Богом живим, да ћу као и други рођени Србин владајућем Књазу српском свагда веран бити, да ћу устава земаљског, закона и уредаба савесно придржавати се, власти земаљске слушати и њима покоравати се, да ћу данак, дажбине и остала сва бремена земаљска, која се налагала буду, тачно плаћати и носити; и све дужности сажитељу српском својствене вољно испуњавати. Тако ми Бог помогао, и тако да могу одговор дати на његовом страшном суду“.

6. Иностранца, оваквим начином у сажитељство српско ступивши и сведоцбу о том од министарства унутрашњих дела добивши дужан је неодложно изјаснити коме окружију и којој општини причислити се жели, ако већ попре не би гдегод у Србији постојано место пребивања имао и то означено, како ће

одма надлежном окружном начелству (за Београд управи исте вароши) упућен бити, које ће њега ако никакове умесне препоне нема, одмах оној општини придати, и у списак сажитеља местних увести, иначе пак ако би се препоне какве показале, такве министарству с изјашњењем својим поднети, и отуда решење сходно, по коме ће се владати имати, очекивати.

7. Ако би који Србин из сазе сажитељства српског изаћи и у страну сажитељство ступити зажедео, то ће такви пре свега постарати се, уверење од стране надлежне власти добавити, да ће он без сваке сумње у страну сажитељство примљен бити, како нужни одпуст добије.

8. Са оваквим уверењем и кунно достоверним доказима, да је он све дужности и обвезе како према држави, тако и своје општине, задруге, родбине и осталих сажитеља испунио, или иначе с овима поравнао се, он ће се надлежном окружном начелству молбено тога ради обратити.

9. Начелство (у Београду управа вароши Београда) почем се о истинитости његовог изложења увери и убеди, које по околностима моћи ће и средством расписа или средством новина чинити, достављаће то са тачним својим извешћем министарству унутрашњих дела, одкудаће по том дозвољење очекивати, по коме ће начелство молноцу одпуст, који ће се средством министарства унутрашњих дела уредним начином од министарства иностраних дела утврдити, из житељства српског дати, и њега из списка житеља српских исписати, који премда оваковим начином из сазе отачаственог сажитељства излази, омет се приватних обвезе, ако би се такве и после одступа појавиле, зато не ослобођава.

(Уредба од 2. Маја 1844. ВМ 603. Збор. II. стр. 300.)

Даље додато је овде:

Да попечитељство унутрашњих дела одсад никог од оних странаца који би пре истека рока опредељеног у §. 44. законика грађанског тражили, да се у грађанство српско приме, и који би се, буди којим заслугама, особито службеним тога достојним учинили, више не прима само по својој власти и по уредби од 2. Маја 1844. године $\frac{\text{ВМ } 603.}{\text{СМ } 494.}$ у број српских грађана,

него да свагда за таквога учини најпре представке ради процене особите дозводе законодавне власти према §. 44. грађанског законика, будући да се наведеном уредбом од 2. Маја 1844. године прописује правило само за оне странце, који су пуних 7 година у српској земљи проживели па после зажеде из свог страног поданства иступити и у сажитељство српско прећи.

(Решење од 14. Августа 1851. год. ВМ 639. Збор. VI. стр. 46.)

Додато је у правилима о бегунцима и заштићеницима у тачци 7. ово:

Странци, који седам година под заштитом српском часно и поштено без прекидања проведу, могу и без отпуста из прешашње своје поданичке сазе на српско сажитељство положити заклетву, која им се из основаних узрока и одказати може.

Од ове заклетве изузимају се сви странци, који су се пре 2. Маја 1844. год. у Србији населили, па ту и сада стално живе, будући су они по обичајном закону који је дотле важио редовно прирођени.

(Решење тих правила садржавајуће од 20. Јануара 1860. год. ВМ 171. Збор. XIII. стр. 5.)

В. и устав 36. 44. чл. 6. 29. и тач. 9. чл. 145.

В. чл. 5. закона од 1. Новембра 1886. год. о устројству војске.

§. 45. И странце овде живеће у призрењу права на њихову личност и сопственост односећих се узимају закони под савршену заштиту, у колико се за уживање каквог особитог права не би по опредељењу трактата или земаљских устава нарочито српско грађанство изискивало.

В. Уредбе за странце о притежању непокретних добара (36. VI. 139. XIII. 90. и XIV. стр. 194.)

О праву странаца на прибављање непокретних добара код нас имамо досада уговоре и конвенције са овим страним државама: Италијом, Аустро-Угарском, Великом Британијом, Грчком, Уједињеним државама Америчким, Немачком и Француском. Види све ове уговоре и конвенције у књижици: „Збирка конвенција између Србије и других држава, закључених и ратификованих од 1. Марта 1880. до 25. Маја 1883. године са унутима и изводима из разних уговора у Београду, 1883“, стр. 13, 68, 122, 123, 126, 129, 133 и 136.

В. чл. 30. устава (36. 44.)

§. 46. Што год Србин са Србином у Србији предузимао буде, судиће се по овом закону; што Србин са Србином у туђој земљи предузимао буде, судиће се такођер по овом закону, ако не докажу, да су стран закон пред очима имали, или ако код страног суда помоћи не потраже због законих следстава у туђој земљи за њих проистичућих. Ако Србин са туђином у Србији посла имао буде, судиће се по овом закону, ако туђин не докаже, да су туђеземски закон за основ узели; ако Србин са туђином у туђој земљи посла имао буде, судиће се по туђеземском

закону, ако не докажу да су српски закон у туђој земљи пред очима имали; ако на послетку туђин са туђином у Србији што предузме судиће се по овом закону у оном случају, ако би из тога закона следства у Србији за њих проистигала, а нарочита уговора немају, да су право своје на туђем закону основали.

§. 47. У опште у свима случајима, у којима страна држава са Србима поступа као са својима, сматраће и ови закони странце као и своје. У случају сумње, мораће туђинац то доказати.

В. примедбе о наследствима, која би странцима припала, код §. 423.

§. 48. Туђинка за српскога житеља удата добија са самом удајом сва права српскога грађанства, у оним случајима, у којима страна држава Српкињи за њихног поданика удатој иста права даје; као што и Српкиња за страног поданика удата сва права грађанства овдашњег губи, у онима случајима, у којима страна држава своју поданицу за Србију удату својих права грађанских лишава. Жена из друге области Турске у Србију удата сматра се за овдашњу, као и што се Српкиња у другу турску област удата у смотрењу права грађанства за своју држи.

§. 49. Србин ако се на страни налази, сматра се као *одсуствујући*, ако је место пребивања његовога познато; ако ли то познато није, држи се за *несталог*. И као такав не само не губи своја права, него долази под особиту заштиту закона.

В. §. 76. грађ. поступка.

§. 50. Ако такав нестали заступника права својих оставио и наместио није, дужан му је суд ради одбране права његових заступника или бранитеља поставити.

В. примедбу §. 49. а види и закон о старатељству и правима о поступању у неспорним делима.

§. 51. Кога је нестало, па га нема и не зна се за њега, а другоме би поради права својих за тим стало, да се зна, је ли жив или мртав, те би се тога

ради суду јавио, онда ће суд таквога судеки позвати, да дође, или да о своме животу извешће даде. И на то ће му оставити рок од једне године дана. Овај рок ако без свакога гласа и трага прође онда ће суд таквога несталог прогласити за умрлог, и то у следећим случајима: 1) Ако је од његова рођења прошло 80 година, и од 5 година не би се за место његова пребивања знало. 2) Ако се за њега за 30 година ништа знало није. 3) Ако би се доказало, да је он у самртној опасности био и од онога се доба за 10 година за њега прочуло није. Но ако би се такав и преко свега тога доцније појавио, он ступа у сва своја пређашња права, само сваку отуда себи причињену штету или изгубљену ползу сам себи приписати мора.

В. Примедбу §. 49. и чл. 147. зак. о старатељству.

§. 52. Само онај, који преживи другог, може у овога права, на случај смрти њему припадајућа, ступити. Кад двојица заједно у исти тренутак умру, онда не може речи о пренашању права с једнога на другог бити. У случају неизвесности држи се да је онај пре умр'о, који је у ранијој опасности био; ако су пак у једновременој опасности били, онда се узима, да је млађи старијег, и мушка глава женску преживела; докле се год противно не докаже.

§. 53. Закони ови узимају и права житеља српских и странаца другог вероисповедања у заштиту и допуштају им и уживање грађанских права у толико, у колико не би они законом нарочито ограничени били.

В. чл. 18. и 30. устава (Зб. 44).

§. 54. Чланови једне родбине по разлици степена и одношаја, као и чланови задруге или задружне куће по природи својој, имају особита међу собом права, која ће се на свом месту одредити.

§. 55. Под именом родбине, (породице, фамилије), разумевају се претци са свима својим потом-

цима, били они у заједини или одељени. Они се зову међу собом *род*; свеза, којом су везани, јест *сродство*, лица су пак таква сродна или сродници и рођаци. Ови могу бити у ближем или даљем сродству, по броју степена, у којима један од другог одстоје. Ово су сродници по крви; но бивају и постају сродни и по браку, које се сродство зове тазбина; и то је сродство између мужа или жене са сроднима женина или мужевјева рода по крви.

§. 56. Степен сродства између два лица, било у правој било у побочној или косој лози, опредељује се по броју лица од једнога претка рођених тако, да су два лица у оном степену сродна, колико лица има, не бројећи првога претка, следствено мање једнога.

То се исто разумева и о тазбини. — Усвојени за сина или кћер како ступају у сродство поочима и помајке своје определиће се на свом месту.

В. §. 136. овог законика и др. о усвојењу туђе деце.

§. 57. Под задругом или задружном кућом разумева се више лица пунолетних самих или са својим потомством у заједини живећих. Они су у одношају међусобном задружни. Где таква зајединскога живота нема, зову се инокосни.

К овом параграфу и §-у 507. додато је ово :

Истина да се у §. 57. грађ. законика где је реч о задрузи као једном моралном телу, опредељује тако, да се задруга састоји из више пунолетних или ожењених глава, које тако у строгом смислу и постоји, али зато нигде није назначено нити забрањено, да се после смрти оваквих глава пунолетних не може код њихога потомства задруга наставити. Шта више и кад би се баш законом такво што определило, опет ако би се уговором или тестаменталним расположењем другојачије што наредило, оно би постојати морало у смотрењу задружног одношења и код малолетних. А овако то постојати мора тим више, што закон у овом погледу не само никаквог противног опредељења не чини, но шта више јасно изражава да задружна права и одношења и онде постојати могу где нема више пунолетних или ожењених глава као што §. 507. (где је реч о задрузи у смотрењу наследствених права и одношења) без сваког призрења на за-

дружна лица опредељује овако: да је задруга онде, где је смеса заједничког живота и имања.

(Указ од 16 Маја 1845 год. В. № 703. Зб. III. стр. 37).

§. 58. Задруге сматрају се у призрењу спољних одношаја као једно лице морално, и уживају у скупу сва права као и инокосни. Задруга може у себи закључавати права инокосности и родбини припадајућа. Инокосност разрешава одношаје задружне али не родбинске.

§. 59. Општина једна сматра се у призрењу приватних права као једно морално лице, коме сва она права припадају, која јединственим лицима, у колико се то по унутрашњем устројству не би особито определило.

В. чл. 169. Устава (Зб. 44. стр. 179).

ГЛАВА II

О правима и дужностима супружника

§. 60. Права и дужности супружника проистичу из брака, који се између два лица разнога пола закључује и венчањем средством свештеника по пропису православне цркве свршује, почем се она пред два или три сведока изјасне, да желе неразлучно живети, завегујући се у једно на вековечиту љубав и ненарушиву верност.

Код овог параграфа и §. §. 92. и 99. има ово решење :

Бракови између житеља српских, у којима би ма која страна била православне источне вере, само су онда пуноважни, кад су од надлежног свештеника православне вере благословени, и заведени у надлежне књиге венчаних, при православним црквама установљене.

Деца у смешаним браковима рођена, биће крштена у православним црквама, и таква крштења биће завођена у протоколе крштених, постојеће при православним црквама.

Парнице брачне у смешаним браковима, т. ј. где је ма која страна православне вере, спадају под надлежност земаљских православних духовних власти.

(Решење од 9. Септембра 1853. год. ВМ 859. Зборник VII. страна 80.).

В. на стр. 37. овог закона уредбу од 7. Дец. 1861. год. ВМ 2444. Збор. 14. стр. 202. као и »Збирку конвенција« о узajамној помоћи између наше краљевине и других држава, по делима суђења у оште (чл. 1.).

§. 61. Пре венчања бивају обично разговори и договори између младожење и девојке, и његова и њенога рода, са уговарањем поради брака, у који су ради ступити; а покрај овога или за овим бива обељежје, дарови и уздарје.

§. 62. Разговори ови и дарови немају истина никаква следства на брак, ако се не би закључно; но овако даривани не могу с другим лицем у преговоре брачне упустити се, док примљени дар одступајућа страна не врати.

§. 63. За тим следује прописани испит, који бива пред својим свештеником, одређеним од духовне власти начином.

§. 64. И овако учињени испит остаје снажан, нити која испитана страна у нове преговоре брачне упустити се може донде, докле се духовном влашћу својим путем од овога испита не разреши.

В. тач. 9. чл. 31. закона о црквеним властима источне православне цркве у Краљевини Србији, од 27. Априла 1890.

§. 65. У случају одустанка невина страна добија трошкове поради брака учињене, и накнаду за претрпљени уштрб натраг.

§. 66. Натерати се она страна, која одустаје, да мора у исти брак ступити, ако драговољно неће, не може.

§. 67. Ако су обе стране невине, онда свака своју штету носи.

§. 68. Из којих узрока црква, брак и венчање законом забрањује, из оних истих, ако би се пређе појавили, не могу онаква лица законо испитивана бити; ако ли су испитана, испит ништа не важи, и

крива страна не може од друге одуставше накнаду за причињену штету тражити.

§. 69. У брак законо ступити и венчани бити не могу:

а) Ако човек жену венчану и не по закону пуштину, или жена мужа непуштена по закону има.

б) Ако младожења није навршио 17. а девојка 15. годину, осим случаја разрешења од надлежног Архиепископа учињеног.

в) Без питања и допуштења очина или матерна или турског, осим по добијеној дозволи од надлежне власти у случају навршене 18. године момка и девојке.

Код ове тачке закона има законодавно тумачење шта се разуме под »надлежном власти« (од 14. Јуна 1845. год. Збор. III. стр. 63.), али је исто замењено законодавним решењем од 24. Октобра 1860. ВВр. 194. које се налази код тачке к. ове одредбе.

г) Који су неспособни и немоћни за дужности брачне.

д) Луди и бесомучни.

е) Отмицом натерани, ако ослобођени нису, или ако су заплашени и страхом нагнани.

ж) Ако је преваром друго лице подметнуто.

з) Злочинци на робију или заточење осуђени, за време казни.

Имена од 5. Јануара 1862. год. ВМ 14. 36. XV. стр. 1).

и) Између хришћана и нехришћана.

ј) Између сродника у степенима црквом забрањеним.

к) Који су због браколомства међусобног, и свом супругу о глави радења осуђени.

Код овог §. додато је ово:

Но како је Народна Скупштина 17. Септембра 1858. год. предложила да у напредак у оним случајима, где девојка одбегне за момка, примирителни судови у садејству с надлежним свештеником, кога ће дужност бити најпре испитати да између момка и девојке не постоји сродство, дају допуштење за венчање; то је законодавном влашћу §. 69. тач. в. тако објашњена

да се у напредак под „надлежном власти“, о којој ово опредељење закона говори, разуме „примирителни суд“.

(Решење од 24. Октобра 1860. год. В. № 194. Збор. XIII. стр. 152).

§. 70. Има и других узрока, који ако се догоде, остављена страна не може никако тражити накнаду штете због испита проузроковане, као:

а) Ако се примети особити сајуз и наклоност к другоме лицу.

б) Због трудноће од другога.

в) Због блудног и развратног владања.

г) Због јавно познатог и осведоченог пијанства.

д) Због прилепчиве опасне болести.

е) Због дугог одлагања венчања.

§. 71. Ко покрај живе законе жене другу узме, и венча се, мораће ову другу отпустити: која, ако то није знала, добија накнаду за све трошкове, за уштрб и срамоту поднесу. Преко тога муж потпада под суд и казну, као што ће и свештеник, ако је знао па венчао, или је могао знати, да је употребио пристојну пажњу, или ако прописани ред набљудавао није, духовној власти за то одговарати.

В. крив. зак. §. 203. и 135.; и чл. 169. до 175. зак. о црквеним властима од 27. Априла 1890. год.

§. 72. Ако младожења при венчању није био навршио 17. а девојка 15. годину, онда ће снажност таквога брака испод ових прописаних година власти духовној донесенога, зависити од опроштаја Архијерејског. А свештеник венчавши, ако је знао, да нема прописани за брак година, долази под суд, као и сами родитељи, и други, који би свештеника преваром на савршење венчања оваквих лица навели.

В. крив. зак. §. 136.

§. 73. Ако свештеник без допуштења родитељска или туторска венча момка и девојку пре навршене њихове 18. године, брак истина стоји, но свештеник овакав потпада под одговор суда духовнога због набљудаваног прописа.

В. крив. зак. §. 141. тач. 2; и чл. 169. до 175. зак. о црквеним властима од 27. Априла 1890. год.

§. 74. Брак са бесомучнима и лудима нема силе ни важности и престаје као да није ни био; а свештеник са знањем такве венчавши, пада под суд и казну.

В. крив. зак. §. 137.

§. 75. Брак са оним, који је неспособан и немоћан био дужности брачне извршивати, престаје и уништава се, пошто се онаква неспособност савршено осведочи, као да није ни био. Свештеник таквога венчавши под одговор не долази; јер нити је дужан, нити му се пристоји, у такав испит упуштати се.

§. 76. Ако свештеник силом отету и неослобођену или великим страхом приморану девојку венча, такав брак престаје, као да није ни био. Свештеник венчавши, кум и стари сват падају под суд и казну, а тако и отмичари казниће се строго за учињену отмицу као преступници.

В. крив. зак. §. 138.

§. 77. Преварен, који је друго желео, а друго му је лице подметнуто, није дужан задржати га. Ако се не тужи, но се својевољно склони, нека му буде, и брак нека је тврд. И ако дознавши да је друго лице, он не престане, но у дужности брака заостаје, да му се после тужба не прима, почем је знао и драговољно се склонио.

§. 78. Са злочинцем на робију или заточење осуђеним за време казне закључени брак има право невина страна захтевати да се разреши, и накнада њој даде. Свештеник долази под одговор судски.

Измена од 5. Јануара 1862. год. Збор. XV. стр. 1. в. и §. 140. крив. законика.

§. 79. Брак између хришћана и нехришћана нема силе ни важности, и уништава се као да није ни био. Свештеник пак венчавши долази под одговор и потпада под казну духовнога суда.

В. закон о црквеним властима од 27. Априла 1890. год. (чл. 169. до 175).

§. 80. Брак између сродника у степенима црквом забрањенима, ако је са знањем, престаје и уништава се, и они, који су знали, долазе под одговор и казну сразмерну дужности преступљеној и близости степена сродства. Ако ли је у незнању закључен, онда се супружници од заједничког живота одмах разлучују, и снажност таквога брака зависиће од разрешења Архијерејског.

В. крив. закон. §. 139.

§. 81. Брак између оних који су због браколомства међусобног, или тога ради што су супругу о глави радили, осуђени били, престаје и уништава се као да није ни био.

§. 82. Брак са оним који је са другом испитан, или брак са девојком под претеном за другога, стоји у својој сили и важности. Испит пак речени пада и разрешава се, и страна постојана заоставша добија потпуну накнаду за трошкове учињене и срамоту нанесену.

§. 83. Пре венчања дужан је свештеник парохијски момка и девојку начином од духовног начелства прописаним у три једно за другим следећућа празнична дана у цркви огласити или навестити, тј. јавити хришћанима поименце који се момак женити, и коју невесту за супругу узети намерава, ако не би исти заручници од свог Архијереја од огласа опроштени били.

§. 84. Они заручници, који би у чију парохију са стране дошли, нити ће моћи испитани нити оглашени бити, докле се не би онде постојано настанили и докле не би на њихове из пређашњег места пребивања набављене довољне исправе од духовне власти надлежно к томе одобрење последовало.

§. 85. Сваки, који би за какву препреку, која би оглашеном браку препону чинила, знао, дужан је то надлежном свештенику без одлагања јавити.

§. 86. Ако би се за време учињенога оглашења, или и после при самом венчању открила каква правилна препрека, која би заручницима забрањивала у брак ступити; то ће свештеник престати од савршавања брака, и јављаће случај такав својој духовној власти.

§. 87. Свештеника на савршивање брака правилима црквеним недозвољенога натеривати, или иначе приморавати да се нико не усуди; и који би то чинио подлећи ће строгој казни.

В. крив. зак. §. 207. а.

§. 88. Брак не може законом закључен бити без узајамног и непринуђеног сагласија сачетавајућих се лица; зато родитељи и сви други децу и млађе, ступити у брак против своје воље да не принуђавају, које се нарочито под одговором строгим забрањује.

§. 89. Отимање девојака ради ступања с њима у брак сматра се као преступљење, које ће се строго и казнити.

В. крив. зак. §. 200.

§. 90. Ако свештеник, не имајући Архијерејског опроштаја, пренебрегне навестити, па би се после венчања појавиле препоне неопростиве, онда брак пада и уништава се, а свештеник долази под одговор и казну; и сами заручници, ако им је препона позната била, као и сведоци при венчању, ако су за њу знали, долазе под одговор и казну; ако ли се код духовне власти препона опростива покаже, брак остаје по добивеном Архијерејском благослову у важности, а кривци долазе под одговор.

В. крив. зак. §. 141. тач. 1. —

§. 91. Закони брак свршује се у цркви, у време црквом за то прописано, пред два или три сведока заједно са обручењем, и у свему сходно правилима и обредима православне цркве. Само по нужди може се венчање изван цркве свршити на другом пристопном месту.

§. 92. По венчању дужан је свештеник сваки брак у књигу венчаних увести, забележивши име и презиме венчаних, њихових родитеља и кума, њихово стање и место обитавања, дан венчања, с додатком, који им је брак и са потписом свештеника који је њих венчао.

В. Примедбу §. 60. и 99. — и §. 142. 143. и 144. крив. законика

§. 93. Брак законим начином закључени, осим смрти једнога супруга, којом сам по себи престаје, само се из особитих важних црквом прописаних узрока уништити, или развести може. Ови су узроци у књизи Кормчији, која духовним властима за управу служи, изложени, од којих се овде наводе:

А) Узроци, због којих се брак уништава:

1) Ако је у време венчања муж имао живу жену нераспуштену, или жена живога мужа нераспуштенога.

2) Ако момак 15 или девојка 13 годину у време венчања навршила није.

3) Ако је брак учињен са бесомучнима или лудима; на захтевање невине стране.

4) Ако је са неспособним и немоћним за извршавање брачне дужности; на захтевање друге стране.

5) Ако је са девојком отетом и неослобођеном или неоодољивим страхом примораном; на захтевање приморане стране, или њених најближих.

6) Ако је друго лице подметнуто, и невина страна докаже, да знати није могла, и да је одмах, како је дознала, тужила се.

7. Ако је са злочинцем на робију или заточење осуђеним закључен брак за време казни, на невина страна захтева.

Тако исто ако је брак закључен с лицем, које је учинило злочинство пре брака, али је после овога за исто осуђено на робију или заточење, ако невина страна захтева.

Измена и допуна од 5. Јануара 1862. год. (36. XV. 1).

8. Ако је између хришћана и нехришћана закључен брак.

9) Између сродника у степенима црквом строго забрањенима.

10) Брак између оних, који су супругу своје о глави радили, било пре, било после пресуде тога ради на њима изречене, закључени.

§. 94. Б) Узроци, због којих се брак разводи:

1) Прељуба доказана, којом је верност супружанска нарушена.

2) Радење о глави своје супругу и дејствовање свирепим и убитачним средствима противу живота његовог; као и онда, ако је само знала једна страна о таквом злом умишљају и дејствовању другога против живота супруга, и открила није.

3. Злочинство супругом једним учињено, због ког је казна узаконена и судом над њим изречена на робију, или заточење дужије од 8 година, ако невина страна за време док те казни трају иште развод; а ако га за то време не иште остаје брак у својој сили.

Измена од 5. Јануара 1862. год. 36. XV. стр. 2.

4) Ако једна страна од хришћанског закона отступила.

5) Неизвесно или злоковарно отсуство.

В. чл. 218. закона о црквеним властима од 17. Априла 1890. године.

§. 95. Ако би који супруг или у роство нао, или би по своје делу са знањем власти куда отишао, па би га нестало, нити би се доказало, да је са злом намером супруга свога изневерити куда тумарио, онда ће оставши други супруг тек по истеку пуних 6 година од времена отсуства друга свог моћи дати молбу духовноме суду поради разведења брака свог, који ће суд, почем и средством новина, и иначе средством земаљских власти отсуствујућег потражи, и овај се за једну годину не нађе, нити му се јави или представе, к разведењу брака приступити, и остављеној

страни дозвољење за други брак дати. Но при свем том ако се после оваковога дозвољења и закључења другога брака супруг отсуствујући поврати, има власт друга свога, ако хоће, у брак узети, ако ли не ће, а он добија дозвољење са другим лицем у брак ступити, као што ће то у првом случају добити и онај, који је иначе невин нашавши се са супружником овога у брак ступио, и с њим живео.

§. 96. Ако ли који супруг, без знања и допуштења власти, из отачаства побегне, и незнано куда тумари, или шта више и довољно буде узрока уверити се, да је с намером друга свог изневерити удало се, онда ће оставши супруг у првом случају по истеку 4 године, а у другом после 3 године од времена оног удаљења моћи дати духовној власти молбу поради разведења брака, који ће суд, почем отсуствујућег и преко новина и преко земаљске власти потражи, и овај му се за једну годину дана не јави нити претстане, баш да би се место његова задржавања знало, к разведењу брака приступити, и оставшој страни, ако се докаже да је невина, и супругу своме узрока к удаљењу његовом не дала, дозвољење дати у други брак ступити; нити ће противна страна, ако би се после тога појавила, овај брак нарушити и друга свог натраг захтевати моћи.

§. 97. Ако се жена у случају оваквог отсуства мужевља без набљудавања ових правила и без допуштења власти преуда, и муж се први после појави, онда муж њу ако хоће, узима натраг, или на своје захтевање, ако се невин нађе, он се од истога брака разводи, и добија право на ново женити се. То бива и са мужем, ако би му жена у ропство пала, или онако отсуствовала.

§. 98. У случају узрока за развод брака свагда ће се стране свом свештенику пријавити, који ће дужан бити, њих примиривати, и ако у том не успе, протојереју оног окружја упутити их. Овог ће дуж-

ност бити, у три пута, и то не једно за другим, но у неком сразмерном растојању времена, примирење међу њима покушавати, опоменувши их како на свечано обећање при венчању узајамно дано, тако и на жалосна и штетна следства развода брачног. Ако их и он не примири, то се онда упућују с тужбом на духовни суд, који ће и сам најпре примирење покушати, па ако не успе, тек онда о разводу судити, пошто сви докази тога ради наведени буду.

§. 99. Сва дела спорна у смотрењу брака принадеже суду духовном, а тако и парнице поради уништења и развода предузимаће се, расправљати и решавати од суда духовног прописаним тога ради редом и начином.

В. примедбу код §. 60. и 92. овог законика.

Код §. 99. (на овом месту изложено је и објашњење. §§. 65. и 82.) има ово решење:

Да духовна власт и у парницама одступања од намеренога брака по учињеном духовном испиту, а и у другим брачним парницама онако, као и у парницама нарушавања или развођења брака, по аналогiji тачке 3. чл. 16. устр. духовних власти.* и §. 100. грађанског законика пресудом својом одреди само припада ли, и којој страни припада накнада за учињене трошкове; и односно за срамоту нанесену јој, а количину ове њом досуђене накнаде да после грађански суд одреди.

(Уредба од 4. Јунија 1851. године. ВМ 533. Збор. VI. стр. 22.)

Дале издато је ово:

Уредбом више наведеном од 4. Јунија 1851. год. ВМ 533. наређује се, да у свакој парници, поведеној услед одступања од намереног брака по учињеном духовном испиту (§. 65.) а и у другим брачним парницама (§. 82.) онако исто, као и у развођењу брака духовна власт има одредити само, припада ли, и којој страни припада, накнада за учињене трошкове, и односно и за срамоту, од криве стране нанесену јој, а количину ове накнаде после да грађански суд одреди. По §§. 65. и 82., о којима је овде реч, треба наравно имати у виду два случаја; али је ту главна ствар тербе и суда: нарушени брачни уговор, који је своју важност добио од учињеног духовног испита, и по томе како у случају првом, где је на име

* То је устројство укинуто и замењено оним у Збор. XV. на ст. 204.; а ово опет законом о црквеним властима од 27. Априла 1890.

једна страна од брачног уговора одступила, тако и у другом, где је једна страна, одступивши овде од свршеног брачног уговора, тамо већ с другим лицем и у брак ступила, који се због тога не нарушава, духовна власт има само иследити, и пресудом својом одредити, је ли ова од брачног уговора одступивша страна, крива, и припада ли од оне криве стране оној остављеној невиној страни накнада за учињену јој штету, све сходно §. 63. или 82. како је на име уговор и испит брачни, или као у првом или као у другом случају нарушен, а грађански ће суд по томе после количину те накнаде за штету и срамоту одредити.

(Решење од 21. Децембра 1851. год. ВЖ 1102. Збор VI. стр. 78.).

В. уредбу која постоји за брачне парнице између Римокатолика и Лутерана који су српски поданици, и која гласи:

„Да се општи грађански судови не само за распу брачних парница, но и за сама питања о важности или разводу брака, за лица неправославна, одреде те да они по постојећем судореду и поступку за грађанске парнице прописаном, не само и та питања ислеђују и суде, но и пресуде о њима гласеће, по незадовољству стране великом суду на решење и пресуђење подносе, а што се материјалног закона тиче, међу тим, док се се нарочити закон не проише за католике у духу цркве, католичке а за Лутеране у духу њихове цркве да судови наши суде ове ствари по основима, примљеним у законима оне цркве, којој сурузи припадлеже; а ако је брак смешан, по законима оне цркве у којој је брак благословљен, где би им год стране закон своје цркве аутентично саме показати могле, а иначе, где то стране не би биле у стању учинити, или у случају сумње, да се обрађају попечитељству правосудија за настављење, које ће се за то имати са управом просвете споразумети, која ће и онако моћи преко свештеника дотичне вероисповеди не само закон цркве за дани случај стојећи, но и за објашњење смисла његовог прибавити. У осталом разуме се, да они смешани бракови, где је ма које лице православно, и о којима особено законодавно наређење постоји, под ово наређење не спадају.“

Уредба од 7. Децембра 1861. г. ВЖ 2444. Збор. XIV. стр. 202.

В. и тач. 4., 5. и 6. члана 96. закона о црквеним властима од 27. Априла 1890.

§. 100. За време трајања парнице брачне, дужност ће бити суда духовног напред одредити, припада ли *невољној** страни пристојан ужитак, који ће

* У издањима грађанског законика од 1873. 1884. године место речи: „невољној“ стоји „невиној“, и за то се ова погрешка исправља по оригиналу.

се по могућству и имању мужевљевоу грађанским судом измерити. Такође ако би деце било, постараће се о међувременом њиховом снабдевању и васпитавању.

В. одредбе закона о црквеним властима код претходног параграфа.

§. 101. У случају, ако су обе стране под кривцом, ни једна не добија допуштење да у други брак ступи; ако ли је једна страна невино, њој ће се дозволити ступање у други брак. Невиној страни пресудиће се све користи брачне по закону, по природи брака, или по уговору њој припадајуће.

§. 102. Разлучење само од заједничког живљења, које би се по нужди и на дуже време са ужитком или без ужитка одредило, сматра се као и други покушај примирења између супружника, који, ако би се опет састали, јављају то само своје свештенику, а овај исто доставља својој духовној власти.

§. 103. На развод брака не могу супружници уговора чинити, нити се на уништење или разводење, ни привремено, сагласити могу. Но почем је тужба за развод дана или пресуда изречена, могу се у призрењу имања свога, ако с њим неограничено располагасти могу, као и ужитка и снабдевања и васпитања деце поравнати.

В. §. 94. и 855. овог законика, и чл. 213., 216. и 218. закона о црквеним властима.

§. 104. Она страна, којој је као невиној дозвољено да у други брак ступи, моћи ће то без сваке препоне по закону чинити.

§. 105. Жена разведена или пуштеница, ако је трудна, не може пре порођаја, иначе ако је трудноћа неизвесна, не може пре навршених 9 месеца после развода, преудати се; осим ако по сведошци вештака на суду докаже, да трудна није, у ком случају по истеку 6 месеци моћи ће у други брак ступити.

Код овог §. о преудаји удовица има тумачења од 14. Јуна 1845. ВЖ 858. (Збор. III. стр. 63. т. 2.), по оно је замењено следећим:

»Удовица, која би се по смрти свога мужа наскоро преулавати хтела, може то чинити у оном случају, ако би од умрлог мужа трудна остала, само ако и женик на то пристане, о чему ће се пред месним кметом и свештеником писмено начинити и свештенику на чување предати. Ако би трудноћа неизвесна била, а удовица би се хтела пре 9 месеци од смрти мужевљеве преудати, онда се мора визитирати од месних бабица, или ако таквих у месту нема од других у месту вештих старих жена, о чему ће се такође пред месним кметом и свештеником писмено начинити, на које се има и женик подписати, које ће се писмено свештенику на чување предати. Како у једном тако и у другом случају, свештеник ће ова писмена у нарочити, зато начинен, протокол заводити, који у случају догодивше се расире о фамилијарном положењу детета, може за доказно средство послужити.

(Решење од 22. Октобра 1859. год. ВМ 4803. Збор. XII. стр. 73.).

§. 106. Ако ли жена не дочекавши да истече ово прописано време преуда се, брак ће задржати своју снагу, но она се лишава свију оних користи, које би од пређашњег мужа по разводу, и престанку брака имала; а муж, који такву узме, губи право захтевати уништење брака из узрока прећубрачне женине трудноће. И ако би се у случају рођаја детиња сумња родила, да ли није у првом браку зачето, мора се исто дете и његова права средством заступника или браниоца под заштиту и обрану закона узети.

§. 107. Што се год са намером и опредељењем брака слаже, оно све припада супружницима као права и дужности, нити се шта противу личних права уговором определити може.

§. 108. Оба супружника дужна су љубавно међу собом и нераздвојно да живе, дужности брачне извршавају, једно другом верни буду, пристојно једно друго предусретају, и у сваком случају у помоћи буду.

Код овог параграфа има ова уредба о одбеглим женама:

1. Никоме није слободно у своју кућу примити од мужа одбеглу жену, осим њених родитеља, сродника, или месне власти, па и ови дужни су одмах, или најдаље други дан, јавити за таква случаја полицијној власти, и ова да и њу и мужа јој без

одлагања упути надлежном пароху ради прописаног мирена и даљег поступка.

2. Овако се има поступити у сваком, било првом било другом, или ком му драго случају одбегла жена од свога мужа.

3. Конзисторијска пресуда, која би гласила, да се одбегла жена има вратити мужу брачно с њиме да живи има тачно и без сваког изговора од одбегле жене извршена бити, и у случају ако не послуша имају је томе склањати и духовне и мирске власти, и то саветовањем, поучавањем, помиривањем, докде она корисност оваквог савета не увиди и не склони се да брачно с мужем живи.

(Уредба од 6. Фебруара 1857. године ВМ 212. Збор. X. стр. 11.)

§. 109. Особито пак муж се сматра као глава и старешина куће и родбине, и по томе његова је дужност поглавито, кућом и имањем управљати, за снабдевање своје супруге по могућству старати се, њу од сваке напасти бранити, и на сваком месту заступити.

§. 110. Супруга пак дужна је мужа свога слушати, наредбе његове извршивати, за њим ићи и где он за добро нађе, с њим онде живети; њему по силама својим њу отправаљању домаћих послова, у прибављању, а нарочито чувању имања припомагати, на кућевни ред и чистоту пазити, и нарочито децу намиривати, у чистоти и благодарности обдржавати их и чувати.

§. 111. У случају ако би супружници у задрузи живели, поглавито припада право кућом и имањем управљати, и о снабдевању старати се, старешини кућном, који је у договору са пунолетним задругарима дужан о кући и кућевним пословима бригу водити. Кућу пак и кућевне послове у реду држати и чувати, припада нарочито старешини, коју су дужне у том призрењу остале ма и пунолетне у кући жене слушати.

ГЛАВА III

О правима и дужностима родитеља и деце

§. 112. Деца или су брачна, или ванбрачна, или усвојена; и по тој разлици имају различити вид и одношај правичан према родитељима и хранитељима својим.

§. 113. Брачна су деца сва она, која се у законном браку роде. За такву сматра закон сву ону децу, која се после 180. дана од дана венчања или за 300 дана после смрти мужевље, или коначног развода брачне везе, од законе супруге роде.

§. 114. Кад је дете овако у законом браку рођено, отац не може о законитости његова рођаја посумњати, нити се детета одрећи, осим јединога случаја, ако јасно докаже да за време закона одређенога рока од 180 и 300 дана није му могуће било телесно смешење са супругом својом имати. Ни сама супруга признањем својим не може такво дете лишити законних права према родитељу своме. Ни само доказано блудочинство супруге ништа противу брачности детета не помаже.

115. Родитељи, под којима се разумева отац и мати, били они инокосни или задружни, дужни су деци својој бити и хранитељи. Они треба да се старају за њихов живот и њихово здравље, да их хране и одевају, да им тело снаже и подижу, васпитавају и душевне способности развијају, у закону Божјем обучавају и науком срце и душу облагорођавају, и у полезном труду придржавају, и тако за срећнији живот приправљају, и основ благостању њиховом полажу.

§. 116. Ове дужности, које поглавито на оцу леже, ако би родитељи очевидно пренебрегавали на убитак среће дечије, онда има власт задружни старешина, који је за добро владање и поредак кућана

под одговором, пристојним начином, који ако не помаже, и самим судским путем, настајати, да ови дужностима својим задоста учине.

§. 117. Ове дужности родитељске за издржавање деце трају донде, докле год деца не буду у стању сама себе издржавати. Закон за такав рок узима пунолетност, или навршену 21. годину код мушкараца, а код девојака удају.

§. 118. Распра супружника или и сам развод не ослобођава родитеље од њихове дужности спрам деце. Само у том случају потреба је исте дужности на оба родитеља разведена сразмерно поделити, тако, да ако се сами поравнили и сложили не би закон уређује, да деца мушка до навршене четврте, а женска до навршене седме године под материну храну и негу спадају, а остала под очину бригу долазе; ако не би особите околности среће ради дечије другу наредбу изискивале.

В. тачку 5. чл. 96. Закона о црквеним властима од 17. Априла 1890. године.

§. 119. Све трошкове поради издржавања и васпитавања деце дужан је поглавито отац да носи, а после њега мати, за њом дед и баба од очине стране, а за овима стричеви, а после дед и баба од материне стране и ујаци; осим ако нису у задрузи; у ком случају ако уживају имање у заједници дужан је старешина кућни о издржавању свију старатити се; и после оца сву бригу поглавито носити.

Код овог §-а за децу, која немају имања, а немају ни ко би их по закону хранити могао, има овај пропис:

»Надлежи ономе, који старање о онаквом сирочету има, које нема одкуд издржавати се, да се општини којој у дужност спада издржавање таквога, и надлежној полициској власти обрати, којој надзиравање над општином, над њеним испуњавањем своје дужности, трошковима и рачунима принадежи: но суду надлежи у таквом случају у споразумљење са полицијском влашћу ступити и подејствовати да се нађе когод, да овако сироче прими и издржава из милосрђа хришћанског, или ако у целој

општини не би се нико тако нашао, да сама општина о свом трошку исто издржава.

(Решење од 12. Јунија 1847. године. В№ 838. Збор. IV. стр. 32.).

§. 120. Деца су дужна родитеље своје почитовати, и у свачему им послушна бити, и противу воље њихове ништа не чинити, нити предузимати. И тако нико нема власти децу туђу изгубљену или одбеглу против воље родитељске задржати; но родитељи ће такву и помоћу власти повратити, шта више развратну и непослушну децу умереном домаћом казном каштиговати моћи.

§. 121. Што год деца под родитељском влашћу и њиховим управљањем прибаве, то родитељима својима прибављају, као год што наравно родитељи за своју децу имање прибављају, и њима остављају.

§. 122. Ако би пак деца осим родитељска управљања шта трудом, или поклоном, или другим законим начином стекла и прибавила, оно се сматра као њихова сопственост, премда до пунолетности под очино управљање спада. И отац је властан приплод дечије сопствености употребити на њихово васпитање, главно пак дужан је сачувати осим особита случаја, ако би се потрошак тога за оснивање среће детиње изискивао, које се онда са допуштењем суда издати може.

§. 123. Ово се све разумева о младолетнима, које родитељи издржавају и снабдевају; иначе пак што год такви својим трудом себи прибави, оно је његово.

§. 124. Отац нарочито има власт дете своје недорасло за оно стање живота преправљати и васпитавати, које он за добро нађе. Но почем дете одрасте и 14. своју годину наврши, и склоност к другом начину живљења у себи осети и покаже, може пристожним начином оцу предложити и захтевати, да га на онај начин живота окрене и упути, за који способност и склоност има, које ако без успеха буде, моћи ће и

самом надлежном суду молбу своју тога ради представити.

§. 125. Обвезе, које би деца без родитељске воље учинила, немају никакве силе ни важности; осим ако не би закони у особитом случају такве дозвољавали.

§. 126. Отац је дужан младолетну децу своју у сваком случају заступати.

§. 127. Родитељи немају права искати од деце накнаду трошкова, на васпитање њихово учињених, ако би деца доцније имања себи прибавила. Али ако би родитељи у немоћ или оскудост пали, деца су дужна њих пристожно садржавати и са потребама снабдевати их.

§. 128. Ванбрачно дете или копице оно је, које је мати невенчана зачала и родила. За такво држи се и оно, које је истина од матере венчане у браку, али пре или после одређенога законага рока од 180. или 300. дана (§. 113.) рођено; осим ако је недоношче, или је од оца за своје признато или га се отац за 3. месеца дана судски одрекао није.

§. 129. Ванбрачно дете или копице дужна је мати онако исто као брачно држати, за његов живот и здравље старати се, њега добро васпитавати, и на пут вере и закона и среће наставити.

Код овог §. има ово решење:

Да ону ванбрачну децу, којима се родитељи незнају, општине издржавају.

(Решење од 24. Новембра 1854. год. В№ 1088. Збор. VIII. стр. 46.).

§. 130. Ко је отац ванбрачном детету не сме се истраживати и доказивати, осим ако је случај одводења (§. 188. 189. казни законика) или силовања (§. 191. истог законика), па би се време затрудњења подударало са временом одводења или силовања, а и то само на тужбу оних, којих се тиче.

Тако исто не сме се ванбрачно дете на име кога другога осим на име материно у црквене књиге

увести, ван ако ко сам призна да је отац детету, и одобри да се оно на његово име у црквене књиге uvede. (Измене од 7. Маја 1868. год. Збор. XXI. стр. 17.).

§. 131. Уз матер и после матере дужан је отац дете ванбрачно издржавати. А после њих дужна је кућа и родбина, у којој се такво дете роди.

§. 132. Ако су небрачни родитељи уједно и хранитељи детету, онда им пристоје сва права и дужности спрема небрачног детета и његова имања, као и брачнима. Иначе пак у свима правима према таквој деци пречи је хранитељ него родитељ.

Код овог §. додато је ово :

Да у случају где се наследници и уживаоци од прихода заоставшег им посмртног имања не би могли издржавати, а нашао би се ко, који би их примио, да их подиже и издржава до пунолетства њиног, или односно до удаје, под тим, да му се од посмртног имања, којим би руковао, једна част отуђи, и њему уступи, судови овако отуђење и уступање сразмерне чести посмртног имања хранитељу поменуће деце одобравати могу, но свагда само онда, кад им то предложи турси исте деце с обвезом да ће се и они о томе старати, да хранитељ према овима примљену на себе дужност испуњава, а поред тога, да ће за имање, које деца као наследницима преостаје, они јемствовати и чувати, да га хранитељ не упропасти.

(Решење од 17. Јулија 1851. године. В. № 487. Збор. VI. стр. 36.).

§. 133. Небрачна деца не искључују се из уживања грађанских права. Права пак и одличја према оцу и родбини само онда добијају, кад се законим путем најпре за брачну огласе.

§. 134. Деца небрачна могу се законом учинити, и са брачном изравнати: 1) Кад би препреке брачне по гласу опредељења предидуће главе за уклониве оглашене својим путем уклониле се, и брак пређе ништаван бивши за важеће огласио се. 2) Кад би родитељ таквог детета доцније у брак међу собом ступили. 3) Кад би на захтевање родитеља такво дете без штете трећег од више власти у одношаје права брачне деце поставило се.

В. чл. 143., 144. и 145. правила о неспорним делима.

§. 135. Само у случају ако се ванбрачно дете прописаним начином као законом и брачно огласи, добија и отац очинска права над њим. Иначе ово припада матери, или ономе, који га је хранио и васпитавао, или који га заступао буде (хранитељу или заступнику његовом), нити отац против воље материне себи то присвојити може.

§. 136. Деца туђа, ако се прописаним начином усвоје, равнају се рођеној или са свим од чести.

§. 137. Усвојити се пак могу на три начина: 1) Кад човек или жена узму мушко или женско дете место сина или кћери без свакога услова и изузећа, и онда је такво равно са свим рођеном детету и зове се *посинак* или *поћерка*, а родитељи *поочим* и *помајка*.

§. 138. Овако усвојено дете добија и име и презиме својих пародитеља не губећи ни име своје родбине, ступа у род њихов, добија сва права, била она лична или уговорна или наследна, која према својим рођеним родитељима и родбини има, и која с тим не губи, но и после задржава.

§. 139. Овакво дете ступа под родитељску власт својих пародитеља, и обвезано је свима оним дужностима, којима је према својим рођенима обвезано било. Оставља и крсно име својих родитеља, па слави поочимово и помајчино, које и у самој пунолетности задржава, ако му је и на вољу остављено преславити своје крсно име.

§. 140. Посинак и поћерка морају бити барем 15. година млађи од свога поочима и помајке.

§. 141. Младолетно дете противу воље својих родитеља, ако су у животу, ако ли нису, противу воље турсора или заступника, не може се овим начином усвојити. И сама пунолетност не ослобођава дете од дужности пристанак од родитеља у том случају

искати, који ако не добије, усвојење без судског одређења нема силе ни важности.

§. 142. Ако се поочим или помајка у задрузи неподељени налазе, морају имати пристанак од кућне задруге, т. ј. старешине, и осталих учесника законих у правима кућарским. Но ако ови на то не пристају, могу они на то допуштење од суда захтевати, које ако им се ипак одрече, могу из задруге са својим делом иступити.

§. 143. Усвојити се може 2) са погодбом и на неке услове, који се или с родитељима малолетника, или с тутором и заступником и судом, или са самим пунолетником учинити могу. И права овога усвојења тумаче се од чести по изложеним горњим основима од чести пак по природи посла и погодбе. У случају сумњивости прече је тумачење на корист усвојенога него усвојитеља.

§. 144. Или се 3) усвојити може без изјашњења првога ни другога, и онда се такви усвојитељи сматрају као *хранитељи*, а усвојени као *храњеници*, имајући само право на пристојно издржавање и упућивање, а не на име и остала права родбинска.

§. 145. За први и други случај усвојења свагда је нужан писмени доказ, који ће свештеник и кмет, почем испитају, да ли је случај усвојења, и да ли какве препреке нема, потписати; и стране ће то свом окружном суду ради потврђења поднети.

В. чл. 141. правила о поступању у неспорним делима.

§. 146. Ако би ко средством тестаментa кога усвојити желео, то се онда сматра као једноставна воља поочима или помајке, за потпуну важност чега изискује се још пристанак друге стране, којим је оно условљено.

§. 147. Усвојење такво добија силу од дана потврђења судског, осим ако се не би стране другојаче изјасниле. И ово усвојење само се онда раскинути може, кад обе стране, које су утврдиле и закључиле са допуштењем судским, од тога одступе. И онда мла-

долетно дете опет потпада под власт свога родитеља, који и за време трајања усвојења свагда остаје као наравни заступник права уговорних свога детета према поочиму или помајци.

§. 148. Овоме усвојењу подобно може се средством уговора без неправде и штете трећем учињене и *побратити* и *посестрити*. И онда се права побратима и посестрима по сили и изјашњењу учињена уговора мерити морају, у колико не би законим уредбама противна била.

§. 149. Од ових разликују се *по Богу отац*, *по Богу мајка*, *по Богу брат*, *по Богу сестра*, која само једну свезу љубави и благодарности оснивају, а у кругу права грађанских никакве промене не чине.

§. 150. Како пунолетност детета настане, таки и родитељска власт престаје, т. ј. кад деца 21. годину наврше, онда мушко може изићи из куће, и за себе на своју руку радити, нити га родитељи задржати могу, као што се ни оно не може противити, ако га родитељи одуштају испод своје власти; такође и кћи од 18. година може се удати, нити јој родитељи забранити или стати на пут могу.

§. 151. Но ако би нужда изискивала, да дете и у пунолетности под родитељском влашћу остане, може га отац задржати; но ако би се дете суду потужило, дужан ће бити отац узроке тога задржања навести и доказати, које ако учинити не узможе, губи власт родитељску. Узроци такви важни само се у недостатцима телесним и душевним полажу, и онаквим осведоченим поступцима који показују да дете без надзора својим пословима управљати није кадро, и само на погибао своју и имања свога дела предузима. У том случају остају таква деца под родитељском влашћу донде докле се год ови узроци уклонили не би.

§. 152. Но деца могу пунолетност добити и пре законога рока. И ово бива, кад на захтевање малолетника, који треба да је 17. годину навршио, и ње-

гова родитеља, суд одобри. За важне узроке опредељује се: кад би мушко ожењено било, на своју руку кућу држало, занат или трговину уредно водило, или службу јавну са платом добило.

§. 153. Девојка још младетна удата излази испод родитељске власти, и ступа у одношај супружних права и дужности супруга свога и његове родбине или задруге. Ако ли би муж још за време младетности њене умр'о, онда она остаје под родитељском влашћу мужевљих родитеља у пређашњем одношају његове родбине; осим ако сама не би се тога одрекла; у ком случају опет потпада под власт родитељску својих родитеља.

Код овог параграфа додато је ово објашњење:

Законика грађанског §. 157. који гласи: »Заступник, ако скупа о личности и имању бригу носи, зове се тотор; ако ли се само о имању стара зове се старатељ* поставља јасну и развоветну разлику* између тотора и старатеља и њихних односних дужности, по којој је једно старање над личношћу и друго над имањем малолетника, а код законика грађанског §. 153. каже: »девојка још малолетна удата, излази испод родитељске власти* — говори он о самој личности удате малолетнице, која по даљем тексту истог §. ступа у одношење супружничких права и дужности супруга својега који се (§. 109.) сматра као глава и старешина куће и родбине, и кога је дужност поглавито, за снабдевање своје супруге по могућству старати се, њу од сваке напасти бранити, и на сваком месту заступати, по по чијој смрти за времена њене малолетности, она по још даљем тексту реченог §. 153. наравно опет у смотрењу саме исте личности своје, остаје под родитељском влашћу мужевљих родитеља, у пређашњем одношењу његове родбине; осим ако сама не би се тога одрекла*, у ком случају опет потпада под власт родитељску својих родитеља.

Што год дакле говори §. 153. о удатој малолетници, говори он у одношењу к самој личности њеној, где се у оскудици или законој препреци родитеља, по самој природи ствари, и по грађанског законика §. 156. подразумева заступник, по §. 157 тотор.

* Ова разлика не постоји више по закону о старатељству (в. 36. XXV. стр. 19.) види чл. 112, 113 и 114, закона о старатељству.

Што се пак тиче другог одношења удате малолетнице, на име имања њеног, почем јој ово к необходимој нужној сигурности њеној §. 157. преко старатеља, или у случају њеног за времена њене малолетности обудовљења §. 153. преко тотора, у заштиту узима, и сила овога никаквим другим §. зак. грађанског не само неограничава се, но и у приознатом интересу удатих малолетница не треба да се ограничава, предмет је овај истим §. 157. савршено исцрпљен и само к полезном и јаснијем разумевању тотора и старатеља и пракци објашњава се одношење њихно к удатој малолетници тим, да њима при пуном упражнењу законом прописаних им дужности и права стоји у власти, ако у честитости и имању мужа удате малолетнице за осигурање имања њеног, §. 776. довољно јемства нађу по добијеном одобрењу суда, њужу, коме по §§. 766., 767. и 771. уживање мираза жениног принадежи, поверити га.

Што год се пак овде о мужу говори, разуме се о мужу пунолетном; ако ли је муж малолетан, то за времена његове малолетности, малолетна жена у вапросним одношењима ступа под власт родитељску или заступничку, свога мужа малолетног. (Решење од 25. Октобра 1852. године. В.Б. 1041. Збор. VI. стр. 210.)

§. 154. Из важних и довољних узрока може се одредбом судском власт родитељска над децом од оца и одузети. Такви би узроци били: кад би отац с ума сишао, и у зграницо или лудило пао; кад би због учињена злочинства на дуже од једне године дана у тамницу допао; кад би се некуд степао, и за годину дана ни гласа ни трага му било не би; кад би он као распикућа, пропалица и скитница судски оглашен био. Но како би ове препоне престале, онда би и родитељска власт опет настала, и своју пређашњу силу добила.

§. 155. Ако би отац децу злоставио, или би их на зао пут живота упућивао, или васпитање њихово са свим пренебрегавао, то ће се моћи не само деца и мати, но и сродници и старешине и добри људи суду потужити; и ако се нађе, да је тужба основана, таквومه ће се оцу власт родитељска одузети, а за децу сходна наредба учинити.

ГЛАВА IV**Туторство и старатељство**

Ова глава, која обухвата §. §. 156. до 181. уки-
нута је следећим законом о старатељству од 25. Окто-
бра 1872. год. (Зб. XXV. стр. 17.).

МИЛАН М. ОБРЕНОВИЋ IV

по милости божјој и вољи народној

КЊАЗ СРПСКИ

ПРОГЛАШАВАМО И ОБЈАВЉУЈЕМО СВИМА И СВАКОМЕ ДА ЈЕ НАРОДНА
СКУПШТИНА РЕШИЛА И ДА СМО МИ ПОТВРДИЛИ И ПОТВРЂУЈЕМО:

ЗАКОН О СТАРАТЕЉСТВУ**ПРВИ ДЕО****О КРУГУ РАДА СТАРАТЕЉСКОГ СУДИЈЕ****Чл. 1.**

Старатељским делима управљаће један судија,
који ће у дужности тој самостално радити.

Чл. 2.

О постављању старатељства над малолетним ста-
раће се онај судија, кога би округу по надлежности
суда припадао отац малолетних у времену кад се
њима има старатељство да одреди; а где би по томе
постојала надлежност у више округа, онда онај су-
дија, у кога је округу отац малолетних најпосле живео.

Чл. 3.

Ако ли пак отац детињи не би по надлежности
припадао ни једном округу, у таквом случају за на-
длежног сматраће се онај судија, у кога се округу

отац малолетних налазио, кад је наступила потреба да се деци његовој старатељ постави.

Чл. 4.

Ванбрачној деци одређиваће старатељство судија оног округа, који би за матер детињу надлежан био.

Чл. 5.

Находчад, којима се родитељи не знају стављаће под старатељство судија онога округа, у коме се она нашла буду.

Чл. 6.

Кад се пак пунолетна лица имају под старатељство да ставе, то ће им таково одређивати онај судија, који би иначе за њих надлежан био.

Чл. 7.

Но ако би по смрти ког странца остало малолетне деце, таквима ће старатељски судија онога места, где је исти странац умр'о, поставити само привремено старатеља, док суд умрлога не прими старатељство на себе.

Чл. 8.

Судија, који буде надлежан да постави старатељство, надлежан је и да га настави, ма да лице, које се под старатељство ставља, своје место живљења промени или се за неко време у иностранству задржава. Но ако би се показало, да ће за лице, које је под старатељство стављено, корисније бити, да се управа над старатељством преда другом старатељском судији, то ће се ово са сагласијем овога судије учинити. А ако се не би могли сагласити, онда ће решити апелациони суд по достави онога првог судије, који има већ управу над старатељством.

Чл. 9.

Противу закључења старатељског судије моћи ће се жалити само апелационом суду у року од 15. дана. Жалба ова подноси се истом старатељском судији.

Чл. 10.

У случају сукоба о надлежности више старатељских судија (§. 51. грађ. пост. суд.), дужан је онај старатељски судија, коме би дело од другог судије послато било па би налазио да није надлежан, поднети дело апелационом суду на решење.

ДРУГИ ДЕО

О СТАРАТЕЉСТВУ НАД МАЛОЛЕТНИМА

І. О одређивању старатеља

Чл. 11.

Малолетна лица морају бити под старатељством, ако не стоје под очиним влашћу или се ова над њима из законих узрока не може да врши.

Чл. 12.

Старатељски судија по званичној дужности стараће се, да оваквим лицима старатељство поставља.

Чл. 13.

Кад се покаже потреба, да се каквоме лицу старатељ постави, то ће мати или мађија малолетника дужна бити да достави тај случај свом кмету или општинском суду или старатељском судији. То исто стоји у дужности најближим у месту сродницима, као и свештенику, који води протокол умрлих. А кмет или општински суд, било да су извештени или да су

сами собом сазнали, дужни су одмах да јаве тај случај старатељском судији.

Чл. 14.

Ако ови за времена или никако не извести надлежног старатељског судију о потреби да се старатељ постави, то ће у случају оштећења, оштећеној пунили одговарати за штету, ако тај свој поступак не буду могли оправдати.

Чл. 15.

Ако се коме по пресуди судској одузме са свим или за време очина власт над његовом малолетном децом, то ће суд тај чим оваква пресуда постане извршна, дужан бити известити о томе старатељског судију.

Чл. 16.

Отац, који је до смрти своје имао очинску власт а тако и мати, која је до смрти своје вршила старатељство над својом децом, има право да одреди деци својој једног или више старатеља.

Ако су и отац и мати старатеља наименовали, онда ће се онај, кога је отац наименовао, претпоставити ономе, кога је мати одредила.

Наименовање може се учинити својеручним писменом или тестаментом.

Чл. 17.

Но ако ни отац ни мати нису никако или нису у законој форми старатеља одредили, то ће се на старатељство позивати овим редом:

- 1, Рођени отац усвојеног детета;
- 2, Мати за своју брачну децу;
- 3, Деда са очине стране;
- 4, Деда са материне стране.

Чл. 18.

Ако се старатељство не могне придати ни једном од оних у члану 16. и 17. именованих лица, онда ће старатељски судија дужан бити старатеља сам да наменује, по споразумљењу са сродницима малолетних или са општинским судом.

Чл. 19.

У овоме случају старатељски судија може више старатеља да наменује, ако се управа имања састоји из различних и многостручних радња. По правилу постављаће се један старатељ и кад има више браће и сестара.

Чл. 20.

Сваки је дужан понуђеног старатељства примити се, ако само не би био неспособан или не би имао каквих законих узрока. И старатељски судија стараће се свагда да пре поставља она лица, која би се радо примила и за која се може мислити да ће боље вршити старатељске послове.

Ко би се од те дужности извлачио, старатељски судија моћи ће га на то нагонити новчаном казни од 10 до 1000 гр. чар. и такви после одговара за све штете, које би због његовог устезања произишле; а уз то ће као јемац и добар стајати за оно лице, које би судија за сходно нашао, да место њега за старатеља постави.

Чл. 21.

Не могу бити старатељи ни спомоћни старатељи:

- 1, Лица, која стоје под старатељством;
- 2, Лица, која нису навршила 25. година;
- 3, Женскиње, изузимајући матер;
- 4, Који су због какве кривице изгубили грађанску част; осим ако их отац или мати пунили одреде за старатеље;

5, Којима је одузето старатељство или очинска власт;

6, Који се под стециштем находе;

7, Они, који су се јавно одали неморалном животу;

8, Лица од старатељства искључена оцем или матером, која је до смрти своје своме детету старатељ била;

9, Они, који су у јавном непријатељству живели са родитељима пуpile или су сада са пупилком у таквом непријатељству;

10, Очух својим пасторцима;

11, Ванбрачни родитељи својој природној деци;

12, Старатељски судија у своме округу где своје звање врши;

13, Хришћани нехришћанима и обратно, ван ако их је наименовао сам отац или мати, или су одређени да само имањем пуpile управљају.

Чл. 22.

Ко са знањем предложи старатељском судији какво неспособно лице за старатеља, или спомоћног старатеља, одговараће пуpile за штету, која би јој се тиме учинила.

Чл. 23.

Старељства се не могу примити:

1., Мати;

2., Они, који су навршили 60. година;

3., Они, који већ имају два старатељства или спомоћна старатељства. Но ако би се који трећег старатељства по свом неопходном положају морао примити, онда ће се на његово захтевање од једног старатељства разрешити;

4., Управитељи (руковатељи) јавних каса, ако је са старатељством скопчана и управа пупилскоог имања;

5., Војна лица, која су у служби, или која на расположењу стоје;

6., Чиновник, кад би у које друго место премештен био; и

7., Сва у опште лица, кад би се одселила у друго које место да стално живе, па отуд не би могла вршити старатељске послове.

Чл. 24.

Лица под бројем 1, 2, и 3, чл. 23. дужна ће бити у течају од 8. дана од кад им је саопштено да су за старатеље постављена, јавити се старатељском судији да се старатељства не могу примити и узроке за то представити, иначе престаће им право, које им је истим чланом дато.

Који су се пак једном примили старатељства, не могу га више остављати, због оваквих извињавајућих узрока, који би доцније наступили, осим случаја тачке 4, 5, 6 и 7. чл. 23. ако би се они у течају старатељства појавили.

Чл. 25.

Ако би управитељ (руковатељ) које јавне касе хтео да прими старатељство или да ово продужи, дужан је на то изискати одобрење од своје претпостављене власти.

Чл. 26.

Војна пак лица у служби или на расположењу стојећа, тражиће одобрење од министра војног.

Чл. 27.

Лица, која би телесно или душевно болесна или врло немоћна била, може судија ослободити да се старатељства не приме; а ако су се примила, може их у свако време разрешити.

Чл. 28.

Старатељ и спомоћни старатељ, у место заклетве заветоваће се старатељском судији, да ће своју дужност савесно и поштено вршити.

Старатељ ће добити старатељско писмо, у коме ће бити назначен и спомоћни старатељ.

Чл. 29.

Ако је старатељски судија изоставио које лице, које је у члану 16. и 17. означено, па ако противу тога лица не стоји никакав законски основ за искључење, то ће се оно моћи жалити апелационом суду због тога, што је изостављено.

Чл. 30.

Ако има више старатеља, онда ће они или сви заједно старатељство вршити или ће се поделити по гранама управе, како је наредио онај, који их је наименовао.

Чл. 31.

Поред старатеља, који је од оца или матере наименован, и код сваког старатељства што има да управља имањем, којег годишњи приходи прелазе годишње издатке на пуpile, поставиће се увек један спомоћни старатељ.

Ако старатељски судија за добро нађе, он ће моћи ово и код других старатељства учинити.

Кад ни отац ни мати нису сами одредили спомоћног старатеља, а нису га ни искључили, онда ће таквог поставити старатељски судија.

Чл. 32.

Ако је постављено више старатеља, који заједнички старатељством управљају, то се спомоћни старатељ не може одређивати.

Ако ли пак више старатеља одвојено управљају онда се може од њих један другом за спомоћног старатеља постављати.

Чл. 33.

Наименовање старатеља и спомоћног старатеља вредиће за цело време старатељства.

Чл. 34.

Прописи овог закона не односе се на малолетну децу, која живе у задрузи са пунолетнима, који би били способни да управљају задругом.

II О правима и дужностима старатеља

Чл. 35.

Старатељ ће у дужности својој радити по овом закону самостално, као што ће за радњу своју сам и одговарати.

Одговорност та почиње од дана кад се дужности прими или кад је ову могао да прими па је није хтео примити.

Чл. 36.

Старатељ и спомоћни старатељ дужни су старати се као сваки добар кућни старешина у својим стварима; иначе одговараће за штету, ако би је својом немарљивошћу учинили.

Чл. 37.

Где старатељство врши више старатеља, ту ће они решавати по већини гласова. Ако би таква већина хтела да што год у постојећем стању измени, но не слаже се у извршењу тога, онда ће се са старатељским судијом та ствар по већини гласова решити.

Чл. 38.

Но ако је посао између више старатеља подељен, онда ће сваки старатељ о ономе, што му је дато радити са свим независно од осталих старатеља.

Чл. 39.

Старатељ ће у име награде за свој труд добити по 5. од сто чистог годишњег прихода по одбитку свију трошкова за васпитање и издржање наследника и одржање њихова имања; но ова награда не сме бити већа од 24.000 гр. чар.

Где има више старатеља, ту ће они ову награду између себе делити, но где они одвојено и независно са имањем масеним рукују (Чл. 38.) ту ће сваки из дохотка онога имања којим он рукује и награду своју примити.

Чл. 40.

Што би старатељ, или спомоћни старатељ, било по својим старатељским пословима, или на потребе масене потрошио из своје сопствености, накнадиће му се то из имања масеног.

Чл. 41.

Ако би старатељ учинио ванредне услуге маси, то има право и на ванредну награду, која ће му се платити из имања масеног, или по закону где је ова законом одређена, или по величини учињених услуга. Но ако би због ове наплате до спора дошло, судови ће по закону то судити.

Чл. 42.

Старатељ неће добити никакву награду од прихода оног имања, које је малолетнику на руковање предато (Чл. 56.), нити од прихода новаца, којима управља фондова рукује (чл. 60).

(Доцуна од 3. Фебр. 1880. Збор. 35. стр. 206.).

Чл. 43.

Спомоћном пак старатељу неће се никаква награда одобравати.

Чл. 44.

Старатељ се брине и о лицу и о имању пупиле, осим ако не би за неко имање нарочити старатељ постављен био.

Чл. 45.

А кад би наследници имали између себе какве правне послове да сврше или да какав спор воде, старатељ неће моћи ни једног од њих у томе заступати, него се има појединима нарочити старатељ имања одредити.

Чл. 46.

О личности наследника старатељ ће се као отац старати и овога права и дужности извршивати.

Чл. 47.

У свима делима, која би се тичала масеног имања, старатељ је закони заступник наследника.

Чл. 48.

Спомоћни старатељ контролисаће рад оног старатеља који управља. На ту цел он има право да прегледа стање рачуна, које старатељ води, и доказе, које за то има; он је дужан да извештава старатељског судију о свему што би се односило на повреду старатељских дужности. Старатељски судија дужан је да саслуша спомоћног старатеља у свима случајима, где је по важности посла нужно његово одобрење или где би ово одобрење главном старатељу за правац служило. У свима пак случајима, који су овим законом означени, спомоћни старатељ радиће заједно (неодвојено) са главним старатељем.

Чл. 49.

О личности наследника треба водити прече старање него о управи њихова имања.

Чл. 50.

Ако би се у заоставшим стварима оца или завештатеља наследника нашле какве писмене белешке о којима би старатељ и спомоћни старатељ прибавили *уверење*, да су заиста од оца или завештатеља написане, то су старатељи овлашћени, да се у смотрењу наследника или управе имања придржавају наређења, која би се у тим белешкама садржавала, па ма ове и не биле уредно са потписом и датумом написане, нити каква одостверења имале.

Чл. 51.

Мати и ако не буде старатељ своје детету, опет она зато има право тражити, да деца, под надзором старатеља, буду код ње на васпитавању и издржавању, ако иначе не би било каквих важних узрока да јој се то не одобри.

Чл. 52.

Кад старатељ хоће у име пуpile какав уговор да закључи, онда он треба то у уговору изреком да каже. Иначе, ако то не учини, онда ће пуpила по такоме уговору, само у толико право задобити или се обвезати, у колико се из свију околности видети може, да су уговорачи имали намеру да тај уговор заиста за пуpилу закључе.

Чл. 53.

Уговори, које би наследник сам учинио и обвезаност неку на се примио, вредеће ако то и старатељ одобри.

Чл. 54.

Ако је старатељ у опште дао једном одобрење наследнику, да може ступити у неку службу или радњу, онда овај неће морати тражити накнадног одобрења од старатеља, ако би за тим у другу подобну службу или радњу хтео стати или из њих иступити.

Чл. 55.

Ако је наследник добио одобрење од старатеља да сам на своју руку кућу води, или какву јавну радњу отвори, он је тиме већ овлашћен да за продужење тих радња може и друге нужне послове самостално свршавати.

Чл. 56.

Пошто наследник наврши 17. година може му старатељ, ако за добро нађе, све или неки део прихода дати на слободно руковање.

Чл. 57.

Што би по исплати нужних трошкова, учинених на једногодишње издржавање пуpиле и управу имања претекло готових новаца, мора их старатељ најдаље за *један месец предати суду*.

(Замена од 3. Фебр. 1880. Збор. 35. стр. 206.).

Чл. 58.

Ако ли старатељ пропусти или се задоцни, да претеклу суму прихода даде суду, то ће по истеку *једномесечног* рока морати сам да плаћа на исту суму *10 на 100* интереса.

(Имена од 3. Фебр. 1880. 36. 35. стр. 206.).

Чл. 59.

А ако би старатељ на своју корист употребио што од масене готовине, онда ће од времена, кад је

то учинио, дужан бити платити на исте новце по 12 од сто интереса.

Чл. 59. а

У случају чл. 58. и 59. овог закона старалачки судија ће решењем наложити стараоцу, да задржату или употребљену суму готовине положи заједно с интересом.

Решење старалачког судије подлежи прегледу апелационог суда, услед жалбе стараоца.

(Допуна од 3. Фебр. 1880. Збор. 35. стр. 206.).

Чл. 60.

Све пушлне новце судови ће по правилу слати управи фондова на руковање.

Ако рачунопологачи без законске потребе исте новце више од 30 дана у каси бесплодно њиховом кривицом задрже, платиће дотичној маси на задржати тако новац 10% интереса годишње, од тог рока па док исти новац управи фондова не пошаљу.

Но мање као незнатне масе: сеоске до 400 динара, варошкe до 800, и београдске до 1200 динара, суд ће по решењу старалачког судије, предати онима, који се приме да пушле издржавају и подижу, на њихову писмену просту обвезу и просто јемство старалаца, али тако да их они за пушле причувају и да њима рукују.

(Измена од 3. Фебруара 1880. Збор. 35. стр. 206.).

Чл. 61.

Да би се знало, како се са овако незнатним масама управља, помоћни старатељ или ако овога не би било, надлежни општински суд, коме такве пушле принадлеже, мотриће како стоје ове масе код оних, којима су предате и поверене, па ако би видели, да се њима не управља како треба, већ да оне у опасност долазе, или да се већ у каквој опасности

налазе, они ће дужни бити да то одмах јаве старатељском судији, и то или сами непосредно или преко своје среске полицајне власти.

Чл. 62.

Како се старатељски судија овако или иначе како извести, да се са којом од оваквих пушларних маса неуредно управља и оне у рђаво стање долазе, — он ће се одмах постарати да ствар извиди, и чим за потребно нађе, тражиће да се масено имање интабулацијом или иначе другим чим по закону за пушлу обезбеди и сачува.

И суд ће на просто захтевање судије овакво обезбеђење дозволити.

(Допуна од 3. Фебр. 1880. Збор. 35. стр. 206.).

Чл. 63.

Као што је дужност старатеља и старатељског судије старати се, да се од пописаног масеног имања све оно задржи, што се год причувати може или чим се год у корист пушле радити и управљати даје, — тако се на предложeње и споразумљење старатеља и какво покретно имање као што су н. пр. трговина и новци к овој принадлежећи, може задржати, да се њом на бољу и већу корист пушила рукује и управља, и за такво имање, као да је оно све једна главница, старатељ ће дужан бити јемствовати.

Чл. 64.

По правилу, ово јемство има да буде онакво, какво се по закону обезбеђење тражи; но изузетно, оно може бити и просто, т. ј. такво, да се јемци самописменим актом суду обвезу, да ће поверено им имање савесно чувати и њим управљати, и да ће за исто имање својим добрима одговарати.

Чл. 65.

Старатељски судија дужан ће бити свагда добро мотрити коме ће такво имање на управу поверити, и само ако су старатељи сродници пуpile, које већ и сама крв вуче да за њих својски брину, или ако су старатељи познати као људи вредни и поштени и у њиховој општини признати и одабрани, а при том и доброг стања, или бар таквог, да им добра нису јако дуговима оптерећена и да код других људи кредита имају, — тада може им судија задржано покретно имање масено на просто њихово писмено јемство, без претходне процене њихових добара и интабулације на ова, на руковање поверити.

Чл. 66.

Ако би старатељски судија, буди с које стране дознао, или из поднесеног годишњег рачуна старатељског увидео, да ово задржано покретно имање у опасност долази, или да се њим на штету масе управља, — он ће тада моћи неодложно све законе мере предузети, да се исто имање потпуно обезбеди, а у случају потребе, наредити, да се оно распрода и у новац учини, с којим ће се после по закону имати руковати.

Чл. 67.

Старатељ није властан да чини поклоне из имања пуpile.

Чл. 68.

Непокретна добра пуpile моћи ће старатељ само онда отуђити или оптеретити, ако то отуђење по праву тражи сам смесничар ради деобе, или ако је отуђење, или оптерећење нужно, те да се имање пуpile сачува од штете, или ако се тиме имање пуpile знатно унапређује.

Чл. 69.

Ако је завештатељ у смотрењу продаје непокретног имања нарочито што наредио, онда се то тако и учинити има, осим ако не би доцније такве прилике наступиле, да би иста наређења по наследника штетна била.

Чл. 70.

Прописи овога закона не односе се на случајеве, где би се закључење судско из имања пуpile извршити имало.

Чл. 71.

Само по одобрењу спомоћног старатеља моћи ће главни старатељ :

- 1., продати драгоцености, златне или сребрне ствари, или папире или друге ствари од вредности;
- 2., наплаћивати дугове;
- 3., новце на зајам давати, где му је ово дозвољено;
- 4., скинути или променути јемство, које је дато за сигурност трајбине;
- 5., примања пупилска на другога пренети или заложити.

Чл. 72.

Ако спомоћни старатељ не да своје одобрење у послу где је ово нужно, главни старатељ може се за то жалити старатељском судији. Ако судија одобри тај посао, тим ће се заменити одобрење од спомоћног старатеља.

Чл. 73.

Ако спомоћни старатељ није постављен, онда ће старатељ у свима случајевима чл. 71. тражити одобрење од старатељског судије.

Чл. 74.

Старатељ је дужан да тражи одобрење од старатељског судије :

1., кад би се имало наслеђено имање пуpile да употребн на издржање њено, и

2., у случају, кад би пуpила имала да продужи какву наслеђену радњу.

Чл. 75.

Исто тако поред саизвођења старатеља нужно је одобрење старатељског судије и у овим случајевима:

1., при усвојењу пуpile;

2., при женидби или удадби пуpile; но овим се не мења последњи став §. 150. грађ. законика,

3., кад би пуpила хтела да иступи из грађанства српског;

4., кад старатељ хоће да дозволи пуpили да предузме какву радњу;

5., при отуђењу или оптерећењу непокретних добара. Непокретна добра пуpile редовно ће се моћи продати само јавном лицитацијом, но могу се и из слободне руке продати, али само онда ако је извесно да ће то бити корисније за пуpилу. У оваквом случају саслушаће се и еродници;

6., за давање непокретних добара под закуп или кирију на дуже од једне године по свршетку пунолетства пуpile;

7., за поравнање о непокретним добрима, о каквом непроценимом предмету, или о каквом предмету, који прелази вредност 1000 гр. чар.;

8., у случају какве парнице противу пуpile, кад хоће старатељ да призна тужитељу тражење због каквог непокретна добра, каквог непроцењеног предмета или каквог предмета који вреди више од 1000 гроша чар.;

9., кад се за рачун пуpile има да учини какав зајам;

10., кад би се наслеђе без пописа примало или кад се неће да прими какво наслеђе или испорука за пуpилу; и

11., кад се има да изврши деоба каквог имања, које је остављено пуpили у заједници с ким другим.

У свима случајима овога и предидућег члана, старатељски судија дужан је да саслуша и спомоћног старатеља ако га има.

Чл. 76.

Ни старатељ ни спомоћни старатељ не могу се ни по одобрењу старатељског судије ослободити од одговорности своје, коју у смотрењу старатељске дужности спрам малолетника имају.

Чл. 77.

Што малолетни сходно прописима овог закона самостално уради, или што у његово име старатељ учини, то се више не повраћа у пређашње стање.

Чл. 78.

Ако би наследник, издавајући се за пунолетног и самосталног, навео кога да с њиме што уговори, то овај, ако би због неважности таквог посла, претрпео какву штету, може из имања оштетитеља тражити накнаду (§. 916. грађ. законика).

Чл. 79.

Старатељ мора подносити судији рачун о својој управи заједно са осталим документима, која би на то имао.

Чл. 80.

Рачун тај подносиће сваке године у времену од 1. Јануара до 1. Марта за прошлу календарску годину, ако приходи старатељства буду износили годишње више од 1000 гр. чар.; ако су мањи, онда ће се подносити рачун у две године.

Чл. 81.

На рачуну старатељ треба да назначи, да је све приходе у рачун узео и да од другог имања и ствари, о којима је бригу водио, није ништа изостало.

Чл. 82.

Спомоћни старатељ дужан је да испита рачун и да на истоме стави своје примедбе, ако би какве имао.

Чл. 83.

Докле мати са малолетном децом буде заједно на имању масеном живела, неће се рачун о годишњем приходу полагати.

Чл. 84.

Од старатеља, који годишње приходе редовно прикупљају, а ови прелазе годишње издатке на пупилу, — може старатељски судија на случај могуће опасности тражити да дају јемство, које ће им он определити и које по своме нахођењу у свако време повисити може.

Дато јемство може се смањити или са свим отпустити само по дозвољењу старатељског судије.

Чл. 85.

На захтевање старатељског судије ставиће надлежни суд интабулацију на непокретно добро старатељево.

Чл. 86.

Отац и мати могу старатеља, кога би они наименовали, ослободити од дужности давања обезбеђења.

Но то ослобођење престаје, ако за тим спрам личности старатеља наступе такве прилике, да се по нахођењу старатељског судије давање обезбеђења нужно покаже.

Чл. 87.

Трошкови око стављања и скидања обезбеђења имају се исплатити из имања масеног.

Чл. 88.

Рођени отац усвојеног детета, мати и дед, кад врше старатељске дужности, неће давати никакво јемство, докле год не би наступили такви узроци, због којих би по нахођењу старатељског судије нужно било јемство.

Чл. 89.

Обвезнице и друга документа наследника, као и ствари од вредности, може сам судија првостепеном суду на чување дати, а на захтевање старатеља он ће морати то да учини.

III О надзору старатељског судије над старатељством

Чл. 90.

Старатељски судија води надзор над старатељем. Он предузима мере, које су нужне за обезбеђење пупилског имања.

Чл. 91.

Надзор тај ваља водити о свима делима старатеља; и судија, у цели надзора, може за доказане неуредности казнити и једног и другог старатеља од 10 до 120 гр. чарш.

Чл. 92.

Старатељски судија дужан је тачно да испита послове старатељске у свима случајима овога закона, и да их одобри ако за уредне нађе. А где он не би дао своје одобрење, где је оно по овоме закону нужно, ту ни посао старатељски не вреди.

Чл. 93.

У важним стварима моћи ће старатељски судија да саслуша мишљење пупилских, у земљи живећих пунолетних сродника по крви или по тазбини.

Чл. 94.

У следећим случајима старатељски судија дужан је да саслуша такво мишљење од сродника, па и саму пупилу ако она живи у Србији и има 17. година:

- 1., у случају усвојења пупиле;
- 2., приликом женидбе или удадбе пупиле;
- 3., у случају иступања из српског грађанства;
- 4., отуђења непокретних добара масених;
- 5., у случају поравнања о непокретном добру или кад старатељски судија хоће да одобри старатељу да призна чију тражбину односно имања пупилског;
- 6., да пупила настави или отпочне какву радњу.

Чл. 95.

Старатељски судија испитаће старатељске рачуне и доказе за исте, и ако нађе да је све у свом реду, или је према његовим примедбама у ред доведено, издаће старатељу привремену разрешителницу и огласиће их за уредне, а доказе ће вратити.

Чл. 96.

У случају где старатељ још није постављен или где на место оступившег други још није наименован, — судија је дужан да се стара да међу тим имање масено осигура, а нарочито да ово затвори и попечати докле старатељ не би то имање примио.

То исто вреди и за случај кад за време старатељства припадне пупили какво наследство, па се старатељ не наводи у месту где се налази имање, које се наслеђује.

Чл. 97.

Ако се, у случајима чл. 96., дотично имање не наводи у месту старатељског судије, то је дужна месна општинска власт да се постара за обезбеђење, а међу тим одмах о томе и старатељскога судију да извести.

Чл. 98.

Обезбеђење неће се предузимати ако се предмети, које би попечатити и затворити требало, находе у државини матере или деде пупиле, или као делови неподељене заоставштине у државини каквога пунолетнога сродника пупиле, с којим ова то имање наслеђује; или ако је завештатељ то обезбеђење код наслеђа, које он оставља, у тестаменту, или каквој јавној исправи, забранио.

Чл. 99.

Завештатељ може одредити старатељство, и завештањем својим или својеручним писменом наредити да старатељ како другим имањем тако и готовином масеном сам управља; и тада ће старатељски судија водити само надзор над одређеним старатељством. Али ако би умр'ли искључио старатељског судију од сваког надзора над одређеним старатељством, онда се судија неће по томе никако у то мешати, осим случаја, ако би доцније наступиле такве прилике да би надзор његов у интересу малолетника нуждан био.

IV 0 надзору родбине над старатељима

Чл. 100.

Отац, који је до своје смрти очинску власт имао, може у тестаменту или својеручним писменом да нареди да породични савет води надзор над старатељ-

ством његове деце. Он може и чланове томе савету да наименује.

Чл. 101.

Ако отац није наредио да се састави породични савет, а није то ни забранио, онда ће, по сагласном предлогу главног и спомоћног старатеља, или више старатеља, и по добивеном мишљењу од дотичних сродника (чл. 93.), првостепени суд образовати породични савет. Но ово може бити само тада, ако важни интереси малолетника то ишту, нарочито ако би то било од користи за управу са повећим непокретним добрима. Овај ће суд одредити и чланове породичног савету, који је отац наредио, а чланове није означио.

Чл. 102.

У породични савет могу се узети само они сродници, који могу бити старатељи.

Чл. 103.

Породични савет састављају најмање три члана. Они ће се старатељском судији заветовати да ће савесно и поштено дужност своју вршити.

Ако се број чланова испод три смањи, било да се ко од чланова није хтео да прими, било да је когод иступио, то ће остали чланови предложити првостепеном суду друго лице на место онога, које је иступило.

Ако не буде сродника по крви или по тазбини: то ће се старатељство подврћи надзору старатељског судије.

Чл. 104.

У писму, које се старатељу издаје (чл. 28.), треба назначити, да ће о старатељству и породични савет надзор водити, као и то, из којих се чланова савет састоји.

Чл. 105.

Породични савет води надзор над редовним и спомоћним старатељем, у место старатељског судије, и има сва она права и дужности, које старатељском судији у томе припадају. Но он (савет) није дужан да тражи мишљење сродника.

Чл. 106.

Чланови породичног савета одговарају наследнику за штету (чл. 36.).

Чл. 107.

Породични савет решава по већини гласова. Но за пуноважно закључење довољна су поред судије два члана породичног савета.

Ако би при решавању била три или више сродника и судија, па се поделе при гласању, онда решава она страна, на којој је већина сродника.

Породични савет достављаће своја решења старатељу написмено, иначе овај их може сматрати као и да не постоје.

Чл. 108.

По предлогу старатеља или ког члана породичног савета, старатељски судија сазива породични савет. У томе савету председава и управља старатељски судија, а главни и спомоћни старатељ имају само саветујући глас.

Чл. 109.

Породични савет нема власти да казни главног или спомоћног старатеља. Он може у том смислу свој предлог учинити старатељском судији, и овај ће сам о томе решавати.

Чл. 110.

Члан породичног савета може се отпустити само из оних узрока, са којих и старатељ. Првостепени

суд решењем својим отпушта чланове породичног савета. Ако код каквог члана постоји узрок, са кога би се он отпустили могао, то су остали чланови дужни да доставе тај случај првостепеном суду.

V 0 престајању старатељства

Чл. 111.

Старатељство престаје кад пунила пунолетна постане, или за пунолетну оглашена буде, или се под очинску власт врати,

Чл. 112.

Пошто малолетник наврши 17. год., старатељски судија може га огласити за пунолетна, ако се на то сагласе главни и спомоћни старатељ, и ако су о томе саслушани сродници (чл. 93.) или постављени породични савет.

Чл. 113.

Кад се малолетни по дозвољењу старатељског судије ожени, онда се сматра као да је и за пунолетнога оглашен.

Чл. 114.

Малолетни, који је за пунолетног оглашен, моћи ће само по одобрењу за то постављеног старатеља имања и старатељскога судије непокретно имање отуђити или оптеретити.

Чл. 115.

Умре ли главни или спомоћни старатељ или се из старатељства отпусти, онда се због тога не могу и остали од старатељства разрешити.

Ако ли има више старатеља, па који од њих умре, или се отпусти, онда се због тога не могу и остали од старатељства разрешити.

Спомоћни старатељ пак неће се такође ни онда отпустити, ако би се годишњи приходи малолетника умалили.

Чл. 116.

Старатељ, који ради противно дужности својој пошто буде за то на одговор узет, отпустиће се. Но пре тога саслушаће се о томе спомоћни старатељ и породични савет, ако га има.

Чл. 117.

Старатељски судија отпустиће старатеља, који у течају старатељства за то неспособан постане, или је већ, и поред те неспособности, за старатеља постављен.

Чл. 118.

Ако се каквоме руководељу јавних каса, или каквоме војном лицу, не допушта да се старатељства прими, или да исто продужи, то ће се ови, ако су постављени отпустити.

Чл. 119.

Ако се мати, која је за старатеља постављена преуда, онда ће судија расудити, да ли ће за децу корисније бити да се мати од старатељства разреши и другим замени, или да се и даље за стараоца задржи. Ако се мати за стараоца задржава, њој ће се свагда оставити спомоћни старалац, но тај не сме бити њен други муж.

(Замена од 3. Фебр. 1880. 36. 35. стр. 206.)

Чл. 120.

Ако су отац или мати одредили малолетнику старатеља тек од неког извесног времена, то ће се у то време дотадашњи старатељ отпустити, пошто се тај одређени прими старатељства.

Чл. 121.

Пре но што се старатељ отпусти, ваља саслушати и мишљење спомоћног старатеља и одређеног породичног савета о узроцима, са којих се старатељ отпушта.

Чл. 122.

Прописи, који вреде за отпуштање главнога старатеља, вреде и за отпуштање спомоћног старатеља. У место спомоћног старатеља саслушаће се главни старатељ.

Чл. 123.

Отпуштени старатељ моћи ће се за 15 дана, од кад решење прими, жалити апелационом суду против решења, којим се отпушта.

Чл. 124.

Старатељ ће, при предавању своје дужности, вратити старатељско писмо, а имаће, којим је управљао, предаће бившем малолетнику, или његовом законом заступнику, или новопостављеном старатељу, и за 2 месеца положиће главни рачун.

Чл. 125.

За наследнике умрлог старатеља, почиње двомесечни рок од дана смрти овога; а ако наслеђе примају са пописом, онда од дана кад се изјасне да наслеђе примају.

Чл. 126.

Старатељ се не може ослободити да последњи (закључни) рачун не полаже, осим случаја чл. 99.

Чл. 127.

Спомоћни старатељ ставиће своје примедбе на главни рачун, и дужан је на захтевање дати објашњења о своме спомоћном старатељству, као и о старатељској управи са имањем.

Чл. 128.

Главни рачун старатељ ће предавати пунили или њеном законом наследнику или заступнику пред старатељским судијом, када ће и старатељска акта изнети.

Чл. 129.

При примању рачуна, на оно, на што су старатељу издате привремене разрешителнице од старатељског судије, моћи ће се само такве примедбе чинити, којима би се доказивало да је старатељ што непажњом својом учинио, за које је по закону одговоран, или да докази нису истинити или да су погрешке у рачуну учињене; или да примања нису тачно урачуњена.

Чл. 130.

Рачунопримац, по примљеном рачуну, издаће квиту и разрешителницу бившем старатељу, ако је старатељство свршено, па и спомоћном старатељу и старатељском судији о томе, како је верно и уредно вршено старатељство и имаће предато.

Чл. 131.

Квиту и разрешителницу не може наследник одбијати да не изда због примедби против појединих ствари, него за ове може задржати себи право да особено тражи објашњење и законом задовољење.

Чл. 132.

Ако се квита и разрешителница неће да изда, то главни старатељ, спомоћни старатељ и старатељски судија имају права да судским путем траже да им се квита и разрешителница изда.

Чл. 133.

Квита и разрешителница не одузима рачунопримцу право на тражење накнаде из таквих дела

или ствари која у положеном рачуну и у примедбама на то учињеним, нису споменута.

Чл. 134.

Квита и разрешителница моћи ће се само због преваре или због рачунске погрешке оспоравати.

Чл. 135.

Чим је старатељу квита и разрешителница издата, то ће му се дато јемство вратити, и интабулација, ако постоји, скинути. Ако су на квиту примедбе чињене, то ће старатељ моћи да захтева да му се врати јемство до сразмерне количине.

Чл. 136.

Кад старатељ умр'е, наследници или задругари његови ако су пунолетни, дужни су о томе одмах да известе старатељског судију и започете, одлагања нетрпеће послове, да наставе докле старатељски судија не нареди шта треба. Они ће истог судију да известе и о томе, какве послове они настављају.

ТРЕЋИ ДЕО

О ДРУГИМ НАЧИНИМА СТАРАТЕЉСТВА

Чл. 137.

Кад се, у случају потребе, пунолетна лица под старатељство стављају, поступаће се и ту по правилима, која су овим законом прописана о старатељству над малолетнима.

Чл. 138.

Пунолетнима, који под старатељство дођу, поставиће се отац или мати или муж и жена једно другом,

за старатеље, ако само не стоје закони узроци, са којих би ови за то неспособни били. Овакви старатељи ослобођавају се од давања обезбеђења и полагања годишњих рачуна.

Чл. 139.

Пунолетна лица, која не стоје под очинском влашћу, а проглашена би била да су душевно болесна или иначе немоћна, морају доћи под старатељство.

Чл. 140.

Кад се предузме извиђење, да се ко због душевне болести или немоћи, под старатељство стави, старатељски судија имаће таквима поставити старатеља привремено.

Чл. 141.

И она пунолетна лица, која су глуво-нема и не могу се средством знакова разумети, или која су слепа и глува, или слепа и нема, морају такође под старатељством бити, ако не стоје под очинском влашћу.

Чл. 142.

Глувонемима, који се средством знакова могу разумети, а не стоје под очинском влашћу, ако затраже, мора се старатељство поставити.

Чл. 143.

Над онима, који су због душевне болести или душевне немоћи, под старатељство стављени, дигнуће се такво кад се судско-лекарском истрагом осведочи да су оздравили.

Чл. 144.

И они, који су за распикуће проглашени а не налазе се под очинском влашћу, долазе такође под старатељство.

Како се противу кога предузме извиђење да се због расточавања за распикућу огласи, старатељски судија предузеће одмах нужне мере за осигурање имања таквог лица.

Чл. 145.

Проглашени за распикућу ослободиће се од старатељства, кад сродници његови за то мишљење даду (чл. 93.), и старатељски се судија увери да се он заиста поправио.

Чл. 146.

Старатељски судија требаће свагда да обзнани преко новина и кад се против распикуће старатељство поставља и скида.

Чл. 147.

Оним пунолетним лицима, која не стоје под очинском влашћу и за која се за годину дана ништа не сазна где су и како су; или, која су спречена да се врате, и да са стране имањем својим сама управљају, ако нису себи одредила пуномоћника за управу над имањем, мора се ради тога старатељ поставити, а ако би им годишњи приходи прелазили 5000 гроша чар. онда и спомоћни старатељ.

Чл. 148.

По представљеној нужној потреби може сваки, кога би се ствар тицала, тражити од старатељског судије, да се одсуствујућем лицу старатељ постави.

Чл. 149.

При важним узроцима може се одсуствујућем и пре годину дана старатељ поставити.

Чл. 150.

Ако би спрам лица, које је одсуствујући за пуномоћника одредио, наступиле такве прилике, које

би пуномоћство поништавале, или би се ово опозвати имало, онда ће се одсуствујућем старатељ поставити.

Чл. 151.

Старатељ одсуствујућега може за овога привређивати и наслеђа примати, но свагда са пописом имања које се наслеђује.

Чл. 152.

Старатељство над осуствујућим престаће: кад се одсуствујући врати, или кад за управу свога имања пуномоћника одреди, као и кад се докаже да је одсуствујући умр'о или се судски за умрлога, или одсуствујућег, или несталог огласи.

Чл. 153.

И стављање и скидање старатељства над осуствујућим има се свагда јавно обзнанити.

Чл. 154.

По прописима овога закона, старатељски ће судија према §. 17. казненог законика, по званичној дужности, постављати старатеље деци и над имањем оних, који су на робију или заточење осуђени.

ЧЕТВРТИ ДЕО

О УПРАВИ СА ИМАЊЕМ

Чл. 155.

Старатељи имања постављаће се за поједине послове, или за неки одређени круг послова, и за њих у односу на ове послове и дела вредиће по потреби правила о старатељству над малолетнима.

Чл. 156.

Спомоћни старатељ постављаће се само тада, ако је старатељу имања стална управа поверена и приходи истога износе више од 5000 гр. чар.

Чл. 157.

Ко под старатељством стоји, или ко има да се под исто стави, добиће старатеља имања, ако је његов старатељ законим узроцима спречен да врши своју дужност, нарочито ако би сопствени интереси старатељеви долазили у сукоб са интересима онога, који је под старатељство стављен; или ако би ко други, који је малолетнику, или онеме, који под старатељством стоји, завештао имање своје и својом наредбом искључио одређеног старатеља; или ако се одређени старатељ не може још старатељства да прими.

Овај старатељ стајаће под надзором спомоћног старатеља, који је поред главног старатеља постављен.

Чл. 158.

Малолетном детету, које под очинском влашћу стоји, поставиће се старатељ имања, ако би се интереси детињи са интересима очевим сукобљавали, или ако би отац са имањем таква наређења хтео да учини, за која он по закону сам не би властан био; исто тако ако би детету имање какво припало, где би отац од управе морао бити искључен као и кад би отац оспоравао детету да је законито.

Чл. 156.

Ко остави какво имање онеме, који стоји или који се има ставити под старатељство, или остави имање малолетнику, који под очинском влашћу стоји, — може да наименује старатеља за то имање, и да овога ослободи да не даје осигурање; но и у овом случају вреди наређење првог одељка члана 86.

Чл. 160.

Зачето дете добиће старатеља имања на случај, ако мати његова не би била под заштитом мужа, ота или старатеља.

Управу имања може предложити трудна жена или она лица, чија би се права тим могућним рођењем детета окрњити могла, а таква управа може се и по званичној дужности наредити.

Чл. 161.

Ако је наследник непознат, онда се мора зарад одржања посмртног имања до одређења наследника поставити старатељ имања.

Чл. 162.

Управа имања престаће чим и узрок, због кога је наређена отпадне; управа имања, које би имало припасти утробњем плоду, престаће нарочито кад се дете роди, или се јасно позна да се порођај не може очекивати.

ПЕТИ ДЕО

ЗАКЉУЧЕЊЕ

Чл. 163.

Закон овај почеће да важи од 1. Јануара 1873. год. и тада губе закону силу глава IV. Законика грађанског, као и сва остала закона наређења која су противна овом закону.

Чл. 164.

Кад овај закон почне важити, првостепени ће судови предати сва пупилска дела, која се код њих у течају налазе, старатељскоме судији, који ће у истима према закону наставити даљу радњу.

Чл. 165.

Сви пупилски новци који се код управе фондова налазе, или се код суда затекну или се прибрати имају по наредбама судским до свршетка 1872. год. издатим, остаће и даље на руковању код управе фондова, или окружних (државних) штедионица.

Препоручујемо нашим министрима: правде, војном, финансије и унутрашњих дела, да овај закон обнародују и о извршењу се његовом старају; властима пак заповедамо да по њему поступају а свима и свакоме да му се поковају.

25. Октобра 1872. године
у Крагујевцу.

М. М. ОБРЕНОВИЋ С. Р.

(М. П.)

*Видео и ставио државни печат,
чувар државног печата,
Министар правде,*

С. Вељковић С. Р.

*Председник министарског савета,
Министар војни,
генерал,*

М. П. Блазнавац С. Р.

Министар правде,

С. Вељковић С. Р.

Министар финансије,

П. Јовановић С. Р.

Министар унутрашњих дела,

Марко А. Лазаревић С. Р.

ЧЕСТ ДРУГА

О СТВАРНИМ ПРАВИМА

ОДЕЉАК ПРВИ

ГЛАВА I

О стварима и правима на ствари

§. 182. Под именом ствари разумева се у закону смислу све оно, што није човек, или није лице, и на потребу човеку служи.

§. 183. Ствари, које на потребу човеку служе, могу се у разном виду сматрати, и по томе, ради јаснога појма и законе употребе, деле се на разне родове, који се овде одредити морају.

§. 184. Ако такве ствари у очи и остала чула падају, зову се *телесне*, као што је земља, кућа, виноград, воњак, халат, плод, одело и др., ако ли под чула не спадају, зову се *безтелесне*, као н. пр. право ловачко, риболова и др.

§. 185. Ствари оне, које се не могу с једнога места на друго кренути, или преместити, а да се у својим саставним частима и изгледу не наруше, јесу *непокретне*. Које се пак у целости својој могу преместити, оне су *покретне*.

В. и §. 51. и 52. закона рударског. Збор. XIX. 91.

§. 186. Ствар може по себи покретна бити, и опет у законом смислу као непокретна сматрати се, које бива, кад се или законом определили или сам има-лац ствари уреди, да она као придодатак непокретне ствари буде; и онда се такав придодатак као и сама ствар за непокретну ствар држи. Тако је припадак и прираштај, докле је год неоцепљен од ствари, тако и све оно, без чега се ствар употребити не може, или је закон или имацац за непрестану употребу ствари определио.

В. и §. 25. и 53. рударског закона. Збор. XIX. 92.

§. 187. Трава, дрва, плодови и све што земља издаје непокретно је добро, докле се год од земље не одвоји. И саме рибе у води, и дивљач у шуми постају тек онда покретним добром кад се риба улови и дивљач ухвати или убије.

§. 188. Она храна, дрво, пића, стока, лес и тежачки халат, и сви занатски или фабрични и рукоделни халати, који су за обичну употребу ствари или домоводства потребни, сматрају се као њихов придодатак, следствено као непокретна ствар.

§. 189. И она се свака ствар за непокретну сматра која је са главном ствари скопчана тако, да се без нарушења главне ствари од ње одвојити не би могла; тако су све куће и остале зграде и здања, тако и све, што је у земљи укопано или узидано, или прилепљено, или уковано; као: казан, и узидани рафови, и све, што је за обичну потребу целога опредељено, као: ћерам, кабао, уже, ланац на бунару, и т. д.

§. 190. Права се сматрају као покретне ствари, ван ако нису са непокретним добром скопчана.

§. 191. Више ствари скопчаних под једним именом чине једну само ствар, и сматрају се као једно цело.

§. 192. Ствари које се могу употребити да се не потроше, називају се *непотрошне*, које пак без потрошка користи обичне не чине, зову се *потрошне*.

§. 193. Којих се ствари цена испитати и определити може по вредности других ствари, оне се зову *процењиве*, иначе су *непроцењиве* или *безцене*.

§. 194. Кад се вредност једне ствари определи зове се њена *цена*, која је *обична* ако се узме обична корист по месту и времену у расуђење, ако ли се и друге особите околности, својства и угодности личне у призрење узму, онда постаје цена *ванредна*.* Гле друго што уговорено није, разуме се цена обична.

§. 195. Ствари оне, које ником не принадлеже, но које свачије бити могу, ко их пре заузме, зову се *цусте* или *ничије*. Ствари које сви употребити могу, и нико никог не искључити од њих не може, зову се *свачије*; као друмови, путови, реке, обале река. Што је за општу потребу народну опредељено, оно је *народно добро*.

§. 196. *Приватна* су добра она, која припадају појединим лицима. За поједино лице узима се и народ у скупу, и правителство у призрењу својих сопствених добара. Од ових се разликују *добра општинска* која на употребу општине служе и *општинска каса* која на подмиривање општинских потреба служи.

В. о државним добрима: законодавно решење од 6. Априла 1842. год. ВМ 428. (Збор. II. стр. 178.); и његову допуну од 21. Августа 1852. год. ВМ 729. Збор. VII. стр. 142.) као и чл. 178. Устава (Збор. 44.).

§. 197. Права на ствари могу бити таква, да се само на ствар односе, не узимајући у призрење оно лице чија је ствар, и та су права *чисто-стварна* која у себи закључују право државине (притежања), право баштинско (сопствености), право залого, службености и наследства. Где се пак код права на ствари узима у призрење и лице чија је ствар, она су права *лично-стварна*.

* У оригиналном тексту стоји *»чрезвичайна.«*

ГЛАВА II

О државини, и праву држања

§. 198. Кад једну ствар држиш, и воље имаш задржати је за себе, и то згодним знаком означиш и покажеш, ти си држалац или притежалац такве ствари.

§. 199. Тако ћеш од покретне ствари, као новца, хране, марве и т. д. држалац или притежалац бити, кад то у рукама својим имаш, у својој кеси, врећи, у кући и т. д. и то држиш као своје, и то ће бити твоја државина. Од непокретне пак ствари, као куће и кућишта, њиве, ливаде, воњјака, винограда, баште, воденице и т. д. онда си држалац или притежалац, кад заузмеш, обележиш, као: заградиш, окрчиш, засадиш, израдиш и т. д.

Ако су ствари безтелесне, као права, онда ћеш држалац или притежалац бити, кад их уживаш у своје име.

§. 200. Државина онда је тврда, и има силу и важност, кад је правична т. ј. на праву основана, које ће онда бити, кад туђа права с тим остају невређима, нити се нарушавају.

Тако ствари које нису ничије, сваки слободно и правично заузети може. Ако ли су ствари туђе, без воље онога чије су, или без судске пресуде, или одредбе закона, не можеш их заузети ни правично држати.

§. 201. Кад једну ствар *правично* држиш, имаш права држати је, и другога одбити и искључити. Ако ли ти имаш право на државину или притежање, а други ствар држи, то силом ниси властан онога из државине избити и искључити, него ћеш од суда помоћи тражити.

§. 202. Где се распра о праву на државину дигне, па се сумња роди, онда се држи, да је на онога

страни право, који управо ствар држи. Онај коме то драго није и противслови, нека противно докаже.

§. 203. Који једну ствар држи као своју, не знајући да је туђа, онај поштено мисли, и јест поштен или савестан држалац или притежалац. Који пак зна или по околностима дознати може, да је она ствар туђа, и опет је не пушта, онај поштено не мисли, и јест непоштен или бесавестан држалац или притежалац.

В. Решење од 4. Августа 1852 год. ВМ 646., по коме за несавесног притежаоца сматра се и онај који на своје име купи за неког страног поданика какво непокретно имање. (Збор. VI. стр. 139.).

§. 204. При враћању и накнади разлика се чини по закону између савесног и бесавесног држаоца или притежаоца. Онај т. ј. поштено-мислећи враћа ствар, па више ништа; за оно што је употребљавао, уживао, трошио или потрошио ствар није дужан одговарати; јер њему припадају сви плодови већ сабрани, и све друге уживане користи за време свога притежавања; шта више, њему припада и накнада за трошак поради одржавања и веће плодородности учињени, у колико је с тим цена исте ствари порасла. Преко тога он има права и ону цену коју је за ствар дао натраг захтевати. Овога свега призрења бесавесни притежалац лишаваше се; јер он не само све изгубљено покрај ствари накнадити, но и ону корист, коју би први притежалац имати могао, попунити мора по обичној процени вештака.

§. 205. Ако ли је бесавесни притежалац јоште преко тога забрањеним или злочиним начином на државину туђе ствари дошао, онда ће по оној цени, коју сам притежалац из особита за себе уважавања полагао буде, накнаду учинити дужан бити. У призрењу пак особитог трошка за добро ствари учињеног сматраће се као онај, који се без налога и пуномоћства за туђу ствар заузео.

§. 206. Кад задружна кућа, или дружина заједничара, или општина једна, или и само правителство што туђе држи, онда се савесност или бесавесност оних у призрење узима, који именом њиховим држе, и који су зато задрузи и осталим заједничарима под одговором.

§. 207. Ако ко и савесно једну ствар држи опет од онога дана, кад је од правог притежаоца судски на враћање опоменут, сматра се као и бесавесни притежалац, и одговара за све као и овај.

§. 208. Где год твоју ствар нађеш и познаш можеш је натраг искати; и теби се твоје вратити мора. Али силом да не узимаш, осим ако није на обрани или на гоњењу. Иначе, ако ти други не пушта ствар, да га судом имаш натерати.

§. 209. Кад се два или више њих препиру о томе, коме државина ствари једне припада до-пресуде причуваће је суд, или онај чијим именом ко год ствар држи.

В. Уредбу о депозитима од 6. Новем. 1847. г. ВМ 1743. Збор. IV. 143; објашњење њено од 24. Јулија 1848. године ВМ 782. Збор. V. 41. и додатак првој уредби од 28. Фебр. 1852 год. ВМ 155. Збор. VI. 86.

§. 210. Како ствар изгубиш или оставиш, твоја државина престаје. Али право зато не престаје, но стоји, докле год воља траје. Јер ако се ствар нађе, или се такав на своје врати, опет државину добија, нити смета, што употребљавао и уживао није, осим случаја застарелости.

ГЛАВА III

О својини т. ј. праву сопствености нарочито праву баштинском

§. 211. Све ствари, добра и права, која Србину припадају, јесу његова својина или сопственост,

које ће рећи, да је сваки Србин савршени господар од својих добара, тако да је он властан, ова по својој вољи уживати, с њима по вољи располагати, и свакога отуда искључити, наравно по пропису закона.

Код овог параграфа и §-а 872. 873. и 874. додато је ово:

»Да судови у будуће могу пренос дугом оптерећеног непокретног добра одобравати и тацје потврђивати без питања интабуларног поверитеља, осим што ће суд дужан бити пре него што тацју кушцу изда у интабулациони протокол исто добро на име кушца пренети с назначењем од кога је кушцо и назначити какви терети на њему постоје, како би се они, којих се тиче могли код суда известити, да ли и какви терети на добрима кушца постоје, о чему ће суд и кушца, кад му тацју предао буде, протоколарно известити.

Исто тако суд ће у интабулационом протоколу приметити, где је исто добро на име продавца интабулирано, да је то добро на другом и ког по имену с теретом прешло.

При оваквом преносу дугом оптерећеног добра, продавац добра, у колико је лично за дуг обвезан, остаје и даље за исти одговоран; но ако се жели те одговорности ослободити и своју обвезу коју спрам поверитеља има, на кушца пренети тако, да поверитељу у будуће кушца интабулираног добра за свог дужника призна и њега ослободи, то се он има с поверитељем и кушцем договорити на како они угоде онако нека им буде.⁶ (Решење од 24. Октобра 1830. год. ВМ 177. Збор. XIII. стр. 151.)

В. и §. 17. крив. законика. —

§. 212. Право сопствености на производе сила човечијих, и остале покретне ствари, које се силама човечијим придржавају, оснива се на самој природи, следствено већ је то законом природним опредељено; право пак сопствености на непокретна добра, као земље засађене и нарочито незасађене, обезбеђено је уставом земаљским и законом грађанским.

Ово право сопствености на непокретна добра, назива се *право баштинско*, или једном речју *баштина*. В. чл. 16. Устава Збор. 44.

§. 213. Како год што су спахилуци, тимари и зијамети укинута у Србији, тако нити их има, нити се у напредак увести могу. Но сваки је Србин од свога добра (махала) савршени господар, или прави баштиник, у ком се законом обезбеђава и заштићува. В. примедбу §. 212.

Сравни закон на повраћај земаља који овако гласи :

1. Сваки Србин има право своју земљу засађену или не-засађену, путем правде на суду тражити. И судови дужни су такве тужбе примати, ствар извршити, и обе стране преслушавши пресуду по правди изрицати.

2. Сваки садашњи притежатељ такве земље сматрати се мора као прави и савршени господар, нити се без суда и пресуде судске лишити такве може. Који мисли да на ову или ону земљу јаче право од садашњег притежатеља за себе има, мора суду своју тужбу предати, доказима поткренити, па пресуду ишчекивати и по њој се владати. Сам себи судија бити, и у силу без суда себе намиривати, да се под строгим одговором нико не усуди.

3. Као год што никакав закон нема силе повратне нити се по њему пређашња дела и права мерити могу, тако се и при овим тербама на повраћај земаља, она права и одношења у призрење узети морају, која су онда постојала, кад се случај парнични догоднo. И тако :

4. Што је год до почетка године 1816., кад је друга у Србији судија била, учињено или пресуђено, оно се сад судити не може и сматрати се мора као застарело ; нити се тужба таква уважити, нити тужитељ у прво стање поставити може.

5. До године 1833., 26. Октобра, кад је ферман царски месеца речена 1249. (1833.) силу своју за Србију добио, којим су границе Србије опредељене, данак пресечен, и свега спахијска у Србији престала, само се они за праве сајбије својих земаља држати могу, који су ташијама обезбеђени били ; сви остали били су прости притежатељи и уживаоци почем су земље стајале под спахијом или мукадом и еминдуком, који су прави и савршени господари били.

6. Од године 1833. 26. Октобра, кад је свега спахијска у Србији престала, постали су сви Срби праве сајбије својих земаља и изравнали су се са онима, који ташије на земље имају. И зато, како је који онда што притежавао, и где се који у оно време затекао, онако је оно постала његова сопственост, која је морала бити невређима, нити се правично без редовног ислеђења и суда одузети могла. И ово се право простире и на синоре сеоске и општинске ; зато се они синори као закони и основни сматрају, који су се у оно време (1833. год. 26. Октобра) затекли.

7. Притежање земаља од године 1833. Октобра 26. било је променително и правом свега спахијске опредељавано и с једног на другог пренасано. Зато основи старијег притежања од год. 1816. до 1833. ако би који тужитељ наводио, неће се на суду уважити, нити ће се таква земља, била код страоседелаца или насељеника тужитељу као пређашњем притежатељу безусловно повратити моћи.

8. У случајима од године 1833. Октобра 26. овамо мора се старије притежање уважити, по томе што је такво од онда добило силу ташије, на коју сваки притежатељ право има.

9. Ташија тужитеља против садашњег притежатеља, уважити се мора на суду од године 1816. овамо.

10. У шест отргнутих и повраћених окружија, како ташије тако и старије правично притежање против садашњих притежатеља, уважиће се на суду само у случајима од године 1833. Октобра 26. кад су иста окружија присаједињена.

11. У којима је предметима парничним од год. 1816. а у повраћеним окружијама од год. 1833. терба на суду већ била, и пресуда изречена и у извршење доведена, оно је стално и непромењено, нити се порицати и на ново судити може, осим догађаја јавне и очевидне неправде и насиља под видом суда, кад би тужитељ доказао да је који власник или судија такву земљу само заузео и на своју ползу употребио ; јер никакав власник ни судија ни кмет, ни капетан нити икакав старешина, нити је могао нити може сам себи и за себе судити, а још мање без пресуде силом власти што заузети и себи присвојити ; или кад тужитељ нове основне доказе покаже, који пре на суду били нису, нити му је могуће било такве предложити. Овакви случаји да се на суду уваже и тужитељ да се у прво стање постави.

12. Догађало се случајева, да је сироче после очине смрти заоставше, или за матером у другу кућу, или у најам одлазило а његова баштина остала, те су је други или староседеоци или насељеници заузели ; зато ако би се такво сироче, нигде друге баштине недобивши, на своју очевину повратити хтело, то сама човечност изискује и налаже да се таква тужба уважи, и оно ако је пунолетно, да се намирн, ако ли је малолетно, да се судски обезбеди, или повраћајем исте баштине, ако то без уштрба и заплета бити може, или подобном накнадом у другој земљи састојећом се. И овакви случаји пре извршења свагда да се има поднети начелству правосудија на рассмотрење и правично расположење.

13. Тужбе и докази у претпоменутих догађајима поради чистих земаља, као њива и ливада, уважиће се без услова и повратиће се као што леже.

14. Тужба поради воћњака уважиће се равно као и поради њива и ливада, ако повраћају ташија за основ служи ; у другим случајима уважиће се онда, ако садашњи притежатељ није га преко половине умножио и приновио, или онде се са кућом и стајама наместио, у ком случају добија тужитељ равномерну накнаду с тим, што ће му садашњи притежатељ дужан бити затечена дрва по процени судској исплатити задржавајући воћњак као своју сопственост, као што у противном случају

ако предеченим начином умножен није, враћа се тужителу који ће садашњем притежатељу приновљено исплатити морати.

15. Тужба поради винограда остављеног уважиће се ако није 7 година прошло, од како је исти виноград остављен, којим временом садашњи притежатељ против тужбе на суду себе заштитити и као застарелостћу позвати се може, по томе, што би такав остављени виноград, без радње уварложити се и пропасти морао.

16. Што се тиче осталог имања, као: кућа, стаја, воденица, дућана, зграда, стоке, робе, новаца и осталих ствари и права, то ће се по праву сопствености као и добра тапшјом обезбеђена обичним путем судским тражити, ислеђивати и уважити.

На послетку што се само по себи разумева, приметити ваља, да онај који је шта својевољно коме поконио, за дуг или иначе уступно, продао, у промену дао или иначе правичним начином на другога пренео, не може натраг искати ни повратити нити ће се таква тужба уважити моћи.

(Закон од 28. Јулија 1839. године ВМ 627. Зборник I страна 103.).

Овај је закон протумачен први пут овако:

Намера је овог закона на повраћај земаља, па да се оно, што је у пређашња времена од кога неправедно и самовласно одузето, путем законом опет натраг врати. И будући да оно, што је турска управа као законом учинила, сад се претресати путем судским не може, а разум се претпостављати морало, да пре почетка 1816. године, док је турска власт са добрима располагала, ништа се мимо ње самовласно заузети или отети није могло; зато је и почетак 1816. године као рок, од којег се неправедно заузимање туђих добара почиње, определен. Тога ради 9. тачка поменутог закона тако се разумети мора, да при свакој парници, где би се ко на суду са тапшјом од кога му драго времена за добро какво против садашњег притежатеља појавио, испитати ваља да ли је овај са тапшјом право своје сопствености тражећи пре почетка 1816. године добра онога лишио се, или после; па ако је пре, онда се држи да је праведно и законом истога лишен, почем то на турску управу спада, ако ли је после почетка 1816. године добра истога лишен и самовласно, онда тапшју такву уважити треба и таково му добро повратити.

Ово се тако разумно претпоставило; следствено по основу и духу истога закона, ако би се преко свега тога са јасним доказима какав непредвиђени случај и што год пре почетка 1816. године појавио, да је од кога добро сопствено самовласно и неправедно одузето, то би се и овај тако сматрати морао, икао да се после почетка 1816. године догодило почем би га основ дух закона заштитио. И будући се доцније заиста показало,

да се такав случај већ од почетка Августа месеца 1815. године а имено од онога времена, кад је уговор на Белици учињен, дакле на пет месеци пре одређенога рока догодити могао, зато да би се и у напредак свако разногласно толковање на суду избегло, узаконити рок од почетка 1816. године још на пет месеци раније простиремо, и до почетка Августа месеца 1815. године односимо сходно духу и основу поменутог закона који наравно свагда речима закона притиче и смисао допуњава. И ово толковање сходно духу и основу учињено има силу и важност, као и сам закон, од дана издане поменуте уредбе т. ј. од 28. Јулија 1839. године.

(Решење од 2. Марта 1843. године, ВМ 329. Зборник II. страна 206.).

Потом је протумачен овако:

Попечителство правосудија 26. Јануара 1844. године АМ 3602. од пр. год. саопштило је савету, изјављене му апелационог суда примедбе, да му се чини, да је тачка 11. о повраћају земаља, нетачна, а 12. тачка, да са 5. истога закона у противречју стоји.

Законодавна власт узевши у размотрење побуђена апелационог суда, на којима је он своје горе наведене примедбе основао, наша је: да она немају места, почем је 11. тачка која исприљавла и опредељавала све оно, што је законодавна власт намеравала одредити, савршено пуна и достаточна. У њој је у почетку назначено правило, за пресуде изречене и у извршење доведене, да су сталне и непромене; затим назначено је, какви се догађаји од онога правила изузимају; следователно, што год у изузећу назначено и изузетно није, оно спада под правило. Закон пак овај назначује и изузима, осим догађаја очевидне неправде и насиља под видом суда, само још оне пресуђене догађаје, у којима би тужитељ нове основане доказе показао који пре на суду били нису нити му је могуће било такве предложити; следователно и суд само такве догађаје може у призрење узети и новом истраживању подврћи, а онај догађај, кад би ко недостатак редовног истраживања показао, не може се у то призрење узети. Јер што закон не изузима оно ни судија изузети не може, но ваља такав случај да однесе под правило. А што законодавна власт при опредељивању реченога закона и недостатак редовног истраживања у изузеће ставити није хтела, у томе је свој узрок и основ имала, кога сталности и сад стоји, а то је: што у оно време, кад су се овакви случаји догађали, редовног истраживања прописаног није било, на које би се ко позвати могао; следователно и редовност таква само се по томе судити даје, кад се дозна, јесу ли докази основани на суду били или нису. — Овде се ради објашњења примећавати и то, да како год што изузеће не може се на виме догађаја распористрати, него што је назначено, тако се само по себи разумева,

да поравњања, која су помирљивим načinom учињена, и у извршење доведена, било без суда, било пред судом, пред кметовима, среским старешинама или другим властима земаљским учињена, остају стална, нити се више у ново истраживање узимати могу.

Што се пак застарелости тиче, таква је опредељена у законнику грађанском. А у оно време за застарелости определити, и тако пресећи, власт законодавна није хтела нарочито зато, да не би наједанпут оптеретила судове са навалом оваквих потраживања.

А што се тиче 12. тачке наведеног закона, ова не стоји ни с њом ни са којом другом у противречју, почем она за себе стоји, и сматрати се мора, као особито изузеће од свију определених правила. Нити се у њој законодавном влашћу пресеца ствар; но само се у особитом случају на човечност призрење узима, и старање чини за сирочад, која се за своје добро нису старати могла, и за коју се и онако особито само правителство бринути морало, како да се изван судским начиним обојим странама за доста учини, путем неким изравњања, да не би се ни једна страна оштетила, зато се упућује и суд претходно на централно правленије, т. ј. попечителство да оно расмотри и расположење сходно учини, како би се такво изравњење без уштрба и заплета у дејство привело. Следователно при овом члану строго право нема места, но само призрење човечности и расположење политично.

(Решење од 12. Маја 1844. године ВМ 617. Зборник II. страна 358.).

Даље има ово тумачење истог закона :

Законодавна власт наша је за нужно протолковати неке тачке предпоменутог закона о повраћају земаља на следејући начин :

1. Тачком 11. опредељено је, да што је у пређашњим окружјама од године 1816. а у новодобивеним од године 1833. у смотрењу земаља суђено, то да остаје стално и непремено; изузимајући само случај очевидне неправде и кад се покажу нови основни докази, који пре на суду нису били нити је могуће било такве показати. Овде је дакле главно и основно то, да остане стално све, што је у пређашња времена суђено. Но поред овога главног правила нађено је за благоразумно поставити два изузећа, а то су случаји очевидне неправде и показивање нових основних доказа. Као што се је законодавац на ова два изузећа ограничио, тако треба да се и судови овога ограничења строго придржавају и да ова изузећа не распрострањавају даље него што их је законодавац за добро судио прострети. Законодавац под именом очевидне неправде разумео само оне догађаје, кад је који судија или властелин себи штогод од другог под видом суда претео и заузео; а све што су или судије или макар који чиновници на ползу другог пресудили и наре-

дили, то спада у број оних суђења, која остају стална и непремена. Под именом пак нових основних доказа само се такви докази разумеју, који ствари са свим други вид дају и који да су у време суђења познати били морала би се ствар са свим друкчије пресудити; н. пр. кад би се у једној страни добро како досудило због тога, што противна страна није могла достоверније писменим доказима право своје доказати, пак би сада ова оштећена страна поднела суду све нужне доказе са тим уверењем, да је у оно време немогуће било исте доказе изнаћи и показати и т. д. следователно главно је правило то; да штогод је до обнародовања устава или судом или каквим чиновником пресуђено, или наређено то остаје стално и непремено осим ова два случаја: 1. Кад је ко што год себи под видом суда присвојио; и 2. Кад су се у суђењу ствари показали нови тако важни докази да би се иста ствар морала друкче пресудити, да су ти докази у време суђења познати били. У оваквим дакле само случајима да се ствари у ново суђење предузимају, но јединствено у оваким а не друкчијим, јер нико не може изузећа закона простирати даље, него што их је законодавац прострео.

2. Тачка 16. каже, да ће се куће, стаје, воденице, зграде, стока, роба, новци и остале ствари и права по праву сопствености, као и добра ташњом обезбеђена, обичним судским путем тражити, истраживати и уважити. Тачка ова написана у оном истом духу и намери у коме и 11-а тако треба да се разуме, да се новом суђењу не подвргавају само оне ствари које пре тога на суду нису биле. А где год је у смотрењу ових добара од стране судија или других чиновника до времена обнародовања устава каква пресуда или наредба издана, ту новом суђењу места нема, изузимајући само ова два случаја која су у 11-ој тачки у изузеће стављена, т. ј. случај очевидне неправде и појављења нових основних доказа; у којима ће се случајима поступати онако као што је и за нарице о земаља прописано, т. ј. ствар ће се у ново суђење предузети. Но и у овим предметима, да се изузеће не простире даље од ова два случаја.

3. Судови да се тачно овога толковања придржавају и по духу истог да суде сва по овом предмету потраживања која у напредак пред њих дођу, или се у текуће пред њима налазе, а још нису коначно пресуђена. Пресуде пак у подобним предметима од времена обнародовања устава изречене, како год што новом толковању не подлеже, тако се такве нарице пресудом коначном решене, ни под каквим видом на ново истраживати и пресуђивати неће моћи, но пресуде речене остају сталне и непремене.

4. Да би се оваквим потраживањима једанпут крај учињено, и колико оштећени у праву својем заштитили, толико с друге стране и притежатељи у својем притежању обезбедили, опредељује се рок застарелости од једне године дана, т. ј. до

1 Јулија 1846. год. за које време сваки право своје на повраћај оваквих добара судским путем тражити има, јер у противном случају по истеку реченог рока овакво право застариће, нити ће се тужба на суду примити, почем ће се сваки притежатељ у притежању своје застарелошћу одбранити и заштитити.

(Решење од 16. Маја 1845. године. Вѣ 569. Зборник III. страна 33.).

Потом је трећа тачка сад напоменутог решења од 16. Маја 1845. Вѣ 569. замењена са следећом:

»3. Судови да се тачно овога толковања придржавају и по духу истога да суде сва потраживања, која по више изложеним предметима пред њих дођу, или се пред њима налазе а још нису коначно пресуђена. Пресуде пак које су у подобним предметима од времена обнародовања устава изречене, спадају у категорију или ред осталих после устава изречених пресуда».

(Решење од 18. Октобра 1845. године. Вѣ 1545. Зборник III. стр. 94.).

Попечителство правосудија 13. Априла 1849. Аѣ 583. јавило је савету, како се при њему ради прегледања налазе акта парнице, која између два села због упарложених винограда постоји, од којих једно село, које је имало своје винограде у атару другог села, и пре 15 година их напустило, сада хоће наново да их насађује, а оно му друго село у кога се атару виногради налазе, то чинити не допушта, јер хоће та места за сеоски испуст да задржи. — У овој парници, јавља даље попечителство, изрекли су судови пресуду на основу 15-те тачке закона о повраћају земаља, која прописује да се тужба за остављени виноград после 7 година против садашњег притежатеља поднесена неће уважити, ако је упарложени виноград садашњи притежатељ предузео обрађивати и тако га од пропасти сачувао, или је на упарложеном месту нову лозу засадио. Но како нема прописа, шта ће у овом случају с тужбом ради обновљена упарложеног места виноградског бити, ако упарложени виноград није никим другим заузет после 7 година, а првашњи притежатељ желео би на том месту нови виноград засадити: то је попечителство предложило савету да се реши: хоће ли се поменуто 15. тачка и на последњи овај случај однећи?

У следству тога законодавна власт решила је следећује:

Будући да се предпоменуто 15. тачка, не односи на овај случај по томе: што оно друго село, у кога се атару виногради налазе, није за наведено време винограде те, које су сељани првог села запустили, одржало, чим би само оно на земље на којима су они виногради били, право на ове земље, после 7 година, по смислу те 15-те тачке, могло добити и имати, то да се по предмету овом суди по општим законима о земљама и

сопствености, с прирезрењем на постојеће правило о притежавању земље у години 1833.

(Решење од 20. Јунија 1849. године. Вѣ 812. Зборник V. страна 33.).

Но још има старије правило за откупљивање турских земаља.

1. Турци, који се налазе у Србији и своје земље за продају имају, да понуде најпре преко суда нашег онога, који на њиховој земљи живи, да он исту земљу откупи, како се овај по томе не би изговарати могао да му није била позната намера сајбије са истом земљом, па ако он не хтедне или се не погоде, онда да је може Турчин продати, коме хоће.

2. Они пак Турци, који изван Србије живе и добара у Србији имају, и који не би хтели или не би имали кад у Србију доћи, да не буду дужни ни уживаоце својих земаља куповином нудити; но да се при поступку томе не би учинила неправда уживаоцима таквих земаља, то ће се њима посредством надлежних власти заказати, да се старају најдаље до Петровдане идуће 1844. год. исте земље одкупити па ако се термино овим не подздују, онда сваки има право земље исте одкупити.

3. По себи се разуме, да ће Турци моћи продати само ону земљу, која није била чифлучка, и на коју они достоверну и силну тапију пред надлежном влашћу показати, и да су они земље прави миљк-сајбије, посведочити кадри буду.

(Решење од 16. Децембра 1843. год. Вѣ 1385. Збор. III. стр. 168.).

Даље је изашло решење ово:

16. Децембра 1834. год. Вѣ 1385. прописан је начин који се има набљудавати при продаји и куповању турских земаља, да би се тако предупредили заплети и неповољности, које су се до сада догодиле.

Но 4. Маја 1845. год. Пѣ 1851. јавило је попечителство внутренних дела савету, да се сада догађају заплети отуда што су §§. 670. и 673. грађанског законика дошли у противуречије са претпоменутиим решењем.

По размотрењу више означених параграфа, видеда је законодавна власт, да они не говоре о онима који какво добро под кирију или под аренду држе, као што је предпоменуто решење на те само случајеве ограничено; по чему ће оно решење, као стално и пуноважно служити и у напредак за правац постојећег у предмету откупљивања турских земаља.

А да би се разна злоупотребења, која се при продаји и куповини турских земаља ласно догађати могу, предупредила; то је решено: да се она наредба, по којој нико не може какву турску земљу дотле одкупити, докле се право притежања продавца на исту не иследи, па ново поштри, и тим још допуни, да попечителство иностраних дела, које ово у дужности има

чинити у сваком случају, пошто је извидело уредност и познало истинитост татије или буди какве законите исправе на земљу, коју Турчин као своју сопственост Србину продаје, још и средњом надлежној власти и доста тачним сведошћаством оних људи, којима је ствар позната, иследи: је ли оно право на земљу, које продавац Турчин својим документима показује, доста основано, или да нема ко што противно овоме доказати, па тек пошто се оно овако о истоме праву сопствености увери, да се земља надлежно откупи.

(Решење од 1. Августа 1845. год. ВЖ 1214. Зборник III. страна 86.).

По том је издато ово:

„Да ће се свака куповина турских земаља, која није закључена и учињена исправно, или по својој надлежности, по дотичним уредбама о куповању турских земаља, а нарочито по вишеизложеним правилима решења од 1. Августа 1845. год. ВЖ 1214. за неуредну и потом безснажну сматрати.“

(Решење од 22. Јулија 1837. године. ВЖ 1059. Збор. IV. страна 37.).

Као на законим основама у скупу ствар представљајући, и код судова употребљаван, ставља се овде и овај распис попечителства правосудија:

Да би судови при изрицању пресуда у смотрењу турских земаља, које Срби сада притежавају, а Турци траже да их као своју сопственост продаду, знали каквог им се основа придржавати треба, попечителство правосудија нашло је за нужно описати стање земаља у Србији у оно време док још нису били истекли хатишерифи о правима српског народа, и после по добитку таквих.

У време оно док још нису били истекли хатишерифи о правима српског народа гласећи, све су земље у Србији биле: или под спахијцима, тимарима, зијаметима и мукадама, или су била слободна притежања — миљкови. Кад је српски народ права своја добио, онда му је Висока Порта и тимаре и зијамете и мукаде и остале овог рода земље уступила, и тако овим начином постао је народ српски господарем оних земаља, а сва одношења Турака на овакве земље, које су они имали и изван места пребивања свог, било то под видом притежања, било пак под видом уживаоца, или ма на који начин, престала су и укинута по пуном праву, за слободна пак притежања — миљкове — закључено је хатишерифима на народ српски упућеним, да их Турци могу продавати.

Како су дакле овим начином укинути и забрањени у Србији чифлуци, Турци не могу имати својих земаља по селима, осим само у оном месту, где који живи; а што су неки такве земље и чифлуке држали по селима до изласка свога из Србије, то је било на силу и по злоупотребењу Турака.

Ако је Турчин узимао господарско на ову земљу, која је на атару другога села а не оног где је он живео, и кад село постоји на оној земљи, таква се земља сматрати мора за чифлук, и такву земљу Турчин почем није његово слободно притежање — миљак — нема права сада продавати. Ако је под зијаметом земља била, на којој је који Турчин живео, и отуд не следује, да он мора на исту земљу право сопствености имати, и по томе не може ју ни продати; јер сваки зијамет има више села, а свако село има свој атар, и житељи једног села не могу се мешати у атар другога села, ако и јесу под једним зијаметом. Има и таквих зијамета, који имају више села, и свако село у другој нахији и зајим има на свакој једнака права али за то и сељани имају своје право на свом атару, нити спахија или зајим може давати њихову земљу коме другом са стране, јер они дају царски данак на њу. Но преко свега тога, спахије су против блага воље царске, на штету царске раје чинили са дарованим им тимарима злоупотребење и давали су другим Турцима на различите начине, а многи су, који су јачи били, или заштиту од власти имали, и отимали од спахије њиве и ливаде по селима. И од ових су неки косили ливаде, неки пак давали Србима под кирију, као своје миљкове, и узимали на њих господарско; просто рећи: они су себи начинили чифлуке без да су плаћали и једну пару данка цару или спахији десетак, но то је све раја давала и плаћала, а они само насилно глобили и узимали господарско без икаквога на то права, јер чифлук-сајбија плаћа цару данак и све проче трошкове што спадају на његову земљу, а његове чифчије не дају ништа сем арача, и ово је уредан начин држања чифлука. Напротив тога овдашњи су се Турци договарали са спахијом те им је он за нешто новаца издавао татије, на које парче земље у његовом селу, силом које се они по томе учинили господарима, над готовим сељанима, ником никакве дације не давајући, које нити је пређе смело постојати нити сада опстати може. Што се пак спахијских татија тиче, спахије су могли такве издавати својим сељанима, или ако је ко од њих имао одвише празне земље, коју сељани његови нису могли обрађивати, он је такву и другим могао дати, да му десетак на њу дође. Но такве татије, кад други спахија на оно село дође, немају никакве важности и силе, ако их и он не потврди, чему је узрок тај што ни један спахија није наследни господар од дарованог му тимара јер су тимари царски а спахије су само аманције и уживаони истих тимара док цара служе, а како то престане, или он умре, онда се тимар даде другом и тако непрестано иде.

По предизложеном постоји то, да је народ српски, кад му је цар право дао, и по томе и тимаре и зијамете и мукаде и проче, ступио у право спахија, којим ползујући се не мора признавати пропастих спахија татије, које су издаване Турцима не

живећим у оном селу у ком су они држали какве земље по таквој татији; јер оне земље остају сеоске; а бине, воћно дрвеће, или виноградско чокоће, могу Турци као своју сопственост продати, ако су их имали и изван атара места пребивања свог које се тим потврђује што спахије имају власти, не дати да онај у његовом селу земљу какву држи, који у њему не живи које и само искуство нас учи, да су се Срби из једног села у друго или Турци из села у варош пресељавали, па у том случају онај спахија, чија је земља остављена, није давао, да је онај, који ју је оставио, и у напредак као свој миљак држи, него на такву одмах, чим се један с ње иселио, да му даје спахијске данке, по чему се сад то још мање дозволити може будући да Турци не могу имати непокретна добра у Србији.

Напротив тога правителство српско признаје све оне татије, биле оне спахијске или војводске, или чије му драго, које Турци имају на земљи лежеће у атару онога места, где су они живели, до изласка њихног из Србије; шта више, кад се догоди и докаже, да је какав Турчин у месту пребивања свога неку земљу притежавао на баш и да нема татије на њу, правителство му дозвољава такву земљу продати, судећи да је он њен сајбиња, по самом уживању, а не по злоупотребењу, као они, који живе у варошима а хоће да држе земље по селима.

(Распис попечителства правосудија од 15. Априла 1844. године. А. № 1244.).

В. још и решење о куповини турских земаља од 13. Октобра 1862. године. № 862. (Збор. XV. стр. 222.) које овако гласи:

Да се првостепени судови при потврђивању (татија) преноса оних непокретних добара, која би у следству најновијег решења цариградске конференције из Србије селећи се Турци Србима продавали, и која су они до сад у Србији по праву сопствености држали, придржавају општих прописа, који постоје за пренашање непокретности у Србији између житеља српских, с тим једним додатком, што ће у сваком случају преноса речених добара захтевати од продавца Турчина потврђење његове надлежне турске власти, да је речено добро заиста његова сопственост, или да га је он властан пуноважно на другога пренети.

У осталом прописи највиших решења од 16. Децембра 1843. године В. № 1385. (Збор. III. стр. 86.) и 1. Августа 1845. године, В. № 1222. (Збор. III. стр. 168.) остају и даље у важности за откупљивање оних земаља, које би у следству ранијих решења иселивши се Турци хтели продавати.*

§. 214. Ограниченост права сопствености никад се не претпоставља, но који би такву потврђивао, мора је доказати.

§. 215. Ствар једна покретна или непокретна може и неколицини пренадлежити, и онда се они на целу ствар односе као једно лице. И право њихово бива право заједничко, ако није коме од њих особити део назначен, који искључиво њему и принадежи.

§. 216. Ко је господар од ствари какве, тај има право и употребити и уживати је, и сваку корист од ње вући; а и по својој вољи не употребити, не уживати, са свим или од чести на другога пренети. Ко је томе противан, или ко то себи присваја, мора доказа имати, или у закону, или у изјашњеној вољи господара.

В. чл. 2. §. под б. 82. и 83. закона о шумама од 30. Марта 1891. године, и уредбу о дошљацима из Турске. Збор. XIV. стр. 79. и додатак у Збор. XV. стр. 56.

§. 217. Нико не сме натерати другога, да своју ствар, или своју баштину или једну чест уступи, било бадава било у промену или за новце. Само ако би општенародно благо изискивало, и то би Књаз у сагласију са саветом за благо и право нашао, да се чије добро на опште благо земље и народа употреби, мора поједини житељ опште благо свом сопственом претпоставити, и своје добро држави уступити, пошто потпуну накнаду за то од државе добије.

В. додатак §. 20. овог законика, и његове примедбе.

§. 218. Ако твоју ствар код другога нађеш и познаш, а ти је ниси уступио, имаш права искати на суду, да ти се твоја ствар изда.

Код овог параграфа и §. 219, и 221. има ово решење:

Услед представке министарства правде савету 18. овог мес. А. № 1079. у смотрењу том учињеног: да ли су дужни они, којима би од дужника били илаћени дугови украденим новцима, или којима би се за ствар какву од купца крадени новци издали, примљене суме повратити или не, решено је: да се на она министарством учињена питања особито правило не може поставити зато, што је и у питању стојећа ствар исцрпљена у §. 221. законика грађанског, будући да се истим §. и то објашњава, у који ред ствари спадају новци, и кад ће суд осудити

кога, који је од другог крадене новце, као и крадене ствари примио, натраг издати оштећеноме.

(Решење од 28. Марта 1849. године. ВМ 436. Зборник V. страна 19.).

Даље има ово решење:

По §§. 218. и 219. законика грађанског, кад когод било какву своју ствар код другог нађе и докаже, да је његова, а он је уступио није, мора му се од оног, код кога ју је нашао, повратити, па и ако је овај поштеним начином до ње дошао, дакле ако је купио не знајући да је крадена, и да продавац није прави господар од ње; јер ако је купац непоштеним начином такву туђу ствар себи прибавио, он онда осим ствари још и сву штету и изгубљени добитак мора господарима ствари попунити. Ова правила за све без разлике ствари, које између људи пролазе, законом тако изложена, постоје без изузећа и за стоку и за сваку производа земаљских струку, као храну, коже, лој, восак и т. д.

Изузима се пак од тог правила §. 221. у случају поштењеног прибављања туђе ствари од стране оног, код кога се она нађе ако је он њу купио на јавној лицитацији, или од оног, коме је иста ствар под каквим год видом од господара поверена била, или од трговца, који обично с таквим стварима тргује; дакле тако и стоку, само ако је од онаквог купио који објаву од стране правитељства има као трговац са живом стоком, или од власти на јавној лицитацији, или од оног коме је господар исту своју стоку било под каквим видом поверио био; а други производ земаљски такође у ова два последња случаја: и осим ових само онда, ако је купац од оног купио, који као признат и јаван трговац и спекудант од таквих производа с њима ради.

Дакле без овога свега, ако ко купи стоку какву, или производ какав од кога, па после докаже други, да је његова, и од њега украдена, она се мора, као и свака друга ствар у таквом случају, по смислу §. 218. и 219. законика грађанског правне господару од купца вратити или ако је међу тим потрошена цена њена од истог купца издати му се, а купцу остаје, обратити се на оног, од кога је купио и своје оване издате новце од њега повратити, или од оног, на чије јемствовање да је продавац властан ствар продати, он је њу од овог купио.

(Решење од 24. Јулија 1849. год. ВМ 739. од 1848. год. Збор. V. стр. 39.).

§. 219. У том случају мораћеш на суду доказати, да је ствар твоја, и код кога се налази; које ако јасним знацима покажеш, ствар ћеш твоју добити.

В. примедбу §. 218.

§. 220. Ако се докаже, да је купац покретне ствари имао основа посумњати се о поштењу про-

давца, било то по личним својствима продавца, било по његовој радњи или по редкости и особености ствари, или по ниској цени, или по времену, месту и начину продаје, или по другим околностима, или купац не зна да именује лице од кога је купио, или каже да је купио од кога који је умро или је у свет отишао, и не може да се испита, а куповину и не може доказати, — дужан је не само ствар повратити без накнаде њеном пређашњем господару, него ће и сву штету и изгубљени добитак накнадити као бесвестан купац.

А ако је купац покретну ствар прибавио од лица и на начин, по коме се он није могао посумњати о поштењу продавца, онда као савестан купац дужан је ствар, но само тако повратити, ако би му сопственик накнадио оно што је за њу дао и на њу потрошио.

(Измена од 5. Маја 1864. год. Збор. XVII. стр. 228).

В. и §. 175. војно судског законика. 36. XVII. стр. 202.

§. 221. Но ако би такав тужени, код кога се туђа покретна* ствар нашла, доказао, да је он ту ствар купио или на јавној продаји, или од трговца, који обично с таквим стварима тргује, или од занатлије, који такве ствари прави, или од онога коме је господар исту ствар на послугу, или на оставу, или у залогу дао, или коме би ствар иста под каквим год видом поверена била тако, да купац о њима није могао зло помислити, или о поштењу њиховом посумњати; онда тужитељ ту ствар, ако је тужени својеволно не пусти и с накнадом се од својих предака не задовољи, судом добити неће, него ће право имати накнаду тражити од оних који су одговарати дужни.

В. примедбу §. 218. и 220.

§. 222. Што се не да разликовати и распознати, оно се не може као своје ни тражити; него се само

* Реч покретна додата је 5. Маја 1864. године. Зборник XVII. стр. 229.

накнада од онога, који је за то одговарати дужан, путем судским искати може.

§. 223. Сваки, у кога се рукама, или у чијој се државини ствар једна налази, држи се за поштена држаоца докле се год противно не докаже. Само доказано јаче право може га из држања ствари једне избити. У случају равног права првенство припада притежаоцу ствари.

§. 224. Ако тужени траг ствари замеће; говори да ствар није код њега; или је иста ствар код њега била, а чим је тужитељ тужио, он је њу уклонио, или од себе одметнуо; он се већ зато свакога признава лишава, и ствар се од њега одузима, и тужитељу као правом господару предаје.

ГЛАВА IV

О прибављању ствари

§. 225. Да ко постане господарем какве ствари, мора је себи законом прибавити.

§. 226. За свако законом прибављање ствари једне, изискује се пуноважан основ и закони начин.

§. 227. Као што су ствари различитога рода и реда, тако су и начини, којима се исте прибављају, различни.

§. 228. Неке ствари, које ни у чијој власти нису, може сваки заузети и задржати, и тим самим оне прелазе у његову сопственост, и он постаје њиховим господарем.

§. 229. Пуста места нису ничија, и таква сваки заузети и освојити може.

§. 230. За пусто место држи се и оно, које је ко својевољно оставио, с намером да се не врати натраг. И ово се држи: а) ако правога господара за

10 година нема, нити му се за то време трага ни гласа зна, осим ако му није могуће било вратити се или јавити се; б) ако је толико времена протекло да је место запуштено у дуг обрасло и зато се на ново крчити морало; в) ако је прави господар оставио, па дознавши да је други заузео, за годину дана противан показао се није, а могао је.

§. 231. Само онај дуг, који се по одредби правителства за крчење определи, може сваки, почем окрчи, себи присвојити, и онда му је крчевина у баштину.

Објашњење о употребењу бара (Збор. III. стр. 148); Решење од 26. Јунија 1857. год. ВМ 954. Зборник X. стр. 39. и решење од 1. Априла 1859 год. ВМ 1300. Зборник XII. страна 21. и 23.

§. 232. Забранити дуг ради крчевине, и том забраном или захватином себи присвојити, није слободно, нити се то без особита и нарочита допуштења надлежне власти чинити може.

В. §. 231. овог законика.

§. 233. Крчити дозвољену часту прече је суседу него другом. Између два успоредна суседа дели се крчевина на поле дуж границе њихових земаља; а тако и са суседом са зачеља или увратина. С крчевином у бок туђе земље нико да не заилази, но сваки да се држи свога премачеља, осим ако му сусед дозволи.

§. 234. Што је год свима житељима земаљским или једне целе општине на уживање опредељено, оно поједина лица немају права заузети, ни са свим ни од чести.

§. 235. Дивље зверје шумско, као: медведи, курјаци (вуци), зечеве, дивљи вепрови итд. онога су, ко их ухвати или убије; а тако и дивље птице, биле оне за јело или не, онога су, ко их ухвати или убије. Кад и где није слободно ловити, определиће се особитом уредбом.

В. §. 379. казн. законика.

§. 236. Дивљач ухваћена или припитомљена донде је наша, докле се у нашој власти налази; како пак природу дивљачине на се узме, и испод власти наше изиђе, престаје бити наша и припада ономе, који је први ухвати или убије.

§. 237. И риба се сматра као шумско зверје, онде где особитом уредбом право риболова није забрањено или коме уступљено.

§. 238. Животиња питама, као: коњи, волови, и т. д. гуске, патке, кокоши, ћурке и т. д. ако и испод наше власти изиђу, опет остају наше, и право нам припада на повраћај, и сваки је дужан издати.

§. 239. Ројеви домаћи и голубови наши су тако, као и друга питама животиња.

§. 240. Рој од твога преседа твој је; и ти имаш власти устопце вијати га, и где год нађеш, узети га, Но ако ти њега за 24 сахата вијати пренебрегнеш, престаје бити твој, и припада као и друга дивљач ономе, који га ухвати.

§. 241. Рој шумски у грму сматра се као ствар ничија, и припада ономе, који га први нађе и грм закрети.

§. 242. Ствар изгубљену туђу ако нађеш, није твоја. Ако се по знаку каквом позна чија је, да је одмах ономе вратиш; ако ли се не позна, па је ствар мале вредности од једног двадесетка до 12,* да јавиш месној власти, која ће по обичају свакоме на знање дати, не би ли се како господар исте ствари нашао; ако ли би ствар више од 12 двадесетака вредела, онда ћеш морати јавити среском или окружном начелнику, који ће својим начином по потреби и преко новина објавити.

§. 243. Ако би после објављења нађене ствари, прилично времена протекло, и господар се ствари

* Један „двадесетак“ по данашњој новчаној системи вреди 0-80 динара.

показао не би, онда ће се речена ствар или код нахходника, ако би безбедно било, оставити, или код суда, или код кога другог причувати; ако ли се иста ствар сачувати не би могла, онда ће се јавно продати, и цена оставити и причувати.

§. 244. Ако се господар ствари покаже, и своје право јасним знацима докаже, онда ће се нађена ствар, или цена исте њему издати, и он ће дужан бити своје учињене због ствари његове трошкове платити, и још 20 од стотине вредности као награду нахходнику дати.

§. 245. Ако се господар ствари за једну годину дана не покаже, онда ће се ствар нађена или цена предати нахходнику, који ће властан бити њу као савесни притежалац употребити, и њом користити се; тако, да он дужан буде ствар или цену, ако би се господар за три године показао, њему натраг вратити, задржавши ползу и корист за себе, ако би се пак господар ствари тек после три године јавио, да већ ни за саму ствар одговарати дужан не буде, осим случаја непоштена мишљења или преваре, која варалице не треба да помаже.

§. 246. За непоштено мишљење узима се и оно, кад нахходник наведене претписе чинити пренебрегне, у ком је случају и за сва штетна следства одговарати дужан, нити му икаква награда припада; но шта више, овакав и под казну сразмерну припада.

В. §. 229. крив. законика.

§. 247. Ако је њих више једну ствар заједно нашло, то њима свима једнака права и једнаке дужности припадају. Да је ствар једну заједнички нашао, држи се и онај, који је први опазно, и за њу се машио, макар да би је други пређе добавио.

§. 248. Што је год по природи својој или по уредби земаљској општенародно или правителствено добро, оно нико себи присвојити не може као што су реке, острва, обале, руде, неке шуме и њихов род и т. д. што се особитим уредбама опредељује.

В. чл. 1. закона о шумама од 30. Марта 1891. год.; §. 3. и 4. рударског законика. Збор. XIX. стр. 74.

§. 249. За изгубљене ствари узимају се и оне, које су закопане, узидане, или како друкче сакривене, да им се правога господара не зна, с којима, кад би се нашле, онако исто поступати ваља, као, и са изгубљеним и нађеним стварима по горе изложеним прописима.

§. 250. Ако би се такве закопане, узидане, или друкче сакривене ствари састојале у новцу, злату или сребру, накиту, драгом камењу, или другим драгоценостима, које су тако дуго сакривене лежале, да се њихов господар дознати и пронаћи не може, онда се такве ствари изнађене зову *сокровиште* (закопано благо), и ово се мора јавити начелништву окружном, откуда ће извештај учинити се врховној власти.

§. 251. Од овога пронађенога сокровишта припашће једна трећина правителственој каси, једна трећина ономе, који је нашао, а једна трећина ономе, на чијој се земљи нашло. Ако је пак ово двоје у једном лицу скопчано, онда ономе обадве ове трећине припадају.

§. 252. Ова трећина не припада ономе, који би на тражење сокровишта најмљен био, или који би нађено притајао, па би се после дознало; јер у првом случају најамници добијају најамну награду, а у другом случају трећина припада оном који би за таквога находника потказао, или ако таквога не би било, припада општеној каси.

§. 253. Но ако работници најмљени случајно на сокровиште наиђу, онда њима као находницима једна трећина припада.

§. 254. Какво ће право ко на плен од непријатеља добивени имати, определиће се у војнополицијским законима.

§. 255. Који туђу ствар покретну од пропасти спасе, онај само има права од господара, који ствар

прима, захтевати накнаду за трошак учињени, и сразмерну награду за труд. Тако:

§. 256. Овца моја, коју ти од вука отнеш, није твоја, но моја, ако ти труд наплатим и штету, коју си претрпео, накнадим, које не може више изнети од вредности овце.

§. 257. Који из пожара што изнесе, није себи изнео, већ ономе, чији је и из разбијене лађе спасено онога је, чије је, било. Али за труд и штету припада плаћа и накнада, наравно која не може бити већа од спасенога добра.

ГЛАВА V

Прибављање ствари прираштајем и припатком

§. 258. Све оно, што из једне ствари проистиче или се само собом њој прилаже тако, да од другога кога не долази, зове се *прираштај* или *припадак* исте ствари. Ово бива или самом природом или рукотворином (художаством), или и једним и другим.

§. 259. Сви производи или плодови земље, као траве, гљиве, јагоде и т. д. које земља без труда и радње човечије издаје и избија, припадају наравно ономе чија је земља.

§. 260. Тако и сав приплод и добитак, који од животиње једне долази, као теле, јагње, вуна, млеко и т. д. припадају ономе, чија је животиња.

§. 261. Мушко животно при приплоду не узима се у рачун; нити господар животиње мушке, од које је приплод зачет, дела тражити може, осим случаја особите погодбе.

§. 262. И острво на речици, које постане сматра се као прираштај оних земаља, које дуж обе обале леже. И у том случају господари земаља према но-

вопосталом острву лежећих, имају право по мери дужине својих земаља исто острво, ако би на средини лежало, поделити; ако ли би исто острво на једној страни ближе једној обали постало, онда господар исте обале има право цело острво задржати. Острва на бродопловним рекама постала, принадежаће правителству, а са дунавским и савским новопосталим острвима поступаће се по смислу јавних трактата.

§. 263. У случају кад вода једна пресуши, или се на више кракова или рукава расцепи, и тако се острва начине, или се земље полију и поплаве, онда пређашње право господара оне земље мора остати невређено.

§. 264. Кад вода једна своје корито остави, онда они суседни господари, који би се таквом променом оштетили, имају права из остављенога корита штету своју накнадити; а после ће се с њим онако поступити као и с ново посталим острвом.

§. 265. Она земља, коју би вода мало по мало на једну обалу нанела, припаће господару исте обале.

§. 266. Она пак земља, коју би вода силом од једне обале откинула, и на другу пренела, неће припасти одмах господару обале, куда је однесена, но само у оном случају, ако би пређашњи господар њу оставио; које се разумева онда, кад њу за годину дана радио, или њом користио се не би.

§. 267. Сваки онај, чију земљу вода рони или односи, властан је такву против урона утврдити; но само у толико, у колико би нужно било, да земљу спасе и сачува. И зато којекакве зграде метати, дрва засађивати, и тако ток реке променити, којим би се пловидби, воденицама, риболову, и другим туђим правима штета нанети могла, неће смети. Зато такво што без допуштења среског и окрушног начелника неће се предузимати.

§. 268. По овим основима судиће се и случај, кад се брдо срони, или водојак однесе, на туђу

земљу нанесе. Ако би горња земља срочена доњу тако поклопила, да она пређашњи вид свој изгуби, губи се и припада оном, чија је земља доња; ако ли задржи свој пређашњи вид, остаје пређашњег господара, но овај је дужан овоме штету накнадити по процени вештака.

§. 269. Онај, ко би туђу ствар прерадио, њу са својом саставио, спојио, смешао, не добија с тим право на туђу ствар.

§. 270. У случају такве смеше, ако се ствари смешане или састављене одвојити или раставити, и тако у пређашње стање поставити могу, ствари ће се о трошку онога, који је смешу учинио, поделити, и свака ће се своме господару повратити.

§. 271. Ако се пак ствари смешане не би у пређашње стање повратити могле, онда по мери смешаних ствари имаће сви, чије су ствари смешане, заједничко право донде, докле се исто не определи и не растави.

§. 272. Ако би се та смеша без знања и воље господара ствари учинила тако, да би помешач на превару ишао, и онога оштетити намеравао, онда помешана ствар припаће невиноме. И кривцу никако друго право не припада, но накнаду по мери најмане цене захтевати, која ће му, се присудити; но и сразмерну казну за превару своју избећи неће.

§. 273. Неће ли невина страна целу смешану ствар да задржи, онда има права накнаду од кривца по мери највеће цене, и саму штету или корист, коју би имати могао, захтевати.

§. 274. Ако би обе стране у томе невине биле и та би се смеша или случајно догодила, или би други ко без њихова знања учинио, и ствари се смешане, састављене, или спојене не би раставити и оделити дале, онда остаје право ономе чија је ствар скупоценија, или ствар смешану задржати, и другога

по правој вредности његове ствари исплатити, или се подобном наплатом своје ствари задовољити.

§. 275. Који туђу ствар на своју потребу употреби, тако, да само своју ствар оправи или поправи па се не би она оделити могла без порушења, онда онај не може добити ствар своју, но само њену вредност, коју ће му овај, ако је навалице учинио, двоструко наплатити, ако ли је нехотице или у незнању учинио, само једноструко, осим ако поправка није веће вредности него сама ствар; онда наравно ствар уступа поправци.

§. 276. Који туђу ствар на своју потребу употреби тако, да она са свим други, и то скупоцени вид добије, то ће он онда дужан бити, ако је хотимице учинио, двоструко, ако ли у незнању, једноструко вредност њему накнадити.

§. 277. Ако ко на својој сопственој земљи здање какво или зграду од туђе грађевине сагради, и то учини у незнању, онда истина таква зграда припада њему, чија је земља, али мора ономе, чија је грађевина, платити по цени, као што је међу људима; ако ли је то знајући да је грађевина туђа, или и против воље онога чија је, учинио, онда ће морати исту грађевину цену двојином платити, и штету ако би коју господар грађевине трпео, накнадити.

§. 278. Здање, које би ко од своје грађевине на туђој земљи саградио, иде такође за земљом, и припада њеном господару, само је овај дужан, ако је онај то у незнању учинио, њему по обичној цени здање исплатити; ако ли је онај то знајући и хотећи, или и против воље овога учинио, онда му, на вољу стоји, или по обичној цени, задржати, или ако му није на корист, нагнати га да грађевину своју крене, и њему штету накнади. Но ако би господар земље онога, који би не знајући такво здање градио, гледао и опоменуо не би, или би дозволио, и почем је саграђено, после противио се, губи то право, и

онај може му место његово обичном ценом исплатити, и заједно са здањем задржати.

В. §. 45. 136. и 137. рудар. закон. (Збор XIX. 123.); и §. 2. и 4. и 22. закона о експропријацији (Збор. XIX. 190.).

§. 279. Који би с мојом грађевином на туђој земљи здање градио, тај је дужан мени грађевину, ако је знајући учинио, двојином цене, ако је не знајући, једноструком ценом наплатити, а здање остаје оном, чија је земља, па ће се поступати по пропису преднаведеног §. 278.

§. 280. Што се тиче особитог случаја, где је са знањем и уговором од пређашњих времена ко здање на туђој земљи саградио, за такав постоји и особита уредба од 3. Апр. 1840 године ^{КВХ 227.}
_{СХ 387.}

Уредба та, на коју се исти §. позива, овако гласи:

1. „Ако између господара земље или места и господара здања какви уговор има, био он писмени или усмени, био самим дужим употребљењем утврђени, такав остаје снажан, нити се порицати нити произвољно од једне или од друге стране кварити или преимначавати може. И тако: 2). Каква је рок уговором опредељен, и каква је цена годишња за кирију одређена, онако мора остати. Тако ако уговор гласи на свагда, он остаје онакав за свагда, ако ли је рок за неко извесно време остављен, трајаће до истека истог времена; ако рока опредељеног нема, онда се разумева да траје до коначног порушења здања, у ком случају господар здања без допштења господара земље из темеља здање понављати неће смети. 3). Ако би се при наплаћивању кирије у призрењу течаја новаца распра породила, то ће се ова по оном течају наплаћивати којим је по уговору, који је свагда последњи ако је поновљен, наплаћена била; где пак уговора ни првог ни поновљеног, ни писменог ни усменог, нити самим делом означеног и утврђеног нема, онде се мора наплата чинити по оном течају новаца, који је онда био кад се плаћати почео, с том примедбом, да се такво опредељење при распрама само на плаћање за у напредак односи а никако дејства ни следства на доонодашње плаћање кирије имати не може. 4). Уговор заједно са ценом опредељеном, коју господар здања плаћао буде господару земље, остаје снажан не само између оних, који су га закључили, но прелази и на њихове пријемнике и наследнике почем је везан за земљу и здање такво, да се ни наслеђем ни куповином и продајом, ни мењањем, ни закупом, ни најмом или киријом уништити и преимначити не може; јер господар земље, кад би другом земљу своју продао, само са учи-

њеним поменутиим уговором, који и његов пријемник држати мора, исту продати може; а тако и господар здања своје здање са уговореним бременом на другога преноси, на које и овај обвезан остаје. Шта више 5). Овај сајуз између господара земље и господара здања на истој земљи лежећег, даје првенство на откуп у случају продаје, тако, да ако би један од ових добро другом коме продао, или уговор поради продаје без знања своје и понуде учињене оное, с којим у сајузу притежања стоји, закључно такви уговор да нема силе ни важности, но да се на тужбу једнога или другога, који понуђен био није, судски уништи и њему за исту уговорену цену уступи. За овакву тужбу оставља се рок од 8 дана од оног времена, кад му је речена продаја до знања дошла. Понуда пак треба да буде пред сведоцима, или пред надлежним судом. Но ако је на речени уговор једнога од споменутих господара земље и здања други као сведок потписан, сматра се као да је и судски понуђен, и у том случају противстати истом уговору не може. 6). Ако се обе стране из каква му драго узрока у заједничкој свези даље остати сагласити не би могле, онда долази случај деобе или дељења, по коме сваком своје имање припасти мора. Но будући да се здање од земље без повреде оцепити и оделити, и тако сваки у свом праву на тај начин обезбедити се не може, зато долази случај откупа. 7). У случају откупа свагда ће онај првенство имати, којег добро већу вредност узима. Вредност ће се пак иста по процени вештака, које ће суд не само као веште но као часне и беспристрасне познате људе одређивати, определити. И тако ако земља више узврди него здање или бина, то ће господар земље исплатити господара здања, ако ли здање веће вредности буде него земља, то ће господар здања имати право исплатити господара земље. 8). Ако би се догодило, да по процени учињеној једнака вредност испадне, онда припада првенство на откуп оное, чија је земља или место. 9). Ако ли по учињеној процени господар здања са ценом опредељеном за земљу, премда мањом него што је здања вредност, не би задовољан био, то му остаје на вољи или исплатити и земљу откупити, или здање своје дигнути и на друго место пренети, у ком случају наравно не може захтевати накнаду за порушење и штету претрпљену. 10). Тако и у оном случају, кад господар здања не би задовољан био са ценом здања, која би мања од вредности земље испала, и тако господару земље право би на откуп здања припало, господару здања остаје на вољи или процену за здање примити, или здање дигнути; у ком случају такође, нема право какву накнаду захтевати. 11). Цена ће се и земље и здања узети она, која у време процене и откупа међу људима буде, а не она, која је у оно време била кад је здање грађено.

(Решење од 3. Априла 1840. године ВЕ 227. Зборник I. страна 210.).

Види и примедбу §. 278. —

§. 281. Ако ти твојим семеном туђу њиву засејеш, плод није твој, но онога чија је њива; само ако си не знајући учинио, добићеш накнаду за семе и радњу, ако ли си знајући и навалице учинио, губиш и семе и радњу. Тако исто ако твојим сађеницама туђу земљу засадиш, нису твоје, него онога, чија је земља, ако су већ жиле пустиле. Ако ли туђу њиву туђим семеном засејеш или туђу земљу туђим сађеницама засадиш, одговараш и оном чије је семе, и оном чија је земља, по смислу §. 279.

§. 282. Онога је воћка или дрво, на чијој је земљи стабло, ма се жиле и у туђу земљу пустиле, или гране над ову надвеле. Само је сваки властан жиле туђег дрвета у својој земљи пресећи, и гране над своју земљу надведене скресати. Дрво, којег стабло на међама стоји, јест опште онима, чије су међе.

§. 283. Плод, ако с гране на туђу земљу опадне, господар дрвета да није властан тражити га, нити зато суседа прети.

§. 284. Ако се стране у преднаведеним случајима друкчије поравнају, које ће свагда саветно и добро чинити, онда нек им онако буде.

ГЛАВА IV

О прибављању ствари предајом

§. 285. Ствари оне, које већ имају господара, могу се прибавити, кад законим начином од једнога пређу на другога, и овоме се предаду.

§. 286. Ово бива, или кад два или више њих међу собом уговор учине, или кад ко наредбу учини на случај смрти, или кад судија тако реши, или кад закон сам тако опредељава.

§. 287. Оне покретне ствари, које се предати и узети могу, прелазе на другога онда, кад се из руке у руку другогме предаду.

§. 288. Оне пак покретне ствари, које се не могу из руке у руку предати, као што су дугови, товари велики, дућански еспапи, предају се знаком каквим сходним, као што су: писмени докази, кључеви од дућана или од магазе еспапске и т. д.

§. 289. Покретна ствар прелази на другога и онда, кад се онај, који је пре ствар какву у своје име као своју сопствену држао, изјасни савршено, да ће у напредак у име другога, који ствар исту прима, држати.

§. 290. Ствари покретне, ако се послати примцу морају, онда су његове, кад их овај прими, ако он није наредбу учинио, како да се пошљу; јер ако је он наредио, како да се пошљу, поименце постају његове одмах, како се из руке прилици предаду, и ако тако пропадну, њему ће пропасти.

§. 291. Ствар покретна постаје онога, коме је господар њен најпре преда; а ако би исту ствар и другом обећао, или дати му изјаснио се, то ће он за то одговарати.

§. 292. Као што је опредељено, да се непокретне ствари у књиге баштинске код судова окружних уводе, тако ће се при свакој промени господара морати на новог баштиника исто непокретно добро пренети и уписати.

Код овог параграфа и §. 298. има ово решење:

Министарство правде имајући у виду, од какве је велике користи завођење баштинских књига, како за сигурност имања и кредита, тако и за финансијске мере, као што су ове књиге у свима европским добро уређеним земљама заведене, и као што је наша законодавна власт у грађанском закону §§. 292. и 301. овом многоважном заведењу посветила, 27. пр. Фебруара АН 794. представило је да се законодавним путем претпише, да у напредак никако пренашање непокретних добара неће силу и важност имати, ако тако није у баштинске књиге уведено.

На ову представку решено је да се нареди, да поред тога, што у напредак неће моћи пренашање непокретних до-

бара имати силу и важност, ако се такво није у баштинске књиге увело, за сад сваки који мисли себе својим правом сопствености, по смислу уставног и грађанског закона, обезбедити, свако добро, које на себе и на своје име пренаша, у баштинске књиге не пропусти завести. Но да би се ова права безбедност још и више у народу распространила, поред тога је закључено, да се даље народу саветовна напомена од стране правителства отпусти, да сваки Србин ускори добровољно своја непокретна добра, која притежава, у баштинске књиге завести, и о њима се обезбедљивим писмом надлежне власти, т. ј. уредном тапијом снабдети, како би тим сходно пропису земаљског устава и грађанског законика, своја права на иста добра за себе и своје потомство уредно обезбедио. Уједно је и то решено: да се од сад из јавних земаљских и општинских каса, такође поради нужне њихне законе безбедности, само на она непокретна добра новци на зајам издају, кад су ова његова добра у баштинске књиге заведена.

На послетку наређено је: да се један пут, кад се буде све потребно с више изложеним определило и обнародовало, и форма баштинских књига устроји и пропише; по чему ће се очекивати, да министарство и пројект ове форме и правило о вођењу баштинских књига, ради надлежног увиђења и поступка законодавној власти поднесе.

(Решење од 16. Априла 1850. године. ВЖ 571. Зборник V. страна 126.).

Даље има ово решење:

Да, до установљења баштинских књига у отачаству нашем, судска потврђења тапија и других уговора о преносу права притежавања имају ону исту правну важност, коју и убаштинјења по овим §§-ма законика имају.

(Решење од 13. Јулија 1850. године. ВЖ 1197. Зборник V. страна 259.).

V. примедбу §. 295. и 641. овог законика.

V. чл. 15. закона од 14. Јуна 1884. год. о непосредном порезу (Збор. 40. стр. 292).

§. 293. Сваки, који на другога добро какво непокретно, као: кућу, њиву, ливаду, виноград, воћњак и т. д. преноси, мора сам господар или баштиник од истога добра бити; иначе пренашање такво нема силе ни важности.

§. 294. Да се непокретно добро на другога преписати може, нужно је да господар добра, по учињеном уговору или изјашњењу, сам суду лично предстане, и на то саизволи. У случају немогућности или

немоћи мораће то чинити или преко довољно на то опуномоћенога лица, или ће пред два из суда изаслата члана своју вољу изјаснити, и писмено закључење предати, који ће то суду доставити.

§. 295. Ствар непокретна, као: кућа, виноград, њива, ливада, која се на другога преноси, мора тачно назначена и опредељена бити, тако, да се разликовати од свију других може; као: место назначити, где лежи, границе и међе означити, суседе уписати; преко тога назначити и место и време закљученога посла.

На овај §. и §. 296. односи се распис министра правде од 12. Фебруара 1883. год. № 745. који гласи:

Код нас постоји законодавно решење, да до установљења баштинских књига у отаџбини нашој судска потврђења тапија и других уговора, о преносу непокретних добара, имају ону исту правну важност, коју и убаштињена по грађанском законнику.

Као главни услов за пренос непокретних добара по §. 293. законика тај је, да онај, који преноси, мора сам господар или баштиник од истог добра бити; иначе пренашање такво нема силе ни важности.

Сагласно томе пропису законика издат је од стране министарства правде под 11. Јуна 1849. год. АБр. 2288. распис, који нарочиту пажњу обраћа на извиђање права својине, при потврђењу тапија. Тамо је казано: »да ни једна продаја земље у будуће неће бити судом потврђена, докле надлежни кметови на лицу места, призвавши тамо дотична лица продавца и купца, и суседе продане земље, не изведу и увере се, да продавац само сопствену земљу своју продаје, и да он, означивши границе продане земље у тапији, овима — границама — туђу земљу не захвата, и на послетку да земља, коју продаје, у процесу с ким не стоји, које све извидивши кметови, да тапију најпре својим у томе смислу потврђењем оснаже, па тек онда да окружни суд по надлежности тапију потврди.«

За тим је издат под 2. Новембра 1862. год. АБр. 5322. распис судовима: »да они у будуће и у оним случајима, кад ко хоће своје добро на самог себе да пренесе, по горе наведеном распису поступе и пренос овај својим потврђењем утврде, с тим само додатком, да судови од сад у оба случаја преноса т. ј. и у случају преноса непокретног добра на другог и у случају преноса на име самог сопственика, имају назити и захтевати да надлежна полициска власт одовери потпис »примителног (општинског) суда«.

Као што се види оба ова расписа садрже, у духу наведеног законног прописа, важне упуте судовима за њихово поступање при потврђењу тапија; и ја немам ништа друго, до само да препоручим, да се по њима и од сада тачно поступа.

Али осим овога, има још и других не мање важних услова, које је закон поставио код преноса непокретности. На име ствар непокретна, која се преноси, мора по §. 295. грађ. законика тачно назначена и опредељена бити, тако да се разликовати од свију других може, као: место назначити, где лежи, границе и међе означити, суседе уписати; преко тога назначити и место и време закљученога посла.

Имао сам прилике да се известим, а и сам био сам у положају да сазнам, да се на овај важан пропис закона не обраћа довољна пажња, и да се због тога често појављују спорови око непокретности и онде, где им никако места не би било само кад би се у тапијама тачно бележило све што закон изискује. Суд без сумње и сам зна, од какве је важности то, кад је сваки грађанин у своје праву својине сигуран и безбедан, а зна и то, да та сигурност својине непокретности подиже у велико јавни кредит; а и то, да се тиме пресеца пут заплетима у правним односима грађана. Нико не може бити у интересу, а најмање земаљским судовима, да се врата овим заплетима и несигурностима остављају отворена онде, где је баш закон хтео да се она тврдо затворе. У тој цели баш и законодавац је казао: »да непокретна ствар мора тачно назначена и опредељена бити, тако да се разликовати од свију других може«.

Према овоме, дакле, нека суд у сваком случају, било да сам по званичној дужности издаје тапију услед јавне продаје, било да од другога издату потврђује, сваки пут добро пази, и захтева, да се у тапији тачнозначи све оно, што пропис §. 295. изискује. Нарочито нека пази, да *мере буду* не само цифрама него и писменима тачно означене; и ако се имање налази у коме месту, где су улице регулисане и добра нумерисана, да захтева, да се назначи и улица, гди се и нумера, под којом се налази дотично имање.

Даље, ако би се промена или пренашање на другом оснивало на пресуди судској, или деобном писму или на тестаменту, то се по §. 296. морају и такви докази приложити и навести, и то треба да се у тапији назначи. То су такође важни услови законски, на које има суд назити и захтевати да се назначе у тапији.

Осим тога, кад се суду каква тапија на потврђење поднесе, он ће при саслушању дотичних лица старати се, да зна, какви су услови продаје и куповине, као на прилику, да ли се купује за готове паре и да ли је купац платио цену, или се купује на почек, или за то прима или плаћа какав дут, или се узима добро у промену — трамцу — за друго добро;

или да ли се задржава право откупа или не, и т. д.; па ако то није тачно опредељено у талији, суд ће све то ставити на записнику саслушања, који ће се сматрати као саставни део талије, тако, да кад се једном талија судом потврди, после нема никакве сумње ни о основу и начину, ни о условима продаје и куповине, да се не могу око тога порађати никакви више спорови, и да по томе сваки буде сигуран у своје праву непокретне својине, о којој се свако законодавство па и наше тако брижљиво стара⁶.

§. 296. Ако би се промена таква, или пренашање на другога, оснивало на пресуди судској, или деобном писму, или на тестаменту, то се и такви докази приложити и навести морају.

В. примедбу код §. 295.

§. 297. Ако ко довољнога и јаснога доказа за увод у књиге баштинске нема, а њему би на срцу лежало у књиге увести се, то он може међу тим захтевати, да се уведе под условом, ако своје право не покаже суду, да се опет избрише, које ако би он по пропису доказао, онда првенство добија као прави господар од дана условног увођења у књиге.

§. 298. Који пре на једну ствар непокретну у књиге јавне уведен буде, онога је ствар.

В. примедбу код §. 292.

§. 299. Са увођењем новог господара у књиге јавне баштинске он и закону државину добија, која се по обичају и получава.

В. примедбу код §. 292.

§. 300. Како је ко ствар примио и добио, он и сва права с њом скопчана добија, с којима не треба мешати права на саму личност предавача односећа се; она слеђују за лицем.

§. 301. Тако исто и бремена са ствари скопчана на јавним књигама оснивајућа се, прелазе на новог господара заједно са ствари. Зато ко ствар какву прима, ваља добро да се извести и о правима и бременима с њом скопчанима; иначе следства сам себи нека припише.

В. додаток код §. 211.

§. 302. Сопственост ствари губи се или кад је таква воља господара, или кад закон прописује, или кад пресуда судска тако гласи. И онда непокретне ствари преписују се на другога, коме исте ствари по основу реченом припадају.

§. 303. Начин пак, који при пренашању ствари, нарочито непокретних код суда набљудавати ваља, зависиће од особитога прописа и упућења,

§. 303. а. *Кад дужник своје ствари, било покретне или непокретне, на другога пренесе у намери да своје онога времена повериоце оштети, пренос пада, ма да је и судом утврђен, и повраћа се у пређашње стање, и то ако је пренос у виду поклона по §. 565., а ако је у виду теретнога уговора, само онда ако је онај, на кога су ствари пренесене, био несавестан.*

Бесавестан прималац одговара и за вредност покретне или непокретне ствари, ако ју је престао притежавати, а такође и за друге користи, по основима овог законика.

Под преносом ствари, разуме се и пренос права и примање обвеза.

О томе да ли је дужник преносом покретне или непокретне ствари ишао да своје повериоце оштети, као и о бесавесности онога, на кога су пренесене, суд ће, у недостатку других непосредних доказа, судити по околностима, нарочито по природи посла, по основу и начину отуђења на који је то закључено, по стању и по личним одношењима у преносу учествујућих лица.

Не важи пренос покретних или непокретних ствари између родитеља и деце (предака и потомака), између задругара и између мужа и жене, у колико је на штету поверилаца преносиочевих онога времена учињен.

Застарелост између ових у последњем одељку именованих лица, нема места, догод они заједно

живе. Но пренос како између ових тако и других лица остаје сталан, нити се против њега поступити може ако га у званичним новинама три пут огласе, и нико против тога за шест недеља, од дана последњег огласа у новинама, не протестира.

(Додатак од 5. Маја 1864. год. 36. XVII. стр. 229.)

ГЛАВА VII

О з а л о з и

§. 304. Ствар она, на коју зајмодавац такво право има, да, ако га дужник по обвези на време намирио не би, он себе из ње намири. зове се *залога*.
В. §. 10. закона о механама Збор. XV. стр. 337., закон о каванама §. 1. Збор. XVII. стр. 242; и зак. рудар. §. 152. Збор. XIX. стр. 131.

§. 305. Свака ствар, која год међу људма пролази, и овима је на потребу, може служити као *залога*. Ова ако је покретна, рађа *залогу покретну*, ако ли је непокретна, рађа *залогу непокретну*, и свака своју природу задржава.

В. примедбу §. 304; војно-судског законика §. 175. (Збор. XVII. стр. 202.*) и §. 7. и 8. закона о насељавању странаца (Збор. XVIII. стр. 12.).

§. 306. Свака *залога претпоставља дуг*. Но сваки дуг не води за собом право на *залогу*. Ово право мора бити или већ законом опредељено, или на уговору или последњој вољи господара основано, или тек пресудом судском добивено.

§. 307. *Покретна ствар онда је у залози*, кад је управо предана већ; а *непокретна онда*, кад је као и друга сопственост у књиге судске уведена.

* У доцнијем војничко-кривичном законнику од 22. Октобра 1885. (Збор. 41. стр. 504.) нема сличне одредбе.

§. 308. *Покретне ствари, које се не могу предати из руке у руку, предају се као и код права сопствености сходним или уобичајеним знацима.*

§. 309. *Право на залогу може се и међу тим прибележити у књиге, које бива као и при условној прибелешци права баштинскога.*

§. 310. Ко има *залогу какву*, тај може исту опет другом у *залогу дати*, ако му од његовог *заложиоца* није нарочито забрањено.

§. 311. Тако и на *залогу непокретну* може други безбедности ради за себе право *заложно прибавити*, ако својим путем исто у књигу судску уведе.

§. 312. Ко *залогу има*, онај *права има* на одређени рок, ако дужник дуг не исплати, ценом *залог*е себе намирити; ако што претече, вратиће дужнику.
В. §. 843. овог законика и чл. 3. и 5. повластица за прву српску банку од 6. Јуна 1869. год. Збор. XXII. стр. 40; чл. 2. повластица за београдски кредитни завод и смедеревску и по-жаревачку кредитну банку. Зборних XXIV. стр. 6. —

§. 313. Ако је *залога у треће руке*, као *пазалога*, прешла са знањем господара исте, онда овај не може дуг свој исплатити без знања *трећега*, у чијим се рукама *залога* налази.

§. 314. Сваки само своју сопствену ствар *заложити* може. *Залога на туђу ствар* не важи ништа, и уништава се на тужбу господара ствари, коме припада право на повраћај своје ствари, коју онај издати мора, имајући право *накнаду* од *заложиоца* тражити.

§. 315. *Право залог*е на ствар садржава у себи и право на *плодове ствари*, и све што из ње про-излази. Само сабрани и одвојени већ *плодови* не *сма-трају* се као са ствари *скопчани*.

§. 316. Ко има право *залог*е, па би се *пока-зало*, да је вредност *залог*е т. ј. *заложене ствари*, тако *малена*, да се дуг из ње *намирити* не може,

онда тај има право искати од свога дужника другу допуну залогу за свој дуг.

§. 317. Онај, који добије залогу за сигурност свога дуга, дужан је ствар заложену позорљиво чувати, да се не би како изгубила, или порушила и покварила; јер у том случају он ће за кривицу своју или небрежење одговарати, и залогу накнадити морати. Само ако би заложена ствар са свим случајно изгубила се или порушила и покварила, он се од одговора и накнаде ослобођава.

§. 318. Заложену ствар зајмодавац употребљавати и њом се служити није властан; осим ако није то од господара заложене ствари нарочито дозвољено.

§. 319. Ако би држалац залог ствар заложену другогме у залогу дао, онда он у случају кад би заложена ствар пропала, или се порушила и покварила свакојако за то одговара, и онда кад код њега иста ствар не би пропала, порушила се или покварила,

§. 320. Ако би време одређенога рока за исплату дуга прошло, и дужник зајмодавца намирио не би, нити би залогу искупио, онда овај има право са знањем суда заложену ствар продати, и себе намирити.

В. члан 2. закона о датим повластима београдском кредитном заводу, смедеревској кредитној банци и пожаревачкој банци, Збор. XXIV. стр. 6. и чл. 30. закона о штедионицама Збор. XXIV. стр. 106. — В. члан 20. закона од 6. Јануара 1883. год. о народној банци (Зборник 38. стр. 408.).

§. 321. Ако би се заложена ствар скупље продала, него што дуг износи, онда ће се сувишак издати дужнику; ако ли цена од продане залог не би залегла, онда зајмодавац може остало, што још недостаје, од свога дужника тражити.

§. 322. Ако би господар заложене ствари за време, док још залог траје, исту ствар на другога пренео, то овај није дужан пустити је из руке донде, док њега дужник не намири.

§. 323. Ако ствар заложена пропадне, или је зајмодавац права на залог одрече, или је безусловно дужнику поврати, онда и залог престаје, премда дуг и после остаје.

§. 324. Ако је залог на неко одређено време ограничена била, онда како исто време протече, престаје и право на залог.

§. 325. Кад се дуг исплати, престаје залог; тако да како год што је дужник дужан дуг платити, тако је и зајмодавац одмах дужан залог издати, нити је властан задржати је због другог каквог дуга. Он у том случају може себе само с тим обезбедити, што би заложену ствар у судске руке предао, и захтевао, да се сигурности своје ради задржи, и узапти, да не би међу тим његов дужник њу упропастити могао.

§. 326. Право залог на непокретна добра, која се *хипотеком* или *баштинском* или *миљачком залогом* назива, добија се, кад се дуг, или писмена исправа, на којој се дуг оснива, у књиге судске својим путем уведе, т. ј. убаштини (интабулира).

Код овог §. има ова најновија уредба о интабулацији:

I.

Шта је интабулација и какву силу она подаје одређено је у грађ. зак. §§-ма 326—330. Основи пак, на којима се право залог у опште, а тим и интабулације, добија, изложени су у §-у 306. истог законика.

II.

Као што је право законе залог у опште самим законом обезбеђено, и по томе за удејствовање обезбеђења његовог особити прописи нису потребни; тако се овде само о начину удејствовања обезбеђења права заложеног на непокретна добра, т. ј. интабулације, проистичућег из уговора или последње воље господара или из пресуде судске, прописују правила.

III.

Ко хоће интабулацију да захтева, мора имати пуноважну писмену исправу из које да се види, да он заиста на предизло-

женим основима има нешто тражити од онога на чија добра он интабулацију тражи.

IV.

Ова писмена исправа може бити:

1., Уговорна, као: формална интабулација, вансудско поравнање, или други какав уговор, или друго какво потврђење каквог дуга и. пр. извод трговачких књига, од дужника признани и потписани, и овим подобра.

Писмена овог рода, на којима нема потписа дужникова, не могу бити предметом интабулације.

2., На последњој вољи господара основана, као: тестаменти и кодицили.

3., Судска, као: судска, извршном поставша пресуда и поравнање, пред судом учињено.

V.

Писмена исправа, у којој не би сума новчана и у каквоћи и коликоћи изложена била, не може бити предметом интабулације.

VI.

Интабулација се може удејствовати само код првостепеног суда, и то оног округа, у ком се налазе непокретна добра дужникова, на која се интабулација потврђује, и мора захтевана бити.

VII.

Захтевати интабулацију може или поверилац, т. ј. онај који интабулацију потражује, или дужник т. ј. онај на чија се добра интабулација иште, или могу обадва заједнички, и то, или посредством писмене молбе, или усмено.

VIII.

Ако сам поверилац захте интабулацију, и писмена му је исправа уговорена, у §. IV. под 1. изложена: то таква писмена исправа може само онда бити предметом интабулације, ако је у њој дужник изречно казао, да он дозвољава интабулацију исте исправе на своја непокретна добра; ако ли таквог дужниковог изречног дозвољења у исправи нема, онда се исправа интабулирати не може.

Ако ли дужник сам, или заједнички с повериоцем, захтева интабулацију: то онда није нужно изречно дозвољавање интабулације у уговорној исправи.

Дужнику стоји на вољи или назначити поименце своја непокретна добра, на која интабулацију дозвољава, или само

у опште рећи, да је дозвољава на своја непокретна добра. У последњем случају, моћи ће се интабулација ставити на сва дужникова непокретна добра; у првом пак само на она, која је дужник у својој писменој исправи именовао.

Ако ли је писмена исправа на последњој вољи господара основана, у §. IV. под 2. назначена: то је она безусловно предмет интабулације, ако се по грађ. зак. §-у 482. против исте нико није за 8. дана после саопштена му тестамена или кодицила код суда изјаснио, или ако су после таквог протестирања тестаменат или кодицила судски коначно за пуноважне проглашени.

Ако ли је на послетку писмена исправа судска у §. IV. под 3. назначена: то она без сваког дозвољавања дужниковог може бити предметом интабулације.

IX.

У захтевању мора опредељиво назначено бити оно непокретно добро, на које се интабулација захтева.

Ако ли је више оваквих непокретних добара, на која се захтева једна иста интабулација: онда сва та непокретна добра морају редом опредељиво назначена бити.

Захтевање без опредељивог назначења непокретног добра има се одбити.

X.

Молби мора писмена исправа или у оригинаду, или у судски овереној копији приложена бити.

XI.

За деловодство интабулација дужан је сваки првостепени суд водити особита три протокола:

1. Деловодни протокол интабулација и прибележија.

2. Интабулациони протокол.

3. Протокол интабулираних или прибележених писмених исправа. (Ова је тачка укинута зак. решењем од 1. Дец. 1861. ВЖ 2477. Збор. XIV. стр. 204.).

Формулари ових протокола следују ниже приложени под истим нумерама 1., 2. и 3.

XII.

На сваком захтевању интабулације, било писменом било усменом, мора председник или, ако би он препречен био, члан суда — његов заступник, сопственоручно ставити дан примљења истога, који мора бити онај исти, у који је молба поднесена, за јемство чега дужан је на примљењу потписати своје име.

Молба има се истог дана увести у деловодни протокол интабулација и прибележија, и протокол овај мора се непремано свагда при крају оног дана у коме је што у њега ушло, закључити потписом председника, или овога заступника и протоколисте.

Молиоцу пак дозволиће се, уверити се лично о действителном и исправном стављењу дана примљења, и на захтеваће даће му се писмено уверење, да је његова дотична молба примљена.

XIII.

Суд ће при расуђењу предмета иследити: да ли су услови горњим §§-ма прописани испуњени, или нису? и према томе ће решење издати, којим захтеваће интабулације одобрава или одбија.

XIV.

Суд ће решење о интабулацији, најпре у деловодни протокол интабулација и прибележија ставити, и исто и повериоцу и дужнику доставити.

Достављење решења има бити сходно смислу судског поступка глави XX.¹⁾ с том примедбом да се оно свагда у сопствене руке дотичне стране, или њеног *законог* пуномоћника, а никако у руке фамилијарних чланова, учини.

XV.

Страна, која није задовољна оваким решењем, има право у смислу судског поступка §§. 161. и 612.²⁾ и последујућих, рекурirati на касациону власт.

XVI.

Ако ни једна страна није изјавила незадовољство, или је изјавила, но је од великог суда одбачено, онда ће суд одобрену интабулацију у интабулациони протокол увести и уједно наредити, да се на исправи, која је по чл. X. уредбе о интабулацији молби приложена, назначи да је дана Н. године Н. под нумер. Н. на добра дужника Н. Н. на страни Н. интабулационог протокола интабулирана, и то ће назначење суд потписом својим потврдити и од молиоца за таксу наплатити, а документ у акта оставити.

Онај, који би по чл. X. уз своју молбу оригиналну исправу поднео, дужан је поред оригинала и копију приложити. Интабулациони протоколита, пошто копију са оригиналом сравни,

¹⁾ Садашњег грађ. поступка Гл. XIII.

²⁾ У смислу §. 322. садашњег грађ. поступка.

преписаће са оригинала на ову оно назначење судско, по коме је оригинал интабулиран, и пошто све то својим потписом овери, копију ће у акта оставити, а оригинал надлежном лицу повратити.

(Измена од 11. Декемера 1861. год. В№ 2477. Зборник XIV. страна 204.)

XVII.

На једно и исто непокретно добро може се и више дугова интабулирати.

Право првенства оваких интабулација рачуна се по дану кад су оне суду поднесене, и у деловодном протоколу интабулација и прибележија претпосланом §-у XII. назначене.

Ако ли би више поверилаца различите писмене исправе ради њихног интабулирања на једно и исто добро једног и истог дана поднели: то све ове интабулације на једно и исто добро стављене имају између себе једно и исто првенство; и како ово заједничко првенство тако и односне суме новаца, имају се нарочито назначити, како на решењу свр молбе интабулационе, тако и у протоколу интабулационом.

По томе дакле грађ. зак. §. 330. који о првенству интабулације говори, има по овом §-у ове уредбе разумљен бити.

XVIII.

Што је год доведе о интабулацији говорено, говорено је о првоначелној, т. ј. оној интабулацији, која има место непосредствено између повериоца, и дужника непокретног добра притежаоца.

Но може се на једну већ постојећу интабулацију поставити друга интабулација на корист трећег и оваква интабулација зове се надинтабулација.

Као што је надинтабулацији правни основ један исти који је и интабулације: тако опредељења прописана за интабулацију, имају у свему своје пространству важити и о надинтабулацији.

XIX.

Интабулација има своју силу донде, докле се не истабулира.

Молилац у интабулацијама, основаним на исправама уговорним (§. IV. I.) има молби о интабулацији приложити, сходно грађ. зак. §-у 898. или оригиналну писмену исправу, на добро интабулирану, или признаницу повериоачеву; у интабулацијама пак основаним на исправама у §. VI. под 2 и 3 изложенима има молилац молби о истабулацији приложити судски оверену признаницу.

Суд пак има у предмету решење издати, и ако је ово одобравајуће, истабулацију у протокол интабулациони увести.

XX.

Као што је у суд. поступку глави XIV. под В.¹⁾ дозвољено, да се и прибележје у тамо изложеним случајима на непокретна добра ког дужника ставити може; које кад се оправда, по §-у 561²⁾ добија силу интабулације: тако у смотрену поступања при захтевању прибележја, увођења његовог у протоколе, надбележја, првенства и интабулирања његовог, имају се сва она опредељења на прибележје однети, која су у ове уредбе §-има IX. X. XI. XII. XIV. XV. XVI. XVII. XVIII. и XIX. о интабулацији постављена с том примедбом, да оно што је у §-у X. о писменој исправи казано, има при прибележју важити само онда, ако молалац писмену исправу има, и да првенство прибележија по ове уредбе §-у XVII. има важити од дана пријављења, а не по судском поступку §-у 516.³⁾ од дана дозвољења.

XXI.

Протоколста је дужан на захтевање свакоме дозволити у протоколима лично извести се о свакој интабулацији или прибележју, и то бесплатно.

Суд пак дужан је на захтевање тичућим се странама издати изводе протокола о каквој интабулацији, прибележју или истабулацији, и за достоверност извода дужан је на њему ставити свој потпис и печат.

Издавање извода и односителних уверења подложно је плаћању таксе од 1. цв. од сваког комада.⁴⁾

Ова уредба има ступити у дејство 1. Јануара 1855. године и њом се замењује уредба о интабулацији од 29. Новембра 1853. године. С. Н 1182.

(Види раније уредбе о интабулацији Зборник 1. страна 122. Збор. II. стр. 163. Збор. V. стр. 59. Збор. VII. стр. 121. и Збор. VIII. стр. 2.).

(Уредба од 19. Новембра 1854. год. ВМ 1054. Збор. VIII. страна 29.).

¹⁾ Под Б. тачка I. Главе XIV. садаш. грађ. поступка.

²⁾ По §. 397. садашњег поступка.

³⁾ Овај параграф не важи ни према §. 381. садашњег грађ. поступка.

⁴⁾ Види о томе и 8. тачку §. 513. садашњег грађанског поступка.

В. још и Зборник XIV. стр. 73. и 79. и Зборник XV. стр. 170. §. 42. тачка 7. —

§. 327. Кад је дуг какав у књиге судске уведен, и на непокретно чије добро уписан, или убаштињен (интабулиран), он је онда тако за оно непокретно добро везан, да ово свагда за подмиривање истога дуга служити мора без призрења на особу, чије је или у чијим се рукама налази исто добро.

§. 328. Ако се такво под баштинском залогом (интабулацијом) налазеће се добро на другом пренесе, то оно и дуг уписани са собом носи. Ко такво добро исплати, а не мотри, да ли дуга на њему убаштињенога (интабулиранога) нема, сам себи нека припише, кад исти дуг плаћати морао буде.

§. 329. И ово добро остаје донде за дуг убаштињено (интабулирано) подвезано, докле год се исти дуг из судских књига својим путем не избрише.

§. 330. Кад више дугова на једном добру непокретном убаштињених (интабулираних) има, онда се исти дугови оним редом наплаћивати морају, којим су уведени, тако да онај дуг првенство има, који је пре уведен. Први се дугови такви морају потпуно намирити, ако другима познијим и ништа не исплате.

ГЛАВА III

О службеностима (сервитутима)

§. 331. Службеност у опште неко је бреме којим се уживање чијег права сопствености (имаовине) ограничава тако, да је овај дужан на корист другога, коме право припада, у својој ствари нешто трпети, и ономе допустити, или не чинити, што би иначе чинити право имао.

§. 332. Свака службеност по својој природи везана је за ствар, које право сопствености ограничава, нити се са променом господара ствари мења; но истим правом и бременом прелази с једног на другог.

§. 333. Ако ли би само на неко лице, коме би право на ограничење чије имаовине припадало, ограничавало се, онда то нарочито мора изражено бити.

§. 334. Службености такве или леже на пољском добру, као: њиви, ливади, и служе на удобност другом пољском добру; или леже на кућама и кућним земљама, и служе на удобност другој кући или кућној земљи.

§. 335. Пољске службености обичне и главне бивају следеће:

- 1) На туђој земљи држати стазу, путању за стоку или за кола, и њима се за своју удобност служити.
- 2) С туђег бунара или извора воду носити, ту стоку појити или воду одводити.
- 3) Стоку на туђој земљи држати и пасти.
- 4) Дрва туђа сећи, сухо грање купити, огранке кресати, жир купити и лист брати.
- 5) На туђој земљи дивљач ловити, птице хватати и рибу ловити.
- 6) Камен вадити, песак копати, креч палити.

§. 336. Кућне службености обичне и главне јесу:

- 1) Имати право своје здање на туђе наслонити.
- 2) Греду, рог или другу градњуку у туђ зид увући.
- 3) Прозор у туђем зиду отворити, било то због светлости, било због изгледа.
- 4) Стреху или натремак над земљом или кућом свога суседа надводити.
- 5) Дим кроз димњак суседа пропуштати.
- 6) Кишницу са своје стрехе на туђу земљу наводити и проводити.

7) Свакојакe течности на земљу суседа свога проливати, и тамо пропуштати.

И ово су све такве службености, којима један право има штогод на земљи суседа свога предузимати, што овај трпети мора.

§. 337. Друге су опет кућне службености такве, којима је притежалац служеће земље обвезан штогод не чинити, што би му иначе по пространству појма права баштинскога чинити слободно било, као што су:

8) Да ја, због угодности другог коме то право припада, немам власти кућу моју на више подићи.

9) Да не могу кућу моју нижом начинити, него што је.

10) Да не могу ништа на мом кућишту подизати, чим би другога здању, коме право то припада, светлост или ваздух одузети могао, или

11) Чим би се изглед његов заслонио.

12) Да кишницу са стрехе моје куће не могу одвести од земље суседа, коме би иста на заливање баште или другим начином на корист служила.

И ово су службености обичне, које су за ствар везане, и прелазе с једне особе на другу.

§. 338. Но бивају службености и такве, које се само за особу једну вежу, и не прелазе на другу. Такве су обичне: кад ко право добије да ствар туђу употреби, да ужива, или да у кући туђој обитава.

§. 339. Бива пак често, да службености ове одступе од своје природе тако, да оне које су за ствар везане, само се лицу једноме дају, или се само на неизвесно од воље зависно време опредељују. Но онда у случају сумње или распре свагда се одступање такво доказати мора.

§. 340. Свака службеност или се оснива на закону, или на уговору, или на последњој вољи или на пресуди судској, или на застарелости.

§. 341. Закон ограничава право сопствености чије само у оном случају, кад други своје добро или

са свим или од чести употребити не би могао, н. пр. кад ко на њиву своју не може другојаче доћи, ако преко туђе не пређе, онда овај по закону мора путању преко своје њиве ономе допустити.

В. чл. 41. и 43. закона о шумама од 30. Марта 1891. год.

§. 342. Службености прибављају се оним начином, као што се у опште сопствености различних ствари или добара добијају.

§. 343. У опште при испитивању и суђењу о службеностима ваља се држати главнога појма, по коме онај, коме служеће добро принадежи, није обавезан што чинити, но само је дужан допустити другоме, да овај какво право ту има, је дужан штогод не чинити, што би иначе као господар у својој ствари чинити право имао.

§. 344. По томе се и питање о садржавању и оправљању ствари служеће решава, т. ј. садржавање и оправљање ствари служеће спада на онога, који исту употребљава, дакле по реду на онога, коме право на службеност припада. Но ако би исту ствар и онај, чија је, употребљавао, то и он по мери употребљавања и к трошку притећи мора.

§. 345. Који права на службеност има, он истина то по вољи може употребити на онај начин, који се њему најсходнији види; али му никако не припада право службеност распрострајети на даље; но мора се задржати у границама оним, које су или по самој природи, или по израженој вољи господара служећег добра опредељене.

§. 346. Службеност свака, која је за ствар једну везана, остаје постојана: она се не може по вољи од ствари оделити, нити на другу ствар или друго лице пренети. И тако се свака службеност држи за неразделиву зато, што право оно, које ко на служећој ствари има, не може се ни преимачити ни поделити, ма се иста ствар умножила или умалила или искомадала.

§. 347. Једна ствар може не само једном но и неколицини служити, само ако онај, који је право исто пре добио, с тим уштрба не трпи.

§. 348. И по овим основима ваља судити и опредељивати одношаје права код различних родова службености. Тако:

Који на свом зиду, стубу, или диреку, суседа свога здање наслоњено држи; или ко у своме зиду, стени (дувару), диреку, туђу греду увучену трпи; или туђ дим кроз свој димњак пропушта; тај мора од чести исти зид, или стуб или дирек и димњак и оправљати. Али се од њега никако захтевати не може, да он и господареће здање подупире, или греду или димњак суседов оправља.

§. 349. Онај, коме само припада право на прозор, може само светлост и ваздух имати, а нема заједно право и на изглед. И зато господар служећег добра може све оно у своме добру чинити, што само светлост и ваздух суседу не одузима, шта више он може захтевати, да се на такав прозор решетка метне у колико светлости и ваздуху не смета, јер изгледа не треба да има.

§. 350. Ко год има право на прозор, на онога спада и дужност пробој (прозора) такав садржавати; и ако то не буде чинио, па би отуда штета произишла, мора за исто одговорати.

§. 351. Онај, који има право на капање стрехе, може кишницу са своје стрехе на туђу стреху пустити, било само по себи, било на олукe да тече. Он може своју стреху и подићи, али на тај начин да његова кишница служећем здању не падне на већи терет него пре што је било. И будући да би многи снег нагомилан на већи терет био, него кишница, зато мора овај њега почистити за времена. Такође и олукe за отицање воде треба да садржава у добром стању, да се не би квар служећем добру учинио.

§. 352. Који има право кишницу са суседне стрехе на своју земљу или башту наводити, онај мора и олуке, и све за то одређене згоде и направе о свом трошку садржавати.

§. 353. Равним начином ако би за провод течности нужни били јендеци и водојаже, то такве мора онај начинити, коме господарећа земља принадежи; он их мора, ако потреба собом доноси, и покрити, и чистити, и тим терет служећој земљи олакшати.

§. 354. Који има право на стазу на туђој земљи, онај може преко туђе земље ићи, или и друге људе пуштати, да к њему туда долазе. Али јахати или возити се не може.

§. 355. Који има право, да путањом преко туђе земље своју стоку прогони, онај може истом путањом и колица терати. Али тешка бремена туда вући не може.

§. 356. Који има право само на пут на туђој земљи, онај може туда кола возити с два, четири или и више коња, волова, бивола и т. д. а и марву везану проводити, но марву или стоку пуштену чопором преко исте земље протеривати не може.

У свима овим случајима мора се овај строго опредељене стазе и путање држати, а не веругати и нове путове правити, и нарочито на то мотрити, да не би марва или стока пролазећа штету служећој земљи чинила.

§. 357. Путове, мостове и прелазе службености подложне морају сви сразмерно обдржавати, који се год њима служе; следствено и онај коме земља служећа принадежи у онолико, у колико се истима користе.

§. 358. Ако би се ови путеви и прелази каквим случајем, н. пр. изливом, бујицом, одроном покварили, онда се мора друго место за то определити, док се они не обнове и у пређашње стање не поставе.

§. 359. Који има право с туђег бунара или извора воду запитати, тај мора имати право и доћи до бунара.

§. 360. Који има право воду са туђе земље на своју наводити, или са своје земље на туђу одводити, онај мора имати и право нужне олуке, чункове и уставе о свом трошку правити и намештати. И ово све у толико, у колико земљи господарећој све то на опредељену корист служи, а служећој земљи већег уштрба не чини.

§. 361. Ако би ово право воду наводити не једном, но неколицини допуштено било, па би се оскудост у води показала, онда је прече оном, који је пре то право добио, или ако су заједно добили, па једнако право имају, онда ће се сразмерно између њих вода поделити.

§. 362. Ономе, који право на попашу има, припада право своју стоку на туђу земљу нагонити, онде држати и пасти, наравно тако, да се квар самој земљи не чини, и да господар служеће земље може обичним начином слободно и неограничено земљу своју обрађивати и њом се користити. И у овом случају ако није опредељено каква стока и колико комада, и кад и докле пасти може, мора се онако држати, као што је за време застарелости исто уживање мирно и ненарушиво било.

Иначе ако се и по томе определити не може, но још би сумња остала, онда ће следећа правила за правац служити.

В. чл. 85. и 87. Закона о шумама од 30. Марта 1891. год.

§. 363. Под правом на попашу као службеност разумева се, да сваки род теглећих животних, и говеда и оваца пасти може, само не свиње и пилеж, а тако и козе у младим шумама. Нездрава пак и туђа марва са свим се од ове паше искључује.

§. 364. Ако није опредељен број колико комада стоке да пасти може, онда се мора онај број држати,

који је за време застарелости (10 година) био; ако ли се овај мењао, онда се морају три прве године узети, и средњи број држати. Ако ли би и то непознато било, онда треба гледати на то, колика је и каква је паша, па по томе број одредити. Но у сваком случају не треба да се допусти више стоке на пашу земље служеће, него за колико на господарећој земљи пиће за зимницу добити се може. Подмладак на сиси у овај број не спада.

§. 365. Стока на пашу служеће земље не може се изгонити свагда, но само у одређено за такву пашу време, које је или уговором означено, или како је где уобичајено. У случају сумње узима се свагда за правац то, да се пољском уредном обрађивању не би препреке с тим чиниле, или да се не би против каквих у том призрењу постојећих уредаба поступило.

§. 366. Право ово ограничава се само на пашу. Следствено нити овакав, коме право на пашу припада, може траву косити, нити господара служеће земље искључити може, да и његова стока заједно не пасе, нити саму земљу кварити сме; шта више он је дужан служеће добро од сваке штете и квара чувати, и зато за стоку пастира давати.

§. 367. Но ни господар служеће земље не треба ништа да предузима, чим би се уживање права службености понаше ограничити могло. И ако би се случајно паша умалила, онда се сразмерно ограничење учинити може.

§. 368. По изложеним основима судити се мора и обично и узајамно допуштење, да сусед један на другога земљи у одређено време своју стоку пасти може; које за избећи распре могу и села једно другом допустити, а и срезиви и окрузи међу собом уредити.

§. 369. По преднаведеним основима и прописима морају се судити и случаји осталих службености, као: право на сечење дрва, жировицу, брање листа,

на лов и риболов, на вађење камена, копање песка, паљење креча.

§. 370. Од овога права на службеност какве ствари разликовати ваља право саучешћа у сопствености, које по основима смесништва судити ваља.

§. 371. Од ових службености разликују се личне службености, при којима није једна ствар другој на корист одређена, но ствар је за корист лицу каквом назначена. Ово бива од три струке, кад једна ствар каквом лицу само, а) на употребљење, б) на уживање, в) за обитавање служи.

§. 372. Ко има права једну ствар употребити, онај може према своме стању без призрења на своје остало имање истом ствари користити се по потреби, која се узима од оног времена, кад је право речено почело. Но саму ствар такви не може изменити, нити на другога пренети.

§. 373. У осталом сва друга корист принадежи господару ствари, који је дужан све терете са ствари скопчане носити, и исту у добром стању одржавати. Само у колико би корист ова мања била него терет, мора онај, који право на употребљење има, додати, или од употребљења престати.

§. 374. Коме припада право на уживање туђе ствари, онај може туђу ствар, само суштину њену не нарушавајући, без сваког ограничења уживати.

§. 375. Свака ствар мора се по својој природи употребити, и уживати. Тако и потрошне ствари, као што су готови новци, морају се потрошити, да се употребе, па се само у вредности враћају; осим ако је где новац под лихву дан, онда се само лихва искати може.

§. 376. Који има право службености на уживање, ономе припадају сви приходи од једне ствари и обични и изванредни, у најпространијем смислу. Изузима се сокровиште, ако би се у земљи која за

уживање служи, нашло, које господару земље припада по прописаним опредељењима.

§. 377. Но он и све редовне и ванредне трошкове, без којих се плодови имати не могу, као и бремена, која ствар давати има, носити мора; осим случаја, ако би ова бремена плодове чисте превазишла.

§. 378. Он је дужан саму ствар као добар домаћин чувати и садржавати, ништа не умалити нити утаманити, и ако би што угинуло, попунити, да у своје време у истом стању, у ком је примио ствар, врати.

§. 379. Ако би по случају нужно било, ново здање подићи, или старо опало са свим обновити, то ће зависити од особите погодбе између уживаоца и господара земље; јер нити је овај дужан бадава градити, нити је оном, ако самовласно такво подигне, дужан овај безусловно накнаду учинити. Нужда и потреба к опредељеном уживању у овом случају служиће за основ пресуђивања.

§. 380. Но у сваком случају, ако се господар ствари са уживаоцем у призрењу накнаде трошкова на повишење користи учињених не би поравнати могао, не може му онај на пут стати да без нарушења ствари исте трошкове оцени или ако то није могуће, судским путем проценити даде.

§. 381. У каквом је стању уживалац ствар примио, у онаком мора и господару вратити. Зато при предаји нужно ће бити ствари за уживање тачно описати и назначити; које ако није учињено, онда се држи, да је уживалац све ствари у добром и употребљивом стању примио.

§. 382. Сви плодови и све користи збрране, или само од ствари одвојене, принадлеже при враћању уживаоцу; незбрани пак и неодвојени припадају господару ствари; само је дужан трошкове на исте плодове учињене уживаоцу накнадити у оном случају,

ако овај није при примању ствар заједно са плодовима без накнаде примио.

§. 383. У случају ако би самој ствари опасност упропашћења предстојала, може господар ствари захтевати, да уживалац или употребилац ствар обезбеди, да пропасти не може.

§. 384. Ко има права обитавања у чијој кући, онај може у кући живети, и што је за обитавање употребити, т. ј. не само себе, но и кујну, таван, подрум; али не и дућане, магацине, хамбаре, котарке и т. д. но за то изискује се особито опредељење.

§. 385. У сваком случају господар здања има право своје добро надгледати, и о оном искључиво располагати, што к обитавању не принадлежи.

§. 386. Као год што сваки, који мисли да има право на службеност чије ствари, може такво од господара ствари захтевати, и ако му овај не допусти, путем судским тражити; тако и господар ствари има право, неправедног присвајача из службености своје ствари искључити, и ако овај неће да одустане, путем судским њега из ствари своје избити.

§. 387. Службености као с једне стране права, а с друге обвезе, престају оним начином, којим у опште и остала права и обвезе престају. Нарочито пак престају:

§. 388. Кад или господарећа или служећа земља пропадне, онда престаје и службеност. Но ако би се земља или здање обновило, и у пређашње стање поставило, онда и службеност се у пређашње стање повраћа, и своју пређашњу силу добија.

§. 389. Ако се господарећа и служећа земља састави, и припадну обе једном господару, онда и службеност, као у сопственој ствари, престати мора. И кад би господар доцније једну од ових земаља на другога пренео, онда зависи службеност од његовог саизвољења и нових услова; јер њему припада неограничено право са својим добром располагати.

§. 390. Ако је оное, који је право службености уредио, само то привремено принадлежало, или и иначе на неко извесно време опредељено, онда како оно време истече, и службеност престаје сама по себи.

§. 391. Кад би службеност, наравно лична, коме год донде само дана, док не би други неке одређене године достигао, н. пр. кад би удовица добила право у кући живети донде, докле син пунолетан не буде, онда ово престаје ако би он и пре пунолетности умр'о.

§. 392. Службености личне, т. ј. које су за лице какво везане, престају како исто лице умре. Ако би службеност таква на наследнике гласила, онда у случају сумње само се под тим први закони наследници разумевају. Ако ли на целу породицу гласи, онда се односи и прелази на све чланове исте породице. Ако ли је дана једној задрузи или општини, онда таква траје, докле год иста задруга или општина постоји.

§. 393. Годишњи ужитак, ако је наследнику или другом коме постојано опредељен, па се ни из речи последње воље или уговора, нити из смисла опредељенога права, нити по прилици потребе и мере определити не може, да је на јединствено лице исти ограничен, онда ће се и на све наследнике пренети моћи.

ГЛАВА IX

О наследству

§. 394. После смрти житеља српског, добра његова, и права, и обвезе, осим чисто личних, прелазе као наследство на другога, кога по реду закона опредељује, ако он уговором или завештањем није другојаче уредио.

В. О последним одношајима у ново ослобођеним крајевима закон од 31. Децембра 1878, године (Збор. XXXIV. страна 7.) и његову допуну од 21. Јуна 1882. године (Зборник XXXVII. страна 135.).

§. 395. Наследство по закону припада најближим сродницима по крви редом у следећим члановима опредељеним.

В. објашњење §. 328. и 507. (Збор. VI. стр. 103.).

§. 396. Деца мушка умрлога и њихни мушки потомци добијају први наследство; они искључују сестре, оца и матер и све претке њихне и њихово потомство или побочне сроднике.

§. 397. Колико мушке деце, на толико се децова дели имање родитељско, и свако дете мушко добија раван део. А женској деци у овом случају припада уживање, издржање, снабдевање и пристојно удомљење по постојећем обичају.

§. 398. Разлика се не чини између деце мушке, родила се она за живота, или после смрти очине, само ако је у законом времену.

§. 399. Унучад мушка без оца заостала при наследству представљају оца свога, и добијају његов део, т. ј. онолико, колико би он добио, да је жив, ма њих колико било. Тако и праунучади мушкој припада део својих родитеља умрлих.

§. 400. Ако нема мушке деце, но само би женске деце било, онда женска деца наслеђују заостало имање очино све на равне чести. Женско потомство дели са женским по праву представљања.

В. допуну §. 408.

§. 401. Ако по смрти Србина не би остало ни мушка ни женска потомства, онда имање његово наслеђује његов отац.

§. 402. Ако нема оца, онда припада браћи рођеној и њиховој деци, начином опредељеним; ако ли ни ових нема, онда матери и сестрама.

Браћа и сестре само по оцу или само по матери, учествују само у њиховом делу.

Код овог §. има ово тумачење:

»Ако нема оца, онда наследство припада браћи рођеној и њиховој деци, начином опредељеним, то јест, ако има деце мушке, мушкој §. 397; ако ли нема деце мушке, онда припада деци женској §. 400. и то, по праву представљања, §. 403; то јест: примајући сви скупа, били мушки, били женски, део очин, то јест онолико, колико би отац добио, да је жив, ма њих колико било; ако ли ни мушке ни женске деце нема, онда припада матери и сестрама, на равне делове по главама.

Браћа и сестре само по оцу, или само по матери учествују у њиховом делу, то јест браћа умрлога по оцу, сматрају се као браћа рођена и искључују и рођену сестру, и сестру по оцу, као и браћу и сестре по матери, из наследства братњева, и деле ово на равне делове с браћом рођеном: сестре по оцу искључују браћу и сестре по матери из наследства братњева, и деле ово са сестрама рођеним на равне делове, браћа по матери искључују сестре по матери; кад нема браће по матери, онда наслеђују сестре по матери. У сваком случају пак, где би дотични брат или сестра раније умрли били, учествују у овом наследству њихови потомци мушки; ако ли нема ових, онда женски по праву представљања».

(Тумачење од 29. Маја 1833. год. ВМ 523. Зборник VII. страна 52.)

§. 403. У овом случају, ако брата не би жива било, или сестре, по било би њихног потомства, онда би потомци по назначеном реду учествовали у наследству по праву представљања, то јест примајући сви скупа један очин део.

§. 404. Ако нема ни мушке ни женске деце, ни оца ни браће, ни њихна потомства, ни матере и сестара, онда наследство прелази на деда по оцу, и ако овога нема, на његово потомство, т. ј. стричеве по праву представљања, и ако ових не би било ни њихова потомства, на тетке, с којима на део долази баба (као мати са сестрама), и њихово потомство: наравно разумевајући свуда потомство најпре мушко, па кад овога нема, женско.

§. 405. Ако не би било деда по оцу ни његова потомства, онда прелази наследство на прадеда по

оцу, и његове потомке, најпре мушке, па ако ових не би било, на женске и њихно потомство.

§. 406. Ако ни ових не би било, онда наслеђује прапрадед по оцу и његово потомство мушко, и ако овога нема, женско.

§. 407. Ако ни ових нема, онда наследство прелази на очина чукундеда или другог прапрадеда и његово мушко, и за овим женско потомство.

§. 408. И ако ових нема, онда прелази наследство на материн род овим истим редом и начином до колена шестог.

»А ако ни материног рода по реду до овог (шестог) колена не би било, онда прелази наследство на заоставишу удовицу.»

(Допуна од 21. Октобра 1850. године. ВМ 2085. Збор. V. страна 293.)

Овим највишим решењем узакоњено је још и ово:

»Да добро једне прѣворске фамилије само онда може и има припасти манастиру, кад ова фамилија изумре, не оставивши после себе никог свог, па дакле не само ни кћер, него ни удовицу, и по томе, где је од које прѣворске фамилије остала или само кћи, или само бесчедна удовица, онда да добро те фамилије наследи заостала кћи већ по §. 400. грађанског законика, или заостала удовица по аналогiji §. 416. истог законика, по коме муж наслеђује женино имање, кад њених законих наследника не би било».

(Решење од 21. Октобра 1850. год. ВМ 2085. Зборник V. страна 292.)

В. §. 530.

§. 409. Деца изван брака рођена добијају право на наследство као и други закони наследници само онда, кад би познијим браком законим она позаконена била.

Иначе ванбрачна деца као незакона не могу имати права законога на наследство ни очино ни материно, но само са изјашњеном вољом оца или матере.

§. 410. Дете усвојено има право на наследство поочима или поматере своје. У случају његове смрти

Код овог §. додато је ово :

Будући да §. 414. законика грађанског који о кући ино-
косој говори и гласи : »Ако удовица, по смрти мужа на ужи-
вању добара мужевљих са децом мушком или женском, или са
родитељима његовим, или браћом и сестрама заоставша, не би
се могла сложити, па би или она или наследници његови, деобу
захтевали ; то у таквом случају припада њој на уживање раван
део са истим законим наследницима, којима ће такви после смрти
њене, или у случају преудаје припасти«, не опредељава изре-
чено да ли је и у колико је, таква удовица такође на издржа-
вање заоставших у фамилији девојака, и у опште свију оних
лица, дужна притицати, која год какво право на уживање тих
добра имају, и да ли ће, и у колико ће, она к опреми и удом-
љењу девојака притицати ? то на основу опште правце, изјав-
љене грађ. закон. §. 24. који каже : »Ко право какво ужива,
мора и бреме, с њим скопчано, носити. Више уесника права
једнога деле равномерно и бремена, с њим скопчана«, допуњава
се речени грађ. законик §. 414. следећим додатком : »Но таква
удовица дужна је, по општим правилима о деоби, и по посто-
јећем обичају, од свога дела на издржавање заоставших у фа-
милији девојака, и у опште свију оних лица, која год какво
право на уживање тих добара имају, као и опреми и удомљењу
девојака, притицати.«

И будући да грађанског законика §. 527., који о кући
задружној говори и гласи : »У случају наследства и деобе у
задрузи ваља поступати по општем пропису наследства и деобе«,
не изражава за свачије појимање довољно јасно да ли се удо-
вица, у задрузи (§. 523.) може користити правима удовице у ино-
коству, §. 414. опредељенима, то се лакше ради разумјења
предмет овај тим објашњава, да и удовица у задрузи заоставша,
(§. 523.) у случају деобе и наследства има користити се правом
удовици инокосој §. 414. дарованим.

На послетку, ради корисног разумевања о подобном пред-
мету дејствујућег §. 525. примећује се овде : да исти §. не го-
вори о удовици у задрузи, која би деобу захтевала, но која би
се преудала, или родитељима својим вратила, где у случају ако
би се родитељима својим вратила, за то јој не пристоји издр-
жавање из мужевље куће што она не испуњава дужности, §. 523.
себи прописане речи : »Но и она је дужна по могућству задрузи
припомагати«.

(Решење од 6. Јунија 1853. године ВМ 539. Збирник VII
страница 54.).

Даље има ово решење :

Поводом питања, које је један од првостепенних судова у
том смотрењу учинио : хоће ли удовица дужна бити ону чест
имања мужа свог, из које би она по закону имала право ужи-

вања до преудаје или до смрти, надлежно обезбедити, ако жели
имати првенства над поверитељима мужевљих наследника, или
она није дужна то чинити, будући да то ни §. 414. законика
грађанског, који о уживању удовичком говори, па ни толковање
ВМ 210.

истог §. од 6. Јунија 1853. год. Сов. № 162. не опредељава, — ми-
нистарство правде 7. Марта тек. год. АМ 4254. од прошле го-
дине молило је за решење по овом предмету, придодавајући своје
мњење, да би сходно било, да је удовица дужна обезбедити своје
удовичко уживање, и ово да би јој изреченим опредељењем за-
кона у дужност ставити требало.

На ово је решено, да се предњи предлог не уважи, но да
се до времена, докле се баштинске књиге не заведу, и овај пред-
мет свестрано не уреди тако, да све посмртне масе под суд
долазе, и да се право сопствености наследства судским путем
на наследнике преноси, смисао §. 414. грађанског законика има
разумети тако, да удовица у смотрењу свог удовичког уживања
има прећутну или закону хипотеку на заоставше посмртно имање
свог мужа, и по томе, да га није дужна сирам његових пуно-
летних наследника прибележјем или интабулацијом судски осигу-
равати, на следствено томе, да се оптерећавање и пренос од
стране наследника оне чести посмртног имања, које жени по
закону или завештању њеног мужа припада, и које је без њеног
знања и саввољења учињено, код суда не уважава.
(Решење од 17. Априла 1853. год. ВМ 451. Зборник XI.
страна 65.).

§. 415. Ако ових назначених наследника муж-
евљих (§. 414.) не би било, то удовицу до смрти
њене или преудаје нико из мужевља целога имања
кренути не може. После смрти пак њене или после
преудаје прелази цело мужевље заостало имање, које
је жена као удовица уживала, на његове законе по
реду наследнике, ако он другојаче расположио није.

§. 416. Оно добро или имање, које жена мужу
ради лакшега живљења принесе, сматра се као њена
сопственост, и само приплод од њега спада под по-
трошак, за који муж није дужан одговарати ; а оно
после смрти женине прелази на њене законе наслед-
нике по одређеном реду. И ако ових не би било,
онда наслеђује муж, и мужевљи закони наследници.

§. 417. Ово се разумева код мужа и жене, који
по закону у браку живе ; јер ако су растављени судом,

ако је жена свога мужа вероломно оставила, ако је муж по жестини срца жену од себе отерао или је њу вероломно оставио, па се некуд степао, онда и ово право у смотрењу уживања и узајамног наследства њихног престаје.

§. 418. У колико се од ових постављених општих правила у задрузи одступа, опредељено је у глави XIV.

§. 419. Вољни убица убијенога добро да не наследи. И ако је са знањем само жене муж убијен, жена да нема ужитка нити дела за ужитак из добара мужевљих; она губи у том случају и писани дар. И ако муж убије жену или је свирепо избије, да она од боја умре, муж нема наследства у њеном миру; а и оно, што би деца младолетна у том случају од матере наследила, неће држати такав отац, но најближи способни сродници. Нити ће овакво наследство после дечије смрти, ако законога потомства имало не би, на оца или очин род, но ће само на материн род прећи.

§. 420. Ако су отац или мати вољно причинили смрт детету, губе право на наследство; сами случај не лишава их тога права.

§. 421. Случај убиства на обрани у нужди не сматра се као убиство, нити доноси са собом лишавања права наследних.

В. §. 54. казн. законика.

§. 422. Као год што се због злочинства и преступа не може ничије добро конфисцирати, тако се у казну не може нико ни права наследства конфискацијом лишити.

В. чл. 17. устава земаљског. (Збор. 44. стр. 137.).

§. 423. Кад, како, и који инострани житељи наследити добра српскога житеља могу, оснива се на политичним одношајима са страним државама, и по њима ће се наследства оваква опредељавати, и судити.

Код овог §-а има ово :

У §. 423. законика грађанског гласи : „кад, како, и који страни житељи могу наследити добра српског житеља оснива се на политичним одношајима са страним државама и по њима ће се наследства оваква опредељавати, и судити.“

У овоме погледу српско је правителство дошло са аустријским преписку о томе : да се сажитељима Србије не само од аустријских поданика завештаване им испоруке — легати — издају, него да се и онима, који у свеви средства са аустријским поданицима стоје, и сама нетестаментална наслеђа издају, почем је и српско правителство, из прирења на саму човечност, у више таквих прилика, где су наследници српског сажитеља аустријски поданици били, овима како завештане делове, тако и нетестаментална наследства издавало, и такве и данас издаје и то правило узајамности наслеђивања да се од аустријског правителства тим пре прими, што се такво и између аустријске државе и књажевства Влашке и Молдавије већ упуштава.

Следство ове преписке и договарања било је закључено то : да, докле год српско правителство аустријским поданицима издаје она имања, која би им овим начином припадала и аустријско правителство према сажитељима Србије, који би што из Аустрије наследити имали подобно и узајамно поступа; но како страни поданици ни у Аустрији ни у Србији добра непокретна притежавати не могу, то ће се и у напредак правило набљудавати и у случају кад би аустријски поданик непокретно добро од овдашњег наследити имао, такво ће се најпре на јавној лиценцији продати, и њему у место непокретног добра новци за такво добијени издати.

Ово закључење српског и аустријског правителства саопштавајући суду као правило при расправљању маса умрлих српских поданика, попечителство му налаже да се по том у политичним догађајима управља.

(Распис од 1. Децембра 1850. године. АЧ 6134. којег нема у зборнику).

О праву странаца на наслеђе како покретне тако и непокретне имовине, као и о притежању непокретности код нас, имамо до сад уговоре и конвенције са овим државама : Италијом, Аустро-Угарском, Великом Британијом, Грчком, Уједињеним Државама Америчким, Немачком и Француском. Види књигу под насловом : „Збирка конвенција између Србије и других држава, закључених и ратификованих од 1. Марта 1880. до 25. Маја 1883. године, са упутима и изводима из разних уговора; у Београду 1883. стр. 13, 68, 122, 123, 126, 129, 133 и 136. В. чл. 7. трговинског уговора између Србије и Белгије од 20. Априла 1885. год. (Збор. 41. стр. 155.).

ГЛАВА X

О тестаменту или завештању

§. 424. Тестаменат, завештање или последња воља таква је наредба, којом ко на случај смрти расположај чини о свему имању или само о једној чести имања свога.

§. 425. Дакле, ако се два лица једно другом ма на случај смрти обвезују, оно спада у уговор и по пропису за уговор суди се.

§. 426. Ко нема свога сопственога имања, или нема власти с њим располагати, не може ни тестаментна снажна начинити; и ако начини не вреди ништа.

§. 427. Који разума и воље нема, тај ни последње воље имати не може.

Дакле, који нису при свести, као: згранути, бесомучни, луди, распикуће судски за такве проглашени, младолетни млађи од 15 година, не могу правити завештања, и ако начине нема силе ни важности.

§. 428. Сва остала лица била мушка била женска, могу правити тестаменат, и биће снажан, ако је иначе у свом реду, и по пропису начињен, да закону достоверност има.

§. 429. Закон допушта, да може на више начина завешталац тестаменат правити, како је коме згодније, и по томе тестаменат може бити или писмени, или усмени, пред судом и судским лицима, или пред другим сведоцима начињен.

§. 430. Ко зна и може писати, најбоље је да сам својом руком напише и потпише своју последњу вољу. Добро је и да назначи дан и годину и место где је писано, да се лакше избегну распре, премда тестаменат и без тога постоји.

§. 431. То се исто разумева и о додатку к тестаменту (кодицилу), којим се тестаменат или допуњава, или изјашњава, или особита каква наредба

чини, не обарајући главну наредбу, и опредељење наследника.

§. 432. Ако завешталац не зна или не може писати, онда може и другом казивати да напише, које ће он потписати, ако може; иначе умолиће другог, да име његово потпише, а он ће свој печат ударити, ако га има.

§. 433. К томе треба да призове три способна сведока, који ће сведочити да је оно завештаочева последња воља. Ако сведоци знају писати, они ће име своје на тестаменту потписати, и ако печат имају, и печат ће ударити; ако ли који не зна писати, он ће поред имена свој печат ударити, и ако печата нема он ће поред имена свог крст назначити својом руком, а име моћи ће и један од сведока написати; но свагда треба да се назначи, чијом је руком име написано.

Сведоци треба да буду сви заједно, а не сваки о себи при потписивању.

§. 434. Ако је завешталац сам писао и потписао тестаменат својом руком, онда није нужно, да се пред сведоцима исти чита, нити морају они знати шта у њему пише; доста је да они знају из уста завештаочевих, да је оно на што се они потписују његова последња воља; само треба да се они потпишу на сам тестаменат, било на исту страну под састав, било на другу страну на састав.

§. 435. Ако завешталац није сам писао и потписао, нити је сам читати знао или могао, онда ће му се исти тестаменат пред сведоцима од једног сведока прочитати, и он ће се изјаснити, да је то његова последња воља, које ће се и назначити, да је њему читано, и да је то његова последња воља.

§. 436. Кома није згодно овако писмено тестаменат правити, и овај пропис набуђавати, онај може усмено последњу вољу изјаснити. И ово да опстане, мора пред пет способних позваних сведока бити, од којих бар тројица морају заједно бити.

Сведоци овакви истина не морају, али ће тек добро и мудро учинити, ако такву усмену последњу вољу на писмено ставе; јер они могу заборавити, а и умрети.

§. 437. Сведоци на писменом тестаменту потписани не морају се заклети; њима се на потпис и печат и савест верује; осим ако из важних узрока суд пресудом за добро нађе и определи, да се закуну.

§. 438. Сведоци усменога тестаментна на захтевање ма једног, кога се тиче, морају заклетвом своје казивање потврдити. И ако сви пет не могу, или нису живи, бар тројица морају бити и заклетву положити.

§. 439. Завештаоцу свакоме стоји на вољи, и на судској сведоци своју последњу вољу основати и утврдити. Ово бива, кад завешталац тестаменат својом руком писан или бар потписан, био сведоцима утврђен или не, суду надлежном преда, затворен или отворен, с тим изјашњењем, да је оно његова последња воља. И суд ће то у протокол увести, и тестаменат у свој завој завити и својим печатом затворити, и одозго назначити, чији је тестаменат, и кад је суду предан. И по том издаће истом завештаоцу признаницу, да је, и кад је тестаменат предао, и под којим се бројем чува.

§. 440. Завешталац може и усмено на суду тестаменат начинити, и онда ће један писар пред два судије или члана његову последњу вољу написати, њему прочитати, које ће он ако писати зна потписати, ако не зна или не може, а оно ће писар потписати, а његовим печатом утврдити; на исто назначити, које ће два судије са својим потписима, или ако писати не знају, са печатима утврдити, затворити и у суду чувати.

§. 441. У особитом случају нужде или незгоде могу иста два судије са писаром и к завештаоцу доћи,

и онде његову последњу вољу реченим начином назначити, и са извештајем, кад и где је речени тестаменат начињен суду предати, где ће се чувати.

§. 442. Тестаменат овако начињен остаје у суду донде, докле смрт завештаочева повода не да, да се исти за правац наследника отвори; који се наравно свагда у присутности оних, којих се тиче, отвара. Но док је жив завешталац, на захтевање његово мора му суд тестаменат издати, назначивши време, кад му је издан, и узевши од њега признаницу, да је натраг примио.

§. 443. За сведоке при тестаменту ваља узети људе, колико је могуће, зреле, здраве, поштене и разумне. С ума сишавши, слепи, глухи, неми и они који завештаочева језика не разумеју, варалице и крадљивци, који су судом као такви осуђени, не могу сведоци завештања бити.

§. 444. Ни онај коме је што у тестаменту остављено, не може за себе сведочити, па ни њихов најближи род, као родитељи, деца, браћа, као ни својтина у том степену.

§. 445. Тако коме се што у тестаменту оставља, не може ни писати тестаменат.

§. 446. Ни жене, ни момци млађи од 17. година, као ни монаси да се не узимају за сведоке, осим особите нужде, н. п. на бродовима, где је опасност потопљења, или на месту где куга мори, или друга зараза влада.

§. 447. У оваким случајима довољна ће бити за достоверност и два сведока; но кад већ таква нужда мимоиђе, онда такви тестаменти само три месеца дана после тога важе; а после ваља их или променити или по пропису закона утврдити и са нужном сведоцима снабдети.

§. 448. Завешталац докле је жив може своју вољу на случај смрти мењати. Тестаменат од завештаоца уништен губи своју силу и важност. Доцнији

тестаменат обара првашњи, баш да први није уништен, осим ако се у последњем завешталац не позива на првашњи, у ком случају онолико и онај први опстаје, у колико с другим у противречности не стоји.

ГЛАВА XI

О садржају, смислу и тумачењу тестамената

§. 449. Сваки тестаменат ваља у опом смислу узети, као што гласи. Зато речи и изразе ваља онако узимати, као што је завештаоцу узимати у обичају било, т. ј. као што се онде узима, где је прављен тестаменат.

§. 450. Ако се сумња роди, у ком ће се смислу која реч или израз узети, онда треба онако тумачити, како се са осталом наредбом сложити може, или како мање одступа од закону опредељенога реда наследства.

§. 451. Ако је завешталац једном наследнику све своје имање без разлике оставио, онда ће његово бити све.

§. 452. Ако ли је казао, да једном наследнику једна само опредељена чест, н. п. пола, трећина и т. д. припадне, онда ће све остало припасти законом наследницима.

§. 453. Ако је завешталац њих више наследника именовано, којима своје имање оставља, не опредељујући ништа даље, онда ће сви на равне чести делити.

§. 454. Ако је завешталац више наследника назначио, и њима неки опредељени део оставио, па преко овога још претече, онда оно што претече, припада законом наследницима.

§. 455. Ако је завешталац више наследника именовано, и њима све своје имање оставио, онда ће њима све и припасти, баш да би у бројању овога имања што изостало; опет неће оно законом наследницима припасти.

§. 456. Ако завешталац њих више наследника наменује, па за једне одреди неки опредељени део од целог а. п. трећину, четвртину, петину и т. д. а за друге не одреди ништа поименце, онда ће овима све остало, што претече, припасти, и они ће делити на равне чести.

§. 457. Но ако за ове наследнике неопредељено наименовање по учињеној деоби не претече ништа, онда ће се од оних делова што одузети, да се и овима што подмири, бар толико, колико је најмање, што је једном од оних припало, да се воља завештаочева испуни.

§. 458. Ако је завешталац више наследника назначио, и имање своје њима оставио, не рекавши, колика чест коме да припадне, или је тек рекао, да буду наследници сви на једнаке делове, па један од њих одбаци, и неће наследство да прими, онда његов део прелази и припада осталим наследницима.

§. 459. Ако ли завешталац једног или више њих наследника тако наменује, да определи чест, која ће да им припадне; а друге опет тако, да не определи чест, па један одбаци, и неће да прими свој део, онда његов део припада онима, за које није измерен и опредељен део.

§. 460. Ако завешталац једног или више наследника наменује и одреди свакоме поименце шта ко добити има, па један одбаци, и неће свој део да узме, онда његов део неће припасти осталим у завештању именованим, него законом наследницима.

§. 461. Ако завешталац наследника тако наменује, да на случај, ако овај не дође на наследство да други наследи, и ако овај не наследи, да на тре-

нега, и тако даље, пређе, онда ће у случају назначеном право наследства на оног прећи, који на ред дође.

§. 462. И овај случај узеће се у оном смислу, како га завешталац назначи.

§. 463. У том случају иде наследство заједно са бременим својим на другог наследника, ако није управо изражено, или се из околности видети може, да су бремена само на једно извесно лице ограничена.

§. 464. Ако би завешталац определио, да назначени му наследник по смрти његовој дужан буде наследство његово на друго определено лице пренети, то се само тако разуме, ако би наследник онај умр'о не имајући личне способности за прављење тестаментa; н. пр. ако би умр'о као с ума сивавши, бесомучан, или младолетан, или би, премда способан, умр'о без тестаментa и без законог потомства.

§. 465. Ако би пак завешталац определио, да његово извесно имање н. пр. кућа, њива, ливада, баштина и т. д. на више колена у родбини његовој остати мора, нити се без ванредне нужде на другог пренети може, то ће остати стално и прелазиће по опредељењу његовом, или на прворођеног или најмлађег или најстаријег од фамилије.

§. 466. Ово расположење само ће онај чинити моћи, који је сам оно имање стекао и себи прибавио; следствено ако би други ко тако исто уредио тестаментом, нема силе ни важности.

§. 467. Ако завешталац назначи да овакво остављена заветина (фидејикомис) свагда најближем у породици припадне; онда ће се под тим онај разумети, који би по законом реду наследства од мушког потомства најближи био. А ако би више њих једнако најближи били, онда ће се уживање поделити.

§. 468. Ако завешталац заветину овако назначену порече, и бесважном учини; и ако у оно време

кад је поставио, није имао мушког законог наследника, па о њему никаква спомена нема, а после га добије, пада заветина у његовом имању; јер прелази на законо дете, на које он онда мислио није.

§. 469. Кад завешталац у своме тестаменту, или дометку једну или више ствари поименце остави једном или другом, н. п. баштину, кућу, њиву, ливаду, покућство, коња, вола, краву, лес, рушадину, накит, серсан, оружје, или околико или онолико новаца и т. д. онда се та ствар сматра као поклон или особита испорука или легат.

§. 470. Ако завешталац такву ствар определеноу остави наследнику свом назначеном, онда наследник преко свога наследног дела добија и назначену ствар.

§. 471. Ако ли завешталац такву ствар остави другом ком, који није наследник, онда ће наследник дужан бити из наслеђенога имања као особиту испоруку испоручити.

Код овог параграфа додато је ово:

»О испоручењу пак испорука ових има се приметити, да се оно из посмртног имања, или из дотичног дела истога, дотле удејствовати не може, док се год налазило буде лица, којима из истог имања у опште, или из дотичног дела истога, уживење законом пристоји«.

(Решење од 2. Марта 1855. год. ВХ 210. Зборник VIII. страна 57.).

§. 472. Ако завешталац назначи више њих наследника, па све своје имање остави њима, определени да на равне делове поделе, па после изброји поименце, и сваком особити део назначи, онда с тим завешталац одредио је и начин, како да се поделе, и премда је поименце назначио, опет сматра се као наследство, а не као поклон, или испорука (легат); јер је тако његова воља.

§. 473. Ако је наследник или испорукопримац (легатар) умр'о пре завештаоца, то остављени део не прелази на њине наследнике, ако им иначе то право не припада.

§. 474. Ако завешталац остави шта коме под неким условом, па је тај услов таван да се не разуме, или га није могуће испунити или је незакон или сраман и недозвољен, онда се сматра као да га и нема, па се и не узима на ум; по наредба стоји у сили и важности.

§. 475. Ствар коју завешталац оставља, ваља тачно у оном смислу узети, у ком се обично код људи узима, и у ком је завешталац узети морао.

Тако ако остави све миљкове своје коме, разумеју се сва непокретна његова добра по природи, као: кућа, стаје, воденице поточњаче, које нису на сплавовима (т. ј. осим дунавске, савске, моравске и дринске), дућани (без еспапа), баште, виногради, воћњаци, њиве, ливаде, празна места за куће и дућане, и свака друга земља.

Под *баштином* разумеће се њива, ливада, воћњак, башта (која није с кућом скопчана), виноград, и све ограде и зграде овима припадајуће.

Под *кућом* разумеју се здања за обитаване са свима зградама око куће, оградом и баштом уз кућу. А не разумеју се, нити кући принадлеже дућани оцепљени од куће, или који се одељено држати могу, или нису под једним истим кровом с кућом.

Под *покућством* разумева се све, што год кућној потреби принадлежи, као: кућно посуђе, кућни и собни намештај, простирачи и покривачи. — Казан, ратило или лес, судови виноградима и воћњацима принадлежећи, алат (као секира, мотика, брадва, тестера, кесер, бургија и рендета), накит и готови новци, облигације, рухо или хаљине, кошуље или преобука, платно или постава и без, рушадина (веш), оружје, серсан коњски, коњи, кола, храна, вино, ракија, сено и сва остала храна и пића, као и еспап и што трговини принадлежи, под покућством не разумева се, но свако о себи иде.

ГЛАВА XII

О том, како завешталац о свом имању располагати може

§. 476. Све имање, било оно од предака наслеђено или прибављено и стечено, сматра се као сопственост, с којом сваки располагати може по својој вољи.

К овом параграфу и §-у 447. припада ова уредба, која опредељава како архијереји нашег отачаства могу са својим имањем располагати на случај смрти:

Како се осетила потреба за правило, по ком би архијереји нашег отачаства знали кодико су они и на какав начин власни својим имањем на случај смрти последњом вољом или тестаментом располагати, и у ком би надлежне власти пропис наше, како ће масе оних архијереја, који би се без тестамена представили, расправити и средити: тако је на учињено о овом предмету представљење од стране више духовне власти и од попечитељства просвете следећуће опредељено:

I. Односно масе архијереја, који је умр'о без тестамена.

1. Да се све покретне ствари, које су од покојника набављене, приберу и пошину, па од истих да се само оне за епископију задрже, којима ће се попуњити моћи оне такве ствари, које је он затекао у епископији, па које су се за живота његовог сасвим повариле или којих је нестало, а остало све покретно имање покојниково да се распрода.

2. Сваки приовак, који је покојник на непокретном добру епископије и пре принадлежењем начинно као и оно, што је он к том добру докупио или прибавио, остаје с овим добром у припадљеност исте епископије, остало пак непокретно имање његово да се прода и у масу преобрати.

3. Окрут архијерејски, принадлежећи к њему крст и књиге, које служе епископу за његово чиновејствовање остају епископији; а друге књиге припадају такође овој за њену библиотеку.

4. Што се од поменутих покретних ствари и непокретности (1. и 2.) јавном продајом у новац учини, и што се у новцу од готовости и на дугу после покојника нађе, то је његова маса.

5. Од ове масе најпре да се одвоји, што се за потребе покојниковог погребна није исплатило; за тим да се намире његови неисплаћени служитељи и они којима је он што дужан остао, и најпосле да се све оно, што се од старог домаћег прибора, које је он у епископији затекао и примио, за живота ње-

говог после искварило или чега је нестало попуни, ако се то оним стварима, које је он набавио, није могло учинити. (1)

Заоставша пак маса да се на три једнаке части подели, на једна да се преда вишој духовној власти, да је она на цркве и манастире расположи, друга да главном фонду школском припадне, а трећа да се родбини покојника по закону изда; но ако оваке родбине не би било, онда да се и та трећа чест, као и оне прве две, на цркве и на школски фонд расположи.

II. О том како ће архијереј својим имањем тестаментално моћи располагати.

6. Архијереј само оно имање за своје сматрати и држати може, што ње он сам стекао или набавио, и од тога што епископији не припада. (1—2)

7. И од таквог свог имања може архијереј тестаментом завештати једну трећину, коме и како год хоће, а друге две трећине дужан је оставити на цркве, на манастире, на училишта, на сиротињу и сиротињска заведења; но колико ће и како ће што он од туда на ова богоугодна и општеполезна заведења оставити, у том се његова воља не ограничава.

(Уредба од 10. Маја 1847. године. ВМ 624. Зборник IV. страна 22.).

Има још и ово решење:

Да султатски нишани ивтихари по смрти архијереја припадну дотичној епископији и да се у истој у природи на сахрањивање оставе заједно с дотичним царским бератима, и то к препређењу сваког могућног у овом предмету замета да буде без икакве накнаде из оних чести, на које се архијерејско по-
ВМ 624.

смртно имање по уредби од 10. Маја 1847. СМ 203. делити има.

Ова наредба имаће се такође и на остале дарове царске прострети, које би архијереј на украшење — декорацију — буди од кога цара или владатеља добити достојно се.

(Решење од 2. Октобра 1852. год. ВМ 497. Зборник VII. страна 143.).

Даље има ово:

Да имање по смрти јеромонаха оставше по каноничним правилима манастиру припада, а да сродници у манастиру живићих јеромонаха не могу ништа наследити после њих, развје оно, о чему би оваки јеромонах сопственом вољом пре ступљења у манастир расположење учинио. Питање пак о наследству у манастиру умрлих јеромонаха, да подлеже духовном, а не грађанском суду.

(Решење од 9. Маја 1849. године ВМ 393. Зборн. V. стр. 23 и 24.).

§. 477. Само закони део на случај смрти мора остати законој деци како мушкој, ако их има, тако и женској, ако мушке нема, невредим, који се састоји у половини дела онога, који би им по закону припао, кад завештаочева расположења не би било.

В. примедбу §. 476.

§. 478. Према закон у наследству мушкој деци првенство даје над женском, опет је отац властан (или мати о свом имању), завештањем између деце своје расположење учинити, какво хоће, и тако и женску децу или изравнати са мушком, или им осорбити део оставити; које мора остати снажно, нити нарушење законога дела у том случају места имати може.

§. 479. И тако закони део нарушио би се онда, кад би завешталац половину законога наследства на корист другога кога, а не женске деце, окрњио.

§. 480. Завешталац без особитих законом одређених узрока дете своје мушко, или ако овога не би било, ни женско, из законога дела искључити не може. Узроци су пак такви само следећући: а) ако дете остави свој православни хришћански закон; б) ако је дете оца у беди и невољи без помоћи оставило; в) ако се на харање и крађу и друга злочинства дало; г) ако се блудном и раскошном животу предао и опоменуто није хтело одустати од тога.

§. 481. Остали по реду законом назначени наследници немају права на закони део, и зато није ни завешталац спрема ових дужан невредимост таковога набуђавати, нити узроке какве искључења из наследства наводити.

§. 482. Који би мислио, да му је завешталац са последњом наредбом неправду или уштрб против закона учинио, онај за 8 дана после саопштена му тестаментна треба против тога да се изјасни, а најдаље за пола године да своје доказе суду предложи; иначе остаје наредба по тестаменту стална.

§. 483. Ако су сви они, којих се ствар тиче, са наредбом завештаоца задовољни, онда тестаменат остаје у важности, баш да и није по прописаним правилима сачињен, или да би баш и преко власти своје завешталац замашао.

§. 484. За младолетне изјасниће се тотор и мати, за одсуствујуће, или с ума сишавше, и друге, који своје воље изјаснити не могу, изјасниће се особити од суда наређени заступник или бранилац.

ГЛАВА XIII

О попису заосталог имања

§. 485. Нико не мора наследство примити или заузети без пописа судског; а ако прими, сам себи наследства нег припише.

§. 486. Суд надлежни, од преживелог супружника или од наследника, или тотора и других лица, којих се тиче, позван, одмах к попису добара заосталих да има надлежним путем и начином приступити.

§. 487. Непозван суд да се у пописе имања не меша, осим случаја где деца младолетна без оца и матере и без свакога старешине остану.

§. 488. Ако пунолетни наследник наследство без пописа својевољно прими, онда он без свакога изузећа и изговора све дугове и терете умрлога носити мора, не сматрајући, залеже ли имање умрлога или не; где у случају пописа само је на толико обвезан, колико по попису имање умрлога залеже.

§. 489. Који би нарочито што год од заоставшег имања затајао, ако је наследник или учесник, губи право на затајано добро, и оно припада ис-

кључно осталим наследницима. Ако ли није учесник у ономе, што је затајао, онај ће се сматрати и судити као и други крадљивац.

§. 490. Будући да сви дугови умрлога на његовом имању леже, и отуда се исплатити морају, зато ће се онда тек право имање умрлога имати, кад се сви дугови одбију, и управо исплате.

§. 491. Наследник или извршилац завештања може захтевати, да се определи једно рочиште, и да се на то распис учини, и у том сви зајмодавци завештаоачеви позову, да се имају са дуговима на рок јавити, и своја права доказати, иначе да губе своје право, ако би други исцрпели заостало имање; осим ако немају особиту залогу за своју сигурност.

ГЛАВА XIV

О деобини

§. 492. Наследницима стајаће на вољи, или поделити се, или у заједини неподељени заостати.

Код овог параграфа има ово решење:

„Да се задруге не раздвајају због маловажних узрока као н. пр. због свађе, заваде, која је случајно и од скора међу задругницима постала; а кад је мрзост већ укоревена међу задругарима да свађа дуго траје и т. под. онда пак да се задруга може развојити“.

(Решење од 22. Јунија 1846. год. ВН. 270).

§. 493. Ако пунолетни наследници са младолетнима у заједини заостану, онда су дужни, или њихов део с одобрењем суда осигурати, и до пунолетности њихове као добре старешине сачувати, и младолетнике садржавати, или по природи задружне смесе у свему приплоду и добитку на равне делове

по размеру права и дела њихова и њих учесницима учинити.

§. 494. Ово јединство живота и имања, ако се оснива на уговору, принадлежаће од чести к смешаништву имања или ортаклука, од чести пак к одношајима задруге, и по томе ће се мерити и судити.

§. 495. Ово јединство не може се држати на штету трећег. И у том стању дужни су заједничари у свима одношајима, који се само строго лица не тичу, један за све и сви за једнога одговарати.

§. 496. Наследници како се сви сложе, могу делити се или сами међу собом, или пред призваним одабраним људима, или пред својим судом или судијом.

§. 497. Најпре ће се иставити, ако је жена мужа преживела, њен мираз и писани дар, ако га има, за њу.

§. 498. После ће се све пописано покретно и непокретно по умрломе заостало имање тако на равне чести поделити, како ће свакоме од назначених учеснујућих наследника једнак део, како у покретним тако и непокретним, и осталим правима, припасти.

В. Уредбу о деоби ортакчког имања, кад су по смрти једног ортака остали малолетни наследници (Зборник IX. стр. 77.).

§. 499. Ако је ствар једна таква, која се сама собом (у натури) згодно поделити не да, онда ће се или проценити, па ће ствар један задржати, ако се остали сагласе, и ове проценом исплатити; ако ли се не сагласе, а оно ствар продати, и новац поделити.

§. 500. Поклони за живота од оца или матере детету једном учињени, као сину у трговину његову, занат, или другу какву радњу, или кћери у мираз и свадбарину, треба да се при деоби узму у рачун, ако нису родитељи нарочито изјаснили се, да се ови у рачун не узму. Но плодови и хасна од таквога поклона припада свагда даропримцу, и не улази никад у рачун.

§. 501. Трошкови на храну, одело, васпитање учињени не треба никако у рачун да уђу. По оцу и матери, који су те трошкове чинили, од воље је расположење учинити и такво, да се и то у призрење узме, и осталима у толико накнада учини; али родитељи треба то бројем да назначе, колико је.

§. 502. За малолетника мора при деоби бити тотор његов, а за одсуствујућег мора бити заступник или бранилац од суда опредељени.

§. 503. По учињеној деоби сваки има право свој део заузети, и њим управљати и по својој вољи располагати.

§. 504. За тврђу права деобнога дела, сваки један за другога добар стајати, одговарати, и у случају уштрба накнаду другом учинити мора.

§. 505. Који би мислио, да му је том деобом неправда и уштрб учињен, онај се може на суд обратити за једну годину и дан, и захтевати, да се деоба исправи. Ако је који међу тим свој део обновио и знатно побољшао, то ће он само првашњу вредност у деобу дати дужан бити.

§. 506. Прође ли година и дан, или онај, који нову деобу захтева, не би довољно неправду доказао, онда престаје сваки говор, и деоба остаје стална.

ГЛАВА XV

О наследним правима и одношајима у задрузи

§. 507. Задруга је онде где је смеша заједничког живота и имања свезом сродства или усвојењем по природи основана и утврђена.

Задруга зове се и *куќа* или *куќа задружна* за разлику од *инокосне*.

В. додатак §. 57. и објашњење §. 395. и §. 528.

§. 508. Што је год имања и добара у задрузи није једнога но свију; и што год који у задрузи прибави, није себи но свима је прибавио.

§. 509. Ствари неке, које на потребу и послугу једноме искључиво служе, принадлеже искључиво ономе. За такво држи се рухо или одело, накит женски, простирка сопствена, преобука, сукно, рушадина. платно или постава или без.

§. 510. О задружном добру без сагласија свију пунолетних и ожењених мушких глава један или други није властаи располагати, као ни продати или задужити. И сам старешина само може управљати чељад домаћу, и за кућу поради радње и уживања наредбе чинити, али отуђити што или задужити сам својевољно не може; но ако баш што сврши, па за годину дана од времена, кад су други дознали, они не противслове ни на суду ни ван суда, оно остаје стално и непоречно, као да је с почетка свију воља била.

§. 511. Што је ко у задрузи живећи, но од друге удањен својим трудом или срећом и случајем себи прибавио, оно ће остати његово само, ако се он само с тим задовољи, а од свог смесничког дела одступи.

Код овог §. има ово решење:

Задругар, који је у задрузи живећи, но од задруге удањен, својим трудом, или срећом и случајем што себи прибави, никако не може изгубити право на смеснички део, који је као главно његово у задружном имању остао почем је ово његова права сопственост, па ни законодавац није могао, нити је хтео, таквога задругара лишити ове његове сопствености, него је само хтео, да у таквом случају, кад један задругар оно, што је он осим задруге прибавио, за себе задржава, и остали задругари, њега искључујући, који су при задружном добру остали и око истога радили, да задрже сав прилод, који је добивен међутим, докле је онај одсуствовао и за себе прибављао. Тим начином смисао вишереченог §. по духу закона на приновак само

од задружног имања односећи, а не и на део од главнога, који задругару као његова сопственост припада, као што је и у §. 512. јасно казано, шта задругар, који је самовољно задружну кућу оставио губи, предпоменути §. 511. §. јасније овако се има разумети: Што је ко у задрузи живећи, но од задруге удањен, својим трудом или срећом и случајем себи прибавио, оно ће остати његово само, ако се он само тим, као својим тецивом задовољи, а од смесничког дела у приновку, који је за то време, докле је он одсуствовао, на задружном имању добивен, одступи.

(Решење од 7. Фебруара 1847. године ВЖ 1787. Зборник IV. стр. 5.)

§. 512. Који се одели, и свој део узме, па на своју руку радити почне, онај ако у заједини остане, за себе се сматра и нема никаква права на добро задружно, као ни на добитак или плодове смесничког добра; ако нису при деоби другојаче уговорили, које им на вољи стоји; и онда ће се владати по уговору.

§. 513. Онај, који би самовољно без сагласија задружног кућу оставио, и за годину дана повратио се и кућу потпомагао не би, губи право на сав прилод за време одсуства добивени, а и штету за то време догодишњу се дужан је носити, нити ће кућа за то одговарати.

§. 514. Који би задругар место помоћи штету или дуг против воље задруге чинио, онога имају право остали од себе оцепити, давши му његов део по процени вештака, или ако им је воља и у природи.

§. 515. Задругар у смеси живећи само свој део задужити може; и зајмодавци, који су једном без знања дружине зајам чинили, само се из његовог дела намирити могу; а на друге делове права немају, осим ако докажу, да је тај зајам у кућу унесен, да су сви за то знали, и да су скупа уживали и трошили.

§. 516. Смрт старешине, или кога другог из задруге, стање и одношаје задруге и смесништва имања не мења. Све остаје опет по старом.

§. 517. Деца мушка у задрузи живећа после навршене 15. године добијају раван део са осталим

пунолетним и ожењеним задругарима у свему приповку и приплоду од онога времена; разумевају се наравно она, која су у кући била и припомагала.

§. 518. Деца мушка пре навршене 15. године немају особита дела, но заузимају место и права свога родитеља по опредељењу општем.

§. 519. Старешина задружни је наравни тотор младолетне заостале деце. Он је дужан њих са сагласијем матере упућивати и настављати, да добри, поштени и радни, па отаџбини благопотребни људи буду.

§. 520. Докле год једне пунолетне или ожењене главе у задрузи има и нико од заосталих не иште да се попис чини, суд пописа чинити неће. Само на захтевање преживелих пописаће суд својим путем имаће, па по потреби или ће део младолетника иставити, и под судску управу узети, или ће пописавши га са пописом и опет задружном руководству предати. Но како је део младолетника по попису назначен, и истављен, одмах је и деоба учињена, и младолетнима њихов део припада, па остала деца у задрузи, или неостала.

§. 521. На случај смрти сваки у задрузи, који личну способност има, о своје делу располагати може, у толико, у колико се део не премаша; и ако је који тако расположио, онда се попис учинити мора, да се део умрлога истави, ако то између задругара за живота није учињено и назначено.

§. 522. Све што коме у задружној смеси принадежи, било главно, било припољено, поновљено или стечено, сматра се као сопственост, по којој се право располагања мери и ограничава према свима у задрузи живећима законим наследницима.

§. 523. Жена удовица после мужа у задрузи заостала, била са децом, или без деце, задржава право уживања на делу свога мужа у задрузи и смеси заосталом. Но и она је дужна по могућству задрузи припомагати.

Год овог §. има ово објашњење:

Гако §. 523. гласи, да жена удовица после смрти мужа у задрузи заоставша, била она са децом, или без деце, задржава право уживања на делу свога мужа у задрузи и смеси заоставшем, то се разуме, да ни оваква жена удовица, којој у задрузи дете умре, не може део овог у истој задрузи ни у каквом случају наследити, него и њој остаје само право уживања до смрти или преудаје, по гласу постојећих правила о женскињама у задрузи.

(Објашњење од 23. Јунија 1849. год. Вѣ 1147. од 1848. год. Зборник V. стр. 49.).

§. 524. Осим тога што је задруга дужна жену удовицу садржавати, и њој уживање пристојно давати, она задржава преко свог мираза све оно, што је само на потребу њену и њенога мужа или деце служило, као своје сопствено, које, и ако се преуда, са собом односи; но дечије остаје деци.

В. примедбу §. 498.

§. 525. Удовица ако се преуда, или родитељима својима врати, да добије пристојно снабдевање рзди удомљена по постојећем обичају. И то да јој служи за опрему.

В. примедбу §. 414.

§. 526. Права и обвезе задругара једнаке су били сродни, били усвојени са општим сагласијем.

§. 527. У случају наследства и деобе у задрузи ваља поступати по општем пропису наследства и деобе. В. примедбу §. 414.

§. 528. Сродство у задрузи при наследству има првенство над сродством изван задруге, ма ово било и у ближем степену. И само усвојење достоверним начином и са општим сагласијем задруге учињено, искључава и само сродство по крви изван задруге. Но деца младолетна, ако би за матером из задруге отишла, задржавају своје првенство и изван задруге. Такође и у случају ропства или сужањства или друге подобне нужде и опасности, или службе отачаствене остаје право сродства при наследству и изван задруге невредимо.

Код овог §-а има ово решење:

Будући да §. 507. законика грађанског јасно каже, да је задруга онде, где је смеша заједничког живота и имања »свезом сродства« или законим усвојењем основана и утврђена, а ово сродство никако друго, нарочито кад је питање о наследству не може бити, него оно »по крви« сходно §. 395. истог законика, то и §. 528. овога свагда тако разумети треба, да само сродство по крви у задрузи при наследству има првенство над сродством, наравно опет таквим изван задруге, па макар ово било и у ближем степену.

По овом дакле онде није права задруга, где заједнички живот оних лица, који је сачињавају, није, као што закон опредељава, свезом сродства основан и утврђен, т. ј. где ова лица нису између себе по крви или барем грађански (цивилно) сродна, него је онде заједница основана смесом имања и задружног труда и живота, или свеопшти ортаклук без нарочитог уговора, о ком се следствено има судити по наредбама главе XXVII. чести друге законика грађанског.

Следствено, у свакој оној заједници, где је само смеша имања и живота, а између лица, која су је сачињавала, није постојала свеза сродства по гласу §. 507. грађанског законика, кад год наступи случај наслеђења имања из ње, свагда искључавају закони сродници свако несродно у заједници жививше лице, па дакле, ако би ово и насторак било, и по томе се ту, као што је поштителство правосудија по духу наведеног §. 507. у представи својој З. Јудија прошле године А№ 4193. Савету предложило, по општим наредбама наследства изложеним у IX. глави, чести друге, законика грађанског поступати има.

(Решење од 22. Маја 1852. године В№ 625. Зборник VI. страна 103.)

§. 529. Девојке у задрузи заостале, кућа задружна да има садржавати, и у своје време пристојно удати, по постојећем обичају.

Код овог §. има ово решење:

Законодавна власт је при издавању законика то хтела да у задружном стању кћи умрлога, и ако мушке деце нема, не наслеђује његов део задружног имања, но тај да остаје задрузи, као најпречем наследнику, а иста задружна кућа да је дужна кћер умрлога издржавати и у своје време пристојно удати, по постојећем обичају, као што ову дужност према такој и у ино-косном стању има онај, који имање умрлога наслеђује, пак је у том смислу §. 529. законика написан, као изузеће од општих правила закона о наследству.

Овај пак пропис §. 527. да у случају наследства и деобе ваља поступати по општем правилу наследства и деобе, значи,

да тако ваља поступати, у колико није за задруге друкчије опредељено, као што је то нарочито у следећима за тим §§. 528. и 529. учињено.

(Решење од 7. Фебруара 1847. год. В№ 158. Зборник IV. страна 6.)

Овај је § 529. овако допуњен:

»Женска деца умрлога у задрузи, кад овај не остави по себи мушке деце, имају право наследства на део задружног имања свог оца; но то им имање, у колико се оно у земљама и у опште у непокретностима састоји, може задруга по процени вештака новцем исплатити.

Овим се наређењем укида горње толковање наведеног параграфа од 7. Фебруара 1847 године.

(Решење од 28. Новембра 1859. год. В№ 5282. Зборник XII. стр. 96.)

ГЛАВА XVI

О наследству и недостатку наредбе законе и законих наследника

§. 530. У случају ако наследника никаквог ни по уговору ни по завештању ни по закону не би било, онда имање заостало припада држави, и то како непокретно тако и покретно каси правителственој.

ОДЕЉАК ДРУГИ

ГЛАВА XVII

О уговорима у опште

§. 531. Уговор је закључен онда, кад једна страна што обећа, а друга то прими, или се изјасни да прима.

§. 532. Обећање ово и примање може се учинити не само речима, него и другим згодним знацима, а и самим делом, које вољу показује.

§. 533. Који су разума лишени, не могу уговора учинити, то јест нити могу што обећати нити примити. Овима је подобно и дете млађе од 7 година. Они пак, који од оца, татора или стараоца зависе, не могу ништа обећати, али ако што на корист своју приме, оно стоји.

В. §. 23. закона о мехама (Збор. XV. стр. 333.).

§. 534. Како да се уговори закључе са задругом или са општином, то ће се из њиховог постојећег устројства и природе видети.

§. 535. За уговоре са злочинцем чињене, и њихову важност определиће закони казнени.

В. §. 16. и 17. казн. законика.

§. 536. Уговор ваља да буде јасан и разумљив, и опредељен.

§. 537. При уговору страшење, лаж, превара и обмана употребљена никоме не помаже, но шта више одмаже. Такав уговор не само не стоји, но и накнада општењем тим начином припада.

§. 538. Уговор се може само о оним стварима учинити, које међ људима пролазе, и које су могуће и дозвољене.

§. 539. Нарочито закон забрањује и уништава уговоре следеће:

- 1) Уговоре за труд при каквој просидби девојке и брачној погодби.
- 2) Уговор лекара или видача са болесником, што ће се лечења болести какве примити.
- 3) Уговор, којим би правозаступник парницу поверену прекупио опредељеном неком ценом.
- 4) Уговор, којим би ко наследство или испоруку (легат) још за живота онога, од кога би му припало, продао.

Код овог §. има ово решење:

Да судови уговоре при просидби девојке, по којима би младожења фамилији девојачкој какву суму нована у име братскога дара дати обећао се, ако ствар до суда дође, при изрицању пресуде не уважавају.

(Решење од 15. Децембра 1844. ВМ 1587.).

Даље има ово решење:

1. Сваки младожења, који би при просодби девојке од стране родитеља, татора, сродника, или старатеља њених, било у новцу, било у стварима уцењиван или оглобљен био, има право за то суду тужити се, и оно што му је овим начином узето натраг захтевати.

2. Суд ће у том случају, кад ствар до парнице дође, извидивши у колико то не би била проста даровина, већ би се судски доказало, да је то била уцена, било у новцу било у стварима, уценившиг родитеља, татора и т. д. за кога се докаже, да је уцену примио, одмах осудити, да такву натраг поврати, или по околностима накнади.

3. Уцењени или оглобљени младожења, дужан је за један месец дана, од дана свог венчања, суду с подобном тужбом пријавити се; јер по истеку овог једномесечног рока, предмет ће се за старели сматрати, и тужилац ће се од овог потраживања одбити.

(Решење од 10. Децембра 1852. г. ВМ 1134. Зборник VI. страна 223.).

В. чл. 4. закона од 21. Априла 1885. године о обвези за накнаду штете учињене смрћу и телесном повредом при жељезничком саобраћају. (Збор. XLI. стр. 200.).

§. 540. Уговор једанпут закључен има једнаку силу и важност, био усмено или писмено, био пред судом или ван суда, пред сведоцима или без њих учињен.

§. 541. Но ако се уговарајућа лица нарочито на писмени уговор сложе, онда се само са потписом као закључен сматра.

В. допуну §. 192. грађ. суд. пост., од 19. Априла 1885. год. (Збор. XLI. стр. 137.).

§. 542. Који писати не зна, мора своје име од другога потписати дати; сам пак или крст ставити, или печат свој ударити, које ће два сведока посведочити, да је с његовом вољом уговор закључен и потписан.

В. примедбу код предњег параграфа.

§. 543. Где два или више њих у смеси имања живе, па уговор какви у смеси учине, то јест или што обећају или што примају, онда се по основима смеси права и обвезе узајамно судити морају.

§. 544. Кома се обвезе само један део смешничке ствари, онај нема права на цело; нити може од другог захтевати, осим онога, који се обвезао.

§. 545. Ако ли су се два или више њих на целу ствар обвезали, онда је дужан један за све и сви за једнога целу ствар дати.

Год овог параграфа и §. 831. има ово решење:

Као што §. 547. грађанског законика прописује, да се сваки уговор онако мора испунити, као што он гласи, тако је ово исто правило пре издаога грађанског законика по самој природној правци постојало; оно дакле ни пре законика није дозвољавало од кога друкчије и строжије испуњење уговора захтевати, него што се он уговором обвезао, а тим се мање дозвољава сад то, од како је положни закон исто правило изречно прописао. Следиствено као што до законика, ако су се више њих на што обвезали и потписали, само је у оном случају могло се испуњење обвезе од једнога самога искати и добити, ако је у обвези стојао и тај услов, да су обвезани сви за једнога и један за све, а иначе је то испуњење од свију њих, који су се обвезали, тражити требало, и сваки између њих по смешничтву сразмерно морао притећи на испуњење друштвене обвезе; тако то и сада, од како је законик изашао, по истога више наведеном 547. и 831. §. постоји и набљудавати се мора у свим до законика примљеним обвезама, као год и у онима, која су наступила после законика.

Но будући да они, који су се заједно обвезали на што год, сви за савршено испуњење тога јемствују, као што је у §. 750. законика изјашњено, то следи да се никоји поједини између њих самим тим, што би он сразмерни свој део друштвене обвезе испунио, целе своје обвезе још не ослобођава, него и за остале делове, докле сви испуњени не буду, обвезан остаје као јемац, који по §. 829., за друга свога као правог дужника мора чест обвезе испунити, но тек онда, кад се покаже, да овај сам није то у стању учинити.

По овоме да се не би каса државна каквој опасности излагала односно таквих својих потраживања, за која су више њих, али не солидарно њој обвезали се, надлежи у сваком случају противу свију њих заједно и једнако, као што су се они обвезали, сва законом прописана средства употребити како за обезбеђење, тако и за саму наплату, пак ако извршењем пре-

суде не би се од кога између њих могло испуњење обвезе, у колико на њега као смешника спада, добити, онда да се ова од осталих обвезаних другова или ортака доцни.

(Решење од 7. Октобра 1846. год. В. 1312. Зборник III. страна 140).

В. примедбу §. 541.

§. 546. Ако би при уговору особити услови стављени били, они се морају разумно у призрење узети.

§. 547. Сви уговори ваља да се у оно време, на оном месту, и на онај начин изврше, као што ~~који уговор~~ гласи. Кад се питање о времену роди, онда се по закону узимају 24. сахата за један дан, 30. дана за један месец, и 365. дана за једну годину.

§. 548. Кад место, где да се уговор изврши, није нарочито назначено, онда то треба по природи посла судити и одредити. Ако то не би могуће било, онда ће се ствари непокретне на оном месту, где леже, а ствари покретне на оном месту предати, где је обећање учињено. Кад се питање роди о мери, вази и новцу, онда се на оно место гледа, где се ствар предаје.

§. 549. Кад ко што обећа или се на што обвезе па се то на више начина испунити може, онда ономе, који се обвезао, стоји на вољи, где хоће да обећање испуни; али почем је један пут место одредио, не може више променити, нити од тога одустати.

§. 550. Ако се при закључењу уговора за знак тврђе уговора и за сигурност извршења капара да, па се кривицом једне уговарајуће стране уговор не би испунио, онда невина страна може задржати капару, или ако је ова дала капару, има право по својој вољи искати, или да крива страна капару удвојену врати; или воли, да се изврши уговор, или, ако то не може бити, накнаду да учини.

§. 551. Ако се уговор закључи на одустаницу или пишманлук, то јест, ако се одреди нешто, које

онај платити има, који би пре извршења одустао од уговора, т. ј. који би се напишманио, онда такав мора или држати уговор, или пишманлук платити.

§. 552. Сваки уговор, и из њега проистичућа права и обвезе прелазе и на наследнике, осим случаја, ако не би иста за личне односе и способности везана била; или ако иначе нису наследници нарочито уговором или законом изузети.

§. 553. Ако једна страна закључени уговор истина испуни, али не са свим онако, као што уговор гласи, или не у одређено време, или не на свом месту, и уреченим начином; онда друга страна нема права зато одустати од уговора, него има право захтевати, да се тачно уговор испуни, и за оштећење накнада учини.

§. 554. Кад ко уговор закључи таквим начином, да ствар на другога пренесе тако, да му се зато наплата учини, онда он наравно свагда и јемствује или добар стоји, ако се и не изрази, за сва она својства, која су код оне ствари уговорена, или која се обично код ње претпостављају, да се по својој природи и по смислу уговора она употребити може.

§. 555. Који би дакле уговор какви учинио, па би ствари једној, коју на другога пренаша, таква својства прописивао, каквих она ствар нема, а требало би по природи или по уговору да их има; или који би особите недостатке код ствари једне прећутао, и прикривао; или који би такву ствар коју он нема, или са свим туђу продао; или који би лажно издавао, да је ствар за какву потребу способна, а није, или наводио да ни обичних недостатака и бремена нема; па би се противно показало; онда ће такав за то одговарати, и за штету, која би отуда произишла, накнаду учинити.

§. 556. За недостатке, који свакоме у очи падају, није дужан нико јемствовати, осим ако је на-

рочито у уговору назначено, да ствар баш никаква недостатка ни бремена нема.

§. 557. Ко туђу ствар уговором на себе прими знајући, да је туђа, онај нема права јемства или накнаде искати. Разумева се, да ни онај, који се јемства одрече, нема на то права.

§. 558. Ако би уговор гласио на ствари ђутуре или гомилом, то јест, онако као што стоје и леже, без броја, мере и ваге да се предаду, онда јемства и накнаде нема, осим особита случаја, ако би се такви недостатци и махне откриле, за које се уговором нарочито јемствује.

§. 559. Ако при теретним уговорима једна страна није примила ни пола обичне вредности онога, што је другој страни дала, онда оштећена страна има права захтевати да се уговор раскине и у пређашње стање поврати.

Но друга страна има права одржати уговор, ако оштећеном доујни онолико, колико до обичне цене не достаје.

Вредност се узима она, која је била у времену кад је уговор закључен.

(Замена од 5. маја 1864. год. 36. XVII. стр. 230.)

§. 560. Ово средство нема места онда, кад се ко нарочито тога одрекао, или му се ствар особито омишлела, па је прекообичну цену за њу дао; или ако се по уговарајућим лицима судити даје, да је ствар у пола поклоњена; или ако се права цена ствари пронаћи не може; или ако је ствар путем судским продана.

ГЛАВА XVIII

О ПОКЛОНИМА

§. 561. Поклон бива, кад ко добровољно другоме што да, не иштући нити примајући икакве за то наплате.

§. 562. Ко има право савршено и неограничено са својим стварима располагати, онај само може поклоне чинити.

§. 563. Примити поклон може сваки, и онај, који иначе сам другога уговора закључити не може.

§. 564. Ко поклон само усмено учини, а ствар не преда, и на захтевање неће да преда, не може се судом натерати, да предати мора. Само са писменим достоверним доказом може се поклон путем судским тражити.

§. 565. Са туђом ствари, било покретном било непокретном, или на штету трећега, поклон се чинити не може. И ако се учини, пада и уништава се.

И по томе неће важити поклон којим је окрњен закони део деце, или би било окрњено уживање онима, које је поклонодавац дужан издржавати, или би се њиме осујећавала наплата поклонодавчевих поверилаца у време поклона. У оваком случају обдарени вратиће само онолико, у колико се изискује да се подмири окрњени закони део деце, или уживање оних, којима то припада, или да се подмире оштећени повериоци.

Ако поклонопримац не притежава поклоњену ствар, или вредност те ствари, онда одговара само у оном случају, ако је у непоштеној намери престао њу притежавати.

Додатак од 5. маја 1864. године.

§. 566. Ко једанпут поклон учини, не може више натраг узети, осим особитих случајева.

§. 567. Случаји, због којих дародавац може поклон порећи, јесу следећи:

а) ако дародавац доцније тако осиромаши, да ни живети не може;

б) ако обдарени велику неблагодарност спрам дародавца покаже, наносећи вред његовом животу, телу, части, и нарушавајући његову слободу и имање. Види замену §. 937.

§. 568. Поклон на случај смрти учињени сматра се као легат или испорука, и по томе ће се и судити.

ГЛАВА XIX

О остави или аманету

§. 569. Остава или аманет јест такав уговор, којим ко туђу ствар прими тако, да је чува, и не-вредимо натраг врати.

§. 570. Сваки, који туђу ствар као аманет или оставу прими, дужан је исту ствар од сваког квара или штете, као своју сопствену чуват.

§. 571. Ствар на оставу примљену чувар нема права на своју корист употребити нити уживати, осим случаја, ако то остављач нарочито сам дозволи; но онда престаје исти уговор бити аманетом и прелази у наруч, најам, или зајам, по разлици ствари и употребења.

§. 572. Ако је време опредељено, мора чувар у то време, ако ли није, онда је дужан, кад остављач поште, натраг вратити.

§. 573. Ако нема опредељенога времена, нити се по околностима време определити може, онда и чувару стоји на вољи, кад хоће, оставу натраг поднети.

§. 574. Обично се само покретне ствари на оставу дају. Но бива да се и непокретне ствари, као кућа, воденица, виноград, њива, ливада и т. д. на чување коме предају, и онда чувару исте дужности предстоје, као и код покретних ствари; ако му није још преко тога што поверено, које се после к аманетним дужностима додаје.

§. 575. Чувар одговара за сваки квар или штету аманету причињену. Но за случај, који он одвратити

није могао, он не одговара. Али и остављач дужан је сваки трошак, који би чувар на чување ствари остављене имати морао, накнадити.

§. 576. Ако би ко ствари под кључем или под печатом примио, па би се показало, да је брава по-кварена, или печат нарушен, онда, ако се не зна друкчије шта је унутра било, мора чувар по заклетви остављача накнаду учинити, ако не би иначе дока-зати могао, да се нарушење браве или печата слу-чајно догодило.

§. 577. Ако је чувар, сачувавши туђу ствар, своју сопствену зато жртвовао и изгубио, онда он може од остављача за то никнаду захтевати.

§. 578. Награду за чување може чувар само онда искати, ако би таква нарочито уговорена била, или би се таква по околностима, или по послу и опре-дељењу лица подразумевала.

§. 579. Ствари из пожара, рушења каквог здања, похаре, или утопљења лађе, или другог подобног не-сретног случаја спасене, и коме предане, сматрају се као и други аманет, који је сваки прималац дужан чувати и натраг вритити ономе, чије су ствари.

§. 580. Такође и крчмари, гостионичари (хан-ције), лађари, возари или скелације, возиоци (кириције) и носпоци, дужни су ствари од путника њима предане и поверене као аманет чувати, и за сваки небреже-њем причињени квар или штету одговарати, и накнаду учинити.

§. 581. Ако би се две стране за једну ствар препирале, па би или саме или би суд исту ствар коме на чување предао, док се не извиди, чија ће бити, онда се такви судски назначени чувар зове заптивач или секвестер, а ствар таква, која се под заптом налази, зове се узапћена, и сматра се по из-ложеним основима оставе или аманета.

ГЛАВА XX

О наручи или послужи

§. 582. Наруч или послуга бива уговором так-вим, који ко непотрошну ствар на послугу узме тако, да на опредељено време без сваке плате или награде натраг врати.

§. 583. Онај, који ствар једну у наруч или на послугу узме, има право истом ствари онако служити се, као што то обично бива, или као што је уговором одређено.

§. 584. Ако је време за послугу опредељено, онда да се има ствар у то време натраг вратити; ако ли то није, онда ваља гледати на намеру послуге, па по томе време повраћаја определити.

§. 585. Ако се време никако определити не може, онда ни онај посао не може се сматрати као прави уговор, него зависи од воље онога, који је ствар на послугу дао, пре или после, кад му се свиди, натраг поискати.

§. 586. Ако се распра роди, па онај који је дао ствар у наруч, каже, да је краће време одређено, а онај, који је узео, каже, да је дуже; онда се оно прво држи за истину, ако овај противно не докаже.

§. 587. Пре времена одређенога и послуге узете не може се ствар натраг искати, баш да би госпо-дару самоме нужна била; осим случаја, ако наро-чити уговор тако гласи.

§. 588. Онај, који је ствар на послугу узео, може и пре одређенога времена ствар натраг вратити; и господар је дужан примити, осим случаја, ако то њему на терет или штету бива.

§. 589. Ако онај, који ствар у наруч узме не би ствар онако употребио, као што је уговорено, или би ствар против воље господара другом коме на по-

слугу дао; онда он остаје за сваки квар под одговором, и господар може и пре времена своју ствар натраг поискати.

§. 590. И кад би онај, који у наруч једну ствар узме, против реда и опредељења ствар исту употребио, дужан је и за случајну штету одговарати и накнаду учинити.

§. 591. Кад би се ствар изгубила, па доцније нашла, не припада ономе који је у наруч узео, него ономе, који је дао, баш да би онај накнаду у вредности учинио био; само ако је овај готов вредност ову натраг вратити.

§. 592. Обичне трошкове са послугом ствари скопчане мора онај носити, који се са ствари служи. За изванредне трошкове, које је на садржање ствари као нужне учинио, може накнаду од господара ствари искати, кад њихову неопходну нужност покаже.

ГЛАВА XXI

О зајму

§. 593. Зајам је такви уговор, којим се коме ствари потрошне даду тако, да он властан буде по својој вољи њих употребити, потрошити и њима располагати, но у своје време дужан буде речене ствари у истом реду и вредности натраг вратити.

§. 594. Зајам обично се чини у новцу; али може бити и у другима потрошним стварима. И бива или на лихву т. ј. интерес или добитак, или без лихве. на залогу или без залогe; на јемство или без јемства.

§. 595. Зајам може се учинити писмено или усмено.

§. 596. Онај који у зајам даје, зове се зајмодавац или позајмилац; онај који у зајам узима зове се зајмопримац или дужник.

§. 597. Зајмодавац не може изискивати, да му дужник зајам у оном истом роду новаца врати, у ком је примио, осим случаја ако тако нарочито уговор гласи, и дужник се на то подвезао.

§. 598. Ако би се међу тим законом промена у новцу учинила, тако, да се унутрашња вредност не промени, онда ће зајмодавац примити у оној струци, у којој је дао, н. пр. ако је дао 100 дуката, он ће толико дуката и примити, ако је дао 200 талира он ће толико талира и примити, ако је дао 1000 гроша, он ће толико гроша и примити; ако ли међу тим вредност унутрашња спадне, или се дигне, онда ће се зајам по оној вредности вратити, која је у време зајма била, ако нарочито уговор на извесну фелу новаца не гласи; н. п. ако се не назначи: дајем 100 дуката цесарских у злату тако, да ми се 100 дуката цесарских натраг врати.

§. 599. Ко узме у зајам саливено злато, сребро, или другу руду на вагу или меру, онај ће на вагу или меру онолико исто у своје време и вратити, била му цена новцу већа или мања од времена зајма учињенога.

§. 600. Тако и зајам у храни и еспапу враћа се у оној количини и добротн, у којој је примљен, не сматрајући на већу или мању цену и вредност.

§. 601. Лихва закона опредељује се 6 на сто; уговорити се пак може и до 12 на сто. Већа се судом не пресуђује.

§. 601. а. Ако у зајам нису дати новци него друге ствари потрошне, па би зајмодавац уговорио да му се врати више него што је дао, било у роду, добротн, или количини, овет се не може уговорити већа хасна од дванаест на сто. Ово важи и за све друге поред интереса уговорене побочне дужности

или користи, под којим му драго видом или назвањем, било за себе или за другог уговорене.

Исто тако, ако би се уговорило, да се за дати новац или ствар, врати ствар другог рода, не сме се већа хасна од дванаест на сто уговорити.

(Додатак од 5. маја 1864. год.)

§. 602. Где нема лихве уговорене, али је време враћања опредељено, па се на време зајам не врати, онда зајмодавац има право од онога времена лихву закону са 6 на сто искати.

§. 602. а. Ако је уговор о зајму на дужи време закључен, а не би било одређено време плаћања интереса (лихве) онда се разуме по свршетку сваке године.

(Додатак од 5. маја 1864. године).

§. 603. Интерес (лихва) на интерес не може се узимати нити напред уговорити; но кад дужник интерес кад треба не плати, то се може новим последујућим уговором неплаћени интерес у главно преобратити, и онда и на њега интерес иде.

Од овог се изузима давање под интерес новца из касе државних и јавних фондова, за које особени закони постоје.

(Измена од 5. маја 1864. године).

В. додатак §. 7. закона о управи фондова (XVI. 106). и чл. 26. закона о штедионицама (XXIV. стр. 105).

§. 604. У случају, ако дужник на време интерес не плати, и противу воље зајмодавца задржи, то ће се досудити и интерес на интерес неплаћени, од времена кад је зајмодавац наплату тога судом захтевао.

(Замена од 5. маја 1864. године).

§. 604. а. Ако је поверилац допустио да интерес (лихва) достигне главно, онда интерес престаје тећи. Но од дана, кад је тужба суду поднесена, може се интерес на ново тражити.

Од овог се изузима давање новца под интерес из касе државних и јавних фондова, за које постоје нарочити прописи.

(Допуна од 5. маја 1864. године).

§. 605. Зајмодавац нема права пре уреченога времена зајам натраг искати. Но у случају опасности да му зајам пропасти може, може он својим путем себе осигурати.

В. Додатак §. 23. закона о давању новца под интерес из касе управе фондова, којим је у томе учињен изузетак (36. XVIII. стр. 157).

§. 606. Ако је ко зајам дао на неопредељено време, онда се сматра, да је на захтевање зајмодавца дужник свагда вратити дужан.

§. 607. Ако би неко опредељено време н. пр. три месеца дана, или по године за отказ опредељено било, онда је дужан зајмодавац на толико времена напред дужнику зајам отказати. Но ни зајмодавац није дужан пре опредељенога времена, и преко услова учињеног исти зајам натраг примити; осим ако би дужник својевољно лихву до опредељенога времена платио.

§. 608. Ако би онај новац, који је у зајам узет, међу тим законом престао тећи, и тако сву вредност изгубио, то зато зајмодавац право своје не губи, но дужник ће дужан бити њему у подобном новцу вредност узајмљену натраг вратити.

ГЛАВА XXII

О пуномоћству и деловодству

§. 609. Уговор пуномоћства јест такав уговор, којим ко власт добија, у име другог и за другог што чинити пуноважно.

§. 610. Онај, који власт даје, зове се властодавац; онај пак, коме се власт даје, зове се пуномоћник. Власт та написмено стављена зове се пуномоћство.

§. 611. Пуномоћник онолико само власти има, колико му је дано. Зато он границе њему прописане да не преступи. Ако преступи, онда он за сва следства одговарати мора.

§. 612. Кома никакве границе пуномоћства назначене нису, онај се мора по своме разуму, знању и савести управљати.

§. 613. Туђе ствари у име другога продати, или за наплату примити; кога задужити; новце туђе подићи; парницу за кога терати; на заклетву пристати; поравњење учинити, само онда пуномоћник може, кад се у пуномоћству ови послови поименце назначе.

§. 614. Да ко у име другога наследство прими или одбаци; да ортачки уговор закључи; или поклон учини; или поравнителног судију избере; или ненаплатно право какво уступи; изискује се особито само на те послове гласеће пуномоћство.

§. 615. Пуномоћник дужан је посао, који је на себе узео, по обећању своме поштено и својски свршити, а сву корист, која би отуда проистекла, своме властодавцу оставити.

§. 616. Пуномоћник, коме је посао какав поверен, мора га сам свршити; јер ако се он на другога ослони, сам ће одговарати, ако се посао не сврши како треба, осим ако му није нарочито дозвољено, пуномоћство на другога пренети. Но и у том случају дужан је старати се, да на способнога пренесе, иначе одговара за кривицу.

§. 617. Штету, коју би пуномоћник властодавцу својом кривицом причинио, он ће накнадити; а и ра-

чун дужан ће бити властодавцу од свега дати на захтевање овога.

§. 618. Властодавац дужан је нужен и потребан трошак за свршавање посла учињени пуномоћнику наплатити; и у случају захтевања и напред што трошка дати; и ако би његовом кривицом што штете пуномоћнику било, мора накнадити.

§. 619. Ако би пуномоћник случајно при свршавању посла њему поверенога какву штету претрпео; то он може накнаду за то захтевати онда, ако се бадава посла примио; ако ли је за награду, онда се с наградом задовољити мора, а од накнаде за штету спомена нема.

§. 620. Што пуномоћник у име свога властодавца са трећим сврши или уговори по смислу свога пуномоћства, оно је стално, и веже и властодавца и трећега.

§. 621. Баш и у оном случају, ако пуномоћник за себе оне послове свршити не би способан био, опет са пуномоћством властодавца и трећега веже.

§. 622. Како властодавац пуномоћство порече, или натраг узме, одмах оно и престаје; и што би год после пуномоћник у име властодавца чинио, нема силе ни важности.

§. 623. Но и пуномоћник може пуномоћство вратити, и од њега одустати. Само то да не буде у време, или на штету властодавца; јер ће иначе за штету одговарати.

§. 624. Кад или пуномоћник или властодавац умре, престаје пуномоћство; ако не гласи и на наследнике, или ако се не би отуда штета наследницима породила. Али наследници пуномоћника дужни су за времена властодавцу смрт пуномоћника јавити.

§. 625. Како се над имањем каквог дужника стециште отвори и објави, одмах престају пуномоћства од дужника таквог издана; и све што би пу-

номоћник после тога у његово име предузимао, губи силу и важност.

§. 626. Ако би пуномоћство изложеним начинима и престало, опет она дела, која одлагање не трпе, морају се довршивати донде, докле год не би властодавац другу наредбу учинио.

§. 627. И они послови, који су са трећим свршени, док му још није до знања дошло, нити доћи могло, да је пуномоћство престало, остају у сили и важности. Само властодавац имаће право од свога пуномоћника накнаду штете захтевати, што се он по престанку пуномоћства у свршавање посла упустио, и то јавио није.

§. 628. И онај, који би се без пуномоћства туђега посла примио у нужди, тако, да би онога од штете ослободио, сматра се као и пуномоћник, и онај за кога је чинио, дужан је њему сав нужни на то учињени трошак накнадити.

§. 629. И онеме, који би без пуномоћства туђега се посла примио на онога корист, мора овај трошкове и штету накнадити, ако корист на своју ползу обрати.

§. 630. Који би за другога трошак онакав учинио, који би овај по закону учинити морао, онај има такође права накнаду искати.

§. 631. Који у случају нужде своје добро жртвује, да туђе спасе, има права накнаду захтевати од оних, чије је добро спасао, по мери спасених и сачуваних добара.

ГЛАВА XXIII

О промени

§. 632. Промена је такви уговор, којим ко једну ствар за другу дати обећава.

В. члан 97. тачка 2. закона о прквеним властима од 27. Априла 1890. године.

§. 633. Ствари кад се за новце дају, није промена, но продаја и куповина. Но кад се новац за новац као мањи за већи, или сребрн за златан и т. д. мења, сматра се као ствар и подлежи промени. Тако и злато, сребро и остале драгоцености сматрају се као ствари; и могу се у промену давати.

§. 634. Како су промењачи уговор учинили, ако ствар и нису још предали, дужни су држати и сваки од њих добија право захтевати, да му се ствар у промену дата по смислу уговора у оном стању, у опредељено време и на одређеном месту преда. Ко би се затезао то учинити, тај ће накнаду за причињену штету или изгубљену корист учинити.

§. 635. Ко иште, да му се ствар обећана изда, мора своју дужност најпре испунити, или готов бити, да је испуни.

§. 636. Ако је време за предају одређено, па би међу тим ствар законом забраном престала међу људима пролазити и вредност имати, или би случајно пропала, онда престаје уговор, и сматра се као да није ни учињен.

§. 637. Ако би се пак међу тим временом други квар какав у ствари учинио, то је дужан онај носити, код кога је ствар; осим ако нису ствари ђутуре погођене, па би се случајно какав квар или штета догодила, онда иде на рачун онога који ће их примити. Но ако је више од полутине вредности пропало, није дужан примити.

§. 638. Користи и прираштај од промењене ствари до уговоренога за предају времена припадају господару ствари. После тога принадлеже онеме, коме су у промену дате.

§. 639. Ако време предаје није уговорено, онда се користи и прираштај управљају по предаји, ако није што друго уговорено.

§. 640. Добро у промену примљено задржава ону исту природу права и одношаја, као што је било добро у промену дато.

ГЛАВА XXIV

О продаји и куповини

§. 641. Продаја и куповина јест такав уговор, којим се ствар каква за неку одређену плату у новцу другоме уступа.

В. ограничења у Збор. XIII. стр. 90.; Збор. XIV. стр. 72. 79. и 194.; XV. стр. 56. и 170.; XVII. стр. 202. §. 175. XVIII. стр. 11. §. 6., 7. и 8.; и XIX. стр. 45.; Збор. XI. стр. 339.

§. 642. Како се два или више њих за ствар по-годе, и цену углаве, одмах је и уговор продаје свршен и закључен.

§. 643. Ако се ствар једна тако продаје, да се осим новаца и ствар друга да, онда је овај уговор смешан из промене и продаје. И ако је већа вредност ствари него новаца, онда је промена, ако ли је већа или једнака вредност новца, онда је продаја и куповина.

§. 644. Како је уговор продаје и куповине учињен, онако остаје: тако, ако је продаја учињена под тим условом, да се ствари броје, или мере на кантар или другу меру, онда продаја још није свршена, док се год ствари не изброје и не премере. Но купац добија одмах право захтевати, да продавац у одређено време онај услов испуни.

Дакле, кад се ствари ђутуре продаду, одмах је и продаја свршена и без броја и без мере.

§. 645. За ствари које кушати ваља, да се њихова доброта позна, као: вино, ракију и друга пића и т. д. продаја није са самом погодбом свршена, но

зависи још од кушања, осим ако је нарочито друкчије уговорено.

§. 646. Без одређене цене не може ни продаје бити.

§. 647. Право цену за ствар одредити, припада продавцу, чија је ствар.

§. 648. Хоће ли купац и продавац, то могу они и на другог, једног или више њих ослонити, да цену пресеку. Ако их је више, онда вишина гласова пресуђује.

§. 649. Може се купац и продавац сложити на цену обичну чаршијску, и онда ће се средња цена чаршијска онога места и времена узети, где и кад се продаја извршује.

§. 650. Укинут решењем од 5. маја 1864. год. 36. XVII. стр. 233.

§. 651. Продавац дужан је продату ствар добро чувати, и на одређено време купцу предати невредимо.

§. 652. Купац пак дужан ће бити купљену ствар одмах, или на уречено време примити и цену положити.

§. 653. Продавац ствар продату купцу без цене није дужан дати. Но ако да на почек, онда више не може ствар по цену од купца тражити.

§. 654. На цену за ствар на почек дату до рока за исплату одређенога није дужан купац лихву плаћати, ако то нарочито уговорено није, баш да би продана ствар плодове и друге приходе носила. Но од рока исплате, или ако овај одређен није, од времена опомене и захтевања, мора купац интересе на цену плаћати.

§. 655. Ако би купац у држању купљене ствари узнемирен био, или би се основано бојати имао, да ће узнемирен бити, он има право захтевати, од продавца, да узроке узнемирења с пута уклони, или бар

да добар за то стоји, и донде може да уговорену цену не плати, осим ако није он све то на себе узео.

§. 656. Ако не имајући оваквих узрока купац неће уговорену цену да плати из упорства, онда продавцу стоји на вољи или цену захтевати, или продају покварити.

§. 657. Ако купац продату храну или друге покретне ствари неће да прими, и уговорено време прође, онда продавцу, ако му је на корист, стоји на вољи покварити продају, или захтевати, да купац уговор испуни.

§. 658. Што се користи и опасности при прода- тим, но непредатим стварима тиче, важи пропис за- кона при промени назначеног.

§. 659. Куповина ствари таквих, којима се тек надати ко има, сматра се као коцка.

§. 660. Што год овде при продаји није нарочито назначено, у оном управљати се ваља по прописима о уговорима у опште изложенима (Глава XVII.)

§. 661. Ако продавац на тај начин ствар своју прода, да задржи право исту ствар од купца откупити, онда купац на уречено време вратиће продавцу ствар, а добиће од купца цену. Што је који ползе и користи имао задржава за себе, но и штету сваки своју носи. Ствар мора се предати невредима у стању, у ком је продана.

§. 662. Ако време откупа није опредељено, то се разумева само за време живота, и никако се на наследнике не простире.

§. 663. Право на откуп не може се задржати на штету и уштрб трећега.

§. 664. Тако исто и купац може при куповини право задржати да може *продавцу**) ствар опет на-

* У ориџиналном тексту стоји „купцу“, што је на сваки начин штампарска погрешка.

траг продати; где се та иста правила разумевају као и при продаји на откуп.

§. 665. Може ко и на тај начин ствар продати, да купац дужан буде у случају продаје њему најпре на откуп поднети; које ако не би учинио, продавац има право положивши цену ствар узети.

§. 666. Продаје могу бити и с таквим уговором, ако до одређеног времена не би продавац бољег купца нашао.

§. 667. Купи ли ко ствар на пробу, на ствар пробу не издржи, може вратити ствар, а добија своје новце, ако су плаћени. Ако преко времена пробе ствар задржи без сваког изјашњења, сматра се као да је ствар пробу издржала, и он више права на повраћај нема.

§. 668. Ако је ствар на пробу узета, али време одређено није, онда се за покретне ствари рачуна три дана, за непокретне једна година дана.

§. 669. Ко покретну ствар за опредељену цену другоме преда, с тим изјашњењем, да овај за неко опредељено време њему цену одређену исплати, или ствар врати; онда онај пре опредељенога рока нема права од овога ствар натраг искати; али и овај мора на уречено време или цену платити, или ствар натраг вратити.

§. 670. Што се непокретних добара тиче, као миљкова и баштина, закон даје неким лицима право, да имају првенство на куповину. Таква лица су смесници или заједничари, родбина најближа, која би право наследства у продатим добрима имала, која би по закону наследила, и суседи први и комшије.

Код овог параграфа има ово решење:

Да се право првенства на куповину непокретних добара које се §. 670. нашег грађанског законика и суседима или комшијама даје, укине, па тако да у напредак овај §. и они други §§. који даље с њим о истом праву првенства дејствују, своју закону суду само за смеснике или заједничаре и за дотичну најближу родбину имају.

(Решење од 14. Маја 1847. године ВЖ 513. Зборник IV. страна 24.).

§. 671. У случају продаје непокретних добара ваља да продавац јави онима, који право првенства за куповину имају, као смесницима, роду и суседима.

§. 672. Смесник је пречи од рода, а род најближи пречи од суседа.

§. 673. Ако би продавац продао, не јавивши овима, који првенство имају, онда ови право имају за 30 дана од времена продаје судом потврђене и објављене исто прекупити. После 30 дана право овакве прекупине ишчежава.

§. 674. Онај, ко мисли, да првенство куповине има, ако хоће, да добро добије, мора готове новце по погодби закљученој положити у судске руке. Само противљење и недозвољавање без новаца не вреди ништа; а после 30 дана опет ишчежава.

§. 675. Кад је питање, који између више суседа првенство има, онда ће суд пресудити, узевши у призрење близост и повећу потребу и згоду.

Пр. Ово наређење према преиначењу §. 670. отпада.

§. 676. Где се што јавно путем судским (т. ј. лицитацијом) продаје, онде се првенство права не сматра. Ко на јавној продаји што купи, онога је, осим ако не би продаја под тим условом учињена била, да још од чијег одобрења зависи.

ГЛАВА XXV

О. закупу

§. 677. Закуп је такви уговор, којим се ствар каква непотрошна на потребу и корист за неко одређено време и опредељену цену узима.

Види и §. 50. рударског законика Збор. XIX. стр. 91.

§. 678. Закуп о ствари, која се без труда и рада употребити даје, зове се *кирија*, као што се дају куће и покућства, и друге подобне ствари; о ствари пак, која се с трудом употребљава и ужива, зове се обично *закуп* или аренда, као: о њивама, пољским миљковима, или о стоци.

§. 679. Кирија и закуп ништа друго није него продаја употребе; зато што је за продају, то се под закуп даје, и тако се и сматра, и ако друго што уговорено није, тако се и цена плаћа.

§. 680. Како се уговарајуће стране сложе за ствар и цену, одмах је и погодба готова, и употребљење ствари купљено.

В. §. 40., 41. и 45. рудар. закона (Збор. XIX. стр. 88).

§. 681. Онај, ко ствар под кирију или закуп даје, дужан је ствар својим трошком у стању употребљивом предати, и добар стајати за све недостатке, због којих ствар не би се употребити могла, и такве накнадити и препоне уклонити.

§. 682. Ако би се ствар закупљена случајно упропастила, онда престаје уговор; ако би само од чести пропала, онда закупцу стоји на вољи заштити, или да се од уговорене цене по мери пропале чести што одбије, или да се уговор поквари.

§. 683. Кираџија, и закупац само оне трошкове дужан је на ствари закупљеној чинити, без којих се ствар, као што треба, употребити не може. Што је преко тога, као и сва бремена на самом миљку поживајућа, или у књиге јавне заложне уведена, спадају на самога господара.

§. 684. Кираџија или закупац има право закупљену ствар на уговорену употребу и другом под закуп дати, ако то може без штете господара ствари бити, и ако нарочито забрањено није уговором.

§. 685. Ако је ствар на годину једну или више дата, па рок плаћања опредељен није, узима се рок

закони полугодишњи напред; ако ли погодба гласи на месец, онда се разумева месечно плаћање напред.

§. 686. Ствари од кирајџије или закушца унесене, и налазећи се плодови или стока, служе за сигурност онеме, који под кирију или закуп даје, и може исте ствари свагда у залози задржати ради наплате још неплаћене цене.

§. 687. Кирајџија или закупац дужан је закупљену ствар као домаћин по уговору чувати и обдржавати; уговорену цену на време плаћати; и на свршетку кирије или закупа вратити у ономе стању, у ком је примио, или као што је уговорено.

§. 688. Ако је кирајџија или закупац закупљену ствар употребљавао на друго што, а не на оно, на што је одређено, или на такво што, откуда би се штета за господара ствари рађала, онда овај може захтевати, или да се он на употребу одређену ограничи, или да се уговор поквари.

§. 689. Да би се свака распра при свршетку и повраћају ствари закупљених избегла, нарочито кад се различне и више ствари под закуп дају, нужно је све ствари пописати, које и у каквом се стању предају.

§. 690. Кома је механа са окрутом т. ј. једиком под закуп дана, о томе се разумева, да је све потребне за механу ствари у добром стању и целости примио, ако пописа нема; па их тако вратити мора, не сматрајући на то, ако је што међу тим покварено или разбијено.

§. 691. Који би волове на изор узео, било то на пола године, или годину дана, или на једну или две орбе, било за новце или за жито или за последнике; онај је дужан волове хранити као добар домаћин и чувати, па у своје време оне исте у добром стању вратити. И ако би такав во кривицом или небрежењем мањкао или друкчије пропао или осакатио се; дужан ће бити онај, који га је под кирију узео, по уговореној цени или по процени вештака платити;

иначе ако би самим случајем н. п. од грома угинуо, дужан је само кожу вратити.

§. 692. Ако би коњ, за одређени рок и одређени пут и растојање под кирију дат, мањкао, онда кириџија плаћа кирију, а не коња, ако се не докаже, да је особитом кривицом коњ угинуо; ако ли овај коња преко одређенога рока и изван растојања назначенога употреби, па би коњ кривицом или случајем мањкао, онда плаћа кирију и коња по процени уговореној или вештака.

Ако би пак на послугу само дат во или коњ без кирије, мањкао, онда се мора платити било кривицом или без кривице; као и у оном случају ако би ко без питања или допуштења коња или вола узео.

§. 693. Који би овце под закуп (кесим) узео, тако, да хасну вуче, и зато награду опредељену да, или у маслу или новцу, или још и у јагањцима и т. д., а главно да врати, овај је дужан овце садржавати, с подмлатком попуњавати, и у добром стању у истој доброт и на броју вратити.

§. 694. Ако би овце под закуп (кесим) дате прво пролеће од метиља мањкале, штета спада на онога, чије су овце; јер се држи да су болест донеле. Но ипак ако по повраћају овце прво пролеће од метиља мањкају, мораће закупац штету накнадити, јер се држи, да су болест донеле.

Од овога разликовати ваља просто чување оваца или друге стоке, при коме се основи аманетски и најамни у призрење узети морају, а имено, да чувар за сваку штету код стоке причињену одговарати мора, од које само се онда ослобођава, кад докаже да се није његовом кривицом нити небрежењем догодила.

§. 695. Ако би казан под испек дат прогорео по старини, штета је онога, чији је казан; ако ли се кривицом или небрежењем пробије, штету ће носити закупац, коју ће наплатити.

§. 696. Ако би кућа, дућан или друга стаја или зграда под кирију или закуп дата ватром изгорела, онда укућани или закупци за случајни догађај не одговарају, али за своју кривицу или небрежење свагда под одговором остају.

§. 697. Ако има више њих закупаца или кирајџија, онда за штету ватром проузроковану сви заједнички одговарају, ако се не може дознати, чијом је управо кривицом или небрежењем ватра изишла.

§. 698. Кирајџија или закупца одговара и за кривицу својих кућана, а и оних, којима је он под кирију или под закуп дао, ако би се што покварило или упропастило.

§. 699. Кирија и закуп престаје онда, кад уговорени рок дође. Ако рока уговоренога нема, онда се гледа на уобичајени места рок, или на време плаћања.

§. 700. Такође престаје кирија и закуп, како ствар закупљена пропадне, које ако би се кривицом једне стране догодило, онда припада другој накнада.

§. 701. Уговор на кирију или закуп престаје и онда, кад не имајући уговоренога рока једна страна другој откаже. При закупу миљка пољскога отказати ваља 6 месеци напред; за кирију непокретне ствари опредељује се 14 дана; за покретну ствар пак 24 сахата,

§. 702. Закупац моћи ће само у особитим случајима пре уговоренога рока од уговора одустати, ако би на име ствар закупљена са свим неупотребљива била.

§. 703. Онај, који под закуп што даје, моћи ће такође у особитом случају захтевати пре времена, да се уговор раскине, ако би закупца тако ствар закупљену употребљавао, како на велику штету господара служи; или ако је закупца тако рђав платиша, да преко свег опомињања са платом западне тако, да

ни сигурности довољно нема; такође и онда, кад би здање под кирију дано господар изнова зидао. Нужне поправке мора свакојако закупца допустити, но те да не трају дуже од 6 недеља, иначе може накнаду тражити због неупотребе.

§. 704. Ако господар ствар под закуп дану прода другоме, онда се раскида уговор закупа, осим ако није нарочито противно уговорено, или је уговор закупа у јавне књиге заложне на исто добро уведен. Но ако би закупца због продаје штету какву трпео, или би се користи лишио, онда може потпуну накнаду искати.

§. 705. Сви остали уговори закупни, који се од горе означених разликују или предметом или опредељењем уживања или струком плаћања и дугим трајањем, и употребом, имају се по изложеним основима судити.

ГЛАВА XXVI

О најму

§. 706. Уговор најамни постаје онда, кад се ко обвезе, какву службу чинити (или послужити), или што начинити за опредељену награду у новцу.

§. 707. Онај, који посао какав наручи, мора и на приличну награду пристати.

§. 708. Ако награда није опредељена ни уговором ни законом, нити је опште позната, онда ће судија пресудити.

§. 709. Ако је посао тако незгодно испао, да се не може употребити, или је са свим противан постављеном услову, онда наручитељ може од уговора одустати и наручбину не примити. Ако он то неће, или недостаци не би тако велики били, онда нару-

читељ може захтевати, да се посао поправи, или да му се штета накнади, и тога ради може и коју чест награде задржати.

§. 710. Ако посленик наручену ствар или службу уговорену на уречено време не сврши, онда наручитељ може наруцбину да не прими; и може и накнаду за штету захтевати. Али ако наручитељ опет, почем је наруцбину примио, неће да плати награду, може посленик од њега накнаду за штету искати.

§. 711. Ако би посленик радио, али са кривице наручитеља са свим свршио не би, па ни издао не би, он истина награду уговорену искати не може, али му припада наплата за штету, коју је радом својим имао.

§. 712. Обично је, да се онда награда даје, кад се наруцбина или посао сврши. Али ако се посао на више рокова подели, онда се и награда на рокове плаћа; или ако треба на посао напред што трошити, које посленик на себе није примио, моћи ће сразмерно томе и наплату пре свршенога посла искати.

§. 713. Посленик или добија грађевину од наручитеља за наручени посао, или он сам и грађевину даје.

§. 714. Ако би грађевина случајно пре свршетка посла пропала, штета је онога, ко грађевину даје; ако ли би се кривицом једнога или другог упропастила, штета спада на онога, на кога и кривица пада.

§. 715. Ако би наручитељ рђаву грађевину дао, па би зато посао зло испао, није посленик крив, но наручитељ, и штета спада на њега. Али је посленик дужан опоменути наручитеља, да бољу грађевину даде, на које ако не опомене, остаје под одговором, и ако би после наручитељ другу бољу грађу дао, дужан је направити без награде.

§. 716. Како се посленик каквога посла нарученога за неко одређено време примио, нити он без

важнога законом одобреног узрока од посла одустати, нити га наручитељ оставити може. Ако ли би се посао пресекао, онда сваки за своју кривицу одговара, али за случај не.

§. 717. Посленик, који се посла каквог нарученог примио, мора га сам свршити. И само у особитим околностима може и он другом примљени посао поверити; али за доброту посла и онда он одговара.

§. 718. Уговор најма за такве послове, код којих се у призрење узима особита необична способност лица, раскида се, како би оно лице умрло. Наследници посленикови могу за онолико посла, колико је свршено, а и за саму преправљену и удешену грађевину сразмерну награду захтевати. Ако ли би наручитељ таквога посла умр'о, онда уговор стоји, и његови наследници дужни су уговору наплатити, и посленика по уговору наплатити.

§. 719. Овакве погодбе могу бити и за труде и производе учених људи, правобранилаца, заступника, лекара, художника и т. д. које ће се по изложеним основима и природи посла судити.

§. 720. Што се издавања књига, и одношаја између списатеља и издавалаца тиче, о томе ће се учинити особита уредба.

§. 721. Такође и одношаји између господара и слуге, њихове погодбе, поступка, службе, и плате, што се тиче, и о томе ће се по околностима учинити особита наредба за слуге и њихове службе.

В. правила о односима слугу и њихових газда. (Зборник XLIII. стр. 42.).

§. 722. Ако би ко што немогуће, или што не дозвољено и срамно, или забрањено од кога за награду захтевао; онај није дужан учинити, баш да би и награду примио. Шта више и награда му пропада, нити је може натраг искати.

ГЛАВА XXVII

О ортаклуку

§. 723. Уговор ортачки бива онда, кад се два или више њих лица сложе, да свој труд, или и ствари своје уложе на то, да корист, која се отуда добије, међу собом деле.

§. 724. Ортачки уговор може се односити само на једну особиту ствар или опредељену суму; може на читав род ствари, као на миљкове, на еспап, на плодове; може на сва добра без разлике и изузећа, и по томе ће се и права ортачка судити.

§. 725. Како ортачки уговор гласио буде, онако га разумети и тумачити ваља. Ако би неопредељено било речено све имање, опет се не разумева будуће имање но садашње, ако би изражено било и будуће имање, опет се не разумева оно, што ће се наследити, но само оно, што ће се додати.

§. 726. Јасности ради ваља ортачке делове свагда пописати, да се зна, шта је уложено, особито, кад је уговор само на садашње или само на будуће имање ограничен. Ако тога нема, онда се судити има по основима о задрузи назначеним.

§. 727. Оно, што је уложено у ортачки посао, сачињава главницу ортаклука и припадлежи свима заједнички. Што би који ортак изван тога још имао, оно не припадлежи овамо, него је његово сопствено одељено добро.

§. 728. Ортак, који ништа друго не би дао у ортаклук осим труда свога, он по закону има право само на добитак, а не на главно.

§. 729. Ако другојачије уговорено није, сваки ортак дужан је један део у ортаклук уложити.

§. 730. Сваки ортак дужан је по мери дела свога уложенога радити о користи ортачкој једнако један као други.

§. 731. Ортак ни један не може другога место себе ставити без сагласија осталих; нити може још кога у ортаклук примити, нити посао какав водити, који би на штету ортаклука био.

§. 732. Ортаци ће се о послу саветовати, и што вишина гласова одлучи, оно ће остати.

§. 733. Такође ако би једнога деловођу изабрали, и то ће бити вишином гласова.

§. 734. Деоба користи треба на задовољство свију ортака да испадне; и ту вишина гласова не пресуђује: но треба онако да буде, као што деобе у опште бивају.

§. 735. Дужности ортака свагда ће се уговором определити тачније, по чему ће се у случају распре и судити.

§. 736. Сваки ортак дужан је само онолико уложити, на колико би се обвезао, а не више. Али ако би се околности окренуле тако, да са оним улогом није могуће намеру постићи: онда би се могао додатак захтевати, и који не би хтео додати, може иступити или разортачити се.

§. 737. Онај, коме би се деловодство поверило, био ортак, или стран, један или више њих, сматраће се као пуномоћник.

§. 738. Сваки ортак одговара за штету, коју би својом кривицом проузроковао, и дужан је накнадити. Нити се та штета може са користи, коју би он принео, искусурити, осим ако не би који ортак са каквим својим новим послом с једне стране штету а с друге корист принео; онда би се сразмерно корист са штетом изравнати могла.

§. 739. При деоби користи ортачке најуре ће се одбити уложени улози, после трошкови и претрпљене штете; па што претече, оно ће бити добитак. Главно припада сваком своје, а добитак ће се делити по мери улога. Труд и радња узима се у рачун само онога ортака, који само труд место улога даје, или је уз улог особиту радњу обећао.

§. 740. На радњу ће се добитак метнути по уговору. Ако пак ништа уговорено није, и ортаци се сложити не би могли, онда ће се по важности посла и труда, и величини користи принесене добитак поделити, и ако се не сложе, судом пресудити.

§. 741. Ако би се добитак у другом чему са-стојао, а не у новцу, па се ортаци не би погодити могли, онда ваља исте ствари, које добитак сачињавају, у новац учинити, и новац по изложеним правилима поделити.

§. 742. Ако би место добитка штете било, онда по мери улога, као и добитак, пада штета на све ортаке. Онај пак, који није уложио ништа, него је радио, губи труд свој и радњу.

§. 743. Они ортаци, којима би деловодство поверено било, дужни су како о главном тако и о приходима и издатцима рачун водити, и у своје време показати.

§. 744. Док се посао не сврши, или уговорени рок не наврши, ортаци не могу захтевати, да се рачун закључи и добитак подели.

§. 745. Ако би посао такав био, да на више година траје, али годишње корист доноси; онда ортаци могу и рачун и деобу добитка захтевати, ако не би због тога посао страдао.

§. 746. У рачуне ортачке загледати може сваки ортак у свако време, нити му се одрећи може; само ако би то с трошком скопчано било, сам носити мора.

§. 747. Ортаку превара никако не помаже; јер и ако се иначе и не би рачун захтевао, или би се

одрекли рачуна, опет кад би превару доказали, мора се рачун показати.

§. 748. Без општег саизвољења или пуномоћија не може се друштво трећем ком обвезати. Код трговаца, који фирму трговачку води, то јест, који име целог друштва потписује, онај има и пуномоћије и може друштво обвезати.

§. 749. Ортак, који изван уложенога дела, још за себе што има, може са оним по својој вољи располагати. И тако разликовати треба права и дужности спрема ортака као ортака, и као не таквога.

§. 750. Ортаци тајни каквог трговачког друштва, који су само нешто уложили на хасну или штету, али јавно обзнањени нису, они само са оним притичу, што су уложили, али с више не. Објављени ортаци морају са целим својим имањем да добри стоје.

§. 751. Друштво ортачко престаје само по себи, како се посао предузети сврши; или се даље водити не може; кад би сва главница ортачка пропала; или је време за трајање опредељено истекло.

§. 752. Ортачка права и дужности обично на наследнике не прелазе. Али наследници имају право до смрти онога рачуне искати. Али тако исто ако би у ортаклуку остали, дужни су рачуне и полагати.

§. 753. Ако се ортаклук само из две особе сачињава, онда престаје како једна од њих умре. Ако ли има више лица, онда се држи, да ће остали ортаци и даље посао ортачки водити. Ово се нарочито код наследника трговачких разумева.

§. 754. Ако наследник умрлога ортака не би могао дужности умрлога испунити; онда ће му се од његовог дела на то нешто одбити.

§. 755. Ако ортак који не би уговорене услове испуњавао; или би под стециште потпао, или би га суд за раскошника огласио, или би иначе под ста-

ратељство потпао; или би због учињеног злочина поверење изгубио; онда би се такви и пре времена из ортаклука искључити могао.

§. 756. Уговор ортачки може се пре времена и у оном случају раскинути, ако је онај ортак умр'о или иступио, од којег је способности нарочито деловодство зависило.

§. 757. Кад не би било опредељено време, докле уговор ортачки да траје, нити би се то из природе посла определити дало; онда сваки ортак може иступити кад хоће, само је дужан за времена јавити, да не би у невреме било, и да нема ту какве преваре.

§. 758. Кад би ко у трговини каквој као јавно познат ортак био, па би иступио, то се мора јавно на знање дати; иначе нема силе ни важности за трећега, који би се у незнању са таквим у посао упустио.

ГЛАВА XXVIII

О уговорима брачним

§. 759. Уговор, који би између мужа и жене, или између женика и невесте, у одношају на брак о имању закључен био, зове се брачни уговор.

§. 760. Уговор овај може гласити о миразу, које је оно имање, које супруга мужу донесе, било њено сопствено, било од другог кога добивено, ради лакшег живљења.

§. 761. Невеста или жена младолетна без оца, или без татора и потврђења судског не може брачног уговора закључити.

§. 762. Ако уговором није мужу мираз уз супругу обећан и обвезан, муж такви изискивати права нема.

§. 763. Наследство женино, које би за време брака припало, и мужу донесено било, сматра се такође као мираз.

§. 764. Ако би мужевље добро потпало под стециште, па би и жена свој мираз тражила, онда ће признање мужевље учињено пре стецишта важити; после пак стецишта неће се узети у призрење, ако других доказа жена имала не би.

§. 765. За мираз служити може све оно, што се може продати или може на корист бити.

§. 766. Муж има право уживати мираз женин, докле год брак траје у сили и важности. Он готове новце, дугове уступљене, или друге потрошне ствари може потрошити; само за вредност и накнаду са својим добром јемствује.

§. 767. Ако се мираз састоји у непокретним добрима, и другим правима и стварима, које се употребити могу да се не потроше; онда ће жена остати госпођа од истих ствари, али ће их муж уживати.

§. 768. Оно, што жена у покретним стварима као опрему за своју или мужевљу потребу донесе, јесу дарови, који остају женини за све време брака, нити муж с њима располагати може, али ни жена без мужевља знања не сме их отуђивати.

§. 769. Ако би или женик или други ко к миразу женином што додао, оно се сматра као и мираз.

§. 770. Може и муж жени први дан какав дар учинити, и онда се и овај дар сматра као мираз. Само ако би жена мужа оставила, или својом кривицом од њега раставила се, такви дар губи.

§. 771. Ако муж и жена о свом имању ништа особито уредили; онда сваком своје припада лежи. Само ако се жена противна не покаже, држи се, да је мужу као своме заступнику законом поверида, да он бригу о имању носи; а он се сматра као и други пуномоћник; само о добитку није дужан ра-

чуна давати. Но властан ће бити добитак по својој вољи употребити и уживати.

§. 772. Ни жена није дужна о уживању користи или прихода од имања свога под управу мужевљу данога рачуна давати.

§. 773. У особитим важним случајима, или кад би се имање у опасности и беди налазило, може она захтевати, да се управљање са имањем од мужа одузме, баш да му је и на свагда дано било. А тако исто и он има право неуредном домоводству женином препону учинити, и њу при том и за распикућу огласити.

§. 774. Оно што се жени на случај, ако удова остане, за њено издржање определи, зове се удовичко уживање. И ово припада удовици одмах од дана смрти мужевље.

§. 775. Ако би се удовица преудала, па мужевље име носити престала; онда она губи право на удовичко уживање.

§. 776. За мираз женин муж са својим добром наравно јемствује. Но против мужевљих доцнијих зајмодаваца, ако хоће првенство и сигурност да има, мора заложно право, то јест убаштињење или интабулацију имати.

Код овог параграфа има ово решење:

У нацдати мираза жена има свакојако право првенства против интабулираних ранијих пре њене удаје постојалих мужевљевих зајмодаваца.

(Друга тачка овог решења изостављена је, почем каже оно што је речено у самом §. 776.).

(Решење од 28. Марта 1850. године ВМ 232. Зборник V. страна. 103.).

§. 777. Што муж жени својој у накиту, драгом камењу и другим драгоценостима за украс даде, то се и у сумњи узима да је поклоњено.

§. 778. Ако ли заручник својој заручници или ова њему што поклони или обећа на случај брака,

па би се брак без кривице дародавца разишао, онда онај може дар порећи, или ако је дао, натраг узети.

§. 779. Ако би у једном тестаменту муж жену своју а жена мужа узајмице, или другог кога за наследнике поставили, па би после реч натраг узели, онда таква наредба престаје и раскида се. Но ако једно наредбу своју порече, а друго при речи остане, онда од овога стране наредба стоји, а само се она поречена квари.

§. 780. Кад би муж и жена такав међу собом уговор учинили, којим једно другом своје имање по смрти оставља; онда уговор такви, ако ће силу и важност да има, треба онако начинити, као што пропис за тестаменте гласи.

§. 781. Уговор на случај смрти сматра се као и тестаменат, само што по својој вољи без воље друге стране не може се од њега одустати. Но од имања, с којим је ко уговором на случај смрти расположио, остаје он за живота господар. Но ако преживео другу страну не би, на случај смрти не може наредбе чинити.

§. 782. О оном имању, које није у уговор на случај смрти ушло, може се особито тестаменат правити пуноснажан.

§. 783. Који би с уговором на случај смрти незадовољан био, онај мора, ако довољно узрока има, онако на уништење његово поступати, као и код других уговора.

§. 784. У случају стецишта против мужа само, вала женино донесено имање оделити, јер она за мужа плаћати није дужна; осим ако га она није упропастила, или је добра за њега стајала.

Код овог параграфа и §. 88. има као доцна ово:

Да оно што жена мужу није на потрошак дала, по на своје име законо задржала, остаје њено сопствено имање.

(Решење од 28. Марта 1850. године ВМ 232. Зборник V. страна 130.).

§. 785. Ако жена падне под стециште; уговор на случај смрти остаје зато непромен.

§. 786. Ако су се супружници сложили на смесу добара својих заједнички, онда како се стециште отвори, смеса престаје, и имање се делити мора као у случају смрти.

В. примедбу код §. 784.

§. 787. Ако се брак уништи, онда се уништава и уговор на случај смрти; ако се брак разведе судски, онда се раскида и уговор на случај смрти; и имање се поставља у првашње стање.

§. 788. Уговори брачни, који би се на зло и штету деце клонили, немају силе ни важности. Мушка и женска деца изравнати се могу и уговором и то остаје снажно.

ГЛАВА XXIX

О уговорима одважним или на срећу

§. 789. Уговор одважни је такав уговор, којим једна страна даје надежду на какву неизвесну корист, коју друга страна прима. Ово може бити за плату или без плате.

§. 790. Тужба за оштећење преко половине код овог уговора нема места као код других уговора.

§. 791. К уговорима одважним принадежи: опклада, игра или коцка, и друге куповине и продаје неизвесних од среће зависећих ствари; одсеком плата; и остала осигурања штете на неизвесан случај.

Овамо принадеже игре оружјем, опклада за трку пешице, на коњу или колима, и друге игре, за које се труд и вештина изискује.

§. 792. Опклада је онда, кад ни једној страни није познато, шта ће изићи. Ако се докаже, да је

једна страна знала, па се чинила да не зна, шта ће изићи, па тако добије; онда је превара, и опклада не вреди ништа. Онај, који тако добије, вратиће улог натраг; који пак знајући изгуби, сматра се као да је учинио поклон.

§. 793. При опклади, која може само о дозвољеној ствари бити, треба цена да је дана, или у треће руке положена; иначе на суду нема силе ни важности.

В. чл. 15. закона од 3. Новембра 1886. године о јавним берзама. (Збор. XLII. стр. 305.).

§. 794. Игра и коцка сматра се тако као и опклада. Добитак од игре забрањене, или коцкања забрањеног пада и уништава се; а играчи и њихови заклоњачи долазе под одговор.

В. §. 285., 287. и 361. крив. законика.

Од коцкања разликује се коцка, која се баца при деобама, поравнањима и т. д. као што је на свом месту споменуто.

§. 795. Ко за одређену извесну цену неизвесно добро, као плод годишњи винограда, њиве, хасну од воденице или наследство будуће без пописа ствари, рибу колико се н. пр. мрежом у једанпут, двапут и т. д. извући да, купи, онај је учинио куповину на срећу, и мора се задовољити, ма му се сва надежда осујетила.

§. 796. Ко се подвезе за одређену суму новаца, или за другу ствар одређене вредности, друге годишњи одсек одређени давати, донде докле један или други, или трећи ко жив буде, онај је дужан дотле давати, баш да би се он у надежди преварио, и да би много више платио, него што је примио.

§. 797. Ни зајмодавци ни наследници онога, који је за себе одсек уговорио, не могу уговор одсечни раскинути и уништити. Али зајмодавцима не може се право одузети, да себе из одређенога од-

сека не намире, као ни деци право, да себе по закону издржавају.

§. 798. Што се тиче осигурања штете на случај неизвесни за наплату, као осигурање еспапа на води и на суву; кућа и миљкова против ватре и воде, то ће се по основима наведеним, и особитим прописима за разна ова осигурања судити.

§. 799. Ако је онај, који осигурава штету своју, напред већ за штету исту знао, онда речени уговор сам по себи пада. Ако ли је својом кривицом штету нанео, накнада места нема.

ГЛАВА XXX

О накнади учињене штете

§. 800. Ко другоме штету какву учини, било то на имању туђем или правима и личности, онај мора ту накнадити.

§. 801. Од наплате учињене штете само се ко онда ослободити може, ако докаже, да штета није његовом кривицом, но се случајно догодила,

§. 802. Који је јавно као мајстор какав или вештак познат, или се за таквога издаје, како се посла прими, мора за сваку причињену штету добар стајати. Но ако је онај, који је посао таквоме поверио, знао, или лако о његовој неспособности уверити се могао, пак му је опет посао предао, онда и његове кривице или бар небрежења има.

§. 803. Вештаци, од којих би се за награду савет искао у послу, који у њихов круг спада, па би такав дали, да би на штету служио, одговараће за рђав савет.

§. 804. Ако није кривица једнога него више њих, онда су дужни сви заједнички један за све а сви за једнога штету накнадити. А они међу собом нек се равнају, и по мери кривице исправљају, колико на кога да спадне.

§. 805. Ако би што кривице и онога било, који је оштећен, онда ће сразмерно накнада и на њега пасти.

§. 806. Који би другоме с тим, што би право своје уживао, само ако границе не прекорачи, штету какву нанео, није дужан одговарати нити му ту накнадити.

§. 807. Ако човек, штету учинивши, није при свести био, неће одговарати за штету. Но ако је сам себе вољно у то стање поставио, одговараће као да је и при свести био, кад је учинио.

Овима се уподобљавају и мала деца до 7. година, луди, згранути, бесомучни. Но за ове свагда одговарају они, којима су они поверени, да их чувају.

§. 808. За случај није нико дужан одговарати. Али ако је ко крив, што се случај догодио; или није набљудавао закон, који је за отклоњење случајног оштећења прописан; или се без нужде у туђ посао мешао; то такви и за случај, који се иначе догодио не би, одговарати мора.

§. 809. Ако би се ко у нужди у чији посао умешао, па штету одвратио не би, то му се приписати не може; осим ако није с тим другоме на сметњи био, који би штету одвратио. Али се у овом случају и корист, коју је причинио, у призрење и рачун узима.

§. 810. За туђа дела нико није дужан одговарати. Али ако би ко таква лица у служби држао, која су као скитнице; неваљалци и злочинци познати,

и који никакве исправе за себе немају; онда он за сву штету, коју би ови учинили, одговарати мора.
В. чл. 106. закона о шумама од 30. Марта 1891. год.

§. 811. Тако исто и онај, који би за особите послове са знањем неспособна лица узео, и с тим другоме штету нанео, одговараће за штету.

§. 812. Гостионичари, крчмари, лађари и возиоци (кириције) одговарају и за ону штету, коју би њихни људи путницима нанели.

§. 813. Ко из куће, кроз прозор, с тавана, или иначе несмотрено што баца или проспе и излије, онај ће одговарати за штету, коју би другом с тим проузроковао; ако се не зна ко је, онда одговара господар од куће, или од квартира.

В. §. 329. тач. 6. казн. законика.

§. 814. Ако је ствар каква где год намештена, или обешена, да лако пасти, или друкче кога осакатити или оштетити може; онда сваки има права ту предстојећу опасност полицијској власти јавити, која ће извидети, и уклонити.

§. 815. Удари ли животиња каква на човека или на добро чије, те штету нанесе, онда је онај под одговором, који је такву животињу натерао, или надражио, или је сачувати пренебрегао.

В. §. 335. казн. законика.

§. 816. Ко животињу у штети нађе, може је силом одбити, или истерати, или ухватити и сагнати. Убити нема власти, осим ако није у случају нужне обране.

§. 817. Ухваћена у штети животиња остаје у залози за накнаду, коју је дужан онај, чија је животиња, за осам дана учинити. Ако се не поравнају, дужни су ствар суду јавити. Оштећен није дужан животињу из залогe пре издати, док му се или накнада не учини, или сигурност довољна не постави.

В. закон од 22. Априла 1885. год: о чувању пољског имања (Збор. ХЛ. стр. 208.).

§. 818. Да се штета накнади, треба све у првашње стање да се постави. Ако то бити не може, онда ваља да се штета процени, па по процени вредност наплати.

§. 819. Ко штету какву другоме нанесе са злом намером или из крајњег небрежења, онај ће не само штету учињену накнадити, него ће и добитак због тога изгубљени наплатити морати.

§. 820. Ко другога рани, осакати, или иначе повреду телу нанесе, тај плаћа трошак сав за лечење и лекове; па и заслугу, коју због тога онај губи, и које ће се у напредак лишити, наплаћује; и јошт за претрпљене болове, ако се захтева, сразмерну наплату чини.

§. 821. Ако би од такве ране и смрт следовала, па би сироте остале, жена и деца, онда се особита наплата чини и за то.

В. Закон од 21. Априла 1885. год. о обвези за накнаду штете учињене смрћу и телесном повредом при железничком саобраћају (Збор. ХЛ. стр. 199.).

§. 822. Штета се мора и она накнадити, која би са повредом слободе чије, или части и поштења или имања туђег проузрокована била.

В. §. 20., 217., 829. и 938. овог законика; додаток §. 471. грађ. поступка (Збор. 20. стр. 37); закон рударски §. 40., 41., 42., 48., 73., 77., и 79. (Збор. ХЛ. 73.); закон о експропријацији (Збор. ХЛ. 190.); и закон о закупским земљама (Збор. ХЛ. стр. 33.).

§. 823. За штету сматра се и оно, кад дужник не би на време повериоцу своје дуг исплатио; у ком случају ако интерес и не би уговорен био, опет од рочнога дана за исплату интерес ће се по опредељењу као у накнаду штете плаћати.

§. 824. Нико нека не мисли, да се с тим, што би штету проузроковану наплатио, ослобођава од уговора. Он поред наплате штете мора и уговор испунити, осим ако је нарочито друкче уговорено.

§. 825. Ова дужност за накнаду штете или изгубљенога добитка везана је за имање оштетитеља, и зато прелази и на наследнике његове, који ће из наслеђенога имања наплату учинити морати.

§. 826. Судови ће накнаду за штету учињену опредељавати по претпису овога законика, а што се казне тиче, изрицаће пресуду по законима казним.

ЧЕСТ ТРЕЋА

ОПРЕДЕЉЕЊА ОПШТА ЗА ПРАВА ЛИЧНА И СТВАРНА

ГЛАВА I

О начину, којим се утврђују права и обвезе

§. 827. Начини, којима се обезбеђавају обавезе и утврђују права јесу, *јемство и залога*.

§. 828. Ко се за другога подјемчи, онај мора дуг онога платити онако како се подјемчио, јер га на више ни поверилац ни суд обвезати не може, него на колико се сам обвезао.

В. примедбу §. 545.

§. 829. Ако се опредељено не изрази, какво који јемство на себе узима, онда се разумева, да јемац за дужника повериоцу јемствује тако, ако главни или прави дужник не би платити могао. Следствено поверилац не може пре јемца тражити, док се не покаже, да главни дужник није могућан платити.

В. наређења о јемству проценитеља у закону о давању новаца под интерес из управе фондова §. 18. (Збор. XV. стр. 143.) и објашњење истог §-а (Збор. XVI. стр. 45.) и закон о окружним штедионицама чл. 25. (Зборник XXIV. стр. 105.).

§. 830. Да дужник није могућан платити показује се и онда, кад овај потпадне под стециште или

ако би се некуда степао, и не би се знало, где је у време, кад би рок плаћања дошао.

§. 831. Ко би се један или више њих подвезао као платац, онај један или више њих дужан ће бити као саучесник дуга по закону смесништва, или ортаклука плаћати.

V. примедбу §. 545.

§. 832. Ко јемствује као јемац и платац, онај се обвезује платити дуг, могао главни дужник платити или не могао. Следствено повериоцу остаје на вољи или од главног дужника, или од јемца и платца, или од обојице у исто време дуг искати.

Код овог параграфа и §. 838. и 840. има ово решење:

Од сад нема никакве разлике у томе, јемчио ко коме за дужника само као јемац или као јемац и платац.

По томе §. 832. грађанског законика укида се, и поверилац, то јест, онај, који зајам даје, не може исплату јемченог дуга тражити од јемца, или од јемца и платца донде, докле од главног дужника код суда наплату није тражио, па се намирити није могао.

Но како јемац тако и јемац и платац по смислу §. 838. грађанског законика јемче повериоцу за дужника донде, док се год сав дуг не исплати, осим ако се рок јемству уговори, у ком случају по уговору и судиће се. Према томе оно тумачење од 25. Јулија 1853. године ВМ 684. (Зборник VII. страна 73.) укида се.

Сви други прописи грађанског законика о јемству, остају у снази.

Као што и §. 7. грађанског законика гласи, закон овај вредиће само за унапредак, и по томе за све обвезе, које су уговорене пре него што овај закон у живот ступи, судиће се по досадашњим прописима о томе.

(Решење од 28. Новембра 1859. год. ВМ 5273. Зборник XII. стр. 97.)

§. 833. Ко год за другога дуг плати, онај има право наплату од главног дужника захтевати; и сва средства за то сходна употребити.

§. 834. Ако њих више има, који су за један дуг добри стајали, онда сваки поједини од њих јемствује за сав дуг.

§. 835. Јемац или платац без знања дужникова не треба повериоца да намири; јер иначе сам себи

нека припише, ако би главни дужник довољно обране против повериоца имао. У ком случају сву ту обрану може дужник против јемца употребити, и јемац за своју несмотреност губи право наплате против дужника; но остаје му само против повериоца отворен пут.

§. 836. Ако би поверилац осим јемства још и залогу имао, он није властан на штету јемца, залогу из руке пустити; јер иначе јемац од свога јемства одустати може, почем се он само уз залогу обвезао.

§. 837. Јемство је везано за обвезу главног дужника. Ако ова престане са свим, или од чести, онда престаје и јемство са свим или од чести.

§. 838. Ако јемство гласи за неко опредељено време; онда како се то време изврши, престаје јемство. V. решење код §. 832.

§. 839. Ако би јемац видео да главни дужник пропада и малаксава, или се из отачаства удаљава и некуд премешта, онда он има права захтевати обезбеђење јемствованог дуга од њега.

§. 840. Ако би јемац умр'o, такав који не би ни ручне залоге дао, нити би своја непокретна добра у јемство потписао, онда за три године престаје уговор на јемство. Уз залогу ручну или непокретних добара траје обвеза на јемство још 30. година по смрти јемца.

V. решење код §. 832. и 828.

§. 841. Други је начин, којим се дуг обезбеђава, залог, која се у томе састоји, кад дужник или покретну своју ствар заиста као залогу поверицу преда, или своје непокретно добро прописаним путем за дуг потпише, или дуг на добро уписати даде.

§. 842. Онај, ко ствар какву у залози има, дужан је исту добро чувати, и пошто заложитељ дуг намири одмах издати.

§. 843. Поверилац не може заложену ствар у дуг задржати, но само по истечењу рока има право са знањем власти продати је; почем се намири, сувишак да има издати заложивоцу.

И по томе, неће важити сви побочни уговори и услови противни природи залогa и зајма, као што су: уговор да поверитељу припадне залогa, ако му се зајам на време не врати; да поверитељ залогу по својој вољи за напред одређену цену продати, или за себе задржати може; да дужник залогу ни-гда искуштити, или ни на ког другог пренети не може, или да поверитељ не може захтевати продају залогa за измирење и пошто уговорено време за повраћај зајма протече.

*(Додатак од 5. Маја 1864. године. 36. XVII. стр. 233).
В. §. 304. и 312. овог законика.*

§. 844. Између више способних начина за обезбеђење дугова оставља се избор дужнику, да оним начином обезбеђење учини, какав је њему при једнакој вредности згоднији.

§. 845. Пољска добра, као њиве, ливаде, а и покретне ствари, које се чувати дају, са две трећине процењене вредности своје имају довољно безбедности: код винограда и воћњака само се земља у призрење узима, од које две трећине цене безбедност чине; а посађена дрва и чокот не узимају се у процену; куће задане са половином цене, а код кућа дрвених само се местиште у призрење узима, које такође са половином цене безбедност има.

§. 846. При овима претписима узимају се у призрење и сва она правила, која су у глави 6. Чести II. поради залогa изложена.

ГЛАВА II

О пренамене (промени) права и обвеза

§. 847. Која права и обвезе од воље уговарајућих страна зависе, она се с вољом узајамном и преиначити могу.

§. 848. Ова промена може бити тако, да се не узима нити додаје која трећа особа; а може бити и тако, да се која трећа особа још додаје, као нови поверилац, или нови дужник.

§. 849. Кад се стара обвеза прометне у другу нову, онда је преновљена, и није више она, него је друга, н. пр. кад би два дужника била на једну суму, па би поверилац једнога пустио, и само од другогa обвезу узео; или би од дужника, који би жито дужан био, узео обвезу на вредност у новцу,

§. 850. При пренору стара обвеза престаје, и нова силу своју добија.

§. 851. Како стара обвеза преновом престане, одмах и остале споредне обвезе, као: јемства, залогe и остала права, престају, ако није уз пренов и за то нов уговор учињен.

§. 852. Ако би се само првашња обвеза тачније определила, н. п. где, кад и како да се испуни, то се не може сматрати као пренов, но стара обвеза остаје поред тога у својој сили и важности.

§. 853. Ако би се сумња породила, да ли стара обвеза стоји, или је са новом дигнута, онда она донде стоји, докле са новом заједно постојати може.

§. 854. И они права своја првашња пренављају, кад се о спорним и сумњивим правима поравнају. У поравнању је обично, да свака страна по нешто од свога затега попусти, а по нешто од другогa добије. Ако једна страна све уступи, а друга ништа не добије, онда се сматра као уступљено или поклоњено право.

§. 855. Муж и жена не могу о браку поравнање учинити, т. ј. да у браку живе или да се раставе, јер раставити се не зависи од њихове воље; но то само надлежним духовним судом пресудити се може.
В. §. 94. и 103. овог законика.

§. 856. О ономе, што ко по тестаменту, док још створен није, примати има, поравнање не вреди ни-

шта. Но опклада о томе, може имати своју силу и важност.

§. 857. Поравнање због злочинства учињено од казне јавне не ослобођава; оно се само на накнаду за штету претрпљену односити може. Осим ако нису помање увреде, које стране опростити могу.

§. 858. Ако би се стране при поравнању превариле у лицу, или у самом предмету, ни онда поравнање не стоји.

§. 859. Ко би после поравнања доказивао, да је преко половине оштећен, или би нове доказе доносио, који му пре поравнања нису познати били, не ће му ништа помоћи; осим ако не би очевидну превару и непоштено поступање показати могао.

§. 860. Ако би се ствар при поравнању рачуна тицала, па би се у рачунању погрешка догодила, та се и после поравнања исправити може.

§. 861. Поравнање простире се само на она спорна дела, о којима је учињено; а никако и на друга. Баш да би изражај гласно на све распре у опште, и онда се на оне само односити може, на које су стране мислити могле, а никако и на оне, које би хотимице притајане биле.

§. 862. Јемац и заложитељ, који су за целу спорну обвезу добри стајали, остају и за поравнању чест добри. Само ако је поравнање без њихова знања и воље учињено, могу они сву одбрану против повериоца употребити, коју би употребили, кад не би поравнање учињено било.

§. 863. За дела спорна могу се стране склонити и поравнати и на то, да изберу себи судије, па како ови нађу, онако да им право буде.

§. 864. Ко право своје првашње тако преиначи, да га другоме уступи, да му је слободно то чинити и за наплату и без наплате.

§. 865. Права за личност чију везана, која с њом престају и ишчезавају, другом уступити се не могу.

§. 866. Обвезе писмене на дуг, ако на показатеља гласе, како су предане, већ су уступљене; и онога су, у чијој се руци налазе, нити треба других доказа.

§. 867. Уступитељ преноси на пријемника сва своја права; и за то пријемнику иста и припадају.

§. 868. При уступању рађа се обвеза нова само између уступитеља и пријемника. Обвеза дужника уступљенога остаје она иста. Ако му се пријемник или нов поверитељ његов не обзнани, он га није дужан знати. И у том случају ако он, не знајући за пријемника свој дуг уступитељу исплати или се друкче с њим намири, ослобођава се он од сваког одговора. И пријемник има посао само с уступитељем.

§. 869. Но ако је уступитељ дужнику уступљеноме новог повериоца или пријемника дуга његова казао и обзнанио, онда ће дужник пријемника намирити дужан бити; но њему остаје ипак право, све оне одбране употребити против пријемника, које би употребити могао противу уступитеља.

§. 870. Који поверитељ дуг свој другоме уступи бадава, или му га поклони, онај нема више одговарати за њега. Ако ли га уступи за наплату, онда уступитељ пријемнику мора добар стајати, да онај дуг, кога је уступио, јест прави и истинити дуг, и да од дужника намирити може. Но ово се разумева у онолико, у колико се он сам од пријемника наплатио.

§. 871. Ако се пријемник из јавних књига, у којима би дуг заложеним добрима обезбеђен био, извести и тако дознати може, како му је могуће намирити се, онда за то уступитељ одговарати није дужан; као што не одговара ни за доцније појавивши

се случај, ни за небрежење пријемника, којим би се догодило, да се дуг доцније подмирити не би могао.

§. 872. Може дужник место себе другог дужника као платца, који ће га заменити, у замену ставити, и свога поверитеља на њега ради исплате дуга свога упутити. И ово ће бити тврдо и стално ако на то и упућени поверитељ т. ј. заменопримац пристане, то јест ако овога место дужника за платца (местоплатца), као заменитеља дужникова прими и сам исти заменитељ пристане, и од заменодавца обвезу његову преузме.

Види додатак §. 211.

§. 873. Како је замена са вољом ове све тројице учињена, онда се заменопримац, по реду има држати заменитеља, т. ј. новог примљенога дужника, а не заменодавца, свога старог дужника.

Види додатак §. 211.

§. 874. Ако дужник против воље поверитеља другог место себе као дужника стави, то повериоца везати не може, но обвеза важи само између оних, који су на то пристали и сагласили се.

Види додатак §. 211.

§. 875. Ако би дужник заменодавац таквога заменитеља, који њему ништа дужан није, место себе ради исплате дуга ставио; онда овоме на вољи стоји замене те примити се, или не примити. Ако се он ње не прими, није ништа ни дужан; ако ли се прими, онда он има спрам заменодавца све оне дужности, које би имао као његов пуномоћник; али између њега и заменопримца (поверитеља) још никакав уговор не постоји.

§. 876. Ако заменодавац замену, док још од заменопримца прихваћена није, порече и натраг узме; онда и заменитељ нема власти као пуномоћник заменопримцу дуг исплатити.

§. 877. Ако заменопримац поднесу замену неће да прихвати, или се ње заменитељ неће да прими,

или му не може ни поднети; што га у месту нема; онда ће заменопримац то одмах заменодавцу јавити; које ако не учини, остаће под одговором за сва незгодна следства.

§. 878. Ако су и заменопримац и заменитељ примили поднесу замену, али заменитељ не исплати на време дуг; онда ће се заменопримац обратити на заменодавца, и овај ће га намирити морати по оном закону, по ком уступитељ пријемнику одговарати мора за уступљени дуг.

§. 879. Ако заменопримац прихватајући заменитеља, овога као за свога платца тако прими да заменодавца пусти, онда се заменодавац ослобођава и не одговара за дуг, намирио се онај, не намирио. То бива, кад се заменопримац нарочито изјасни, или кад делом покаже, пошто од себе признање дужнику да, или обвезу врати.

§. 880. Ако заменодавац своме дужнику као заменитељу само у толико наложи, да дуг заменопримцу исплати, у колико је он њему дужан, онда замена ова толико значи заменопримцу колико друго уступљење, и између њега и заменитеља рађа се онај исти одношај, који и између примца каквога дуга и примљенога дужника, коме је примац обзнањен.

§. 881. Ако заменитељ овакав без узрока не би исплатити дуг хтео, или би, почем је примио на себе исплату, опет исплатити затезао се; онда ће он за следства одговарати. Ако ли он примљени на себе дуг исплати, па то више буде, него што је он заменодавцу дужан био, онда он има право за сувишак накнаду захтевати од заменодавца.

ГЛАВА III

Како престају права и обвезе

§. 882. Ко плати оно што је дужан, онај се ослобођава од дуга, и престаје обвеза.

§. 883. Нико не мора што друго примити, нити може од дужника што друго захтевати, него оно, на што се овај обвезао; и то у оно време, на оном месту и на онај начин, као што обвеза гласи.

§. 884. Дуг се може исплатити не само новцем но и другим чим, само ако се стране сложе.

§. 885. Ако дужник не би сав дуг на једанпут исплатити могао, него би на чести плаћати поверитеља понуђавао; овај ако неће, не мора примити.

§. 886. Ако би дужник на чести дуг исплаћивао, па се између више делова по вољи поверитеља не би одредити могло, који су исплаћени; онда се разумева: да је најпре плаћен интерес, после капитала, и ако би више капитала било, онда се најпре разумева онај, који је искан, или за који је рок плаћања дошао, а за овим разумева се онај капитал, који је дужнику на највећем терету.

§. 887. Ако рок, кад да се дуг исплати, није одређен, онда се разумева, да је онда рок, кад је дужник на плаћање опоменут.

§. 888. У неким случајима рок плаћања сама природа ствари показује; тако за плаћање ужитка, ако погодбе нема, рок је на месец дана напред, и припада уживаоцу баш да пре свршетка месеца умре.

§. 889. Поверитељ треба на рок да прими, кад му се подноси исплата; ако се затеже, сам себи нека незгодна следства припише, ако би се таква догодила.

§. 890. Ако начин и место за исплату нису одређени; онда ако се по природи и намери по-

сла то одредити не може, разумева се о непокретним стварима оно место, где леже, о покретнима оно, где је обећање учињено. Иначе плаћања, за која уговора нема, чине се у месту, где дужник живи.

§. 891. Може и онај, који због младолетности иначе својим имањем владати није способен, дуг свој прави, коме је рок за исплату дошао, исплатити, и таква исплата има силу и важност, и ослобођава од обвезе. Само ако оваки дуг не би јасан био и не би још рок за плаћање дошао, онда тотор или старатељ има право оно, што је плаћено, натраг искати.

§. 892. Кад ко други за дужника, који не може да плати, хоће дуг да плати, поверитељ дужан је примити, и своје право њему уступити; само у том случају он не стоји добар, да је то истинити дуг, и да ће се намирити моћи, осим ако је на превару добио.

§. 893. Ако дужник неће, да други за њега плати, то овај се повериоцу наметати не може, нити га је овај узети дужан. Али ако он исплату дуга узме, онда и платац има права захтевати, да поверилац своје право према дужнику њему уступи, које овај учинити мора.

§. 894. Дуг треба да се исплати самом повериоцу, или његовом пуномоћнику за примање одређеном, или ономе кога би суд за господара истога дуга признао и огласио. Ако је ко дуг положио ономе, који сам са својим имањем руковати не сме, онда би он дужан био по други пут платити; и само би се онда ослободио, ако би се плаћен дуг још заиста непотрошен нашао, или би се показало, да су исти новци на корист примца употребљени.

§. 895. Не зна ли се поверилац, или га на месту нема, или он неће дуг да прими, онда дужник нека положи дуг у судске руке, па ће се ослободити од дуга. Ако је ствар таква, да се не може у судске

руке предати, онда суд наредбу пека учини, како да се ствар причува.

V. уредбу о депозитима од 6. Новембра 1847. год. Збор. IV. стр. 143. и њену допуну од 28. Фебруара 1852. год. Збор. VI. стр 86.]

§. 896. Ко дуг исплати, онај има право искати, да му се признаница (квита, намирница), изда, да је он дуг подмирио. На признаници треба назначити, ко је платио, коме, где и кад, шта и колико; и то ваља да потпише поверилац, или његов пуномоћник, ако писати знају; ако ли не, а оно треба бар два сведока да сведоче, од којих један може повериочево име потписати.

§. 897. Ко признаницу од повериоца има, да је главно исплатио, ономе се верује да је и интересе платио.

§. 898. Ако поверилац има писмену обвезницу (облигацију) од дужника, онда како дуг прими, дужан је исту дужнику вратити. Ако ли рече, да је исту негде забацио, па не може да нађе, или је њу изгубио, онда је дужан то на суду признати, који ће такву уништити, и дужнику признање дати.

§. 899. Ако дужнику истина није признање на исплату дуга дано, али му је обвезница враћена, то већ за њега сведочи, да је дуг исплатио, и поверилац ако би противно говорио, морао би то доказати.

§. 900. Ако би ко плаћати што имао на неке рокове, или за неко извесно време, па би признање имао за доцније рокове; онда се држи да је и пређашње исплатио.

§. 901. То се разумева и за трговце и мајсторе, ако су с пазариоцем (муштеријом) за куповину од познијег времена намирили се, да су и за пређашње куповине изравнани.

§. 902. Ко се превари у незнању будући ствари или закона, па плати оно, што није дужан био платити, онда има право натраг искати, и то да му се

врати. И ако ко учини оно, што није био дужан учинити, има право награду приличну за то искати.

§. 903. Кад двојица један од другога што тражити имају, па су оба дуга истинита, оба једнога рода и таква, да што једном као повериоцу припада, оно исто он као дужник другоме у дуг исплатити може; онда се може узети дуг за дуг и ако су дугови једнаки, они ће се изравнати, ако ли нису, онда ће се мањи од већег одбити.

§. 904. Ако је један дуг чист и јасан, а други није, или је једном рок за плаћање изишао, а другом није, онда се један за други задржати, или један од другог одбити не може.

§. 905. Дугови, који нису једног рода, или је један опредељен, а други није опредељен, не могу се један за други задржати, и један с другим подмирити.

§. 906. Ствари, које би ко на силу отео, узјамио, или на причување узео, не могу се никако задржати за дуг.

§. 907. Дужник не може свога повериоца с оним намирити, што би он од другог тражити имао, коме би његов поверилац дужан био.

§. 908. Пренесе ли се дуг на више њих с једног на другог; па би до плаћања дошло, и дужник би хтео у исплату што урачунати, то он само према првом и последњем повериоцу чинити може, а никако према онима, на које је између првог и последњег дуг пренашан.

§. 909. Ако поверилац дужнику дуг отпусти, или опрости, или се дуга одрече, сматра се као да је дуг исплаћен, и дужник се дуга ослобођава. Само поверилац мора бити такав, који неограничену власт има са својим правима располагасти; и не треба да то на штету трећег буде.

§. 910. Дуг престаје и онда, кад пређе на ону исту особу, којој право припада; јер би иначе поверилац сам себи дужан био. Само не треба смешати случај онај, кад једна особа у једном виду и својству према праву, а у другоме према дугу стоји. Нити то спојење може на уштрб трећем бити.

§. 911. Обвезе на непокретним добрима лежеће и у јавне књиге заложне уведене не престају пре, док се не испишу, баш да би на ону исту особу прешле, којој право припада.

§. 912. Ако ствар једна опредељена, на коју се ко као дужник подвезао, случајно пропадне, престаје обвеза са свим тако, да ни уцени дужник ствар пропаљу накнадити дужан није.

§. 913. Умре ли онај, коме право или дужност каква припада тако, да је само за личност његову везана, и на њу ограничена, онда престају све обвезе.

§. 914. Ако су и дужности и права на неко опредељено време, било последњом вољом, било уговором, или пресудом судском, или законом везане, онда како оно опредељено време истече, престаје и обвеза.

§. 915. Из свију оних узрока, из којих се по закону уговори раскинути и обвезе уништити могу, може се ствар у пређашње стање поставити.

§. 916. Нарочито пак ствар ће се у пређашње стање поставити, ако се обмана у самој ствари покаже, или је толика, да је оштећење преко половине следовало; ако је с младолетником или и другима под туторством налазећим се лицима без знања татора уговарано на штету њихову.

§. 917. Младолетност не помаже онеме, који је лукавством и преваром другога уверио о пунолетности својој; или га само стање и посао његов за пунолетнога издаје, н. п. ако је трговац, занатлија (мајстор), или мењач (сараф).

§. 918. Младолетан не може се ни онда у пређашње стање поставити, ако му се обвеза родила због учињеног злочинства, и другог недозвољенога поступка, који га под одговор баца.

§. 919. Ако младолетник до пунолетности није противу своје обвезе поступао, но је при том и после остао, сматра се, да је одобрио, и нема више права на постављање у пређашње стање.

§. 920. Младолетнима уподобљавају се и сви они, који не могу, или им је забрањено сопственим имањем руковати; такви су сви ума лишени, распикуће судом проглашене, пропалице, презадуженици, којих је имање под стеципите потпало, удате жене за живота мужевља.

§. 921. Доспе ли младолетник до пунолетности и 14. дана прођу, престаје му право на повраћај у пређашње стање. Ово се разумева и о забрани са сопственим имањем руковати.

ГЛАВА IV

О застарелости

§. 922. Застарелост јесте особито опредељење закона, по коме један због неупотребљена за неко подуже време право губи, а други са самим употребљењем добија и прибавља.

§. 923. Застарелост има места код свију оних права, која се иначе прибавити могу, код свију оних лица, која су способна за прибављање и пренашање ствари и осталих права.

§. 924. Она права, која највишој земаљској власти или књазу као глави земље и народа припадају као право на данак, ђумрук и т. д. не могу се застарелошћу прибавити.

§. 925. Права супружничка, родитељска, дечија и друга лична права не могу застарети.

§. 926. Застарелошћу само се онај користити може, који је за прибављање ствари способан, и заиста ствар једну држи на дуже законом одређено време, и то држање да је законом, поштено и чисто од сваког лукавства и преваре, и да је непрекидно.

§. 927. Застарелошћу онај се користити не може, који ствар не држи у своје име, нити са онаквим основом, који би по закону довољан био за прибављање права; тако ствари заложене, узајмљене на оставу, или на уживање дате, не прибављају се застарелошћу.

§. 928. Покретне ствари прибављају се застарелошћу од три године дана.

§. 928. а. Тужба учитеља и наставника за настављења у вештинама (художествима) и наукама, која се месечно дају; тужба механиција и угоститеља за пребивалиште и храну; тужба радника и надничара за наплату надница или уговорене плате и онога, што су око посла издали, и тужба слугу, који се месечно погађају, за њихову плату, застарева за шест месеци.

§. 928. б. Тужба лекара и хирурга за посете, операције и лекове; тужбе трговаца за давање ескапа нетрговцима (види §§. 14. и 15. тргов. законика); тужба оних, који држе децу у обиталишту и дају им храну; тужба других мајстора и учитеља због плате за учење; и тужба слугу који се на годину погађају, за наплату њихове плате, застарева за годину дана.

Исто тако тужба правозаступника за наплату његових издатака и његове награде застарева за једну годину, рачунајући од дана, кад је по вођеној царници пресуда извршена постала, или од дана, учињеног поравњења, или од одузетог цуномоћства. У призрењу несвршених царница, он не може тражити

наплату издатка и награде више, него за пет последњих година, рачунајући од дана тужбе.

§. 928. в. У случајима §. 928. а. и 928. б. застарелост тече, и ако је продужавано издавање, рад или служба, и престаје само ако је закључен рачун или издата признаница или облигација или предата тужба суду.

§. 928. г. Укинут (Збор. XXIV. стр. 15.).

§. 928. д. Потраживање годишњих прихода и доходака, годишњег издржавања, кирија од куће, дућана и других зграда, или кирије за земље и друга добра под закуп дата; годишњих интереса на позајмљене капитале; услуга, које се годишње имају чинити, и у опште све, што се плаћа или чини годишње или у краћим роковима, који се годишње повраћају — застарева за три године, од дана кад је што требало платити или учинити.

§. 928. е. Застарелост казана у §. 928. а., до §. 928. д. закључно, тече и противу младолетника и противу оних, који из других узрока немају право располагања са својим имањем. Но ови имају право на накнаду од тудора, ако су тиме оштећени.

§. 928. ж. Облигациони дуг и право, по коме ко може тражити годишње дохотке, уживања или услуге, застарева ако се за двадесет и четири године не употребљава, ма да је и у јавне књиге записано и обезбеђено (§. 947.).

С овим наређењем не мења се оно, што је у §. 166. и 167. тргов. закоником казано за трговачке књиге и документе, и за тамо наведене менице. Но и ово застарење меница односи се на њих као такве, које имају менична преимућства; иначе и оне по истеку пет година постају облигациони дугови, и као такви застаревају за двадесет и четири године урачунавајући и оних пет година у ових двадесет и четири.

§. 928. з. *Архитекти и предузимачи ослобођавају се од одговорности после десет година за тврђе грађевине и предузећа, која су извршили или управљали.*
(Допуна од 6. Маја 1864. год. Збор. XVII. стр. 236).

§. 929. За непокретна добра, као баштине, куће, њиве, ливаде, воћњаке, винограде, или миљкове, изискују се 24. године за застарелост, ако је притежање без тапије, ако ли је с тапијом, и у баштинске јавне књиге уведено, доста је 10. година. И ово се разумева и о службеностима на непокретним добрима.

В. §. 136. закона рударског (Збор. XIX. стр. 123).

§. 930. Код оних права, која се ретко извршују н. пр. при оправљању моста, или оправи гата, или јаза воденичног, или бране, мора онај, који би застарелошћу другога нагнати хтео на притицање с трошком или радом у помоћ, не само показати, да је 24. године прошло, него и да је се бар трипут случај догодио, где је свагда то право силу и снагу имало и у извршење доводило се.

§. 930. а. *Ако у смотрењу застарелости законом није друкчије наређено, онда сва права према другоме, ма била и у јавне књиге заведена или судом утврђена, губе се по правилу, ако се за двадесет и четири године не употребе, или се за толико времена противу туђег присвајања ништа не чини.*
(Допуна од 5. Маја 1864. год. Збор. XVII. стр. 237).

§. 931. У смотрењу оних добара, која или правителству или цркви, или општинама принадлеже, за која су особити управитељи или руковатељи опредељени, изискује се за застарелост дуже, него обично време; тако за покретне ствари 6. година, за непокретна добра, ако су на име притежаочево у баштинске књиге уведена, изискује се 12. година, ако ли у књиге баштинске на име притежаочево уведена нису, иште се 36. година.

§. 932. Ако би се господар баштине, њиве, ливаде, или другога миљка, или ствари, изван отачаства налазио, и то без своје кривице, онда за застарелост, којом би други право на његова добра добио, изискује се двапут онолико времена, које је иначе прописано, за време одсуства његова.

§. 933. Против оног, који се изван отачаства у делу и на корист отачаства или за отачаство пострадавши или у ропству налази, застарелост места нема нити почиње донде, докле год ова препона не престане.

§. 934. Против оних личних дужности, које члановима једне породице спрема других чланова исте породице припадају, као дужности децу издржавати и хранити; тако и против оних поступака, који од воље свакога зависе, као да еснап овде или онде купи, да своје добро овако или онако, или воду употреби; против права на деобу месничке ствари, или на опредељење међе, умке или границе, застарелост нема места.

§. 935. Ако је ко само једну чест од каквога добра притежавао, или је само против једнога или другога члана какве општине право застарелости употребио, онај не може застарелост на цело, и на све чланове прострети.

§. 936. Докле поверилац има у рукама залогу, не може изгубити право да се из ње намири; но и дужник не може изгубити право да своју залогу искупи. Но залога не сиречава ток застарелости, у колико се поверилац не би могао из залогe намирити.

(Измена од 5. Маја 1864. год. Збор. XVII. 237).

§. 937. Ко мисли да има право несаопштени му тестамент уништити; поклон због неблагодарности порећи (§. 567. б.); уговор због оштећења преко половине уништити (§. 559.); пренос имања на његову штету закључен оборити (§. 303. а.); ствар своју

код другог нађену откушити или одузети (§. 220.); захтевати уништење уговора плашњом или пометњом закљученога, где с противне стране није било лувкаства, — тај мора за три године то код суда захтевати, иначе ће му право застарети.

Време застарелости за уништење тестаментa несаопштеног тече од дана кад је дотично лице за такви дознало; но ако су двадесет и четирн године од тог доба протекле, престаје право сасвим (§. 928. ж.). Све друге застарелости почињу тећи од дана закљученог уговора, или постанка узрока због кога се уговор квари.

(Замена од 5. Маја 1864. год. Збор. XVII. стр. 237.)

§. 938. Тако и онај, који мисли да има права на службеност, па се господар добра (т. ј. баштиник) противи, ако за три године тога права не ужива застариће му право, и он га губи.

§. 939. Право на тражење накнаде за штету застариће за три године дана, од дана кад је општењом штета позната постала. Ако је штета из злочинства постала, онда ће застарети право на тражење за 24. године.

В. §. 213. и 822. овог законика, и §. 67. зак. о чиновницима грађ. реда (Зб. XVII. стр. 36.) и решење о допуни истог параграфа (Зб. XXI. стр. 52.); § 14. закона о подизању јавних грађевина (Зб. XVIII. стр. 87.) и §. 81. казн. законика. Чл. 117. закона о шумама од 30. Марта 1891. године.

В. чл. 7. закона од 21. Априла 1885. год. о обвези за накнаду штете учињене смрћу и телесном повредом при железничком саобраћају. (Збор. XLI. стр. 201.)

§. 940. (Укинут §-ом 82. казн. законика од 29. Марта 1860. године).

§. 941. Који би ствар какву од правичног и поштеног притежаоца на поштен начин примио, онај ће моћи као поштен пријемник и оно време свога претка урачунати у време застарелости.

§. 942. Против оних особа, које због недостатка сила душевних своја права сами заступати не могу, као што су: младолетни, згранути или луди, не може

се застарелости време ни започети, ако немају закона заступника. Но и у том случају не може се пре навршити време застарелости, док не прође две године после получених сила душевних.

§. 943. Ни између супружника, као ни између деце и родитеља или татора, докле год веза та траје, не може се застарелости време започети.

§. 944. Кад суда у земљи не би било, као у ратно или кужно време, нема ни почетка ни наставка за застарелост.

§. 945. Застарелости време прекида се, како је онај, који се на њу позива, пре свршетка времена, право другога било изреком или делом признао, или ако га је онај, коме право припада, судом гонио, и парницу водио. Али ако би пресуда изишла и ову тужбу за неосновану прогласила, онда се застарелост не прекида; но наставља тако, као да тужбе и није било.

§. 946. Који би застарелошћу ствар добавио, онај може на суду захтевати, да се на његово име ствар води, тако, ако је непокретно добро, може га у књиге баштинске увести, и тапију изискати.

§. 947. Тако исто онај, који би какву обвезу на свом добру имао, па би време застарелости прошло, може захтевати, да се иста са његових добара скине, и из књиге баштинске испише.

В. додатак §. 928. ж.

§. 948. Но право које се застарелошћу добија, не може ономе на штету служити, који је ослањајући се на књиге баштинско добро какво слободно од сваке обвезе и бремена себи прибавио.

§. 949. Странама стоји на вољи, употребити застарелост или не употребити. И суд, ако се стране на застарелост не позову, сам по себи, неће је у призрење узети.

§. 950. Застарелости напред се одрећи нико не може, нити може дуже време уговорити, него што је законом прописано.

§. 950. а. Време застарелости, казаних у §§. 928. в., до 928. з. закључно и у §. 930. а. у колико које нису до сад никако постале рачунаће се од дана кад би која започела да је време застарелости одређено било; но у колико би по томе која застарелост била већ свршена или би се свршила пре године дана од дана важења овог закона, сматраће се за свршену по истеку једне године од дана кад почне важити овај закон.

Закон овај почиње важити од 1. Јунија 1864. године.

(Додатак од 5. Маја 1864. год. Збор. XVII. стр. 237.).

КВМ 365. У Београду 11. Марта 1844. год.
Сов. № 56.

РЕГИСТАР

(ИЗРАЂЕН ПО „РУЧНИКУ“ Ф. Г.)

А.

Аманет (остава) шта је §. 569. — ко прими дужан је чувати §. 570. — не сме се употребити на корист чувара §. 571. — кад га чувар мора вратити §. 572. — кад чувар може да га врати §. 573. — какве се ствари дају на аманет §. 574. — за квар ко одговара §. 575. — кад се даје под кључем §. 576. — кад оставилац чувару мора дати накнаду §. 575. и 577. — у ком случају може чувар накнаду да тражи §. 578. — шта је још аманет §. 579. — код крчмара, лађара, кириције и т. д. §. 580. — кад се коме судом преда на чување §. 581.

Б.

Бесавестан држалац §. 203. — купац §. 220. — уступилац и прималац §. 303. а.

Бесомучна узима закон у заштиту §. 40.

Брак шта је §. 60. — мешовит кад важи §. 60. 92. и 99. (дошуне). Ко у њега ступити може §. 69. (са изменом) — закључен међу малолетнима §. 72. и 73. — са бесомучнима и лудим §. 74. — са неспособним §. 75. — на силу §. 76. — на превару §. 77. — са злочинцем §. 78. (по измени) — са нехришћанином §. 79. — међу сродницима §. 80. — међу браколомцима §. 81. — међу лицима с другим испитаним §. 82. — кад пада после венчања §. 90. — кад, како и где се свршава §. 91. — ко га и где уводи §. 92. (са дошуном код §. 60) — из којих се узрока уништава §. 93. (са изменом) — из којих се узрока разводи §. 94. (са изменом) — кад се уништи, шта бива са уговором на случај смрти §. 787. — Ко не може у нов брак ступити §. 101. — ко може §. 103. — жена разведена трудна §. 105. (са тумачењем).

Брачни рок за одсуствујућег без кривице §. 95. — за побеглог супруга §. 96. — кад се муж врати §. 97. — брачна парнада како се почиње §. 98. — код кога се води §. 99. (са до-

пуном) — док траје шта бива §. 100. — кад су оба супружника крива §. 101. — брачно разлучење §. 102. — на развод брачни не може уговор закључен бити §. 103. — кад је једна страна невина §. 104. — кад је жена разведена или пуштеница, трудна §. 105. — уговор брачни шта је §. 759. — о миразу §. 760. — ко га не може закључити §. 761. — ако није њиме уступљен мужу мираз §. 762. — кад се њим о заједничком имању ништа не уговори §. 771. — кад је на штету деце §. 788.

Браћа кад наслеђују §. 402. —

Време види **Право**. —

В.

Ванбрачно дете §. 112. и 128. — дужна је мати чувати §. 129. — ком се не знају родитељи, ко ће чувати §. 129. (допуне) — кад му се може родитељ доказивати §. 130. (по измени) — и отац је дужан издржавати §. 131. — ако су му родитељи безбрачни §. 132. — не искључује се из уживања грађ. права §. 133. — може се законим путем изравнати са брачном §. 134. — кад добија отац над њим очинска права §. 135. — кад добија право на наслеђе §. 409. — ко њега наслеђује §. 411. —

Венчање. Пре њега шта бива §. 61. — 63. — 86.

Вероисповеди друге и њихова права узимају закони у заштиту §. 53. види **Иностранце**.

Властодавац ко је §. 610. — кад је дужан накнадити пуномоћнику трошак §. 618. 630. и 631. — кад штету §. 619. — шта га веже §. 620 621. — кад порече пуномоћнице §. 622. — кад умре §. 624. — кад банкротује §. 625.

Вода кад пресуши или се разлије, чије је место §. 263. — кад остави корито чије је §. 264. — кад земљу нанесе на обалу §. 265. — кад земљу откине од обале §. 266. — кад земљу рони §. 267.

Воља човечија кад заступа закон, а кад не §. 13. — при поравнању о приплатку §. 284.

Волови кад се на изор даду §. 691. — кад мањкају §. 692. —

Воћка на туђој земљи засађена §. 281. — чија је §. 282. — плод са ње §. 283.

Т.

Голубови питоми §. 239.

Господар ствар може уживати или не §. 216. — не може бити натеран да ствар другом уступи §. 217. — добија накнаду ако мора уступити на општу потребу §. 20. (допуне) — изгубљене ствари §. 243—245. — земље коју вода рони §. 267. — земље, која се на другу сронила §. 268. — ствари под закупу дате §. 681. — кад може захтевати да се уговор о закупу и

пре рока раскине §. 703. — кад прода закупљену ствар §. 704. — његови одношаји према слуги §. 721.

Гостионичари одговарају за штету путника §. 812.

Грађу за наручен посао ко даје §. 713. — ако би пре свршетка посла пропала §. 714. — ако је рђава дата §. 715. —

Д.

Девојка кад је пунолетна §. 150. — кад излази испод родитељске власти §. 153. — у задрузи ко је издржава §. 529. — у задрузи кад добија део §. 528. (допуна). —

Деловодство види **Пуномоћник**. Види **Властодавац**. Види **Ортаклук**.

Део малолетника кад је у понису означен и стављен §. 520. —

Деоба како бива §. 492. 496. до 498. — у ствари неподељивој §. 499. — у поклону §. 500. — трошкови §. 501. — на њој ко малолетне заступа §. 502. — кад се сврши §. 503. — како се утврђује §. 504. — коме није повољна §. 505. — у задружном имању §. 520. и 527. — ортачке користи §. 734. и 739. —

Дете зачето како се сматра §. 43. — кад се роди под сумњом чије је §. 105. и 106. — брачно или ванбрачно §. 112. 113. и 114. — кад је сопственик §. 122. и 123. — туђе кад се равна рођеноме §. 136. — кад је пунолетно §. 150. — кад остаје и после пунолетства под родитељском влашћу §. 151. — кад може и пре рока добити пунолетност §. 152. — кад се с њега може и пре рока скинути родитељска власт §. 154. и 155. — мушко у задрузи кад има свој део §. 517. — кад нема §. 518. — ко му је у задрузи тотор §. 519. — докле остаје код матере при развоју супружника §. 118.

Дед кад наслеђује §. 404. —

Дивљач чија је §. 235. — припитомљена §. 236. —

Добро своје кад је ко дужан уступити §. 20. (с допуном) — пољско како се процењује за залог §. 815. —

Додатак тестаменту §. 431.

Држава кад наслеђује §. 530.

Држалац ко је §. 198. — кад је §. 199. — кад је правичан §. 201. — на чијој је страни право §. 202. — савестан и бесавестан §. 203. — разлика између ових у враћању ствари §. 204. и 205. — кад је задруга, општина или правителство §. 206. — опоменут како се сматра §. 207. —

Дуг ко мора платити §. 21. — кад се на време плати §. 823. — кад се за другог плати §. 833. — кад је плаћен §. 882. — чим се још може платити §. 884. — кад се почесно плаћа §. 886. — кад му није рок опредељен §. 887. — кад му се по природи рок опредељује §. 888. — ако му није место и начин плаћања опредељен §. 890. — кад ко други хоће за дужника да плати §. 892. и 893. — коме треба да се плати §. 894. — за дуг кад се може

узети §. 903. — кад не може §. 904. и 905. — кад се на више њих пренесе §. 908. — кад се поклони §. 909. — кад пређе на самог дужника §. 910. —

Дужник ко је §. 21. и 596. — кад не плати на време дуг §. 823. — кад не може да плати §. 830. — кад их је више §. 831. — има права на избор начина јемства §. 844. — може дати место себе другог у замену §. 872. — с вољом повериоца §. 873. — ако то чини против воље повериоца §. 874. — кад се ослобођава дуга §. 879. 882. 909. и 910. — не мора више платити него на шта се обвезао §. 883. и 902. — ако се с повериоцем сложи, може дуг и другим начином платити §. 884. — малолетан кад је §. 891. — кад неће да за њега други плати §. 893. — коме треба да плати дуг §. 894. — кад не зна где му је поверилац §. 895. — да иште квиту на плаћени дуг §. 896. — кад има признаницу §. 897. — кад му је обвезница враћена §. 900. и 901. — чим не може намиривати свог повериоца §. 907. —

Дужности брачне §. 108. (са додатком) сирам деце §. 115. 129. — деце сирам родитеља §. 120. — ортачке и права прелазе на њихне наследнике §. 752.

Ж.

Жену ко има живу, на другу узме §. 71. (в. и §. 208 и 135. кр. з.) — разведена а трудна може ли у други брак ступити §. 105. — удовица трудна §. 105. (са тумачењем) — ако се као таква пре времена уда §. 106. — у задрузи и њено право и дужности §. 111. — њено имање мужу донесено §. 416. и 417. — не може бити сведок на тестаменту §. 446. — кад преживи мужа при деоби шта добија §. 497. — удова у задрузи кад остане §. 523. — шта још задржава у задрузи §. 524. — ако се преуда §. 525. — не мора давати мужу рачуна о уживању прихода својих добара §. 772. — кад може одузети од мужа управу над имањем §. 773. — удовице шта је уживање §. 774. — удова кад се преуда §. 775. — њеног мираза првенство §. 776. — њен накит како се сматра §. 777. — њено имање да се одвоји кад муж падне под стениште §. 784. — кад падне она под стениште §. 785. — не може се с мужем равнати о браку §. 855.

Животиња питома §. 238. — кад учини штету §. 815. — кад се ухвати у штету §. 816. — остаје залога за штету §. 817. —

Житељство српско како се добија §. 44. са (допунама).

З.

Завештање (тестамент) шта је §. 424. — кад се као уговор суди §. 425. — ко не може чинити §. 426. и 427. — ко може чинити §. 428. — какво може бити 426. — писмено §. 430.

— (кодицил §. 431.) — казивано на другим написано §. 432. — како да се одостовери §. 433. — кад није нужно пред сведоцима читати §. 434. — кад се мора прочитати §. 435. — усмено на суду §. 440. — у особитој нужди §. 441. — где стоји §. 443. — ко не може писати §. 445. — може ли се мењати за живота завештаочева §. 448. — како ваља тумачити §. 449. — у сумњи §. 450. до 475. — кад остаје у снази §. 483. — ко се за малолетне изјашњава §. 484. — између мужа и жене §. 779. — како се ово гради §. 780.

Завешталац како може располагати са својим имањем §. 476. — не може окрњити закони део §. 477. — може изравнати мушку и женску децу §. 478. — кад је окрњо закони део §. 479. — из којих узрока може лишити своју децу законом дела §. 480.

Задруга стоји под заштитом закона §. 42. — шта је §. 57. и 507. (са допуном) — како се сматра према спољашњим одношајима §. 58. — имање њено које је §. 503. и 522. — ко њом управља §. 510. — што ко у њој прибави §. 511. — који се из ње одели §. 512. — ко њу самовољно остави §. 513. — ко би њој штету учинио §. 514. — ко у њој може шта задужити §. 515. — кад њен старешина умре §. 516. — деца мушка кад у њој добивају раван део §. 517. — кад не добивају §. 518. — ко у њој може располагати са својим делом §. 521. — права и обвезе њених чланова једнаке су §. 526. — како се поступа при њеној деоби §. 527. — уговори са њом закључени §. 534. —

Зајам шта је §. 593. — у чему се чини §. 594. — како се чини §. 595. — ко је зајмодавац §. 596. — како се може искати да се врати §. 597. — кад се мора исти онаки вратити §. 593. — кад је учињен у злату и т. д. §. 599. — у храни §. 600. — с лихвом §. 601. до 605. — не може се пре рока искати §. 605. — кад је учињен на неопређено време §. 606. — кад је уговорен на отказивање §. 607. — кад се узамљени новац побије §. 608.

Закони. — Ко их издаје §. 1. и чл. 33. и 35. устава — шта је у њима прописано §. 2. — откад и докле имају силу и важност §. 3. (са допуном) ко их може преначити §. 4. — ко их се има придржавати §. 5. — према иностранцима §. 6. — немају повратне силе §. 7. (са допуном) — да им смисао нико не изврће §. 8. — њихно тумачење како ће имати силе §. 9. — кад год случаја у њима нема §. 10. — шта не спада у њих §. 12. — шта њих заступа, а шта они наклађују §. 13. — незнање њих ником не помаже §. 14. — кога узимају у особиту заштиту §. 39. до 42. и 49. — коме припада право уживати их §. 44. — узимају у заштиту иностранце и њихова права §. 45. и 53. — шта се по њима суди §. 46. и 47. и додаток §. 423. — кад налажу службеност §. 341. —

Закони део деце не може се окрвнито §. 477. — кад би се окрвнито §. 499. — кад се може од деце одузети §. 480. — који немају права на њ §. 481.

Закуп шта је §. 677., 678. и 679. — кад је о њему уговор свршен §. 680. — види **кирија**.

Залого шта је §. 304. и 841. — у чему може бити §. 305. и 314. — свака претпоставља дуг §. 306. — кад је покретна ствар §. 307. и 308. — како се може добити право на њу §. 309. — може ли се другом заложити §. 310. и 311. — њен плод чији је §. 314. — кад је мања од дуга §. 316. — мора се добро чувати §. 317. и 842. — не сме се употребљавати §. 318. — ако пропadne §. 319. — да се прода кад прође рок дугу §. 320. — ако се скупле прода §. 321. — кад је у другим рукама §. 322. — кад престаје 322. до 325. — како се добија на непокретна добра §. 326. (са уредбом о интабулацији до 330.) — поред јемца §. 836. — не може се за дуг задржати §. 343. — колика је у пољским добрима §. 845.

Замена кад се прими §. 872. 873. — кад се неће да прими §. 375. — кад се порече §. 876. и 877. — колико важи §. 880.

Заменилац дужника §. 872. и 873. — ако хоће да се прими §. 875. — ако наплати дуг пошто се примио замене §. 878. и 881. —

Заручник } кад даде дар на се брак не сврши §. 65.
Заручници }

и 778. —

Застарелост шта је §. 992. — где јој има места §. 923. — где је не може бити §. 924. 925. и 934. — ко се може њом да користи §. 926. — ко и где се може §. 927. и 942. — рок за покретне ствари §. 928. — кад тече а кад престаје §. 928. в; — за непокретна добра §. 929. — за права која се ретко употребљују §. 930. — за добра правителствена, општинска или црквена §. 931. — за она добра којих се господар изван отацтва налази §. 932. и 933. — на колико се може прострети §. 935. — код залог §. 836. — за службеност §. 938. — за накнаду штете §. 939. — за поштеног пријемника §. 942. — кад јој нема ни почетка ни свршетка §. 943. и 944. — кад јој је време прекида §. 945. — њом кад ко ствар добави §. 946. — кад се њом ко ослободи какве обвезе §. 947. — коме не може на штету служити §. 948. — судови да је не узимају у обзир ако се парничар њом не послужи §. 949. — ње се не може нико напред одрећи §. 950. — кад ће се којој време рачунати §. 950. а.

Застарева тужба учитеља, вештака, механџија, угостилаца, радника, надничара и месечних слугу §. 828. а. — тужба лекара, ранара, трговаца, оних, који држе децу на храни, мајстора за учење, годишњих слугу и правозаступника §. 928. б.

— дужност правозаступника да чувају акта својих клијената §. 928. д. — потраживање годишњих прихода, издржавања, кирије на зграде и добра, годишњих интереса, услуга §. 928. д. — облиг. дуг, ма био и у јавне књиге уведен §. 928. ж. — наплата по меницама §. 928. ж. (други одељак). — одговорност архитекта и предузимача грађевина §. 928. а. — тужба за уништење преноса имања, за уништење уговора §. 938. — за накнаду штете §. 939. — тужба због срамоте §. 28. **казн. закона**.

Заступање несталога §. 50.

Затајано сокровиште §. 252. (н. 233. **казн. законика** — наслеђе §. 489.

Зачето дете како се сматра §. 43.

Здања од туђе грађевине §. 277. — на туђој земљи подигнута §. 278. — од туђе грађе на туђој земљи §. 279. — случај од пређашњих времена §. 280.

Згрануге узима закон у заштиту §. 40.

Земља нанесена водом на обалу, чија је §. 265. — водом откинута §. 266. — кад је вода рони §. 267. — кад се на туђу земљу срони §. 268. — туђим воћкама засађена §. 281.

И.

Игра сматра се као онклада §. 794.

Изборне судије §. 863.

Имање умрлог које је §. 490. — кад се на ово позивају кредитори §. 491. — Види **попис** — ортака осим уложеног дела §. 749. — оштетиоца јемчи за штету §. 825. — види **Својина**.

Иновосност шта је §. 57. и 58.

Иностранце узима закон у заштиту §. 44. и 45. — кад и како наслеђују српског житеља §. 423. (са **дошумом**) види **Закон**.

Интабулација — види **Залого** §. 326.

Интерес види **Лихва**.

Испит пре венчања §. 63. — може ли се нарушити §. 64. (в. и 127. ус. дух. власти) — одустанак од њега §. 65. — из којих се узрока не може чинити §. 67. — њим причињена штета кад се не може тражити §. 70.

Истабулација — Види **Интабулација**.

Ј.

Једи механски с механом кад се под закуп даде §. 690.

Јединство живота између пунолетних и малолетних шта је §. 494. — може ли се држати на штету трећег §. 495.

Јемство мужевље за женин мираз §. 776. и 777. — дуга шта је §. 827. — кад престаје §. 837 и 838.

Јемац ко је §. 828. — како јемчи §. 829. — кад их има више §. 834. — без знања дужника да дуг не плаћа §. 835. — кад има право тражити обезбеђење §. 839. — кад умре §. 840. — кад се поравна §. 862.

К.

Казан под испек дат §. 695.

Капара при уговору дата §. 550.

Кесим оваца §. 693. — види **овце**.

Кириције одговарају за штету путнику §. 812.

Кирија шта је §. 678. и 679. — кад престаје §. 682. 699. 700. и 701. — кад се раскида §. 704. — трошкови око ње §. 683. — кад јој рок плаћања није опредељен §. 685. — за њу шта јемчи §. 686. — кад се може и пре рока тражити да се прекине §. 702. и 703. — кад још престаје §. 704.

Кирајџија (закупац) које трошкове вуче §. 683. — има право закупењу ствар и другоме дати §. 684. — његова дужност §. 687. — кад закупењу ствар на друго употребује а не на оно на што ју је узео §. 88. — кад их је више §. 697. — кад још одговара §. 698. — кад ће моћи тражити да се уговор и пре рока раскине §. 702.

Књижевнички рад §. 719. и 720.

Кодицил — види **додатак** тестаменту.

Коњ под кирију дат §. 692. — кад мањка (**други одељак**).

Користи с правом §. 23. — кад су са истим уступљене §. 50. — при промени ствари §. 628. и 639. — при куповини §. 658. (види **полаз**).

Коцка шта је §. 659. — кад се сматра као опклада §. 794.

Кредитори умрлог кад се позивају §. 401. — види **Поверилац**.

Куповина и Продаја шта је §. 641. — како бива §. 642. — кад је смешана §. 643. — како мора остати §. 644. — кад зависи и од кушања §. 645. — при њој мора бити и цена §. 646. — ко ову опредељује §. 647. до 649. — на почетк §. 653. и 654. — кад има пренона §. 655. — о користи и опасности §. 658. — што о њој није означено где ваља тражити §. 660. — о условима §. 631. 664. 665. 666. — кад је на пробу §. 667. и 668. — о покретним стварима §. 669.

Купац који је бесавестан §. 303. а. — кад мора примити купењу ствар §. 652. — кад би био у куповини узнемирен §. 655. — кад неће да положи цену §. 656. — кад неће да прими храну и др. §. 657. — кад може продавцу повратити ствар §. 664. — кад мора при препродаји ствари најпре понудити њеног првог продавца.

Бућа под кирију дата кад изгори §. 696. (**овај је и за дубане и др. зграде**).

Л.

Лаж у уговорима не вреди §. 537.

Лађари одговарају за штету §. 812.

Лихва (интерес) колико се досуђује, а колико се уговарати може §. 601. — не може бити ни уговорена већа од 12^о, §. 601. а. — кад није уговорена §. 602. — код зајма дужег времена §. 602. а. — лихва на лихву кад се не може узимати и како се урачунава §. 603. — кад се лихва на лихву досуђује §. 604. — кад достигне главно §. 604. а. — кад се још плаћа §. 654.

Лице ко се сматра да је §. 17. и 36.

Лична права кад ишчежавају §. 33. — службеност §. 38. — кад престају §. 391. и 392. — кад се не могу уступити §. 865. — која не могу застарети §. 925.

Лично-стварна права шта су §. 197.

Личност и сопственост Србина неповредни су §. 15. и чл. 9. и 16. устава. — где се и кад могу бранити §. 16.

Луде узима закон у заштиту §. 40.

М.

Малолетни ко су §. 37. — стоје под заштитом закона §. 39. и 59. и 77. гр. пост. — ко се за њих изјашњава при тестаменту §. 484. — дужници §. 891. — којима не помаже малолетност §. 917. до 919. — који се њима уподобљују §. 920. — кад досу до пунолетства §. 921.

Материн род кад наслеђује §. 408.

Мати кад наслеђује сина §. 402.

Мираз шта је §. 760. и 763. — кад се тражи из масе мужевље §. 764. — шта још може служити за њ §. 765. — уживати га има муж право §. 766. — кад је у непокретним добрима §. 767. — кад је у покретном имању §. 768. — шта се још сматра као такав §. 769. — за њ јемчи муж са својим имањем §. 776.

Младожења кад је о просидби оглобљен §. 539. под 5.

Муж као глава куће, његова дужност §. 109. — кад не може тражити мираз §. 762. — кад падне под стедиште §. 764. 784. и 786. — има права уживати мираз §. 766. и 767. — кад учини жени какав дар §. 770. — кад са женом о имању вишта не уреди §. 771. — јемчи својим имањем за женин мираз §. 776. — што жени даде у накиту §. 777. — кад жену тестаментом за наследницу прогласи §. 779. — не може са женом чинити поравнање о брачном животу §. 845.

Н.

Награда чувару аманета §. 578. — за какав посао кад није опредељена §. 708. — кад је опредељена, кад се исплаћује §. 612. — пропада за срамни посао дана §. 722.

Најам како постаје §. 706. — ко наручује §. 707. — види **Посао**.

Навит женски како се сматра §. 777.

Накнада родитељима за издржање деце §. 127. — за уступљено или одузето добро §. 20. и 217. — за штету §. 31. и 800. — оном ко туђу ствар спасе §. 225. до 257. — оштећења при уговору §. 555. — кад јој нема места у уговорима §. 516. до 559. — код аманета §. 575. до 577. и 580. — трошкова у наручи §. 592. — кад је се ко ослобођава §. 801. — коју мајстор или вештак даје §. 802. — коју морају дати вештаци за рђав савет §. 803. — кад их је више кривих §. 804. — ако има кривце и оштећеног §. 805. — ко не одговара за штету §. 806. и 807. — за штету случајну §. 808. — онај ко се у нужди у туђ посао умешао не одговара §. 809. — за туђа дела §. 810. — штету коју учине неспособна лица §. 811. — коју дају гости-оничари и т. д. §. 812. — штете просишањем и т. д. §. 813. — штете учињене чим, што је обешено §. 814. — штете учињене животињом §. 815. — њом да се све постави у правље стање §. 818. — штете учињене из зле намере §. 819. — за задану рану §. 821. — везана је за оштетноца §. 825. — како ће се судом опредељивати §. 826. — штета кад застарева §. 939. — за срамоту види §. 92. (*закона кривичног*).

Науштено место §. 230.

Наруч (*послуга*) како бива §. 582. — ко шта узима §. 583. — кад се враћа §. 584. — кад се време не може определити §. 585. — у расире §. 586. — кад се не може натраг искати §. 587. — кад се не може и пре времена вратити §. 588. — кад се не употребљује по уговору §. 589. и 590. — кад се изгуби §. 591. — трошкови §. 592.

Наследник не мора примити наслеђе без пописа §. 485. — кад прими §. 488. — кад затаји §. 489. — могу се делити §. 492. — ако пунолетни са малолетницима у заједници остану §. 493. — како се могу делити §. 466. до 503. — шта чине за тврђу права деобног §. 504. — коме је деобом криво §. 505. — кад на њих прелази уговор §. 552. — како на њ прелазе право и дужности умрлога као чијег ортака §. 752. — ако не би могао ортачке дужности умрлога исцуњавати §. 754.

Наслеђе без тестаментa §. 394. — припада најближим сродницима §. 395. — коме право припада §. 396. до 399. — кад нема мушке деце §. 400. — кад нема никакве деце §. 401. — ако нема оца §. 402. — ако нема брата ни сестре §. 403. — кад прелази на деда по оцу §. 404. — кад на прадеда §. 405. — кад прелази на прапрадеда §. 406. — кад на чукудеда §. 407. — кад на материн род §. 408. (*допуње*) — кад и како на ванбрачну децу §. 409. — кад на усвојено дете §. 410. — ванбрачног детета на кога прелази §. 411. — удовица §. 412. до 415. — убијено дете ко да не наследи §. 420. — нехотично убијеног §.

421. — не може се за казну узалтити §. 422. — кад може примити иностранца §. 423. — ко прими без пописа §. 488. — кад припада девојкама §. 529. — кад припада држави §. 530.

Натеривање свештеника да венча §. 87. — лица на брак §. 88. и 89.

Находник изгубљене ствари §. 242. — кад добија награду §. 244. — кад задржи нађену ствар §. 245 — кад се сматра као непоштен §. 246. — кад их је више §. 247. — сокровиште §. 249. и 250. — колико му припада §. 251. и 253. — кад му не припада §. 252.

Незнање закона не извнјава никог §. 14.

Неподељива ствар кад је како се дели §. 499.

Нестали ко је §. 49. — закон га узима у заштиту §. 49. — добија заступника §. 50. (и 76, грађ. поступка) како се позива §. 51.

Нехотични убилац не лишава се права на наслеђе убијенога §. 421.

Ничије што је, коме припада §. 125. и 195. — што се још сматра као такво §. 230.

Њива с туђим семеном засејана §. 281.

О.

Обезаност деце не важи §. 125. — ортака како бива §. 748. — уз залогу ручну колико траје §. 840. — јемца и заложноца стоји и на поравнатој чести §. 862. — писмена кад се сматра да је уступљена §. 866. — према дужнику остаје иста, и ако је на примца дуга пренесена §. 868. — кад престаје §. 882. — на непокретном добру лежећа кад престаје §. 911. — скопчана с каквом ствари престаје кад ова пропадне §. 912. — кад је за личност везана престаје са смрћу ове §. 913. — кад је на извесно време везана, престаје с истеклим роком §. 914. — кад се застареломћу губи §. 947.

Обезбеђење јемац кад може тражити §. 839. — какво још може бити §. 841. — може дужник бирати §. 844. — колико дају пољска добра §. 845. — види **Осигурање**.

Обмана не помаже ником §. 28. — при уговору не вреди §. 537. — кад се покаже, ствар ће се у пређашње стање поставити §. 916.

Овце под закуп — кесим — дате §. 693. — кад мањкају §. 694. — њихно просто чување §. 694. (други одељак).

Одбеглу жену ко прими, шта ваља да ради §. 108.

Одважни (на срећу) уговор шта је §. 789. — при њима оштећења преко половине §. 790. — који су §. 791. 795.—796. и 799.

Одношења задружна §. 507. до 529. — између господара и слуге §. 721. — између заменодаваца, земениоца и замено-

примца §. 872. до 831. — између дужника и више поверилаца §. 908.

Одсуствујући ко је §. 49. (види и §. 76. грађанског поступка) — кад се уподобљава младолетном §. 41. — супруг §. 95. до 97. — како бива о деоби заступан §. 502.

Одустанак од брачног испита §. 65. до 67. — уговором закључен §. 551. — од уговора због оштећења преко половине §. 559. — од продаје кад има места §. 653. 657. 667.

Опклада шта је §. 791. — кад важи §. 792. — да се при њој уговорена цена положи §. 773. — шта се још тако сматра §. 794.

Општине стоје под заштитом закона §. 42. — (да издржавају ванбрачну децу §. 127. (*доцуне*) — узима закон под особиту заштиту §. 42. — како се сматрају према спољашње — приватном праву §. 59. и закон о устројству општина: њихно уживање не може поједини заузети §. 234. — с њима уговор закључен §. 234. — да дају накнаду за одузете земље приватноме §. 20. и 217. (*доцуне*).

Ортакџук шта је §. 494. — кад бива §. 723. — како бива §. 724. — уговор о њему како ваља разумети §. 725. — ортакче делове ваља пописати §. 726. — шта у њему сачињава главицу §. 727. — како се у њему деловој бира §. 733. — при деоби користи шта се прво добија §. 739. — кад се добитак међе у радњу §. 740. — како се добитак дели §. 741. — кад има штете §. 742. — кад престаје §. 751. — кад се може раскинути §. 756. — кад му уговором није одређено в реме §. 757.

Ортаци на што који имају право §. 728. — шта је који дужан уложити §. 729. — шта је који дужан радити §. 730. — не могу се другим замењивати §. 731. — да се о послу саветују §. 732. — како бирају деловоју §. 733. — како се деле §. 734. — њихне дужности §. 735. и 736. — који је од њих деловођа §. 737. и 743. — за шта одговарају §. 738. — не могу пре рока рачуне закључивати и добитак делити §. 744. — кад могу то чинити §. 745. — могу у рачуне загледати §. 746. — не помаже им превара §. 747. — не могу се убеђивати без општег саизвољења §. 748. — кад имају друго имање осим уложеног дела §. 749. — тајни 750. — права и дужности њихне прелазе и на њихне наследнике §. 752. — кад који умре §. 753. — њихни наследници §. 754. — кад се могу пре рока искључити §. 755. — јавни, кад иступе из трговине §. 758.

Оцигурање штете §. 798. — кад не вреди §. 797. — Види **Обезбеђење**.

Остава види **Аманет**.

Отац кад не може посумњати о законитом рођењу свог детета §. 113. и 114. — шта је дужан §. 115. до 119. — носи трошкове о васпитању деце §. 119. — има право одбегло дете вратити и развратно казнити §. 120. — властан је прилод де-

чије сопствености употребљавати §. 122. — властан је своје дете васпитавати §. 124. — дужан је децу заступати §. 126. — детета ко је, кад се може доказати §. 130. (по измени) — дужан је ванбрачно дете издржавати §. 131. — кад добија очинска права над својим ванбрачним дететом §. 135. — по богу ко је §. 149. — може дете задржати под својом влашћу и после пунолетства §. 151. — кад би децу злоставио §. 155. — кад наслеђује своју децу §. 401. — кад може своје дете искључити тестаментом из законог дела наслеђа §. 480.

Отимање девојака §. 89.

Откуп кад се уговори при продаји §. 661. — кад нема рока §. 662. — не може бити на штету трећег §. 663. — њиме да купац најуре понуди продавца §. 665. — по пречем праву §. 670. до 674. — суседима је укинут §. 670. (*дошуна*) и 675.

Оштећење преко половине при уговорима не важи §. 559. — не вреди при поравњењу §. 859. — при уговорима на срећу не важи §. 790. — кад се не може више за исто тужити §. 937.

П.

Парница брачна како се почиње §. 98. — коме принадежи да је реши §. 99. — шта у њој духовни суд напред да одређа §. 100. — која страна добија допуштење за други брак §. 101. и 104.

Плен ко добија §. 254.

Плод воћке чији је §. 283. — заложене ствари §. 315.

Побратимство } §. 148.

Посестримство }

По богу отац, мати, брат, сестра §. 149.

Поверилац ко је §. 596. — да најуре дужника тужи §. 829. — кад има и залогу §. 336. — како се може залогом намирити §. 312. 313. — кад се не мора примити почесно плаћање дуга §. 885. — да мора примити исплату дуга, кад му се на рок поднесе §. 889. — кад се не зна где је §. 895. — кад даде квиту на плаћен дуг §. 896. — да врати дужнику обвезницу писмену §. 898.

Повреда туђе части, имања, слободе, поштења, да се накнади §. 822.

Поклон при деоби како се узима §. 500. — кад још бива §. 561. — ко може учинити §. 562. — ко може примити §. 563. — да преда ко се не може натерати, а ко може §. 564. — учињен, кад пада §. 565. — кад се може натраг узети §. 566. и 567. — кад се сматра као легат §. 568.

Полза види **Право**.

Попис имања §. 170. до 172. — кад мора суд чинити §. 486. — чинити суд кад не сме §. 487. — без овог ко примим наслеђе §. 485. и 488. — кад се још чини §. 520.

Поравњење о сумњивим правима §. 854. — између мужа и жене не важи §. 855. — о тестаменту неотвореном не вреди §. 856. — због злочинства учињено не вреди §. 857. — не вреди, кад се стране преваре у лицу или предмету §. 858. — при ком не помаже оштећење преко половине §. 859. — при рачунима §. 860. — на шта се простире §. 861. — за избране судије §. 863.

Посао наручен кад рђаво испадне §. 709. — кад се не сврши на уречено време §. 710. — кад има кривице и наручиоца §. 711. — кад се исплаћује §. 712. — особитог својства §. 718. — учених људи §. 719. — сраман кад се захтева §. 722.

Посленик има право на накнаду штете §. 710. и 711. — не може одустати од посла којег се примио §. 716. — мора сâм свршити примљени посао §. 717. — да наручиоца опомене ако је грађевина рђава §. 715. — одговара за доброту посла §. 709. 710.—715. и 717.

Послуга види **Наруч.**

Прадед кад наслеђује §. 405.

Прапрадед кад наслеђује §. 406.

Право кад се не губи §. 22. — и ползе с истим коме припадају §. 23. — с бременом §. 24. — кад се може другом уступити §. 28. — колико и како можеш уступити §. 29. и 864. — уступање права претпоставља и уступање користи §. 30. — кад њих више појединачно имају §. 32. — лично кад ишчежава §. 33. — кад и како прелази на другота §. 34. — кад престаје због неупотребљена §. 35. 230. — грађанство како се добија §. 44. (и уредба о примању туђина у срп. сажитељство) — не губи онај ког је нестало §. 49. — у туђе ко може ступити §. 52. — супружничко §. 60. (са додатком) — сматра се као покретна ствар §. 190. — *чисто стварно* и *лично стварно* шта је §. 197. — заједничко 215. — на залогу како се добија §. 309. — за другара §. 526. — ортака прелази и на наследника §. 752. — кад се на другог пренесе §. 864. — кад је везано за личност §. 865. — уступљено пријемнику §. 867. — владе и књаза не може застарити §. 924. — лична не могу застарити §. 925. — које се ретко употребљује §. 930. в. **Преиначење** в. **Прече.**

Превара ником не помаже §. 28. — при уговорима не вреди §. 537. — ортацима не помаже §. 747. — при поравњењу не важи §. 858.

Предаја којом се ствари прибављају §. 285. и 286. — покретних ствари §. 287. до 291. — средством баштинских књига §. 297. и 299. — ствари с теретом §. 300. и 301.

Претписи и **Уредбе** не спадају у грађ. законик §. 12.

Представљање у наслеђу §. 403.

Предаја види **Прибављање.**

Преиначење права и обвезности где може бити §. 847. — како то бива §. 848. — кад то бива поновљењем обвезе §.

849. и 850. — у главном буде и у споредном §. 851. — кад је старо у важности §. 852 и 853. — при поравњењу §. 854.

Пренос имања §. 303. — кад важи а кад не §. 303. а.

Пресуда кад је више једнаких §. 11.

Прече право на откуп земаља §. 670. и 671. — ко још има §. 672. — рок зашто §. 673. — да се новци положи §. 674. — где га може бити §. 676.

Прибављање ствари како бива §. 225. до 227. — које нису ничије §. 228. до 229. — пустих места §. 230. и 231. — забраном дуга не сме бити §. 232. — припатком §. 258. — предајом §. 285.

Прималац бесавестан ко је §. 303. а.

Припадак §. 258. — од производа земље §. 259. — од животиња §. 260. — може ли се мушко животно узети §. 261. — земље у реци §. 262.

Присвојитељ права службености како се одгони §. 386.

Присвојити шта се не може §. 248.

Продавац опредељује цену §. 647. — да продату ствар чува §. 651. — да купцу продату ствар не мора без цене дати §. 653. — дужан је узроке сметње купцу уклонити §. 655. — кад има право продају раскинути §. 656. 657. — кад задржи право откупа продате ствари §. 661. — кад му се оставља право бити понуђен на откуп продате ствари §. 665. — непокретних добара да понуди прво сроднике §. 671. — кад прода непокретно добро не јавивши коме треба §. 673.

Продаја види *куповина.*

Промена шта је §. 632. — шта није §. 623. — кад се мора одржати §. 634. — како се мора одржати §. 635. — уговор о њој кад престаје §. 636. — кад се ствар уквари §. 637. — коме припадају њене користи §. 638. и 639. — о природи права променеог добра §. 640.

Пунолетни који су §. 37. — могу своја права уживати §. 38. — кад излазе испод родитељске власти §. 150. — кад остају и даље под влашћу родитеља §. 151. — кад могу бити и пре законом рока §. 152.

Пуномоћник ко је §. 610. — колико има власти §. 611. — шта је дужан §. 615. и 616. — кад накнађава штету властодавцу §. 617. — што сврши с трећим §. 620. и 621. — кад може вратити пуномоћије §. 623. — кад умре §. 624.

Пуномоћство шта је §. 609. — кад је неограничено §. 613. — који се послови морају у њему изрично навести §. 613. — за шта мора бити особено §. 614. — кад се порече §. 622. — кад се врати §. 623. — кад престаје §. 624. и 625. — кад може и даље трајати §. 626. — без њега ко шта сврши §. 628. и 629.

Пуста места како се прибављају §. 229. до 236. — која се не могу захватити §. 233. — захватити коме је дозвољено и преце §. 233.

Р.

Равноправност пред законом и судом §. 19. и чл. 7. устава.

Развод брака види *парница*.

Разлучење брака §. 102. види *парница*.

Разума лишени стоје под заштитом закона §. 40. — они не могу уговора закључивати §. 533.

Ранитељ детета ко је §. 115. и 116. — како наслеђује ванбрачно дете §. 411.

Рану кад неће кушац да прими на уречено време §. 657.

Рану ко другом зада §. 821.

Раскошни уподобљавају се малолетнима §. 41.

Располагати са својим имањем ко може §. 27.

Рачуни ортачки кад се не могу закључивати §. 744. — могу се ортакима свагда разгледати §. 746.

Риба како се сматра §. 237.

Родства нема у Србији §. 18.

Родитеља дужност §. 115. — кад дужност пренебрегне §. 116. — дужност докле траје §. 117. — распра не ослобођава дужности према деци §. 118. — право родитеља §. 124. — ванбрачном детету ко може родитеља доказивати §. 130. (по измени) — дужност кад престаје §. 150. — власт кад се продужава §. 151. — власт кад се може одузети и пре рока §. 154. и 155. — не наслеђује имање деце коју они убију §. 420.

Родбина шта је §. 55.

Ројеви домаћи чији су §. 239. — од преседа чији су §. 240. — шумски 241.

Рок одсуствујућем или несталом §. 51. — за младожењу и младу §. 69. — супруга за ступање удруги брак кад је први супруг нао у роство §. 95. — ако би одбегао §. 96. — жени удовици или распуштеници ако је трудна, за другу удају §. 105. — брачности детета §. 113. — дужности родитеља за издржавање деце §. 112. — детету кад може само изабрати начин живљења §. 124. — година осиринку или поћерци §. 140. — власти родитеља над децом 150. — ванредног добијања пунолетства §. 152. — престајања родитељске власти, кад их нестане §. 154. — онима који желе ослободити се туторства чл. 111. и 112. зак. о старатељству — ради полагања туторских рачуна чл. 80. закона о старатељству — старатељство кад престаје чл. 111. закона о старатељству — за прибављање напуштених туђих места §. 230. — виђању роја §. 240. — пријављену господара изгубљене ствари §. 245. — залози кад прође §. 320. — за уништење саопштеног тестамена §. 482. — тражењу нове деобе §. 506. — задрузи да противслови за дуг учињен старешином §. 510.

— исплати купљених ствари §. 669. — откупа земље по пречем праву §. 673. — кад није дуг одређен §. 887. — дугу кад сама природа показује §. 888. — малолетнима да протестују против своје обвезности §. 921. — застарелу разних тужаба §. 928. а., б., в., г., д., е. и ж. (допуне).

Рођено дете кад је §. 43.

С.

Савестан држалац §. 203. — кушац §. 221.

Самовољство (*сила и превара*) ником не помаже §. 28.

Свачије шта је, ко ће уживати §. 26.

Сведоци за писмен тестаменат §. 433. — кад не морају знати за садржај тестамена §. 434. — кад морају знати за садржај тестамена §. 434. — за усмен тестаменат §. 436. — тестамена кад се не морају закљичати §. 437. — кад морају 438. — на тестаменту какви треба да су §. 443. — на тестаменту који не могу бити §. 444. и 446. — колико их у нужди може бити §. 447.

Свештеник не сме бити приморан да кога венча §. 55. — кад кога венча без претходног огласа §. 90. — да заводи венчање у протокол §. 92.

Својина или:

Сопственост шта је §. 211. — кад се под дугом пренесе §. 211. (допуне) — на производу сила човечијих како се добија §. 212. — њена права ограниченост се не претпоставља §. 214. и 223. — када се губи §. 302. види **Имање**.

Сестре кад наслеђују §. 402.

Сила ником не помаже §. 28.

Слуге одношења према господару §. 721.

Службености шта су §. 331. — за шта су везане §. 332. до 334. — пољске које су §. 335. — кућне §. 336. и 337. — личне §. 333. и 371. — кад одступају од своје природе §. 339. — на чему се оснивају §. 340. — кад се законом налажу §. 341. — чим се приближују §. 342. — кад се о њима суди, чега се треба држати §. 313. — како се решавају §. 344. — не могу се распрострети на даље §. 345. и 346. — могу и многима служити §. 347. — одношења права како се одређују §. 348. — на прозор §. 349. и 350. — на стреху §. 351. — на кишницу §. 352. — на водоводе, канале и т. д. §. 353. — на пут §. 356. — на оправку путова, мостова и прелаза §. 357. и 358. — на гуђ бунар §. 359. — на навраћање воде §. 360. и 361. — на пошашу §. 362. до 368. — на сечење дрва §. 369. — разлика §. 370. — како се ствар може употребити на службеност §. 372. до 374. — на потрошну ствар §. 375. — с приходима §. 376. — ствари, с којима су терети склопчани §. 377. — уживалац да ствар чува §. 378. — ствар ко ће нову подизати и оправљати §. 379. и 380. — ствар

у каквом се стању мора вратити §. 381. — кад престају на се ствар враћа, коме припадају плодови §. 382. — на ствари које се пропасти клоне §. 383. — право у кући туђој седити §. 384. — на чијем је добру има господар право надгледати §. 385. — присвојитељ како се одгони §. 386. — кад престају §. 387. до 390. — личне кад престају §. 391. и 342. — годишњег ужитка како ће се одређивати §. 393. — кад застаревају §. 398.

Слободне воље лишене узима закон у заштиту §. 40.

Случај за њега нико не одговара §. 803.

Смешање ствари §. 269. до 274.

Сокровиште §. 249. и 250. — како се дели §. 251. — коме находнику не припада §. 252. — кад работници случајно нађу §. 253. (коме још не припада види §. 233. казног законика).

Сродство и овог степени §. 56. — по тазбини §. 56. (*други одељак*). — у задрузи прече при наслеђу од сродства изван ове §. 528.

Старатељство види **Туторство**.

Старешина задруге ко је §. 510. — његово право §. 111. — колико може задругу задужити §. 515. — кад умре §. 516. — паравни је тутор младолетника §. 519.

Ствар шта је §. 182. — како се деле 183. — како се називају §. 184. и 185. — покретна кад се као непокретна сматра §. 186. до 189. — кад их је више §. 191. — потрошна и непотрошна §. 192. — процењива и непроцењива §. 193. и 194. — ничија или свачија §. 25. и 195. — своју где год познаш §. 208. и 218. — о које државини њих се више прениру §. 204. — кад је изгубљена или остављена §. 210. — да је твоја како ћеш доказати §. 219. — њен бесавесни или савесни купац §. 220. и 221. — која се не да разликовати §. 222. — њен поштен држалац §. 223. — којој ко траг замеће §. 224. — нађена чија је §. 242. и 243. — туђу ко преничати §. 276. — кад је неподељива §. 499. — у задрузи која поједином припада §. 509. — кад се прода §. 704. — које се не могу за дуг задржати §. 906. кад пропадне, за коју је скопчана каква обавеза §. 912. — кад се може у пређашње стање поставити §. 915. и 916. — кад ко застарелошћу прибави §. 946.

Странци види **Иностранци**.

Суд духовни шта решава §. 98. и 99. до 104. — избрани §. 863.

Супруге дужност нарочита §. 110.

Супружници њихова права откуд проистичу §. 60. — шта им припада §. 107. — њихова дужност §. 108. — немају застарелости у правима и дужностима §. 825. 943.

Т.

Тазбина као сродство §. 55. и 56.

Тестамент види **Завештање**.

Тимари (спахилуци) укинути §. 213.

Траг каквој ствари ко замеће §. 224.

Трошкове око васпитања деце родитељи немају право тражити §. 127. — при деоби не треба у рачун узимати §. 501. — око аманета ко накнађава §. 575. — при наручи ко води §. 592. — пуномоћнику ко накнађава §. 618. 628. до 630.

Туторство види закон о **Старатељству**.

Туђе не можеш другоме уступити §. 29.

Туђинка за српског житеља удата §. 48.

У.

Убица да не наследи убијеног §. 419. — кад је родитељ причинио смрт детету, да не наследи убијено дете §. 420. — случајни убица не лишава се права наслеђа §. 421.

Уговор на развод брака не вреди §. 103. — кад је закључен у опште 531. — како може још бити §. 532. — ко не може закључивати §. 533. — закључен са задругом и општином §. 534. — да је јасан и разумљив §. 536. — са злочинцем закључен §. 535. — закључен са страшњом, лажи и т. д. не вреди §. 537. — о чему се може закључити §. 538. — који закон забрањује и уништава §. 539. — усмен или писмен, једнако важи §. 540. — кад је писмен §. 541. и 542. — учињен у смесништву 543. до 545. — са особитим условима §. 546. — кад, како и где да се извршује §. 547. — ког није место извршења означено §. 548. — кад се на више начина испунити може §. 549. — кад се капаром утврди §. 550. — кад се закључи на пишмандук §. 551. — који прелази и на наследнике §. 552. — кад једна страна потпуно не испуни §. 553. — кад се закључи да се ствари на другом пренесу §. 554. — ко за штету одговара §. 555. — ко за очевидне недостатке одговара §. 556. — закључен о туђој ствари §. 557. — кад се закључи за ствари ђутуре §. 558. — кад се може раскинути §. 560. — о промени кад престаје §. 636. — о послу изванредном закључен кад се прекида §. 718. — ортачки §. 725. 756. и 757. — на случај смрти закључен између мужа и жене §. 779. до 783. и 785. — на случај смрти кад се уништава §. 787.

Удовица кад наслеђује мужа на имању §. 412. до 415. — шта се зове удовичко уживање §. 774. — кад губи право на уживање удовичко §. 775. — при деоби задружног имања §. 497. — у задрузи §. 523. и 524. — ако се преуда §. 525.

Уживање грађ. права коме припада §. 44. — удовичко §. 774. види **Удовица**

Узроци из којих се брак уништава §. 93. — из којих се брак разводи §. 94. — из којих се може отпустити старатељ чл. 116—120 закона о старатељству — из којих се деца могу лишити тестаментом законитог дела §. 480. — из којих престаје уговор и радња трговачких ортака §. 751. 753. 755. и 756.

Умирање двога у једно време, према пренашању права §. 52.

Умануте узима закон у заштиту §. 40.

Усвојени од §. 136. до 147. — како ступа у сродство усвојитеља §. 56. до 136. — кад добија право на наслеђе по очима и помајке §. 410.

Уступилац да дужнику јави свог пријемника §. 869. — кад не одговара за уступљени дуг, а кад одговара §. 870. и 871.

Уредбе види **Претписи**.

Х.

Хранилац види **Ранитељ**.

Храну види рану.

Ц.

Цена шта је §. 194. — **Обична** §. 194. — **Ванредна** §. 194. — при продаји мора бити §. 646. — ко је опредељује §. 647. до 640. — без ње није нико дужан ствар дати §. 653. — кад је кунац неће да положи §. 656.

Ч.

Честу крчити коме је прече §. 233.

Чисто стварна права §. 197.

Чланови родбине или задруге каква имају међусобна права §. 54.

Чувар аманета. Види **Аманет**.

Чукундед кад наслеђује §. 407.

Ш.

Штета учињена да се накнади §. 31. и 800. до 826. — учињена одустанком од брачног испита §. 65. — кад се не може тражити накнада §. 70. — при ортакској радњи §. 742. — како се може осигурати §. 798. — кад се не може осигурати §. 799. — ко је накнади не ослобођава се од одговора §. 823.

МИЛОШ ОБРЕНОВИЋ I.

КЊАЗ СРПСКИ

СА САГЛАСИЈЕМ САВЕТА И НА ПРЕДЛОЖЕЊЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ ОПРЕДЕЛИЛИ СМО И ОПРЕДЕЉУЈЕМО

ЗАКОНИК ТРГОВАЧКИ

ЗА

КЊАЗЕВСТВО СРБИЈУ

ГЛАВА I

О трговцима

§. 1.

За трговце сматрају се они, којима је трговање обично занимање.

§. 2.

По правилу могу трговати само пунолетни, т. ј. који су навршили 21. годину. Мушка или женска лица, која нису пунолетна а имају 17 година пуно, могу такође трговину водити, но са допуштењем оца; ако немају оца, или га имају али је спречен, са допуштењем татора, а у оба случаја са одобрењем надлежног суда (§. 152. грађ. зак.).

§. 3.

Жена удата без саизвољења свога мужа не може трговати.

§. 4.

Лица у §. 2. и 3. означена, могу се пуноважно обвезати, па следствено и сва непокретна добра заложити и отуђити.

§. 5.

Сваки трговац, радио сам или у ортаклуку с ким, има код суда трговачког, а где овога нема код суда оног округа у ком живи, или ако му трговина на више места постоји, код сваког суда истих места пријавити фирму, под којом жели трговину водити.

Ову објаву мора трговац ставити у званичне новине или у новине нарочито за то одређене, а суд ће је на таблу пред здањем својим приковати. Поред таквог објављења фирме имају лица у другом ставу §. 2. именована објавити и одобрење судско, које су за трговање добила.

§. 6.

Овако се исто мора поступити и онда, кад се фирма мења, на другом преноси или кад престане. Исто тако трговци који са својим супругама праве брачне уговоре, или ако уговора и не праве, али им оне мираз какав било у почетку брака било после донесу, дужни су у првом случају изводе тих уговора, у колико се имања тичу, а у другом колико мираз износи, више означеним начином објавити. Тако ће исто имати објавити трговац и пресуду којом би се што у смотрењу његовог и жениног имања или мираза располагало.

§. 7.

Од дана обнародовања овог законика, сви који тргују, имају своје постојеће фирме, брачне уговоре и миразе, за шест месеци горе прописаним начином објавити.

ГЛАВА II

О трговачким књигама

§. 8.

Сваки трговац обвезан је држати дневник, у који ће дан по дан, месец по месец уписивати: сву своју куповину, сву своју продају, сва наплаћивања и сва исплаћивања, на кога је меницу вукао, ову примио, на другог пренео, и у опште шта је год ма по каквом основу примио или издао.

Тако исто дужан је у ту књигу уписати колико је сваког месеца свог домаћег трошка у суми имао.

§. 9.

Дужан је такође сваки трговац држати књигу, у коју ће преписати свако писмо, које другима по делу своје трговине пише, а тако исто има у завитку остављати и брижљиво чувати сва тога рода писма, која буде примио.

§. 10.

Осим држања у предидућа два §§-а поменутих књига, дужан је сваки трговац сваке године сачинити попис (инвентар) својих покретних и непокретних ствари, и свега што коме давати и од кога примати има. Овај попис треба сваке године у књигу за то нарочито опредељену да препише.

§. 11.

Све књиге треба да се воде на српском језику, да се чисто држе, да нема страна празних, замрљаних, листова вађених, и да нема надметака.

Дневник, а и књига у коју ће се инвентар уписивати треба пре него што се почне у њу уписивати да буде странама означена (пагинирана), прошивена и судским потписом и печатом утврђена.

§. 12.

Књиге уредно вођене може суд у трговачким пословима за полудоказ сматрати, а књиге које нису уредно вођене не могу ни полудоказну силу имати; не могу полудоказне силе имати ни оне књиге, на основу којих је пређе трговац тужбу поднео па се после доказало да је намирен, а ни књиге трговца, који је судском пресудом због преваре или другог ког из користољубља учињеног злочинства или преступења или због (банкротства) презадужености с преваром осуђен.

§. 13.

И књиге страних трговаца, ако су по законима њине земље вођене, моћи ће имати на српским судовима полудоказну силу, ако они осведоче, да се и књиге ово-земаљских трговаца по пропису овог законика вођене, на судовима њине земље уважавају.

(Види трећи одељак члана I конвенције о узајамној помоћи у судским делима између Србије и Аустро-Угарске у збирци конвенција, страна 79).

§. 14.

Потраживања трговаца на основу трговачких књига према нетрговцима застаревају за годину дана, рачунајући од оног дана, у који је вопросно дело или давање било и под којим је то у књиге заведено и по томе:

§. 15.

Трговац, који се својом књигом као полудоказом, ползовати жели, мора свом дужнику нетрговцу конту или рачун из своје књиге изведен за годину дана на признање поднети, но тако, како би он, ако се дужник потписати не би хтео, њега по истечењу године за месец дана суду тужити могао, у ком случају, као и онда кад би дужник конту или рачун потписао, задржава дневник силу полудоказа односно спорних предмета до свршетка парнице. Напротив

§. 16.

Ако би трговац пропустио за предречено време дужнику нетрговцу конту или рачун на признање поднети или њега због своје тражбине на суду тужити, то његова књига по истечењу истог рока губи силу полудоказа у смотрењу те његове тражбине, које истинитост онда другим средствима мораће доказати.

§. 17.

Ово разумети треба и о књигама фабриканата, апотекара и занатлија.

§. 18.

Само у случајима наслеђа, ортакче деобе, презадужености, и у случају распре због заједничког имања између мужа и жене може дотични суд решењем наредити да му се књиге поднесу на испитивање.

§. 19.

У свима парницама пак може суд наредити, да му се књиге покажу поради виђења предмета о коме се парница води, или да се из њих испише извод таквог предмета.

§. 20.

Ако се књиге, којих је показивање понуђено, захтевано или наређено, не находе у месту суда пред којим се парница води, то се може овај суд обратити на суд трговачки, или ако овога нема, на суд окружни онога места, где се књиге находе и захтевати, да овај спорни предмет у књигама види, о вопросном садржају протокол начини и такви му достави.

§. 21.

Ако страна неће да покаже књиге, којима противна страна изјаснила се да ће веровати, онда суд може овој заклетву досудити.

ГЛАВА III

О друштвима трговачким и о правилима за њих

§. 22.

Закон признаје три вида ортаклука трговачког: ортаклук јавни (под заједничким именом), ортаклук мешовити (командитни) и ортаклук безимени (акционерски).

ПРВИ ВИД

§. 23.

Ортаклук јавни онај је, који са уговором састављају два или више лица намеравајућих да тргују под заједничком фирмом.

Заједничка фирма састављена је, или из имена свију ортака, или из имена једног или више њих с придодатком и „друштво“ (компанија).

§. 24.

Ортаци, тргујући под заједничком фирмом и у уговору ортаклука потписани, одговарају један за све и сви за једног целим својим имањем за све обвезаности ортаклука под заједничком фирмом учињене.

Само онај ортак, који је у ортаклук ступио без улога и обвезао се да труд свој у радњу положи, одговара с оним што је у тој радњи стекао, или што му је за накнаду у уговору одређено.

ДРУГИ ВИД

§. 25.

Ортаклук мешовити саставља се из једног или више ортака објављених, који одговарају један за све и сви за једног, и једног или више ортака необјав-

љених, који су само капитал уложили и који се зову командитори. Овај ортаклук тргује под заједничким именом, које мора бити састављено из једног или више имена ортака јавних заједнички обвезаних.

§. 26.

Ако има више објављених заједнички одговарајућих ортака, па било да они управљају и потписују сви или само један од њих за све, онда је такав ортаклук, сматрајући на њих, јавни, а сматрајући на командиторе, као просте уложитеље капитала, мешовити.

§. 27.

Име командитора не може се за фирму употребити.

§. 28.

Командитор одговара за штете само у онолико, колико је по уговору дужан уложити.

§. 29.

Командитор не сме управљати ортакчим послом и за исти не може ни као пуномоћник употребљен бити.

§. 30.

Ако командитор пропису предидућих §-а противно поступи, постаје, као и објављени ортак, одговоран за све обвезаности и дугове ортаклука.

ТРЕЋИ ВИД

§. 31.

Друштво безимено (акционарско) не постоји под заједничким именом, нит је означено именом ма ког учесника, него му се даје име по предмету предузећа.

§. 32.

Њим управљају руковатељи за време избрани, који се могу отпустити и другима заменити. Руковатељи ови могу бити учесници друштва, а могу и не бити, могу с платом и без ове друштво служити.

§. 33.

Руковатељи одговарају само за извршење препорученог им посла, који су на себе примили, а ако су у исто време учесници, онда поред тога одговарају као учесници.

§. 34.

Учесници овог друштва одговарају за штете друштвене само са својим улогом.

§. 35.

Капитал безименог друштва дели се на акције, а ове могу се на раздјелке једнаке вредности делити.

§. 36.

Акције могу се издавати тако, да гласе и на показатеља, у ком случају оне се уступају предајом из руке у руку.

§. 37.

Право сопствености акција може се доказати и уписивањем у књиге друштва. Пренашање после бива кад се господар акције писмено изјасни да акцију своју на другога преноси, које се после у књигу заведе.

§. 38.

Безимено друштво може се у Србији установити само са знањем министарства финансије, које ће најпре програм оваквог друштва а доцније и штатуте његове размотрити, па то одобрити или не одобрити.

§. 39.

И капитал мешовитог ортаклука може се на акције раздјелити без повреде осталих за ово друштво прописаних правила.

§. 40.

Уговори ортаклука јавног и мешовитог морају бити писмени, а уговорачима стоји на вољи пред судом потврдити их или не потврдити; но кад нису судом потврђени, мора од њих бити онолико комада, колико је уговорача. Сви ти комади морају бити равногласни и у сваком од њих мора се изреком казати, колико их има таквих.

§. 41.

Но уговори безименог друштва морају бити судом потврђени, а суд их не сме потврдити, ако није претходило одобрење дотичног министарства.

§. 42.

У уговору ортаклука треба назначити све што се уговори, јер се са сведоцима не може доказивати ни да је што друкчије уговорено, но што је у уговору, ни да је поред тога још што углављено.

§. 43.

Изводи уговора о ортаклуку јавном и мешовитом морају бити објављени по начину прописаном у §. 5. У тим изводима треба да је назначено: име и презиме, пребивалиште и качество ортака, изузимајући командиторе; даље трговачка фирма ортаклука, имена оних ортака, којима је поверено да пословима управљају и у име ортаклука потписују, командитни капитал дати или обећани или на акције (§. 39.) подељени, време кад ће ортаклук почети радити и рок кад ће престати, и најпосле мора се датум означити.

Ако ови прописи о обзнани не буду испуњени, уговор ће се сматрати за неважећи у смотрењу ортака; но према трећима, који би с друштвом какву радњу имали, не могу се ортаци позивати на то неважење уговора.

§. 44.

Безимено (акционарско) друштво пак дужно је како одобрење министарства финансије, тако и штатуте и правила своја обзнанити.

§. 45.

Ортаци могу и по истечењу уговореног рока своју радњу продужити, ако се сви на то сагласе, но ово се мора по више изложеним прописима за постанак друштва обзнанити, као што се обзнанити мора и кад би ортаклук престао пре, него што је уговорени рок истекао, или би се промена у ортачкој фирми учинила, или се излазак ког ортака догодио, и све нове погодбе.

Поменути прописи о обзнани морају се набљудавати, јер ако би друштво изоставило по њима поступити, и трећи би, коме доцније промене нису познате, с њим што радио, њему стоји на вољи тражити своје право према друштву или по пређашњем његовом устројству, или по доцније измењеноме а необјављеном.

§. 46.

Осим ова три вида ортачких друштава може бити ортаклук и за почесне шпекулације.

§. 47.

Овакви ортаклуци могу се закључити за један или више ортаја какве трговачке радње. Они постају онако, како се дотични саучесници погоде.

§. 48.

По изузећу од правила за друга трговачка друштва прописаних, ортаклук на почесне шпекулације може се вођеним књигама или кореспонденцијама или са сведоцима доказивати, као што такви ортаклук не подлежи ни другим прописима у смотрењу форме за остале ортаклуке.

§. 49.

Кад један ортак умре, ортаклук по правилу престаје, ако није друкчије уговорено. Ако ортаклук у таквом случају престаје, наследници су дужни рачуне трговине тичуће се у ред довести, по гласу постојећег уговора и сходно горе изложеним прописима.

ГЛАВА IV

О посредственицима или сензалима, о набављачима или комисионарима, о отправљачима или експедиторима, и о возиоцима или кириџијама

ОДЕЉЕЊЕ I

О посредственицима или сензалима

§. 50.

За олакшање трговања закон признаје посредственике у трговачким пословима или сензале.

В. члан 9. закона од 3. Новембра 1886. год. о јавним берзама. (Збор. 42. стр. 303.)

§. 51.

Посредственици могу постојати у свима трговачким местима, а бивају бирани од трговачког од-

бора онога места, где посредственик намерава ово занимање упражњавати, и потврђени судом трговачким, а где овога нема судом окружним, који ће ово своје потврђење у здању суда приковати, а један извод тога посредственику издати, да га овај у новинама обзнани.

§. 52.

Да би ко могао бити посредственик, мора да је пунолетан и да није био због преваре или због каквог другог из користољубља учињеног злочинства или преступљења осуђиван.

§. 53.

Посредственик је дужан имати дневник сачињен по пропису друге тачке §. 11., у који ће дан по дан, без мрљања, уметања или надметања и без скраћивања уписивати сваки посао, који закључи, назначивши уговарујуће стране, садржај закљученога уговора и све услове истога.

§. 54.

По закључењу каквог посла он је дужан одмах изводе из свога дневника о томе послу у два комада сачинити, један од једног, а други од другог уговарача потписати дати, па извод са потписом продавца купцу, а потписом купца продавцу предати, и уговор је тада између њих закључен, под оним условима, који су у изводу.

§. 55.

Посредственик не сме за себе никакву трговину водити са нарученим му послом, било под својим било под туђим именом. Он не може наплату примити нити платити за рачун својих налогодаваца, нити може јемствовати за испуњење уговора, кога је закључење он посредствовао.

§. 56.

Ако би он противно прописима у предидућем §-у изложенима поступио, то му се може на предлог одбора трговачког право посредственика одузети, а поред тога и на новчану казну до 100 талира осудити.

§. 57.

Посредственици за закључен посао имају закону награду. Награду ову одредиће и мењати министарство финансије, према околностима, на предлог одбора трговачког с обзиром на врсту трговине и вредност уговореног предмета. Овакво наређење или преиначење награде обзнањиваће министарство финансије својим расписом и средством званичних новина, и такво ће почети важити, кад прође 30 дана, од кад га оно у званичне новине стави. Но ово неће стајати на путу, да се о томе и другачије између посредственика и дотичних страна уговори.

Види замену од 22. Новембра 1861. године ВЖ 2359. (36. XIV. стр. 201.)

ОДЕЉЕЊЕ II

О набављачима или комисионарима

§. 58.

Набављач или комисионар онај је, који ради под својим сопственим или под ортачким именом за рачун другог, наручитеља (комитента).

§. 59.

Сваки набављач, који је дао новаца на еспап с другог места послани му ради продаје за рачун наручитеља, има првенствено право, да своје новце с интересом и трошковима измири из вредности еспапа, ако овај стоји на његовом расположењу у његовој магази или у магази ђумрука или ма ког др-

јавног јавног сместишта, или ако еспап до њега и није дошао, али он може доказати спроводним писмом да је еспап на њега послан.

§. 60.

Ако је еспап продат и предат за рачун наручитеља, набављач се наплаћује за своје новце, које је издао, за интерес и трошкове од проданог еспапа, и то пре осталих поверитеља наручитељевих.

§. 61.

Еспап на набављача послани, налазио се на путу или у рукама набављача, сматра се за сопственост онога који га је послао; и по томе, у случају презадужености набављача, ако еспап још продат и предат није, враћа се оном чији је, пошто набављач или његова маса наплати трошак или дуг, који је набављач на еспап учинио.

ОДЕЉЕЊЕ III

О отпраљачима или експедиторима, било по води било по суву

§. 62.

Отправљач, који на себе прима да отправи еспап сувим или водом, обвезан је да упише у свој дневник: какав је еспап примио, када, колико, и ако се иште и вредност истога.

§. 63.

Он јемчи да ће еспап и ствари отићи на одређено место на време у спроводном писму означено, изузимајући случај неотклониме препреке, којима се мора доказати.

§. 64.

Он јемчи за квар и губитак еспапа и ствари, ако није друкчије у спроводном писму уговорено, или ако квар или губитак није проузрокован каквим неотклонимим случајем.

§. 65.

Он јемчи за дела и посредствених отпраљача, на које он еспап упућује и препоручује, ако посредствени отпраљач није од самог наручитеља наменован; ако је пак од овог наменован, онда главни отпраљач за посредственог не одговара.

§. 66.

Еспап из магазе продавца или отпраљача изишавши путује, ако није друкчије уговорено, на опасност онога чији је; међутим стоји господару еспапа отворен пут тражити накнаду штете од отпраљача или возиоца.

§. 67.

Спроводно писмо представља уговор између отпраљача и возиоца, или између отпраљача, набављача и возиоца.

§. 68.

У спроводном писму мора се ставити датум, какав је еспап, тежина његова, у каквим је колетима, и рок, за који се еспап мора однети. У њему мора бити име и презиме и пребивалиште онога, од кога је еспап предат за отпраљаче, име и презиме онога, на кога је еспап упућен, име, презиме, качество и пребивалиште возиоца. У њему се има даље означити пошто је подвоз погођен, накнада која се мора дати, ако еспап на уречено време не стигне, и на послетку, потпис онога, који еспап отпраља. На крајку спроводнога писма треба ставити белегу (марку) и нумере колета која се возе. Отправљач мора у свој дневник цело спроводно писмо преписати.

ОДЕЉЕЊЕ IV

О возиоцу или кириџији

§. 69.

Возиоц јемчи, ако се ствар на подвоз примљена изгуби, изузимајући неодклоними случај. Он јемчи и за квар, ако овај није проузрокован каквим неодклонимим случајем или природом самог еспапа.

§. 70.

Ако је подвоз неодклонимим случајем уздржан на није стигао на место у уговорено време, онда се од возиоца због одоцњеног доласка не може накнада тражити.

§. 71.

Чим се еспап прими и подвозни трошак исплати, престаје свако право на тражбину накнаде према возиоцу.

§. 72.

Ако онај, коме је еспап упућен, неће да га прими због тога, што није у добром стању или потпуно донесен, суд ће трговачки, а где овога нема суд окружни посредством вештака испитати стање донесеног еспапа; ако ни окружног суда у месту нема, примирителни суд ће то учинити и парничне стране на обични судски пут упутити, а међутим наредити, да се еспап смести на сигурно место, или ако таквог не буде, да се пренесе тамо где таквог има. Суд трговачки или окружни или примирителни моћи ће учинити наредбу да се што од еспапа прода, чиме ће се подвозни трошак моћи измирити.

§. 73.

Правила у овом одељењу прописана односе се и на лађаре, предузиматеље јавних подвоза и на све друге, који се подвађају да ствари и еспапе превозе.

§. 74.

Тужби противу отправљача и возиоца због губити или квара еспапа нема места, ако се за пренос у унутрашњости Србије не поднесе за три месеца; за Турску-Европску с Влашком и Молдавијом за шест месеци, а за остале стране државе за једну годину, рачунајући, ако је еспап изгубљен, од дана, кад је морао стићи на место, а ако је какав квар проузрокован, од дана кад је еспап предат. Случаји преваре и неверства изузимају се од овог правила.

ГЛАВА V

О доказним средствима у трговачким делима

§. 75.

Трговачка дела, као куповине и продаје, доказују се јавном или приватном исправом, белешком од посредственика (сензала) издатом и од дотичних страна потписаном, кореспонденцијом, трговачким књигама, признатом контом, а и сведоцима, где се законом писмени докази нарочито не изискују.

В. допуну §. 195. а. грађ. суд. пост.. од 19. Априла 1885. године. (Збор. ХLI. стр. 138.).

ГЛАВА VI

О меницама у опште

ОДЕЉЕЊЕ I

О онима који у Србији менице примати и издавати могу

§. 76.

Сваки Србин може меницу издати, примити и ову на другога пренети, придржавајући се у томе прописа у овом законнику за менице изложених.

§. 77.

Изузимају се од тога само сељаци, који се ратарским послом занимају, прости војници и сви нижег чина од потпоручика гарнизонске војске, жене удате и малолетници, ако ови последњи (жене удате и малолетници) немају на то прописаног дозвољења.

§. 78.

Менице издате од сељака, простог војника и војника нижег чина од потпоручика гарнизонске војске, и жене удате без саизвољења мужа сматрају се у призрењу на њих као просте грађанске обвезе.

§. 79.

А меница од малолетника, без дозвољења оца или татора издата, у смотрењу малолетника не важи ништа, осим ако је отуда добивено у његову корист припало, чега се накнада ипак у обичној грађанској парници тражити може.

ОДЕЉЕЊЕ II

О вученим меницама

I О форми вучене менице

§. 80.

Вучена меница мора садржавати:

1. Означење да је меница, или ако је на каквом страном језику издана, мора садржавати израз у страном језику одговарајући ономе назвању.

2. Суму новаца која се има платити. Сума мора бити писменима и у слогу (тексту) менице написана.

3. По чијој се наредби има платити. Издавањем менице може плаћање и по својој наредби ставити, и тада је меница на сопствену наредбу.

4. Време кад ће се исплатити.

5. Потпис издавања с његовим именом или фирмом; ако он не може потписати то ће поред свога имена крст ставити, које ће осим онога, који га је потписао, још два сведока својим потписом на меници посведочити.

6. Место, дан, месец и годину издања менице (датум).

7. Име лица или фирме која има платити (на кога је меница вучена). Издавањем менице може исту на самога себе вући; но ово може бити ако определи друго место, где ће платити, а не оно где меницу издаје (вучена сопствена меница).

8. Место где ће се меница платити. Није ли ово особено назначено, то се узима за место плаћања место онога, на кога се меница вуче (трасата), које се такође и за његово место пребивања узима. Осим овога ако је меница прва, друга, трећа, четврта и т. д. мора се и то означити.

9. Вредност у новцу, еспапу, рачуну или на други који начин примљену.

§. 81.

Ако који од ових изискиваних услова оскудева на меници, то онда није меница, нити меничне обвезаности има. Исто тако сва изјашњења на такво писмено стављена (пренос, пријем, јемства) немају меничну важност.

§. 82.

Меница може се издати на једно лице, а да се има платити у месту пребивања кога другог. Она се може вући на наредбу и за рачун кога другог, но ово се мора испод потписа издавања означити са речима »По наредби тога и тога«, или »по налогу Н. Н.«, или »као пуномоћник Н.«, или другим сходним изразима. Не назначи ли се ово, то се сматра да пуномоћник издаје меницу за свој рачун.

§. 83.

Ма да је име издатеља менице подметнуто, ипак истинити пријем и истинити пренос задржавају меничну важност.

§. 84.

Меницом, на којој је пријем или пренос подметнут, бивају обвезани сви они преноситељи и издатељ, чији су потписи истинити.

*II О благовременом пошљању суме за плаћање
потребне*

§. 85.

Издатељ менице, или онај, за кога се рачун она издаје, мора се бринути да благовремено пошље повучену меницом суму; но издатељ менице за рачун кога другог лично је обвезан само према преноситељима и притежатељу менице.

§. 86.

Закон сматра да су новци благовремено послани ако онај, на кога је меница повучена у време кад је рок њеном плаћању, дугује издатељу или ономе, за кога је рачун меница вучена, онолику суму, колика је у меници означена.

§. 87.

Прими ли се (акцептира) меница онда се сматра да је сума за измирење потребна у рукама пријемника (акцептанта); пријем служи за доказ о томе према преноситељима (жирантима). Али примила се меница или не примила то опет издатељу, у случају одрицања, припада доказати, да су они, на које је меница вучена била, имали у рукама суму за подмирење њено потребну. Не узможе ли то доказати мора

дати јемство, ма да је протест и после одређеног времена изискат.

III О пријему (акцептирању)

§. 88.

Издатељ и преноситељи (жиранти) јемче један за другог да ће меница примљена и у одређено време исплаћена бити.

§. 89.

Одрече ли се пријем, онда треба то доказати актом, који се зове протест због непријема.

§. 90.

Чим се протест због непријема покаже, преноситељ и издатељ дужни су дати обезбеђење да ће се меница на одређени рок платити с трошковима протеста и курса. Јемац за издатеља или преноситеља одговара заједнички само с оним, за кога је јемчио.

§. 91.

Онај, који меницу прими, узима на себе обвезу, да ће и суму назначену у њој платити. И тако пријемник се од плаћања не ослобођава ма и да није знао, да је издатељ постао презадужен пре него што је меницу примио.

§. 92.

Пријем менице треба да се означи са овом речи: „примљена“, под то треба ставити име и презиме пријемника, ако овај не зна писати, онда треба да има осим оног, који га је потписао, још два сведока. Ту се има записати датум, ако меница гласи на један или више дана или месеци по виђењу; и у овом последњем случају, кад датум пријема није стављен,

меница се плаћа на одређени у њој рок, рачунајући од датума кад је издана.

§. 93.

Пријем оне менице, која гласи да се наплати на другом месту, у ком пријемник не обитава, изискује да се назначи пребивалиште где ће се она исплатити, или где се други потребни кораци учинити имају.

§. 94.

Пријем не сме бити услован, али се може ограничити само на један део меничне суме, у ком случају притежатељ менице дужан је подићи протест за онај остатак, који му није примљен.

§. 95.

Меница мора се примити најдуже за 24 сата од кад је показана. Онај, који је за 24 сата не врати, примио је или не примио, дужан је притежатељу менице штету накнадити.

IV О посредовању при пријему

§. 96.

Кад се пријем менице откаже и протест због непријема подигне, може њу примити ко други као посредственик или за част издатеља или за част кога од преноситеља (жиранта). Посредствовање ово треба означити у протесту, који ће посредственик потписати и, пошто трошкове око протеста проузроковане плати, изискати.

§. 97.

Посредственик је дужан најдаље за три дана дати на пошту писмо са протестом и то на рецeпис

којим о томе извештава онога за кога је част посредствовао.

Изостави ли он ово учинити, то одговара за штету која би тим проузрокована била.

§. 98.

Притежатељ менице задржава сва права против издатеља и преноситеља, кад је не прими онај, на кога је вучена била без призрења на то што је она посредствовањем примљена.

V О року плаћања

§. 99.

Меница може вучена бити да се плати: одмах по виђењу; на један или више дана, на један или више месеци по виђењу; на један или више дана, на један или више месеци од дана издања менице; на један одређени дан; на какав празник, на каковом панађуру; или на обично време.

§. 100.

Меница, којој је термин плаћања одмах по виђењу, мора се исплатити чим се покаже.

§. 101.

Термин исплате менице издате на један или више дана по виђењу, на један или више месеци по виђењу, одређује се датумом пријема или датумом протеста, изисканог због непријема.

§. 102.

Меница, која се на ком панађуру исплатити има, плаћа се уочи оног дана, у који ће се панађур свршити, или на дан панађура, ако овај само један дан траје.

§. 103.

Обично време јесте 15 дана, који се броје од следујућег дана по издању менице.

§. 104.

Ако термин исплате менице пада на какав у српском календару црвеним словима означени празник, онда се мора исплатити први дан после празника.

Друге вере пак последоватељи дужни су своју меницу којој рок исплате на какав њихов празник пада, један дан пре тога платити.

§. 105.

При меницама, које се по истечењу опредеље-
ног рока по виђењу или по издању менице платити
имају, рок је плаћања:

1. Ако је рок плаћања по данима опредељен,
последњи дан тога рока. При рачунању рока од да-
тума не рачуна се онај дан, кад је меница издана,
као код менице по виђењу дан кад је иста поднесена
(презентирана).

2. Ако је рок по месецима опредељен, онда рок
је плаћања онај дан последњег месеца, који својим
датумом дану издања менице, или дану подношења
(презентације, при меници по виђењу, одговара; нема
ли овога дана у последњем месецу, то је рок пла-
ћања последњи дан тога месеса.

§. 106.

Дани почека за исплату менице ни под каквим
изговором места немају.

§. 107.

За менице издате у земљама где нови календар
вреди, ако није изреком стављено по ком ће се кален-
дару рок рачунати, разуме се да је по новом календару.

VI О преносу (жиру)

§. 108.

Сопственост менице прелази од једног лица на
друго средством преноса.

§. 109.

Сваки пренос менице мора имати свој датум, он
мора означити вредност, која је примљена за пренос,
име и презиме онога, који је преноси, и име и пре-
зиме онога, на кога се наредбу она преноси.

§. 110.

Пренос важи и онда, кад преноситељ напише
само своје име или своју фирму на леђи менице,
оставивши за попуњење празно место

§. 111.

Ако пренос није устројен овако као што пред-
идући §. прописује, онда није уступање менице него
само просто пуномоћје.

§. 112.

Кад се на меници напише већ толико преноса
да се више преноситеља на њој потписати не може
онда се додаје меници наставак. Тај наставак ваља
за меницу прилепити и утврдити печатом оног пре-
носитеља, који се на истом први потпише.

§. 113.

Кад се пренесе меница почем је време за по-
дизање протеста због неисплате протекло, онда онај
на кога је пренета добија права из пријема, ако је
меница примљена, према пријемнику, и права нак-
наде према онима, који су меницу по истечењу
овога рока пренели.

§. 114.

Но ако је меница већ пре пренашања због неисплате протестирана била, онда онај, на кога је пренета, добија само права свога преноситеља према примцу, издатељу и према онима, који су меницу до изисканог протеста пренели. Преноситељ оваке протестиране менице није менично обвезан.

§. 115.

Строго се забрањује на пренашању старији датум ставити; ово ће се сматрати и казнити као кад когод лажну исправу начини.

VII О заједничком јемству

§. 116.

Сви они, који су меницу потписали, њу примили или пренели, обвезани су један за другог јемствујући према њеном притежатељу.

VIII О нарочитом меничном јемству (авалу)

§. 117.

Исплата менице, осим пријема и преноса, може се обезбедити и нарочитим меничним јемством.

§. 118.

Јемство ово даје се од трећег лица, које се као јемац потпише или на самој меници или изда особито за то писмено. Овај јемац обвезује се заједнички и оним истим начином, као што су обвезани издатељ и преноситељи, ако дотичне стране нису друкчије уговориле.

IX О плаћању

§. 119.

Меница има се исплатити или монетом у њој за исплату означеном, или монетом, која на месту плаћања законит течај има.

§. 120.

Ко плаћа меницу пре рока, плаћа је на своју одговорност.

§. 121.

Онај, који плати меницу на одређен рок и без сваке забране, сматра се да је пуноважно ослобођен.

§. 122.

Притежатељ менице не може се приморати да новце за њу узме пре одређеног за исплату рока.

§. 123.

Исплата менице учињена на другу, трећу, четврту и т. д. пуноважна је ако се на исплаћеној стави, да се том исплатом вредност свију других уништава.

§. 124.

Онај, који плати другу, трећу, четврту и т. д. меницу а не узме натраг ону, на којој се његов пријем налази, не ослобођава се том исплатом спрам онога, у кога се рукама његов пријем налази.

§. 125.

Исплата се не може одрећи, осим ако се меница изгуби или ако притежатељ падне у презадужено стање.

§. 126.

Ако се меница непримљена изгуби, онај коме је она припадала има право тражити, да му се исплати друга, трећа, четврта и т. д.

§. 127.

Ако ли се примљена меница изгуби, онда друга, трећа, четврта и т. д. не може се друкчије платити, него по наредби суда и на дато јемство,

§. 128.

Ако онај који је меницу изгубио, била она примљена или непримљена, не може показати другу, трећу, четврту, и т. д. он ипак може захтевати да му се изгубљена исплати, а измирење ово добиће пресудом надлежног суда, ако право сопствености на меницу књигама посведочи и јемство да. Ако не да јемство а тражи да му се изгубљена меница исплати, може искати да се сума, колико вредност менице износи, у судске руке положи.

§. 129.

Ако се исплата одрекне на захтевање у двама предреченим §-има притежатељ изгубљене менице за држава сва своја права средством протеста. Акт тај мора се начинити други дан, кад је изгубљеној меници рок за исплату био. Овај протест мора обзнањен бити издатељу и преноситељима за време и по начину за обзнањивање протеста више одређеном.

§. 130.

Онај, чија је меница изгубљена, да би другу наварио, треба да се обрати свом преноситељу (жиранту) који је дужан дати му своје име и све старање употребити, да може дејствовати против даљег преноситеља, док од једног до другог идући до издатеља менице не доспе. Но онај чија је изгубљена меница мора сав трошак поднети.

§. 131.

Обвезаности јемца, у §. 127. и 128. споменутог престају по истечењу 3. године, ако за ово време не буду у том предмету ни тражења ни тужбе пред судом.

§. 132.

Почесне исплате на рачун менице дужан је притежатељ примити, а за остатак неплаћене суме протест подићи. Почесне исплате спадају на олакшицу и издатељу и преноситељима.

§. 133.

Суд не може никакав рок за исплату менице продужити.

X О плаћању посредовањем.

§. 134.

Меницу протестирану може платити посредственик или за част издатеља или за част кога од преноситеља.

Ово посредовање плаћања значиће се у самом протесту или придатку к истом.

§. 135.

Онај, који посредовањем меницу исплати, ступа у права притежатеља, али је дужан испунити и све обвезаности, које су за притежатеља прописане. Ако је плаћање посредовањем учињено за част издатеља, онда су сви преноситељи ослобођени. Ако ли је учињено за част кога од преноситеља, сви после овог следејући ослобођавају се од својих обвезаности. Ако има њих више, који хоће посредовањем меницу да плате, исплата ће се онда претпоставити, којом се највише њих од обвезаности ослобођавају. Ако се онај јави да је плати на кога је она вучена,

па је због непријема протест изискат, он ће над свима другима првенство имати.

XI Права и дужности притежатеља

§. 136.

Притежатељ менице вучене у Европи, осим Исландије и острва Ферерских, да се плати у Србији одмах по виђењу, на један или више дана или месеци по виђењу, или на обично време по виђењу, дужан је тражити да му се иста плати или прими за три месеца, рачунајући од њеног датума. Рок од шест месеци опредељује се за приморске азијске и африканске земље дуж средиземног и црног мора и за острве истим морима принадежећа. А за друге ван-европске земље, Исландију и Ферерско острво рок је од осамнаест месеци. Исти више означени рокови имају места против притежатеља менице, која се вуче у Србији а да се одма по виђењу, или на обично време по виђењу, или на један или више дана или месеци по виђењу, или на обично време по виђењу плати у којој од предизложених страних земаља.

§. 137.

Притежатељ менице дужан је захтевати да му се ова исплати оног дана, кад јој је рок исплати опредељен.

§. 138.

Ако се у одређени дан меница не исплати, мора се одмах првог дана за овим протестом, који се зове протест због неисплате, доказати како је исплата изостала.

Ако је поменути дан празнични био, онда одмах други дан.

§. 139.

Притежатељ менице није разрешен од изскивања протеста због неисплате нити тиме што има

протест непријема, ни због смрти или презадужености онога, на кога јеменица вучена. Ако је пријемник пао у презадужено стање пре рока за исплату одређеног, притежатељ може протестирати и накнаду тражити.

§. 140.

Притежатељ протестиране због неисплате менице може тражити да му је плате, посебице или издатељ, или који од преноситеља, или скупа издатељ и сви преноситељи. Ово исто право припада сваком преноситељу против издатеља и преноситеља који му претходе.

§. 141.

Ако се притежатељ менице посебице за исплату менице обрати своме претходнику, он треба овоме да достави протест, па ако овај не плати, да га позове у суд најдуже за 15 дана, рачунајући од дана издатог протеста, ако претходник не пребива даље од 10 сати растојања. Време за претходника живећег даље од 10 сати од места у коме се меница исплатити морала, продужиће се за сваку даљину од 5 сати више с једним даном.

§. 142.

За менице вучене из Србије а да се плате изван Србије у Европи, осим Исландије и острва Ферерских, па су протестиране, тужба ће се подићи противу издатеља и преноситеља у Србији живећих за три месеца; ако је вучена меница за приморске азијске и африканске земље дуж средиземног и црног мора или за острве истим морима принадежећа, за шест месеци; а ако је за друге ван-европске земље, Исландију и Ферерске острве за 18 месеци.

§. 143.

Ако се пак притежатељ менице обрати уједно и против преноситеља и издатеља, онда он према

сваком од њих има право на рокове у предидућем §. означене. Тако исто сваки преноситељ има право обратити се у предмету поменути тражбине или на појединог или на све своје претходнике у течају више опредељених рокова. Рок за ове тече од дана кад је противу њих тужба подигнута.

§. 144.

По истеку више поменутих рокова: — за поднашање (презентирање) менице одмах по виђењу, или на један или више дана или месеци по виђењу, или на обично време по виђењу, — за протест због неисплате, — за подизање тужбе на накнаду — притежатељ менице губи сва права противу преноситеља.

§. 145.

Тако исто губе и преноситељи права на накнаду против претходника после више означенога рока и то сваки колико се кога тиче.

§. 146.

Исто тако губе ова права притежатељ и преноситељи према издатељу самом, ако овај докаже да је пријемник био снабдевен с новцима о року плаћања. У оном случају притежатељ менице има право тражбину своју управити само противу онога, на кога је меница вучена.

§. 147.

Губитак у предидућа три §-а опредељени престаје на корист притежатеља противу издатеља или противу оног од преноситеља, који је по истечену рока одређеног за протест, за обзнану истог или за позив у суд. рачуном, подмирењем једног потраживања за друго, или другим којим начином суму за исплату менице потребну примио.

§. 148.

Осим мера прописаних за тражење наплате, притежатељ протестиране због неисплате менице, има и то право, да посредством суда ради своје безбедности узапти ствари покретне издатеља, пријемника и преноситеља.

XII О протесту

§. 149.

Протест због непријема или неисплате мора се подићи по правилу за то прописаном код трговачког где овог нема код окружног суда, а где ни овог нема код среске полицајне власти или код извршитеља судског.

§. 150.

У протест треба преписати меницу од речи до речи, пријем, пренос и онога, који је тамо означен да је по потреби исплати; даље, да је понуђен да меницу исплати, присуство, или одсуство онога који треба да плати, узроке неплаћања, немогућност или нехтење потписати се, и напослетку дан, месец и годину изискатог протеста.

§. 151.

Никакав други акт у виду сведочанства издат од трговаца или других којих лица не може протест заменити.

§. 152.

Лица законом за сачињавање протеста одређена обвезана су, ако не желе потпасти под строги одговор, и накнадити трошкове и штете дотичним странама, — концепте издатих протеста брижљиво чувати и у протокол по реду бројном заводити. Тај протокол у кога ће стране бити означене, биће јемствеником прошивен, и потписима и печатом утврђен.

XIII О намирењу средством повратних меница

§. 153.

Кад притежатељ протестиране због неисплате менице хоће да се наплати за вредност исте, за интересе, разлику курса, трошкове око протеста и иначе учињене, он може вући повратну меницу на издаатеља, или на кога од преноситеља.

§. 154.

Курс се према издаатељу опредељава по одношењу курса оног места, где се меница имала платити, према месту где ће се ова повратна морати платити. Према преноситељима опредељава се курс по одношењу места, где је меница предана или продана, према месту, где ће се исплатити.

§. 155.

Уз повратну меницу мора се приложити и рачун, у који се ставља главно протестиране менице с интересом, трошковима протеста, и други закони трошкови, као што су комисионарни, сензалски, поштански и т. д.; даље се у њега ставља име и презиме онога, на кога се повратна меница вуче, курс по коме је она продата, и датум. Рачун овај одостоверавају два трговца; с истим рачуном шиље се протестирана меница, протест или одостоверени преписи истога. Ако се повратна меница вуче на ког од преноситеља, онда уз њу иде осим осталог и сведочанство показујуће менични курс места, у коме се меница платити морала, према месту, у ком је она вучена.

§. 156.

Више рачуна уз једну меницу не може се правити. Овај рачун плаћа се од једног преноситеља другоме, а најпосле од издаатеља.

§. 157.

Сваки преноситељ као и издаатељ дужан је по један курс сносити.

§. 158.

Интерес на главно протестиране због неисплате менице почиње од дана изискатог протеста.

§. 159.

Интерес на трошкове око протеста, меничне курсове и на друге законе трошкове, плаћа се само од дана потраживања пред судом.

§. 160.

Разлика курса не плаћа се, ако се уз рачун не приложи §-ом 155. прописано сведочанство трговаца.

ОДЕЉЕЊЕ III

О сопственим меницама

§. 161.

Сопствена меница јест она којом се издаатељ сам обвезује, да ће извесну суму новаца исплатити поверитељу или по његовој наредби у одређено време.

§. 162.

Сопствена меница мора садржавати:

1. Означење да је меница, или ако је на каквом страном језику издана, мора садржати израз у страном језику одговарајући овоме назвању.
2. Суму новаца која се има платити. Сума мора писменима и у слогу (тексту) менице означена бити.
3. Име онога, по чијој се наредби има платити.
4. Време кад се има исплатити.

5. Потпис издатеља са његовим именом или фирмом; ако он потписати не може то ће поред имена крет ставити, који ће осим оног, који га је потписао још два сведока на меници осведочити.

6. Место, дан, месец и годину издања.

7. Вредност у новцу, еспапу, рачуну или на други који начин примљену.

§. 163.

Место издања сматра се при сопственој меници за место плаћања и у исто време за место пребивања издатеља, ако друго место плаћања није означено.

§. 164.

Сљедујући прописи за вучене менице вреде и за сопствене:

Потпис §. 81. о томе, кад што од суштаствених изискивања на меници оскудева.

О пренашању (жирирању).

О поднашању (презентирању) с роком исплате на један или више дана или месеца по виђењу, или на обично време по виђењу, с тим, да се овде има издатељу самом меница поднети.

О тражењу накнаде због неисплаћења према преноситељима; о тражењу сигурности, с тим, да ово у случају несигурности издатеља места има.

О застарелости.

О страном законодавству, и

О протесту.

§. 165.

Кад је сопствена меница потписана на једном месту, а опредељује да ће се исплатити на ком другом, онда се она има тамо одређеном за плаћање лицу (домицилијату) или ако ово није означено, самом издатељу на оном месту к плаћању поднети, и ако се не плати тамо протест подићи. Изостави ли

притежатељ благовремено код домицилијата протестирати, то он губи менична права према издатељу и преноситељима.

Издатељ сопствене менице дужан је, кад домицилијата не означи, а меницу на друго које место за плаћање упућује, означити особу или кућу, где ће га притежатељ менице тражити.

ОДЕЉЕЊЕ IV

О застарењу

§. 166.

Потраживања између трговаца за трговачка дела на основу трговачких књига и других докумената застаревају за 20 година.

§. 167.

Све тражбине тичуће се вучених меница а и сопствених, ако су ове последње издате и потписате од трговца, банкера или ма и од нетрговца за дела трговачка, застаревају за 5 година рачунајући од дана, кад је протест изискат, или од дана последњег корака код суда чињеног. Ако је спорна ствар признањем, поравнањем или пресудом свршена, онда ће потраживање застарети за 24 године, под набљудавањем свију правила, која су грађанским закоником за застарелост прописана.

(В. §. 928. ж. грађ. законика).

ГЛАВА VII

Страно законодавство

§. 168.

Способност странца менично обвезати се, суди се по законима земље, којој странац припада. Но ипак неспособан по својим законима странац, ако је по српским законима способан и у Србији меничне послове предузме, менично је обвезан.

§. 169.

Форма изван Србије издане менице као и остала менична изјашњења на страни учињена, суде се по закону места, на коме су учињена. Но ако би ова изјашњења по страном закону неважећа била, али по српском закону вреде, то се из тога не може ништа наводити противу доцније у Србији на меници стављених изјашњења, као што су: пријем, пренос, јемство. — Исто тако менична изјашњења једног Србина према Србину изван Србије учињена, вреде као менично правна, и ако би она по српским законима доста тачна била.

§. 170.

Форму делања ради одржања или извршења права из менице на каквом страном месту, опредељава тамо вредећи закон.

26. Јануара 1860. год.
у Београду.

МИЛОШ ОБРЕНОВИЋ С. Р.
КЊАЗ СРПСКИ

*Председатељ савета,
Генерал-мајор,*
Стев. Михајловић С. Р.

*Књажевски представник,
Почетитељ иностраних дела,
Пуковник, Кавалер,*
Цв. Рајовић С. Р.

Глав. секр. савета,
Рајко Лешјанин С. Р.

МИЛАН М. ОБРЕНОВИЋ IV

по милости божијој и вољи народа

КЊАЗ СРПСКИ

ПРОГЛАШАВАМО И ОБЈАВЉУЈЕМО СВИМА И СВАКОМЕ ДА ЈЕ НАРОДНА
СКУПШТИНА РЕШИЛА И ДА СМО МИ ПОТВРДИЛИ И ПОТВРЂУЈЕМО:

ЗАКОН

о уређењу аграрних одношаја у ново-ослобођеним
пределима

Члан 1.

Закон овај прописује правила, по којима се имају расправити они имовни одношаји, који су за време владавине турске постојали код тако званих господарских и насељених чифличких земаља у ново-ослобођеним пределима, између господара или чифликајбија, који су од таквих земаља вукли извесне какве користи, и између оних, који су те земље држали и радили.

Члан 2.

За господарске (агалучке) земље сматрају се оне, код којих су они, који земљу држе и раде, давали за то господарима неку дажбину, било у новцу, маслу, сиру или плодовима земље одсеком (годишњину), или девети део у плодовима земље (деветак); но код којих земаља господар није имао права, да земљу из-

даје другом на обрађивање, или да врсту дажбине мења, пошто су такве земље сматране као баштина оних, који их држе и раде.

Члан 3.

Под чифликом у правном смислу ове речи разуме се зиратна земља, која се обрађује и са ње плод збира сваке године.

Величина је чифлика код земље прве каквоће од 70—80; код земље друге каквоће од 100 и код земље треће каквоће од 130 дулума. Дулум има у дужини и ширини по 40 обичних корачаји, или 1.600 квадратних аршина.

Но обично под чифликом разуме се земља заједно са зградама, које су на њој подигнуте, као и стока, кошеви, алати за обделавање и друге принадлежности, потребне за обрађивање (експлоатацију) закупљеног добра.

Овај члан објашњен је под 12. Јуна 1880. ^{№ 3161.} _{№ 1710.} овако:

»Према опредељењу у другом одељку чл. 3. заиста би се на први поглед могло узети, да се под чифликом не могу да узму и оне чифличке земље, које би по простору биле веће од 130 дулума. Но пошто се у томе одељку говори само о величини чифлика у *правном* смислу ове речи, а одмах за тим у трећем одељку истог члана 3. реч је о томе, да се под чифликом обично разуме у опште *земља те природе без да је простор исте одређен* у том другом одељку члана 3-ег, то се по себи разуме, да се закон овај не односи само на чифличке земље до 130 дулума већ да се по овоме закону имају расправити односи на *свима чифличким земљама у опште без призрења на величину простора истих.*«

Члан 4.

Насељене чифличке земље оне су, које су насељеници (закупци) држали и радили непрекидно 10 година пре него што је настала српска власт у ново-ослобођеним пределима, и за то давали другима (чифлик-сајбијама) два деветка, петину, трећину и до половине плодова земље или извештан број раденика.

Ове земље сматране су као својина чифлик-сајбија, и ови су их могли, коме су хтели, на обрађивање давати, па и врсту дажбине мењати.

Код овога члана и члана 5. има ово објашњење:

Што се тиче питања о времену од кога се има узети да је настала српска власт у ново-ослобођеним пределима, и од када се имају почети рачунати рокови одређени чл. 4., 5. и другим још неким члановима закона, пошто закон није то тачно определио, то да би се избегла могућност неједнаког поступања у овоме, објашњава се овим: да се има узети, да је српска власт у ново-ослобођеним пределима постала од дана кад је наша врховна команда обзанила примирје међу војскама: Русије, Србије и Румуније с једне и војске турске с друге стране и наредила обуставу непријатељства, а то је од 22. Јануара 1878. године«.

В. акт мин. правде и финансије од 12. Јуна 1880. год.
^{№ 3161.}
_{№ 1710.}

Члан 5.

Сваки онај, који је на годину дана пре, него што је у ново-ослобођеним пределима настала српска власт, држао и радио господарску земљу под каквом дажбином, по самом овом закону ослобођава се ове дажбине и сматра се за сопственика исте земље, но под условом, да господару, који је неку корист од такве земље вукао, да за ово накнаду.

В. примедбу код члана 4.

Члан 6.

Код чифличких земаља само они, који су те земље без прекида десет година држали и радили под каквом дажбином, по самом овом закону, ослобођавају се те дажбине, и постају сопственици тих земаља, но под условом, да чифлик-сајбијама, који су неку корист од тих земаља вукли, даду за ово накнаду.

Члан 7.

Оним чифличким кућама, које су чифличку земљу обрађивале мање од 10 година пре него што је настала српска власт у ново-ослобођеним пределима,

дужан ће бити по овом закону чифлик-сајбија по месној цени уступити од земље, коју су исте куће обрађивале, поред куће и окућнице и по пет дана орања (1600 квадратних хвати дан орања) на сваку главу пореску.

Овај члан у свези са чл. 28. објашњен је 12. Јуна 1880. № 3161. овако :
№ 1710.

»Закон о уређењу аграрних односа говори о двама категоријама земаља, о насељеним и ненасељеним. Појам »насељенима« земаља одређен је у члану 4. истог закона узимајући за мерило то : да су насељеници земљу радили непрекидно 10 година пре наступања наше власти (в. примедбу код чл. 4.), а гди није овај случај, ту се земља, по закону, сматра као ненасељена. Па за овај последњи случај одређена је у начелу она цена, о којој говори члан 7., месна цена, а за први случај закон је одредио цену у члану 28. истог закона. Ово позивање на члан 7. у члану 28. учињено је само у толико, у колико оба та члана говоре о величини простора који се има уступити а не и о ценама самих земаља«.

Члан 8.

Осим господарских и насељених чифличких земаља, о којима је реч у чл. 2. и 4. овога закона, са свима другим неспорним земљама, као и са оним насељеним чифличким земљама, које чифличке куће не пристану да одкупе по предходећем чл. 7., господари или чифлик-сајбије моћи ће располагати са чистом својином. Но само у случају, ако те земље у року од пет година, рачунајући од дана, кад овај закон почне да важи, хтедну продати, дужни ће их бити предходно понудити становницима места, у којима се те земље налазе; па ако ови не би пристали, да их по равну цену одкупе, моћи ће их другоме продати. По истеку пак овога рока од 5 година продаја не подлежи никаквом ограничењу.

Овај члан објашњен је IV. тачком расписа министра правде и финансије од 12. Јуна 1880 г. № 3161. овако :
№ 1710.

»Како је познато, да по општем правном одређењу нико не може на другога више права пренети, него што га сам има то следствено томе ваља узети да ни Турци који су своје чифлике још пре закона од 3. Фебруара (т. ј. овога аграрнога) продали другим страним лицима, нису могли на нове господаре, чифлик-сајбије, више права пренети него што су сами имали. И по томе и права нових господара, чифлик-сајбија, на били они опет Турци или не, кад је само реч о чифлику, имају у свему, па разуме се и у случају чл. 8. да се расправе по овоме закону, коме је циљ да поништи феудалне односе у ослобођеним пределима, који су противни наређењима нашега грађанског законика«.

А за тим за случај препродаје и откупа објашњено је 27. Јуна 1880. г. А № 7021. мин. финансије још и ово :
№ 2118. мин. правде

»Објашњење IV. тачке претписа од 12. тек мес. има да се примени и на случајеве, ако је који од господара или чифлик-сајбија још пре закона од 3. Фебруара ове год. продао другоме коме какву своју земљу, са којом је могао неограничено да располаже. А на име нови господари таквих земаља стоје у одношају према становницима места, где се те земље налазе, као што би са овима стајали и њихови стари господари или чифлик-сајбије, да земље нису другоме продали; и према томе дужни ће бити нови господари по чл. 8. у случају *препродаје* тих земаља а у року тамо одређеном исте земље претходно понудити по равну цену становницима места у којима се земље налазе као што би били дужни и стари господари.

Право откупа, које по овом члану имају становници места може се уподобити праву откупа које §. 670. грађ. законика даје тамо означеним лицима за непокретна добра у опште. И по томе ако се деси случај, да се расправи питање о откупу поступаће се овако, као што је познато да се поступа у случајима предвиђеним §. 679. грађ. зак. И као што за случајеве у §. 670. грађ. зак. нема нити је могуће донети таква наређења, којима би се могло спречити са свим то, да продавац у договору с кушцем може претставити привидну цену, само да би што скупле земљу продао ономе, коме закон даје право на откуп: тако исто и за случајеве у чл. 8. закона о уређењу аграрних одношаја, нема начина, на који би се могло са свим стати на пут привидним уговорима између продавца и купца. И по томе све што би комисије, заштићавајући право становника места, где се земље налазе, могле да учине, било би то, да у случају откупа саслушају и кушца земље, кога господар или чифлик-сајбија именује, о томе, да ли заиста пристаје да купи земљу по цену, коју господар или чифлик-сајбија преставаља, и да том приликом и продавцу и кушцу, претставе, да ће њ један и други одговарати по казненом законнику

имено по §. 270. тог закона, ако се одкуд доцније докаже, да су они лажним претстављањем и прикривањем истине били узрок, те се становници места нису могли користити правом откупа по чл. 8. закона. Па ако и после оваког претстављања продавац и купац остану при својим исказима, онда се од становника места има узети изјашњење, пристају ли да купе земљу за претстављену цену или не, и по том даље по закону поступити*.

Најзад било је питање и о томе: којим ће путем господари земаља чинити понуде, о којима је реч? па је на то овако одговорено: „да би најбоље било, да се господари земаља у горњем случају обраћају надлежном општинском суду и од њега уверење траже, да су заиста становнике нудили на откуп земаља, па они на такви нису пристали*.

(Гледај акт мин. правде и финансије од 26. Априла 1882. А№ 5594. финан.)
године № 1554. правде).

Члан 9.

Накнада господарима и чифлик-сајбијама за земље, које по чл. 5 и 6 овог закона прелазе у својину оних, који су их обрађивали, одређиваће се према количини средњег годишњег прихода, који су господари односно чифлик-сајбије имали од земаља, за које им се право примања разних дажбина не спори од стране оних, који те земље држе и раде.

Члан 10.

Све сталне дажбине везане за господарску или насељену чифличку земљу, било да су у новцу или у натури, било ма какве врсте, могу се откупити.

Члан 11.

Сваки, који по овом закону постаје неограничен сопственик господарске земље, може једном за свагда исплатити сталне приходе и дажбине од своје земље како на поједином комаду тако и на више, ако такви терети постоје. Но у случају, ако више њих држе заједно такву земљу и заједнички су плаћали дажбине, откуп се не може појединце извршити, но укупно, по договору самих оних, који су те дажбине заједнички давали.

Члан 12.

Само с пристанком господара могу сопственици и поједине комаде земље од терета одкупљивати и на рокове исплаћивати. Но и поједини од њих може примити на се целокупну исплату, и у том случају он има према осталим учесницима право на накнаду онога, што је за свакога од њих дао. А сваки од ових може свој део засебно исплатити.

Члан 13.

Сопственици таквих земаља моћи ће се са господарима, који имају права на те дажбине, сами за одкупну цену погодити. И уговори који би се оваком погодбом између пунолетника закључили, неће се моћи ни под каквим изговором кварити, било да је цена одкупа виша или нижа од оне, каква се одређује у чл. 9 овога закона.

Члан 14.

Стараоци малолетних и других под старатељством стојећих господара моћи ће без процене комисије или вештака добровољним споразумом уговорити начин исплате дажбина, које причадају лицима, којима су они стараоци. Но у свима овим случајима дужни ће бити да саслушају мишљење у земљи живећих сродника оних лица, којима они управљају, ако их има.

Члан 15.

Кад се дотичне странке не могу да погоде о цени одкупа, онда ће се ствар расправити према члану 26. овог закона.

Члан 16.

По доле означеној основи оцењиваће се годишњи приход оних дажбина, које нису одређене у новцу, него су се имале плаћати у натури (жито, пасуљ и т. п.).

Члан 17.

Што се тиче оваких прихода и дажбина, које се састоје у извесном делу рода, који се сваке године од земље збира, учиниће се погодба преко званичне комисије, и односно суд учиниће оцену преко вештака према ономе, што та земља може обично годишње да доноси (види чл. 26.).

Члан 18.

У свима случајима, када се одређивање годишњег прихода мора чинити преко комисије или вештака, и ако се откуп има свршити између страна, које имају право слободно погађати се, то онај, који земљу држи и ради, може пре тога приватно учинити господару понуду сумом исплате; и у случају ако се понуда не прими, трошкове комисијске односно вештачке подносиће једна или друга страна, према томе, како се буде нашло, да је цена понуђена довољна или не.

Члан 19.

У случају кад би таква добра поред означених терета (право на откуп) била посебно оптерећена приватним или државним теретима (интабулацијама и т. п.), онда ће се цене одкупа полагати код надлежне власти, која ће по измирењу интабулисаних поверилаца издати остатак одкупне суме пређашњем господару дажбина.

Члан 20.

Све, што је у чл. 11—19 овог закона закључно речено за господарске земље, вреди и за насељене чифличке земље.

Члан 21.

Средњи годишњи приход (види чл. 9 овог закона) одређује се по исказима и једне и друге интересоване стране за земље, о којима спора нема. Према томе оне интересоване стране, које нису ко-

мисијама, одређеним указом Књажевским од 22. Марта 1879. а на основу закона од 19. Јануара исте године, своје преставке поднеле, дужне ће бити да поднесу своје пријаве окружним комисијама, које ће се на основу овог закона одредити, и то у времену од дана, када комисије почну радити, па за једну годину. Не учине ли то у овом року, вредиће искази друге пријављене стране.

Код овога члана има објашњење министра правде и финансије од 9. Марта 1882 год. ^{№ 963} АЕ 3502 које гласи овако:

»1. Ако се интересована страна пријавила једном, било оној комисији састављеној по указу од 22. Марта 1879. год. било овој која је састављена на основу аграрног закона, то је довољно за њу, и сматрати се има, да је она пријаву на време поднела.

»2. Друга је сад ствар, што се тиче одређивања дана за расправу; ту, ако пријављена страна и не дође на рочиште опет за то не може се узети да она пријаву никако није ни поднела, нити се може расправа без њенога присуства свршити, нарочито још онде, где она продужење рочишта тражи.

»3. Што се тиче продужења рочишта и рока, у томе треба комисије — судови — да се придржавају наређења општег грађанског поступка. Но ако би пријављена страна до дана или на сам дан рочишта изјавила, да се не може у извиђање и расправу да упусти за то, што јој се документи о праву, или пуномоћства, налазе у нашем министарству спољних послова ради превода или оверења, па затражи продужења рочишта, онда се има узети, да она без своје кривице не може на рочиште да дође; и у том случају комисија се неће тада без те стране упуштати у расправу, него ће према стању ствари или рочиште продужити или наредбом дотичној страни одредити рок, до кога има своја документа или пуномоћство од министарства изузети, комисији поднети и ради извиђања представити.

Налаже се комисији за округ нишки (и судовима пиротском, топличком и врањском, да у питањима аграрним где у место комисије раде) да по овоме објашњењу поступа и према томе да онде гди је на противном схваћању своје решење изрекла, на ново ствар извиди и реши.«

Ово објашњење допуњено је заједничким расписом министра правде и финансије од 4. Августа 1884. год. ^{Бр. 3098.} ПБр. 1246. (Збор. 40. стр. 554.) о случајима поновљења аграрних спорова овако:

I. Поновљење спора за расправу аграрних одношаја између господара и сељана може се тражити свагда, кад тражећа страна, која се јавила било првој или другој комисији али на одређено рочиште код комисије за расправу није дошла, те због тога се са сељанима ни лично ни преко пуномоћника ни судила није, докаже уверењем министарства спољних послова, да јој је у време расправе пуномоћство или докуменат о праву био у министарству иностраних дела на преводу или оверењу.

II. Поновљење ово може тражити и она страна, која и ако се није лично јавила ни једној ни другој комисији, али се за њу пријави ко други као пуномоћник, на било да није имао уредног, било да није имао никаквог пуномоћја, само ако је у време пријаве пуномоћство њено било у министарству иностраних дела на преводу, и ако она то уверењем истог министарства докаже.

III. Пошто се у оба ова случаја узима да је изоставша од рочишта или уредно не пријавивша се страна била без своје кривике спречена несавладљивом за њу препреком да буде заступљена и брањена, то се по себи разуме да и они, којима је било решењем комисије продужавано рочиште или остављен рок за подношај уреднога пуномоћја на они то учинили нису, ако докажу да у то време још њихове документе или пуномоћја нису били добили од министарства иностраних дела, могу такође тражити поновљење спора.

IV. Поновљењу нема места код оних спорова који су прављењем свршени, или су господари и чифлик-сајбије, по решењу комисије већ примили досуђену им од комисије или од суда накнаду.

V. Поновљење спорова у тач. I. II. и III. може се тражити само један пут, у року од године дана, рачунајући од дана када овај распис у »Српским Новинама«⁶ буде објављен. Тражење поновљења после овога рока, као и тражење по други пут, одбацаће се по званичној дужности.

VI. Решење о поновљењу одмах је извршно и не подлежи даљем разматрању, пошто судови у аграрним споровима раде по аграрном закону као и комисије, а решења комисијска по аграрним предметима су по истом аграрном закону извршна.

Члан 22.

Окружне комисије одредиће се Њажевским указом и биће састављене из једног председника и два члана.

Члан 23.

Задатак ових окружних комисија биће, да примају пријаве и тражбине односно земаља, у колико исте већ нису (чл. 21.) комисијама поднесене; да према исказима обадвеју страна изводе за сваки поједини случај средњи годишњи приход; да према томе одређују накнаде господарима и одкупне цене за земље, које се сељанима уступају, као и рокове исплата тих сума.

Решења комисијска по свима овим предметима извршна су и противу њих нема места жалби.

В. примедбу код чл. 32.

Члан 24.

Где год се искази интересованих страна о имовном одношају какве земље не слажу, где би на пр. они, који земљу раде, наводили, да је земља била под деветком, док би напротив имаоци тапија тврдили, да је земља њихова чиста својина, да је била под трећином и т. п., онде ће комисија покушати, да обе стране наравна, и тако спор о својини земље отклони. Не успе ли у томе, она ће стране решењем својим упутити надлежном окружном еуду, да суд спор о својини пресуди.

В. примедбу код чл. 32.

Члан 25.

Ако се податци интересованих страна односно прихода од оних земаља, о којима нема спора, или је суд предходно спор расправио (чл. 24), јако разлилазе, и комисија не успе, да те несугласице изравна и средњу цифру изнађе, она ће позвати дотичне странке, да свака са своје стране избере по два лица, која не смеју бити ни у колико у ствари интересована, и ова четири овако изабрана лица придружиће се комисији као чланови у којој ће при расправљању ствари и одређивању средње цифре имати глас као и остали чланови комисије.

Сваки члан комисије, ако није државни званичник, дужан ће бити на захтев дотичне странке а према §. 259. законика о поступку судском у грађанским парницама преходно да положи заклетву.

Овај члан под 3. Децембра 1880 год. ^{№ 3945. мин. прав.} ^{НМ 13953 мин. фин.} допуњен је овим :

»Но ако која страна за овај случај не хтедне изабрати два лица, онда ће их комисија сама или преко полицајне власти сходно §§. 248 и 251 закона о поступку судском у грађанским парницама изабрати и заклету.«

За тим објашњењем министра правде и финансије од 29. Марта 1882. год. Н. 2096. АН. 7534. казано је ово :

»Кад наступи случај, да се комисија састављена на основу чл. 25. не може да сложи у извођењу цифре средњег годишњег прихода, те да би се према истој могла одредити накнада господарима и откупна цена за земље, које се сељанима уступају, онда може комисија сама — суд сам — цифру средњег годишњег прихода одредити и господару досудити.«

А најзад под 10. Новембра 1883. год ^{№ 4145} ^{ЗМ 4245} допуњено је још и ово :

»Ако се вештаци у мњењу не сложе, или ако који од њих не хтедне дати мњење, онда вреди оно, што већина чланова каже. А онога вештака, који, позван да гласа, не хтедне никако гласати, казниће председник суда новчано од 5 до 50 динара у корист државне касе; против чега може се поднети жалба министру правде.«

Члан 26.

Цифре средњег годишњег прихода од свију земаља, око којих спора нема, комисија ће сабрати; и у случају, ако је дажбина била у новцу, помножиће са 7. а иначе ако се састојала у природи, помножиће са 8. Производ, који се на тај начин добије, представљаће накнаду, коју су нови сопственици дужни платити онима, који су девето, трећину или неки приход у новцу и т. п. од тих земаља примали. Но ако би онај, који по овом закону има примати накнаду у природи, хтео накнаду ову да замени новчано, то ће се средња цена оваквих дажбина у

природи за последњих осам година пре него што је српска власт у ново-ослобођеним пределима настала помножити са 7 и производ ће представљати новчану накнаду.

В. примедбу код чл. 4.

Одређена накнада исплатиће се најдаље у року од три месеца после решења комисијског.

Члан 27.

Ко не би био у стању дати одређену накнаду ни у новцу ни у природи у року одређеном у предходећем члану 26, за тога ће комисија односно суд решити, да ту накнаду положи у годишњим ратама, и то најдаље у течају за пет година од решења комисијског, и да са сваком ратом дужан буде платити и закони интерес (§. 602 грађ. зак.) било у новцу било у природи, рачунајући интерес од дана, кад истиче рок од три месеца, одређен поменутиим чланом 26 овог закона.

Ове рате на рокове, комисије односно судови одређиваће према имовном стању појединих села или лица.

Члан 28.

Но ако би код насељених чифличких земаља чифлик-сајбије хтели и даље такве земље да задрже, они ће моћи то учинити; но само ће у том случају дужни бити од тих земаља уступити чифличким кућама поред куће и окућнице још и по пет дана орања (види чл. 7) на сваку пореску главу.

Земљу ову чифличке куће платиће чифлик-сајбијама, и то код земље прве каквоће дан орања по 20 динара, код земље друге каквоће по 10 динара и код земље треће каквоће по 5 динара рачунајући. Исплата овако уступљене земље има се извршити у року одређеном у предходећем члану 27.

В. примедбу код члана 7.

Члан 29.

Сви они, којима се накнада по овом закону досуди, докле год им се иста не исплати, имају закону залогу на оне земље, од којих су вукли какве користи и које земље по овом закону постају својина оних, који су их држали и радили.

Члан 30.

Новце за исплату комисијом одређене накнаде прикупљаће од појединих државне власти, и стараће се, да се поједине рате исплате господарима на време комисијом одређено.

А накнаду у натури прикупљаће од појединих општинске власти, а државне власти водиће над тим надзор и стараће се, да се у присуству њиховом поједине рате са припадајућим законим интересом исплате господарима на време одређено.

В. закон о аграрном зајму од 22. јуна 1882. године. (Збор. XXXVII. стр. 136.); и закон о одужењу аграрног зајма у ослобођеним покрајинама од 15. Марта 1891 год. (Српске Новине бр. 66. од 1891 год.)

Члан 31.

Ако обе интересоване стране у року чл. 21. одређеном не поднесу своје пријаве комисији, она ће своје решење изрећи према исказима пријављене стране, поступивши у томе по овом закону.

Одређену накнаду, док се господар не пријави, наплаћиваће државне власти, и чуваће је као депозит за пет година, од дана кад овај закон почне да важи; и ако се до тог рока онај, коме је накнада одређена, не пријави, припашће државној каси.

Члан 32.

У случајима, где би било спора о својини или приходима (користима) од земаља, на које се овај закон односи, па комисија према члану 24 овог закона не успе, да спор одклони, дужни су они, који

сада те земље не држе, а право својине на њих полагају, а тако исто и они, који извесне користи од земаља траже, но ове им споре они, који земље обрађују, да поднесу надлежном окружном суду своје тужбе најдаље за две године дана по истеку рока одређеног чл. 21. овог закона за подношај пријава окружним комисијама.

По истеку горњег рока ничија се тражбина код суда више примити неће. Они, који земље држе, постаће сопственици тих земаља без накнаде; а земље, које се налазе на руковању код државних власти и које су издате под закуп и т. п. на обрађивање, припашће држави.

Министар правде у споразуму са министром финансије издао је 27. јануара 1884. године Н. 404. распис судовима округа, алексиначког, нишког, пиротског, врањског и топличког који гласи:

»1, да у ономе случају, где има решењем да расправу имовни однос између Турака и наших грађана по аграрном закону, постара се предходно испитати и најтачније сазнати простор и границе свакога појединог добра, о коме има расправу да учини, па да то и у решењу опише као што је то по распису министра правде од 2. Јуна 1866. год. Н. 2233. дужан да ради у опште свуда, где год је спор о непокретностима; а тако исто ако, испитујући то, сазна да има ту и какав комад шуме, или забрана или утрине, да тражи предходно уверење, да то не припада ни општини ни држави, као што је то такође дужан у опште у свима подобним парницама по уредби од 7. Марта 1858. год. (Збор. XI стр. 54) да поступа; па тек онда, пошто све то испита и сазна, и пошто се увери да није ни случај чл. 38. аграрног закона, да расправу закључи.

»2, да у решењима својим за исплату земље не обезује државу ни на какав рок, који би био противан роковима у аграрном закону одређеним.

»3, да пре но што своје потврђење даде тапијама, које Турци узимају од наших сељана, тачно испитује, каква је то својина пређе била, и ако је случај да је по чл. 32. аграрног закона прешла у својину сељана, или припала држави, или ако је случај члана 38. истог закона, да Турци нису могли на њих никако добити тапије, онда да тапију никако не потврђује, иначе ће одговарати за повреду закона и за штету; и најзад

»4, да и у случају оном, где се два села или више општина или Турци са селима привидно паричке па се онда равнају о својини неког комада земље или шуме, која није својина

ни једне парничеће се приватне стране него је земља опште-народна или општинска, — поступа претходно онако, како је казано у тачки под 1. овог расписа, па тек онда, кад добије уверење, да то није ни општинска ни опште-народна својина, онда да одобрава поравнења која би парничари закључили о оспореним земљама.“

Члан 33.

Док не истече рок одређен чл. 21. овог закона за поднашање пријава комисијама; судови неће примати тужбе односно земаља, на које се овај закон односи, где би било спора о својини или приходу од земље, осим оних тужаба, које им буду од комисије упућене (чл. 24).

Члан 34.

Они господари и чифлик-сајбије, који су услед прошлог српско-турског рата оставили или напустили користи, које су вукли од господарских или чифличких земаља, моћи ће ове користи у приход тражити само од оног времена па у напред, кад затраже и докажу саму својину на напуштено и ратом непоштено добро и на остављено и напуштено право.

Члан 35.

У оцењивању доказа у споровима, који на основу овог закона пред суд дођу, судови ће се управљати по досадашњем правном обичају у ново-ослобођеним пределима, а у колико не би било обичаја у појединим приликама, управљаће се по прописима законика о поступку судском у грађанским парницама од 22. фебруара 1865. године.

В. примедбу код чл. 32.

Члан 36.

Пошто судови расправе спорове о имовним одношајима земаља, који пред њих дођу, они ће са својим решењем повратити парничаре комисији, да она количину накнаде, односно цену откупа одреди.

Но ако комисија међу тим престала буде дејствовати, судови ће сами пресудити питање о накнади односно одкупу, држећи се прописа овог закона.

Односно поступања судскога по аграрним предметима с погледом на онај члан, дато је од стране министра правде и финансије од 12. Априла 1882. год. под Н. 1280 ово објашњење:

„1. Сва она дела, која су суду од аграрне комисије као невршена послата, суд ће расправити као аграрна комисија по прописима аграрног закона, и то решењем које ће, разуме се, по чл. 23. истог закона бити извршно, као год и решење аграрне комисије.

„2. Пошто ће суд ова дела расправљати онако, као и аграрна комисија, а по закону аграрног није се плаћала никаква такса за радњу комисијску, то ни суд неће никакву таксу за своју радњу по овим делима наплаћивати.

„3. Што се тиче оних предмета, који би суду били упућени од комисије на расправу по чл. 24. аграрног закона, или по којима би се суду поднела тужба по члану 32. истог закона, разуме се, да ће суд у тим предметима поступати као суд у свему онако, као што поступа у другим грађанским парницама по закону о грађанскоме поступку.“

Овај је члан допуњен и заједничким расписом министра правде и финансије од 16. Септембра 1887. године Бр. 4371. ПБр. 1520. (Збор. 43. стр 90) овако:

„Против решења нижих судова у овим предметима има места жалби касационом суду, по прописима грађанског судског поступка.

„Овим се замењују дојакошња објашњења, која су противна овој допуни.“

Члан 37.

Одношаји, о којима је реч у другом одељку чланка XXXIX берлинског уговора од 1¹³ јула 1878 (Збор. 33. страна 62), не спадају под наређења овог закона. Те односе према истом члану имаће да реши српско-турска комисија.

Члан 38.

Под наређења овог закона не спада ни приход од планина, шума и утрина, пошто по турским законима господари и чифлик-сајбије нису могли добити тапије на утрине и шуме сеоске, нити на планине,

удаљене од села, већ је свако село и чифлик могло имати само онолико шуме и утрине, колико је за сеоску стоку потребно, те према томе ни господари и чифлик-сајбије нису могли с правом отуда никаквог одвојеног прихода имати.

В. примедбу код чл. 32.

Члан 39.

Исто тако наређења овог закона не односе се на ненасељене чифличке земље као ни на остала непокретна имања у ново-ослобођеним пределима, са којима господари могу по својој вољи располагати. (Види чл. I закона о суђењу и о законима, по којима ће се судити у присаједињеним пределима, од 31. децембра 1878. године. Збор. 24. стр. 71.).

Члан 40.

До времена, када је српска власт у ново-ослобођеним пределима настала, основани приватно-правни одношаји у тим пределима, за случајеве, где једном лицу припада земља а другом зграда, расправљаће се према чл. I закона од 31. децембра 1878. о суђењу и о законима, по којима ће се судити у присаједињеним пределима (Збор. 34. стр. 71) по досадањем у тим пределима правном обичају, а у колико тај обичај не би био изванредан, саображаваће се начелима нашег грађанског законика.

В. примедбу код чл. 4.

Члан 41.

Чланови окружних комисија и вештаци, који по овом закону буду радили, имаће на дан у име дијурне по 6 динара, а чиновници добиће још и подвоз по закону о чиновницима. Дијурну ову као и подвоз чиновника изузимајући случајеве, предвиђене чланом 18. овог закона, у којима иста дијурна пада на терет једне или друге интересоване стране, пла-

тиће општине, у којима се налази имање, за које се накнада по овом закону буде одређивала.

Члан 42.

Ближа правила за извршење овог закона прописаће министри правде и финансије. Они се у исто време овлашћују, да недостатке, који би се у овом закону појавили, допуне и нејасности објасне.

Члан 43.

Закон овај почеће важити од 1. Априла 1880. године.

Препоручујемо Нашим министрима правде и финансије, да закон овај обнародују и о извршењу се његовом старају; властима заповедамо, да по њему поступају, а свима и свакоме, да му се покоравају.

3. фебруара 1880.

у Нишу.

М. М. ОБРЕНОВИЋ С. Р.

(М. П.)

*Видео и ставио државни печат,
чувар државног печата,
Министар правде,*

Стојан Ј. Вељковић С. Р.

Министар правде,

Стојан Ј. Вељковић С. Р.

Министар унутрашњих дела,

Јак. Туцаковић С. Р.

Министар финансије,

Илија Маргетић С. Р.

Ј. В.
38476